



# **Programmabegroting 2018**

# Inhoudsopgave

|                                              |    |
|----------------------------------------------|----|
| Inhoudsopgave.....                           | 2  |
| Algemeen.....                                | 4  |
| Voorwoord en persberichten .....             | 4  |
| Samenvatting.....                            | 9  |
| Leeswijzer.....                              | 10 |
| Berg en Dal in cijfers.....                  | 11 |
| Begroting in één oogopslag .....             | 13 |
| Ambities .....                               | 14 |
| Programma's .....                            | 15 |
| Inwoner.....                                 | 15 |
| Wat willen we bereiken?.....                 | 15 |
| Wat gaan we daarvoor doen?.....              | 15 |
| Beleidsindicatoren .....                     | 18 |
| Wat gaat het kosten?.....                    | 19 |
| Relevante beleidskaders .....                | 23 |
| Onze buurt.....                              | 25 |
| Wat willen we bereiken?.....                 | 25 |
| Wat gaan we daarvoor doen?.....              | 25 |
| Beleidsindicatoren .....                     | 28 |
| Wat gaat het kosten?.....                    | 29 |
| Relevante beleidskaders .....                | 35 |
| Verbonden partijen .....                     | 37 |
| Onze gemeente .....                          | 38 |
| Wat willen we bereiken?.....                 | 38 |
| Wat gaan we daarvoor doen?.....              | 39 |
| Beleidsindicatoren .....                     | 41 |
| Wat gaat het kosten?.....                    | 43 |
| Relevante beleidskaders .....                | 46 |
| Verbonden partijen .....                     | 47 |
| Ons geld .....                               | 49 |
| Beleidsindicatoren .....                     | 50 |
| Wat gaat het kosten?.....                    | 50 |
| Relevante beleidskaders .....                | 54 |
| Overhead.....                                | 55 |
| Beleidsindicatoren .....                     | 57 |
| Wat gaat het kosten?.....                    | 58 |
| Relevante beleidskaders .....                | 59 |
| Paragrafen .....                             | 60 |
| Lokale heffingen .....                       | 60 |
| Geraamde inkomsten .....                     | 60 |
| Beleid lokale heffingen .....                | 61 |
| Overzicht op hoofdlijnen per heffing .....   | 62 |
| Kwijtscheldingsbeleid .....                  | 67 |
| Lokale lastendruk .....                      | 67 |
| Weerstandsvermogen en risicobeheersing ..... | 70 |
| Algemeen .....                               | 70 |
| Wet- en regelgeving.....                     | 70 |
| Risicoregister.....                          | 71 |
| Beheersen van risico's.....                  | 71 |
| Inventarisatie risico's .....                | 72 |
| Berekening weerstandscapaciteit .....        | 79 |
| Structurele weerstandscapaciteit .....       | 80 |

|                                                                  |     |
|------------------------------------------------------------------|-----|
| Incidentele weerstandscapaciteit .....                           | 81  |
| Totaaloverzicht weerstandscapaciteit .....                       | 82  |
| Ratio weerstandsvermogen .....                                   | 82  |
| Conclusie .....                                                  | 82  |
| Financiële kengetallen .....                                     | 83  |
| Toelichting kengetallen .....                                    | 83  |
| Berekening kengetallen .....                                     | 84  |
| Beoordeling kengetallen .....                                    | 84  |
| Onderhoud kapitaalgoederen .....                                 | 86  |
| Algemeen .....                                                   | 86  |
| Financiering .....                                               | 97  |
| Financiering .....                                               | 97  |
| Rente .....                                                      | 98  |
| Staat herkomst en besteding van middelen .....                   | 99  |
| Bedrijfsvoering .....                                            | 101 |
| Algemeen .....                                                   | 101 |
| Personeel .....                                                  | 101 |
| Organisatie .....                                                | 103 |
| Informatievoorziening .....                                      | 104 |
| Digitale dienstverlening .....                                   | 106 |
| Inkoop en aanbesteding .....                                     | 106 |
| Verbonden partijen .....                                         | 107 |
| Algemeen .....                                                   | 107 |
| Grondbeleid .....                                                | 120 |
| Visie op en wijze van het grondbeleid .....                      | 120 |
| Prognose te verwachten resultaat .....                           | 122 |
| Bedrijventerrein Mies .....                                      | 124 |
| Centrumplan .....                                                | 124 |
| Drulse Beek .....                                                | 125 |
| Hubertushof .....                                                | 125 |
| Bouwkamp .....                                                   | 125 |
| Pastoor van Tielstraat .....                                     | 125 |
| Inzicht in gronden als materieel vaste activa .....              | 126 |
| Vorderingen op de balans .....                                   | 126 |
| Beleidsuitgangspunten Reserves en voorzieningen grondzaken ..... | 127 |
| Financiële begroting .....                                       | 128 |
| Inleiding .....                                                  | 128 |
| Financiële kaders .....                                          | 128 |
| Overzicht baten en lasten .....                                  | 129 |
| Incidentele baten en lasten .....                                | 129 |
| Financieel MeerjarenPerspectief .....                            | 130 |
| Geprognostiseerde balans .....                                   | 131 |
| Bijlagen .....                                                   | 140 |
| Raadsvoorstel .....                                              | 140 |
| MeerjarenInvesteringsPlan .....                                  | 145 |
| Reserves en voorzieningen .....                                  | 148 |
| Langlopende leningen .....                                       | 151 |
| EMU-saldo .....                                                  | 152 |
| Kader subsidies .....                                            | 154 |
| Formatie .....                                                   | 156 |
| Toelichting financiële begrippen .....                           | 157 |
| Toelichting afkortingen .....                                    | 158 |

## Algemeen

### Voorwoord en persberichten

Welkom bij onze begroting 2018! De laatste begroting van deze coalitie.

De begroting is een van de belangrijkste documenten van een gemeente. Het is de basis voor de keuzes die we maken en het dagelijkse werk dat we doen.

2018 is een bijzonder jaar. Op 21 maart zijn er de gemeenteraadsverkiezingen. Dat betekent dat we dan niet alleen een nieuwe gemeenteraad, maar ook een nieuw college krijgen. Wij hopen dat deze begroting "verkiezingsproof" is, en dat dus ook de nieuwe raad en het nieuwe college hier goed mee uit de voeten kunnen.

We hebben in de begroting vooral die doelen en resultaten benoemd die belangrijk zijn voor het jaar 2018. Daarnaast hebben we ook ons reguliere werk. Denk bijvoorbeeld aan het verstrekken van uitkeringen. Dit hebben we niet apart benoemd, maar de kosten hiervan zijn wel meegenomen in de cijfers.

Het is gelukt om een sluitende begroting aan te bieden. Dat wil zeggen dat onze jaarlijkse uitgaven en inkomsten met elkaar in evenwicht zijn. Er was zelfs nog ruimte om wat extra's te doen. In dit laatste geval gaat het om eenmalige dingen, zoals verteld in het raadsvoorstel in deze begroting.

Ondanks een noodzakelijke stijging van de rioolheffing zijn de lasten voor de inwoner ook in 2018 nog altijd lager dan het landelijke gemiddelde. We zijn hier trots op. We streven er steeds naar om de lasten voor de inwoner zo laag mogelijk te houden. Daarom stellen we in 2018 ook een eenmalige lastenverlaging voor via de afvalstoffenheffing.

Met vriendelijke groet,

### College Burgemeester en Wethouders







Burgemeester Mark Slinkman:

**"We zijn er voor u!"**

*Portefeuille*

Algemene en bestuurlijke zaken, Herindeling en harmonisatie, Samenwerkingsagenda (sub)regionaal, Internationale samenwerking, Strategische visie, Regiegemeente, Beleidscoördinatie, Bedrijfsvoering/P&O, Informatievoorziening en automatisering, Dienstverlening, Politie, Openbare orde, Brandweer, Veiligheid en rampenbestrijding, "Burgervader-rol" bij crisissituaties, Coördinatie toezicht en handhaving (m.b.t. alle portefeuilles), Asielbeleid, Integrale veiligheid, Communicatie en (lokale) media, Representatie, Voorlichting



Wethouder Sylvia Fleuren:

**"Berg en Dal aantrekkelijk!"**

*Portefeuille*

Financiën, Belastingen, Inkoop- en aanbestedingsbeleid, Economische zaken/ Werkgelegenheid/ Werkbedrijf, werkkanten, Toerisme en recreatie



Wethouder Sjaak Thijssen:

**"Zorg voor elkaar!"**

*Portefeuille*

Decentralisaties: participatie/ jeugdzorg/ wmo-awbz, Sociale zaken en WMO, Welzijn, Wonen, Volksgezondheid, Milieu en afval, Project centrumplan Groesbeek



Wethouder Erik Weijers:

**"Berg en Dal energieneutraal in 2050, met, door en voor inwoners!"**

*Portefeuille*

Natuur en Landschap, Coördinatie thema duurzaamheid, Monumenten, Kunst en cultuur, Bibliotheek, Onderwijs, Sport, Accommodaties, Subsidies (behorend bij de hierboven genoemde portefeuilleonderdelen), betrokken bij toeristisch/recreatieve ontwikkelingen zodra ze natuur/landschap raken



Wethouder Alex ten Westeneind:

**"Samen zijn we meer, samen kunnen we meer!"**

*Portefeuille*

Ruimtelijke ordening en ontwikkeling, Grondzaken, Omgevingsvergunningen, Openbare werken, Verkeer, vervoer, mobiliteit, Nutsbedrijven, Integraal waterbeheer



Secretaris Edwin van der Velde:

**"Goede dienstverlening, tegen zo laag mogelijke kosten!"**

Verantwoordelijk voor de ambtelijke organisatie.



Groesbeek, 27 september 2017

Overschot bij begroting 2018

### **Gemeente deelt financiële meevaller met inwoners**

**De gemeente Berg en Dal houdt in 2018 bijna € 1,3 miljoen over. Een kleine € 1,1 miljoen hiervan is eenmalig en mag gebruikt worden om eenmalige uitgaven mee te betalen. € 150.000 gaat naar lastenverlichting. Het college wil met voorstellen naar de raad komen voor de besteding van de overige € 900.000. Bovendien wil het college € 1 miljoen van de spaarpot van de gemeente gebruiken voor eenmalige uitgaven. In totaal kan de gemeente dus nog voor € 1,9 miljoen aan eenmalige uitgaven doen. Zo houdt de gemeente nog meer dan genoeg over om de risico's op te vangen. Dit staat in het raadsvoorstel over de concept begroting 2018 dat het college aan de gemeenteraad heeft aangeboden.**

Afgelopen juli, tijdens de bespreking van de Kadernota 2018, werd al duidelijk dat er een overschot is. Daarnaast heeft de gemeente een goed gevulde spaarpot. Dit is goed om tegenvallers op te vangen, maar het college denkt dat er best wat minder geld in die pot mag zitten. Het college heeft in het raadsvoorstel nog niet concreet opgenomen waar het geld naar toe gaat. In het raadsvoorstel staan enkele voorbeelden, zoals: snel internet, extra geld voor het museum Orientalis, de aanleg van een fietspad, oplossingen tegen wateroverlast, etc. Het college vraagt de raad om dit geld nog beschikbaar te houden voor een nadere invulling en uitwerking. Het enige dat het college wel concreet noemt is een lastenverlichting in 2018. Deze bedraagt € 150.000 en dit bedrag gaat terug naar de inwoner. Hiermee komt het college tegemoet aan de stijging van de rioolheffing en afvalstoffenheffing in 2018. Deze stijging is nodig om alle kosten voor de riolering en het afval te kunnen betalen.

### **Hoe is de meevaller ontstaan?**

De meevaller in 2018 is al ontstaan in de begroting 2017. Toen heeft de gemeente in de meerjarenraming alleen in het jaar 2018 een hoge post voor onvoorziene uitgaven opgenomen. In de Kadernota 2018 is afgesproken om deze post te verlagen en voortaan ieder jaar hetzelfde bedrag te begroten voor onvoorziene uitgaven. Dit leverde voor het jaar 2018 een eenmalige meevaller van ongeveer € 1 miljoen op.

### **Wat vindt wethouder Fleuren van Financiën?**

Wethouder Fleuren is verheugd met deze begroting. "Onze gemeente staat er financieel goed voor. We kunnen tegen een stootje en de cijfers zien er goed uit. In het verleden hebben we vaak offers gevraagd van de inwoners. Nu is er geld beschikbaar om wat terug te kunnen geven en wat terug te kunnen doen. Natuurlijk blijven we wel op de kleintjes letten."

**Behandeling van de begroting**

Op donderdag 2 november vanaf 16.00 uur behandelt de gemeenteraad de begroting. De politieke partijen kunnen dan nog onderdelen van de begroting wijzigen. Op 5 oktober is er om 20.00 uur een technische toelichting over de begroting voor de gemeenteraad.

**Waar kunt u de begroting zien?**

Meer informatie over de begroting 2018: <http://programmavan.bergendal.nl/>.

Hier vindt u ook onder andere de Kadernota 2018.

---

*Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Erik van Gelderen, Bestuursadviseur  
Communicatie gemeente Berg en Dal; tel.nr. 06-52751574.*

## Samenvatting

De begroting 2018, inclusief meerjarenraming 2019-2021, is meerjarig structureel sluitend.

Daarnaast ziet ons weerstandsvermogen er goed uit en blijven we met onze lokale lasten onder het landelijk gemiddelde.

Het Financieel MeerjarenPerspectief (FMP) in deze begroting ziet er als volgt uit:

*Bedragen x € 1.000*

|                                    | 2018         | 2019       | 2020        | 2021       |
|------------------------------------|--------------|------------|-------------|------------|
| FMP na vastgestelde Kadernota 2018 | 158          | -211       | -930        | -1.157     |
| Ontwikkeling saldo                 | 1.135        | 148        | 767         | 1.277      |
| <b>Actueel FMP</b>                 | <b>1.293</b> | <b>-63</b> | <b>-163</b> | <b>120</b> |
| <i>waarvan incidenteel</i>         | 956          | 28         | -24         | 0          |
| <i>structureel</i>                 | 337          | -91        | -139        | 120        |
| <b>FMP in begroting 2018</b>       | <b>1.293</b> | <b>-63</b> | <b>-163</b> | <b>120</b> |

In de volgende tabel zijn de verschillen tussen de begroting 2017 en 2018 weergegeven.

*Bedragen x € 1.000*

|                                           | Begroting<br>2017 actueel |                |               | Begroting<br>2018 |                |                | Verschil<br>2017/<br>2018 |
|-------------------------------------------|---------------------------|----------------|---------------|-------------------|----------------|----------------|---------------------------|
|                                           | Baten                     | Lasten         | Saldo         | Baten             | Lasten         | Saldo          | Saldo                     |
| Programma 1 Inwoner                       | 12.090                    | -43.359        | -31.269       | <b>11.644</b>     | <b>-43.155</b> | <b>-31.511</b> | -242                      |
| Programma 2 Onze buurt                    | 8.664                     | -19.942        | -11.278       | <b>8.452</b>      | <b>-20.125</b> | <b>-11.673</b> | -395                      |
| Programma 3 Onze gemeente                 | 1.542                     | -6.716         | -5.174        | <b>1.688</b>      | <b>-6.380</b>  | <b>-4.692</b>  | 483                       |
| Programma 4 Ons geld                      | 59.394                    | -5.546         | 53.848        | <b>61.774</b>     | <b>-5.079</b>  | <b>56.695</b>  | 2.847                     |
| Programma 5 Overhead                      | -                         | -7.985         | -7.985        | -                 | <b>-8.194</b>  | <b>-8.194</b>  | -209                      |
| <b>Saldo rekening baten en lasten</b>     | <b>81.690</b>             | <b>-83.548</b> | <b>-1.858</b> | <b>83.559</b>     | <b>-82.932</b> | <b>626</b>     | <b>2.484</b>              |
| Toevoeging aan reserves                   | -                         | -3.231         | -3.231        | -                 | <b>-2.078</b>  | <b>-2.078</b>  | 1.153                     |
| Ottrekking aan reserves                   | 4.879                     | -              | 4.879         | <b>2.745</b>      | -              | <b>2.745</b>   | -2.134                    |
| <b>Resultaat rekening baten en lasten</b> | <b>86.569</b>             | <b>-86.779</b> | <b>-210</b>   | <b>86.304</b>     | <b>-85.010</b> | <b>1.293</b>   | <b>1.503</b>              |

### Toelichting verschillen tussen begroting 2017 en begroting 2018

Per programma is een toelichting gemaakt. Voor deze details verwijzen wij naar de toelichting per programma.

## Leeswijzer

### Hoe is deze begroting opgebouwd?

Eerst volgt het gedeelte 'Algemeen' met het voorwoord en persbericht, de samenvatting, deze leeswijzer en Berg en Dal in cijfers.

Daarna zijn de 'Ambities' weergegeven van onze gemeente. Daar staat beschreven wat wij als gemeente belangrijk vinden en willen bereiken.

De 'Programma's' bevatten de uitwerking hoe we onze ambities willen bereiken. In de inleiding van dit onderdeel programma's gaan we in op de inhoud van programma's, taakvelden en producten (wat levert de gemeente). Hier beschrijven we ook hoe we de resultaten meten.

De 'Paragrafen' beschrijven de onderwerpen die van invloed zijn op alle programma's. Een voorbeeld hiervan is de paragraaf Bedrijfsvoering en de paragraaf Financiering.

In de 'Financiële begroting' schetsen we onze financiële uitgangspunten, een overzicht van de baten (inkomsten) en lasten (uitgaven) voor 2018 en een overzicht van de balans (schulden en bezittingen). Hier staat ook een overzicht van de verwachte baten en lasten voor de komende jaren.

Tot slot zijn in de 'Bijlagen' diverse overzichten en uitwerkingen opgenomen. Hier wordt ook toelichting gegeven op afkortingen en financiële begrippen.

Onze schrijfstijl proberen we kort en helder te houden en verwijst met 'elektronische links' naar de documenten die er bij horen.

## Berg en Dal in cijfers



**34.786**  
Inwoners  
1 januari 2017



**259**  
Geboortes  
2016



**22,54%**  
AOW  
1 januari 2017



**15.335**  
Woonruimten  
1 januari 2017



**215.600**  
WOZ-waarde  
1 januari 2016



**413**  
Aanbod  
september  
2017



**5,30%**  
Werkloosheid  
1 januari 2017



**20**  
Scholen  
1 januari 2017



**9.328 ha**  
Oppervlakte  
1 januari 2017

## Uitgangspunten voor Begroting 2018

### Woonruimten

|                 |        |
|-----------------|--------|
| Aantal woningen | 15.335 |
|-----------------|--------|

### Inwoners

|                                         |        |
|-----------------------------------------|--------|
| Aantal inwoners                         | 34.700 |
| Gemiddeld aantal uitkeringsgerechtigden | 750    |

### Financiële informatie

|                      |              |
|----------------------|--------------|
| Totaal uitgaven      | € 85.010.368 |
| - per inwoner        | € 2.450      |
| Totaal reserves      | € 51.232.207 |
| - per inwoner        | € 1.476      |
| Totaal voorzieningen | € 7.230.606  |
| - per inwoner        | € 208        |
| Totaal schuld        | € 44.360.000 |
| - per inwoner        | € 1.278      |



## Begroting in één oogopslag



### OZB

€ 230,-

Uitgangspunt voor de berekening:

woningwaarde € 228.000



### Rioolheffing

|                        |         |
|------------------------|---------|
| Eenpersoonshuishouden  | € 117,- |
| Meerpersoonshuishouden | € 233,- |

Uitgangspunt voor de berekening:

eenpersoonshuishouden waterverbruik 50 m<sup>3</sup>

meerpersoonshuishouden waterverbruik 150 m<sup>3</sup>



### Afvalstoffenheffing

|                          | Vast    | Variabel | Totaal  |
|--------------------------|---------|----------|---------|
| Eenpersoonshuishouden    | € 144,- | € 17,-   | € 161,- |
| Meerpersoonshuishouden   | € 202,- | € 26,-   | € 238,- |
| Tarief huisvuilzak € 1,- |         |          |         |

Uitgangspunt voor de berekening:

eenpersoonshuishouden circa 17 zakken per jaar

meerpersoonshuishouden circa 26 zakken per jaar

# Ambities

Onze missie is: **“Iedereen doet ertoe en doet mee in onze vitale en betrokken gemeenschappen.”**

## 1. We doen het samen!

### Wat willen we bereiken?

De gemeente Berg en Dal is er voor haar inwoners. Die inwoners vormen samen de gemeenschap Berg en Dal. Met elkaar zorgen we ervoor dat het goed wonen is in onze gemeente. Maar er verandert wel iets in de manier waarop we dat doen. De tijd dat de gemeente voor alles zorgde én over alles besliste is voorbij. Dat kan niet meer en dat willen we ook niet meer. U als inwoner vraagt en krijgt steeds meer zeggenschap. En zorgt steeds vaker zelf voor een goed woon-, werk- en leefklimaat. Voor uzelf en voor anderen. De gemeente wil hierbij een gelijkwaardige partner zijn. We willen ruimte geven aan uw initiatieven en u ondersteunen om dingen mogelijk maken.

## 2. Betaalbaar Berg en Dal!

### Wat willen we bereiken?

Wij zijn ons er heel goed van bewust dat wij met gemeenschapsgeld werken. De portemonnee van de gemeente verschilt daarbij niet zo veel met die van uzelf. Niet alles wat we willen kan ook, dus maken wij duidelijke keuzes. En we geven niet meer uit dan er binnenkomt. Als er een tekort dreigt dan kijken we eerst of er in de uitgaven geschrapt kan worden. We kunnen ook de belastingen verhogen, maar dat willen we zoveel mogelijk voorkomen. Onze belastingen zijn bijna de laagste van Gelderland en dat willen we zo houden.

## 3. Hier wordt gewerkt!

### Wat willen we bereiken?

We willen dat iedereen de kans krijgt om aan het werk te zijn. Als u daar niet op eigen kracht in slaagt, dan helpen wij daarbij. Onze gemeente heeft een prachtige natuur en ligt in een afwisselend landschap. We hebben een rijke geschiedenis en daarvan is in onze gemeente veel terug te vinden. Buiten, maar ook in onze musea. Het toerisme is dan ook belangrijk voor onze gemeente en we werken er hard aan om onze gemeente nog aantrekkelijker te maken. Voor u als inwoners, maar ook voor al die bezoekers. Het toerisme zorgt ook voor werkgelegenheid. Dat is belangrijk. Onze missie is niet voor niets: iedereen doet ertoe en doet mee in onze vitale en betrokken gemeenschappen.

## 4. Duurzaam Berg en Dal!

### Wat willen we bereiken?

De zorg voor de wereld van morgen is ontzettend belangrijk. Onze kinderen moeten kunnen opgroeien in een mooie, veilige en gezonde omgeving. Daarom gaan we energie besparen, meer schone energie opwekken, grondstoffen hergebruiken, blijven we lokale initiatieven ondersteunen en zorgen voor minder afval. Doordat ons klimaat verandert, krijgen we ook steeds extremer weer. We moeten zorgen dat we onze omgeving hier goed op inrichten. Hiervoor is de komende jaren veel geld nodig. Wij kunnen dat niet alleen, dat moeten we samen doen met u. Wij passen de openbare ruimte aan. Aan u vragen wij hetzelfde te doen op uw eigen terrein.

## 5. Zichtbaar en betrouwbaar!

### Wat willen we bereiken?

Onze inwoners, instellingen en bedrijven weten voor welke producten en diensten zij bij de gemeente terecht kunnen. Wij communiceren hier duidelijk over. Aan de balie, de telefoon, maar ook op de gemeentepagina, website en sociale media. U weet ons te vinden en u bent tevreden over onze dienstverlening. Dat komt omdat we duidelijk zijn over wat we doen en wat we niet doen. We zijn vriendelijk, geven snel antwoord op eenvoudige vragen en leveren maatwerk als dat nodig is. We bieden hulp aan mensen in nood. We hebben contact met u en weten wat er speelt in onze gemeente en in de regio. Wij laten zien dat wij opkomen voor de belangen van onze inwoners.

# Programma's

## Inwoner

Meestal heb je de gemeente niet nodig in je dagelijks leven. Je redt het prima zelf. Dat is ook de bedoeling. Maar dat lukt niet iedereen. Soms lukt het niet om alles zelf te regelen. Vaak zonder dat je daar zelf iets aan kunt doen. De gemeente probeert je dan te helpen. Dat kan voor een korte of lange tijd zijn. Bijvoorbeeld als het gaat om zorg, inkomen, onderwijs of gezondheid. De belangrijkste dingen die je nodig hebt om op een normale en prettige manier te kunnen leven. De gemeente is vaak een laatste plek voor hulp. Daarbij werkt de gemeente samen met andere organisaties of huurt hen hiervoor in. Onze bedoeling is iedereen een goede basis te geven, een steun in de rug, zodat je verder kunt en mee kunt blijven doen!

| Programmanaam    | Inwoner                                                          | Onze buurt                                                    | Onze gemeente                                      |
|------------------|------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------|
| Plaats van actie | - <b>Persoonlijk/thuis</b>                                       | - Directe omgeving/dorp                                       | - Gemeente mét de regio gemeenten                  |
| Rol inwoner      | - <b>Regie eigen leven</b><br>- <b>Mee blijven doen</b>          | - Meedoen<br>- Initiatief nemen                               | - Ontwikkelen<br>- Klant                           |
| Rol gemeente     | - <b>Regelen</b><br>- <b>Betalen</b><br>- <b>Veel bemoeienis</b> | - Afnemende betrokkenheid<br>- Minder regels, meer stimuleren | - Loslaten<br>- Samenwerken<br>- Diensten verlenen |

## Wat willen we bereiken?

- 1.1 Ik heb voldoende inkomen.
- 1.2 Ik kan hulp vragen als dat nodig is.
- 1.3 Ik ben betrokken en doe mee.
- 1.4. Alle kinderen krijgen gelijke kansen.

## Wat gaan we daarvoor doen?

- | Nr.   | Resultaat                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|-------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1.1.1 | Alle inwoners kennen de regelingen voor inwoners met een laag inkomen. Wie het nodig heeft kan er gebruik van maken.<br>Het gebruik ten opzichte van 2017 is toegenomen. (relatie met ambitie 5)                                                                              |
| 1.1.2 | We ondersteunen initiatieven voor inwoners met een laag inkomen.<br>Er zijn meer inwoners met een laag inkomen die deelnemen aan initiatieven voor hen. Voorbeelden hiervan zijn het buurtsoepie, een kleding- of speelgoedbank of schuldhulpbuddy's. (relatie met ambitie 3) |
| 1.1.3 | We nemen zo veel mogelijk administratieve rompslomp weg.<br>We gebruiken de beschikbare (persoonlijke) gegevens die we al hebben. Procedures zijn zo eenvoudig mogelijk en formulieren zijn digitaal en offline beschikbaar. (relatie met ambitie 1, 3 en 5)                  |
| 1.2.1 | We helpen u als het u niet lukt via internet uw zaken bij de gemeente te regelen.<br>Inwoners moeten steeds meer diensten via internet aanvragen en regelen. Als inwoners dat moeilijk vinden, helpt de gemeente. (relatie met ambitie 5)                                     |

**1.2.2 60 % van de inwoners en 100% van de lokale partners (huisarts, school, kinderopvang, politie, woningbouw etc) kent de sociale teams en weet hen te vinden.**

We verbeteren de bekendheid van de sociale teams. Dit doen we bijvoorbeeld door te zorgen dat er via internet, de website, de lokale krant en folders meer informatie over de sociale teams komt. We investeren extra in de samenwerking met de lokale partners. De sociale teams houden in hun werkgebied een spreekuur voor alle inwoners. (relatie met ambitie 5)

**1.2.3 We helpen inwoners zichzelf te redden.**

Voorkomen is beter dan genezen. We helpen inwoners met informatie over activiteiten, cursussen en voorzieningen. Ook organiseren we groepsactiviteiten over onderwerpen waar veel vragen over zijn. Bijvoorbeeld een cursus met tips om te voorkomen dat je valt, informatie over dementie of psychische problemen. We versterken de samenwerking tussen mensen. Bijvoorbeeld door groepen deskundige vrijwilligers te ondersteunen die mensen helpen. (relatie met ambitie 1 en 5)

**1.2.4 Wij helpen mantelzorgers, zodat zij de zorg voor hun naasten kunnen blijven bieden.**

Het steunpunt Mantelzorg Berg en Dal staat klaar voor mantelzorgers in onze gemeente. Kijk op [www.mantelzorgbergendal.nl](http://www.mantelzorgbergendal.nl) waarvoor u hen kunt bellen. Om nog meer bekendheid te geven aan mantelzorg gaat het steunpunt zich in de gemeente presenteren. Op zoveel mogelijk plekken, waar ook mantelzorgers komen en waar een gesprek kan ontstaan. In 2018 heeft Mantelzorg Berg en Dal zich op 10 verschillende plekken voorgesteld. Bij verenigingen, maar bijvoorbeeld ook het bedrijfsleven. Ook zijn in 2018 door Mantelzorg Berg en Dal meer jonge mantelzorgers ondersteund. Bijvoorbeeld bij het opzetten van een activiteit, zodat de jongeren met elkaar over zorg, maar ook hele andere dingen kunnen praten. Of een chatfunctie voor onze jonge mantelzorgers waar ze hun verhaal en vragen kwijt kunnen. (relatie met ambitie 1)

**1.2.5 De hulp en ondersteuning die u krijgt voldoet aan de wettelijke (kwaliteits-)eisen.**

Hulp en ondersteuning moeten van goede kwaliteit zijn en op een goede manier ingezet worden. Niet alleen voor de hulp die u krijgt, maar ook voor de medewerkers in de sociale teams, Veilig Thuis en de aanbieders die samen met u kijken wat er nodig is. Samen met bijvoorbeeld huisartsen, uitvoerders en aanbieders werken we aan het verbeteren van de kwaliteit maar ook aan het voorkomen van fraude. In 2018 maken we afspraken waaraan de kwaliteit moet voldoen en hoe we controleren. (relatie met ambitie 5)

**1.2.6 De verbeteringen uit de evaluatie van de sociale teams zijn uitgevoerd.**

De sociale wijkteams zijn in 2017 geëvalueerd. Ook is in 2017 een onderzoek uitgevoerd naar de gemeentelijke organisatie. Het onderzoek en de evaluatie geven aanleiding de werkwijze en de personele inzet verder te onderzoeken. In het najaar van 2017 is hiermee gestart. Daarnaast heeft de evaluatie een aantal verbeterpunten opgeleverd. In 2018 werken we verder aan deze verbeteringen. Bijvoorbeeld betere stuurinformatie en het aanbod van voorzieningen beter afstemmen op de vragen en behoeften van de inwoners in onze gemeente. (relatie met ambitie 5)

**1.3.1 Inwoners bepalen zelf welke onderwerpen belangrijk zijn voor hun dorp en gaan hiermee aan de slag.**

Inwoners bespreken met elkaar wat ze in hun dorp kunnen doen. Hierover maken ze samen afspraken. Inwoners bepalen zelf waar ze aan willen werken en waar ze hulp van de gemeente of andere organisaties bij nodig hebben. De onderwerpen waar ze aan willen werken is de 'dorpsagenda'. De gemeente stimuleert inwoners een 'dorpsagenda' te maken. Ook vanuit de Omgevingswet staat de invloed van de inwoner op zijn omgeving centraal. Per dorp of wijk wordt daarom samen met inwoners gewerkt aan wat er in het dorp moet gebeuren. Er is budget beschikbaar om te helpen de wensen van inwoners te realiseren. Er is ruimte om te zoeken naar de beste ideeën en oplossingen. Ook inwoners die door het jaar heen met ideeën komen, maar niet goed weten hoe ze deze kunnen realiseren, helpen we. (relatie met ambitie 1)

**1.3.2 Alle statushouders doen mee in de Berg en Dalse samenleving.**

Statushouders krijgen een 'maatje' die hen betreft bij activiteiten in het dorp. De nieuwe inwoners willen graag iets voor onze gemeente betekenen. Ze worden geholpen bij het vinden van vrijwilligerswerk. Zeker als ze nog geen betaalde baan hebben. We steunen initiatieven waarbij zij met andere inwoners activiteiten uitvoeren in de buurt. (relatie met ambitie 1)

### 1.3.3 Eind 2018 heeft elk sociaal team in samenwerking met de teams van Forte Welzijn en andere partners in de dorpen een vrijwilligersgroep.

In deze groep zitten bijvoorbeeld vrijwilligers van Mantelzorg Berg en Dal, ouderenadviseurs of 'maatjes'. Maar ook actieve inwoners die af en toe iets voor een ander willen betekenen. Door te werken met een groep wordt per dorp zichtbaar welke vrijwilligers er op dit gebied zijn. Een vrijwilliger kan zo sneller door een lid van een sociaal team aan een vraag gekoppeld worden. Ook kan in een breder verband met vrijwilligers gekeken worden of het zinvol is om samen een cursus te organiseren, zodat vrijwilligers nog beter hun vrijwilligerswerk kunt uitvoeren. In de nota vrijwilligerswerk heeft de gemeente geld voor cursussen beschikbaar gesteld. (relatie met ambitie 1 en 3)

### 1.3.4 Er zijn eind 2018 laagdrempelige en betaalbare vervoersvoorzieningen die aansluiten op de vervoersbehoeften van inwoners.

In de kernen worden lokale, kleinschalige vervoersvoorzieningen gemist: de bus komt niet altijd en overal. Avan is niet altijd het geschikte vervoermiddel. Er zijn signalen dat vooral oudere inwoners daarom minder de deur uit gaan. De gemeente wil dat iedereen mee kan doen aan activiteiten en vindt dat het vervoer daarin zo min mogelijk een belemmerende factor mag zijn. In 2017 is met inwoners van de kernen geïnventariseerd wat hun behoefte is en welke invulling daaraan gezamenlijk gegeven wordt. In 2018 voeren we dit uit. (relatie met ambitie 1)

### 1.3.5 Eind 2018 worden de mogelijkheden van Inloop en Ontmoeting door een grotere groep inwoners benut.

In veel kernen zijn er plaatsen waar mensen zelf activiteiten kunnen organiseren en elkaar kunnen ontmoeten, de Inloop en Ontmoetingpunten. In 2018 willen we er voor zorgen dat meer mensen en ook meer verschillende (kwetsbare) inwoners hiervan gebruik maken. (relatie met ambitie 5)

### 1.4.1 Jongeren helpen we in hun ontwikkeling naar het volwassen worden.

In 2018 zijn college en raad twee keer met Berg en Dalse jongeren in gesprek gegaan om te vragen wat bij hen speelt. Hier worden onderwerpen besproken die voor hen belangrijk zijn. De jongeren kunnen meedenken en ook invloed uitoefenen. De gemeente heeft in 2018 drie initiatieven van en door jongeren ondersteund die volgens de initiatiefnemers een succes zijn (geweest). Dit zijn initiatieven die een positieve bijdrage leveren aan de leefomgeving van de jongeren in onze gemeente. Jongeren leren door zelf iets te organiseren. (relatie met ambitie 1)

### 1.4.2 Voor ouders met opvoedvragen is er informatie en praktische hulp.

Ouders kunnen op verschillende manieren informatie en hulp krijgen. Bijvoorbeeld via de website [www.opvoedinforegionijmegen.nl](http://www.opvoedinforegionijmegen.nl) en de peutercafés. Er is ook hulp thuis, zoals video home training en Home Start. De sociale teams kijken samen met ouders wat het beste past bij de behoefte van de ouders. (relatie met ambitie 1 en 5)

### 1.4.3 De samenwerking van maatschappelijke organisaties bij de aanpak tegen huiselijk geweld en kindermishandeling is verbeterd.

We helpen sociale teams, kinderopvang, scholen en andere maatschappelijke organisaties bij het bespreekbaar maken, signaleren en het aanpakken van huiselijk geweld en kindermishandeling. Onder andere door deskundigheidsbevordering, het organiseren van themabijeenkomsten en het ondersteunen van Veilig Thuis. (relatie met ambitie 1 en 3)

### 1.4.4 Meer leerlingen maken hun middelbare beroepsopleiding af, zodat ze meer kans op werk hebben.

Samen met gemeenten om ons heen willen we niet dat kinderen met school stoppen zonder diploma. Onze leerplichtambtenaren ondersteunen ouders en leerlingen daarbij als er problemen zijn. Via het Regionaal Opleidingscentrum in Nijmegen worden leerlingen op MBO niveau 1 extra begeleid. De scholen voor voortgezet onderwijs helpen leerlingen bij de overstap naar het middelbaar beroepsonderwijs. (relatie met ambitie 1)

## Beleidsindicatoren

| Indicator | Rekening<br>2016 | Begroting<br>2017 | Begroting<br>2018 | Begroting<br>2019 | Begroting<br>2020 | Begroting<br>2021 |
|-----------|------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
|-----------|------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|

### Absoluut verzuim

|           |      |
|-----------|------|
| Gemeente  | 7,70 |
| Provincie | 2,77 |
| Nederland | 2,01 |

Eenheid: Aantal leerplichtigen niet ingeschreven op een school per 1.000 inwoners lft. 5-18 jaar

Bron: DUO

Toelichting:

### Relatief verzuim

|           |       |
|-----------|-------|
| Gemeente  | 19,77 |
| Provincie | 23,77 |
| Nederland | 26,88 |

Eenheid: Aantal leerplichtigen wel ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig, per 1.000 inw. 5-18 jr.

Bron: DUO

Toelichting:

### Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)

|           |    |
|-----------|----|
| Gemeente  | NB |
| Provincie | NB |
| Nederland | NB |

Eenheid: % deelnemers aan het VO en MBO onderwijs

Bron: DUO

Toelichting:

### Jongeren met een delict voor de rechter

|           |      |
|-----------|------|
| Gemeente  | 0,85 |
| Provincie | 1,29 |
| Nederland | 1,45 |

Eenheid: % 12 t/m 21 jarigen

Bron: Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel

Toelichting: Betreft percentage van 2015.

### Kinderen in uitkeringsgezin

|           |      |
|-----------|------|
| Gemeente  | 4,63 |
| Provincie | 5,05 |
| Nederland | 6,58 |

Eenheid: % kinderen tot 18 jaar

Bron: Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel

Toelichting: Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen. Het genoemde percentage is van 2015.

### Werkloze jongeren

|           |      |
|-----------|------|
| Gemeente  | 1,84 |
| Provincie | 1,35 |
| Nederland | 1,52 |

Eenheid: % 16 t/m 22 jarigen

Bron: Verwey Jonker Instituut - Kinderen in Tel

Toelichting: Percentage zijn uit periode 2015.

### Personen met een bijstandsuitkering

|           |      |
|-----------|------|
| Gemeente  | 35,6 |
| Provincie | 34,8 |
| Nederland | 41,3 |

Eenheid: Aantal per 1.000 inwoners 18 jaar e.o.

Bron: CBS

Toelichting: Aantallen voor 2015: Gemeente 33,6 Provincie 33,8 Nederland 40,5

**Jongeren met jeugdhulp**

|           |      |
|-----------|------|
| Gemeente  | 10,1 |
| Provincie | 10,4 |
| Nederland | 10,7 |

Eenheid: % van alle jongeren tot 18 jaar

Bron: CBS

Toelichting:

**Jongeren met jeugdbescherming**

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 1,3 |
| Provincie | 1,1 |
| Nederland | 1,2 |

Eenheid: % van alle jongeren tot 18 jaar

Bron: CBS

Toelichting:

**Jongeren met jeugdreclassering**

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 0,3 |
| Provincie | 0,5 |
| Nederland | 0,5 |

Eenheid: % van alle jongeren van 12 tot 23 jaar

Bron: CBS

Toelichting:

**Cliënten met een maatwerkarrangement WMO**

|           |    |
|-----------|----|
| Gemeente  | 59 |
| Provincie | 54 |
| Nederland | 62 |

Eenheid: Aantal per 1.000 inwoners

Bron: GMSD

Toelichting:

**Wat gaat het kosten?**

Bedragen x € 1.000

| Exploitatie             | Rekening<br>2016 | Raming<br>2017 | Raming<br>2018 | Raming<br>2019 | Raming<br>2020 | Raming<br>2021 |
|-------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Lasten                  | -45.516          | -43.359        | <b>-43.155</b> | -42.899        | -42.711        | -42.351        |
| Baten                   | 11.746           | 12.090         | <b>11.644</b>  | 11.608         | 11.608         | 11.608         |
| <b>Totaal programma</b> | <b>-33.770</b>   | <b>-31.269</b> | <b>-31.511</b> | <b>-31.290</b> | <b>-31.103</b> | <b>-30.743</b> |

Bedragen x € 1.000

| Exploitatie                          | Rekening<br>2016 | Raming<br>2017 | Raming<br>2018 | Raming<br>2019 | Raming<br>2020 | Raming<br>2021 |
|--------------------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| <b>Lasten</b>                        |                  |                |                |                |                |                |
| Openbaar basisonderwijs              | 0                | -20            | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Onderwijshuisvesting                 | -2.579           | -1.927         | <b>-1.874</b>  | -1.919         | -1.962         | -1.943         |
| Onderwijsbeleid en<br>leerlingzaken  | -1.431           | -1.399         | <b>-1.194</b>  | -1.190         | -1.210         | -1.229         |
| Samenkracht en<br>burgerparticipatie | -3.702           | -1.814         | <b>-1.696</b>  | -1.674         | -1.671         | -1.668         |
| Wijkteams                            | -2.639           | -2.871         | <b>-3.134</b>  | -3.034         | -3.034         | -3.034         |
| Inkomensregelingen                   | -15.670          | -15.094        | <b>-14.938</b> | -14.938        | -14.938        | -14.938        |
| Begeleide participatie               | -5.355           | -5.156         | <b>-4.896</b>  | -4.709         | -4.489         | -4.286         |
| Maatwerkvoorzieningen                | -1.127           | -1.679         | <b>-1.748</b>  | -1.782         | -1.782         | -1.782         |

|                                   |                |                |                |                |                |                |
|-----------------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| (WMO)                             |                |                |                |                |                |                |
| Maatwerkdienstverlening 18+       | -6.083         | -6.598         | <b>-6.469</b>  | -6.470         | -6.465         | -6.309         |
| Maatwerkdienstverlening 18-       | -3.098         | -2.861         | <b>-3.258</b>  | -3.234         | -3.213         | -3.213         |
| Geëscaleerde zorg 18+             | -473           | -320           | <b>-342</b>    | -342           | -342           | -342           |
| Geëscaleerde zorg 18-             | -3.358         | -3.620         | <b>-3.606</b>  | -3.606         | -3.606         | -3.606         |
| <b>Totaal Lasten</b>              | <b>-45.516</b> | <b>-43.359</b> | <b>-43.155</b> | <b>-42.899</b> | <b>-42.711</b> | <b>-42.351</b> |
| <b>Baten</b>                      |                |                |                |                |                |                |
| Onderwijsbeleid en leerlingzaken  | 81             | 108            | <b>123</b>     | 99             | 99             | 99             |
| Samenkracht en burgerparticipatie | 342            | 372            | <b>346</b>     | 334            | 334            | 334            |
| Wijkteams                         | 18             | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Inkomensregelingen                | 10.557         | 10.702         | <b>10.675</b>  | 10.675         | 10.675         | 10.675         |
| Begeleide participatie            | 0              | 183            | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Maatwerkvoorzieningen (WMO)       | 0              | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Maatwerkdienstverlening 18+       | 581            | 725            | <b>500</b>     | 500            | 500            | 500            |
| Maatwerkdienstverlening 18-       | 168            | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Geëscaleerde zorg 18-             | 0              | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| <b>Totaal Baten</b>               | <b>11.746</b>  | <b>12.090</b>  | <b>11.644</b>  | <b>11.608</b>  | <b>11.608</b>  | <b>11.608</b>  |
| <b>Totaal programma</b>           | <b>-33.770</b> | <b>-31.269</b> | <b>-31.511</b> | <b>-31.290</b> | <b>-31.103</b> | <b>-30.743</b> |

Toelichting verschillen tussen begroting 2017 en begroting 2018 (- = nadelig)

|                                |                                                                                                                                                                                                                                                      | Bedragen x   |
|--------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------|
| Taakveld                       | Toelichting                                                                                                                                                                                                                                          | Verschil I/S |
| Onderwijshuisvesting           | - In 2017 is incidenteel budget opgenomen voor de afronding van een aantal verduurzamingsprojecten van de scholen en multifunctionele gebouwen (MFA) uit de oude gemeente Ubbergen. Dekking vindt plaats uit de algemene reserve.                    | 50           |
| Leerlingenvervoer              | - Bijstelling op basis van conceptbegroting DRAN (Doelgroepenvervoer Arnhem Nijmegen).                                                                                                                                                               | 223          |
|                                | - In 2017 is incidenteel extra budget opgenomen voor statushouders voor kosten leerlingenvervoer en Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE).                                                                                                           | 35           |
| Overige onderwijsvoorzieningen | - Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE), hogere rijksbijdrage € 16.000 structureel en € 24.000 incidenteel (taalniveau 3F), daarnaast hogere projectkosten. Hier staat hogere algemene uitkering tegenover (zie ons Geld). Per saldo budgetneutraal. | -15          |
| Dorps- en buurthuizen          | - Incidentele raming in 2017 voor sloopkosten 't Bosduiveltje (bij gemeenschapshuis 't Zaalte in Heilig Landstichting).                                                                                                                              | 58           |
|                                | - In 2017 is incidenteel extra budget beschikbaar voor uitvoering van onderhoudswerkzaamheden aan Kulturhus den Ienloop.                                                                                                                             | 43           |
|                                | - Verduurzamingsprojecten oude gemeente Ubbergen, zie ook taakveld onderwijshuisvesting.                                                                                                                                                             | 43           |



|                                   |                                                                                                                                                                |             |
|-----------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|
| Wijkteams                         | - Uitbreiding en ondersteuning van de sociale teams van de gemeente. Daarnaast zijn een aantal budgetten overgeheveld naar andere taakvelden.                  | -276        |
| Inkomens- en bijstandsvoorziening | - Bijstellingen van de verschillende bijstandsvoorzieningen.                                                                                                   | 75          |
|                                   | - In 2017 is het budget voor minimabeleid eenmalig verhoogd met € 141.000 voor verhoogde asielinstroom.                                                        | 141         |
|                                   | - De raming voor kwijtschelding van belastingen is bijgesteld op basis van de werkelijke cijfers over de afgelopen jaren. Dit leidt tot een structureel nadeel | -140        |
| Begeleide participatie            | - De bijdrage aan de MGR (Modulaire Gemeenschappelijke Regeling) is structureel lager dan in de begroting 2017.                                                | 263         |
|                                   | - In 2017 hebben we een eenmalige uitkering ontvangen van € 183.000. Dit betreft uitkering van het liquidatiesaldo Breed.                                      | -183        |
| Maatwerkvoorzieningen (WMO)       | - Bijstelling van de bijdrage op basis van de conceptbegroting DRAN (Doelgroepenvervoer Arnhem Nijmegen).                                                      | -52         |
|                                   | - Bijstelling van de diverse voorzieningen (vervoer, rolstoel en wonen)                                                                                        | 35          |
| Maatwerkdienstverlening 18+       | - Bijstelling van budgetten door toegenomen zorgkosten sociaal domein onderdeel Wmo.                                                                           | -91         |
| Maatwerkdienstverlening 18-       | - Bijstelling van budgetten door toegenomen zorgkosten sociaal domein onderdeel Jeugd.                                                                         | -409        |
| Kapitaallasten                    | - Mutatie op kapitaallasten                                                                                                                                    | -12         |
| Salariskosten                     | - Dit betreffen de salariskosten die de organisatie aan dit programma besteedt.                                                                                | -39         |
| Diverse verschillen               | -                                                                                                                                                              | 9           |
| <b>Totaal Programma 1</b>         |                                                                                                                                                                | <b>-242</b> |

Bedragen x € 1.000

| Exploitatie                           | Rekening<br>2016 | Raming<br>2017 | Raming<br>2018 | Raming<br>2019 | Raming<br>2020 | Raming<br>2021 |
|---------------------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| <b>Lasten</b>                         |                  |                |                |                |                |                |
| Openbaar basisonderwijs/Alg.          | 0                | -20            | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Onderwijshuisv./Basisonderwijs        | -1.180           | -866           | -859           | -912           | -966           | -955           |
| Onderwijshuisv./Speciaal onderwijs    | -860             | -705           | -664           | -659           | -651           | -646           |
| Onderwijshuisv./Voortgez. onderwijs   | -539             | -356           | -351           | -348           | -345           | -342           |
| Onderwijsbegeleiding/Algemeen         | 0                | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Stimuleren schooldeelname/Leerpl.     | -133             | -125           | -153           | -153           | -153           | -153           |
| Leerlingenvervoer/Algemeen            | -740             | -671           | -414           | -414           | -414           | -414           |
| Peuterspeelzalen/Algemeen             | -418             | -269           | -277           | -277           | -277           | -277           |
| Ov. onderw. voorz./Achterst. beleid   | -40              | -219           | -255           | -251           | -271           | -290           |
| Ov. onderw. voorz./Maatsch. vorming   | -61              | -63            | -63            | -63            | -63            | -63            |
| Ov. onderw. voorz./Kunstz. vorming    | -25              | -31            | -32            | -32            | -32            | -32            |
| Volwasseneneducatie/Algemeen          | -13              | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Voortgezet onderwijs/Algemeen         | 0                | -20            | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Samenkr&burgerpart/kinderopvang       | -95              | -199           | -193           | -192           | -192           | -192           |
| Samenkr&burgerpart/alg. vrz. WMO/jgd  | -458             | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Samenkr&burgerpart/jeugdgez. zorg     | -86              | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Samenkr&burgerpart/soc. maatsch. werk | -282             | -215           | -213           | -213           | -213           | -213           |

|                                          |                |                |                |                |                |                |
|------------------------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Samenkr&burgerpart/jeugdwerk             | -329           | -246           | <b>-253</b>    | -252           | -252           | -251           |
| Samenkr&burgerpart/ouderenzorg           | -197           | -103           | <b>-111</b>    | -111           | -111           | -111           |
| Samenkr&burgerpart/maatsch.werk          | -246           | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Samenkr&burgerpart/WMO                   | -485           | -85            | <b>-61</b>     | -43            | -43            | -43            |
| Dorps- en buurthuizen/Algemeen           | -295           | -207           | <b>-124</b>    | -123           | -122           | -121           |
| Dorpshuis de Mallemolen                  | -164           | -169           | <b>-163</b>    | -163           | -163           | -163           |
| Dorpshuis Op d'n Heuvel                  | -274           | -229           | <b>-244</b>    | -244           | -244           | -244           |
| Dorpshuis Kloosterstraat 7-9             | -16            | -12            | <b>-13</b>     | -13            | -13            | -13            |
| Dorpshuis den Ienloop                    | -318           | -174           | <b>-140</b>    | -140           | -139           | -138           |
| Kulturhus Kekerdom                       | -13            | -6             | <b>-6</b>      | -6             | -6             | -6             |
| Jeugdsoos Rietlanden 5                   | -9             | -9             | <b>-8</b>      | -8             | -8             | -8             |
| Dorpshuis de Ubburch                     | -45            | -37            | <b>-37</b>     | -37            | -37            | -37            |
| Kulturhus Beek                           | -229           | -43            | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Kulturhus Leuth                          | -161           | -81            | <b>-131</b>    | -131           | -130           | -130           |
| Wijkteams/1e lijnslok.WMO/Jgd-uitv       | -2.549         | -2.692         | <b>-3.045</b>  | -2.945         | -2.945         | -2.945         |
| Wijkteams/1e lijnslok.WMO/Jgd-zrg        | 0              | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Wijkteams/1e lijnslok.WMO/Jgd-CJG        | -90            | -179           | <b>-89</b>     | -89            | -89            | -89            |
| Ink.-bijst.voorz./Algemeen               | -1.903         | -1.210         | <b>-1.156</b>  | -1.156         | -1.156         | -1.156         |
| Ink./bijst.voorz./Participatiewet        | -10.956        | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Ink.-bijst.voorz./Participatiewet        | 0              | -11.159        | <b>-11.119</b> | -11.119        | -11.119        | -11.119        |
| Ink./bijst.voorz./BBZ                    | -163           | -321           | <b>-255</b>    | -255           | -255           | -255           |
| Ink./bijst.voorz./minima en schuldenbel. | -2.281         | -2.070         | <b>-1.941</b>  | -1.941         | -1.941         | -1.941         |
| Ink./bijst.voorz./Kwijtschelding         | -300           | -249           | <b>-388</b>    | -388           | -388           | -388           |
| Ink./bijst.voorz./Soc.recherche          | -67            | -86            | <b>-79</b>     | -79            | -79            | -79            |
| Begel.participatie/Algemeen              | -13            | -71            | <b>-74</b>     | -74            | -74            | -74            |
| Beg.participatie/Soc.werkvoorz.          | -5.342         | -5.085         | <b>-4.822</b>  | -4.636         | -4.416         | -4.213         |
| Maatwerkvoorz.(WMO)/Algemeen             | -1.127         | -1.679         | <b>-1.748</b>  | -1.782         | -1.782         | -1.782         |
| Maatwerkdnstverl.18+/Huish.verz          | -3.330         | -3.114         | <b>-3.002</b>  | -3.002         | -3.002         | -3.002         |
| Maatwerkdnstverl.18+/Mantelzorg          | -137           | -167           | <b>-170</b>    | -170           | -170           | -170           |
| Maatwerkdnstverl.18+/Begel.dagbest.      | -2.615         | -3.317         | <b>-3.298</b>  | -3.298         | -3.293         | -3.138         |
| Maatwerkvrz.18-/Individuele voorz.       | -2.918         | -2.661         | <b>-3.108</b>  | -3.084         | -3.063         | -3.063         |
| Maatwerkdienstverlening 18-/PGB          | -179           | -200           | <b>-150</b>    | -150           | -150           | -150           |
| Maatwerkdnstverl.18-/Ouderbijdr          | -1             | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Geësc.zorg18+/Opv./besch.wonen           | -473           | -320           | <b>-342</b>    | -342           | -342           | -342           |
| Geësc.zorg 18-/Veil./reclas./opvang      | -3.358         | -3.620         | <b>-3.606</b>  | -3.606         | -3.606         | -3.606         |
| <b>Totaal Lasten</b>                     | <b>-45.516</b> | <b>-43.359</b> | <b>-43.155</b> | <b>-42.899</b> | <b>-42.711</b> | <b>-42.351</b> |
| <b>Baten</b>                             |                |                |                |                |                |                |
| Leerlingenvervoer/Algemeen               | 7              | 10             | <b>10</b>      | 10             | 10             | 10             |
| Peuterspeelzalen/Algemeen                | 73             | 1              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Ov.onderw.voorz./Achterst.beleid         | 0              | 97             | <b>113</b>     | 89             | 89             | 89             |
| Samenkr&burgerpart/kinderopvang          | 4              | 0              | <b>2</b>       | 2              | 2              | 2              |

|                                          |                |                |                |                |                |                |
|------------------------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Samenkr&bürgerpart/soc.maatsch.werk      | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Samenkr&bürgerpart/WMO                   | 44             | 49             | 33             | 21             | 21             | 21             |
| Dorps- en buurthuizen/Algemeen           | 2              | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Dorpshuis de Mallemolen                  | 95             | 99             | 100            | 100            | 100            | 100            |
| Dorpshuis Op d'n Heuvel                  | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Dorpshuis Kloosterstraat 7-9             | 10             | 11             | 11             | 11             | 11             | 11             |
| Dorpshuis den Ienloop                    | 111            | 130            | 130            | 130            | 130            | 130            |
| Jeugdsoos Rietlanden 5                   | 1              | 3              | 1              | 1              | 1              | 1              |
| Dorpshuis de Ubburch                     | 13             | 20             | 10             | 10             | 10             | 10             |
| Kulturhus Leuth                          | 62             | 60             | 60             | 60             | 60             | 60             |
| Wijkteams/1e lijnslok.WMO/Jgd-uitv       | 18             | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Ink./bijst.voorz./Participatiewet        | 10.448         | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Ink.-bijst.voorz./Participatiewet        | 0              | 10.432         | 10.397         | 10.397         | 10.397         | 10.397         |
| Ink./bijst.voorz./BBZ                    | -3             | 195            | 203            | 203            | 203            | 203            |
| Ink./bijst.voorz./minima en schuldenbel. | 113            | 75             | 75             | 75             | 75             | 75             |
| Beg.participatie/Soc.werkvoorz.          | 0              | 183            | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Maatwerkvoorz.(WMO)/Algemeen             | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Maatwerkdnstverl.18+/Huish.verz          | 581            | 725            | 500            | 500            | 500            | 500            |
| Maatwerkvrz.18-/Individuele voorz.       | 168            | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              |
| Geësc.zorg 18-/Veil./reclas./opvang      | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              | 0              |
| <b>Totaal Baten</b>                      | <b>11.746</b>  | <b>12.090</b>  | <b>11.644</b>  | <b>11.608</b>  | <b>11.608</b>  | <b>11.608</b>  |
| <b>Totaal programma</b>                  | <b>-33.770</b> | <b>-31.269</b> | <b>-31.511</b> | <b>-31.290</b> | <b>-31.103</b> | <b>-30.743</b> |

## Relevante beleidskaders

### Gemeentelijke kaders

Sociaal Maatschappelijke Visie 2014-2018

Algemene subsidieverordening Berg en Dal 2017

Nota vrijwilligerswerk 2017-2019

Verordening maatschappelijke ondersteuning gemeente Berg en Dal 2017

Verordening jeugdhulp gemeente Berg en Dal 2016

Nadere regels voorzieningen Maatschappelijke Ondersteuning en Jeugdhulp gemeente Berg en Dal 2017

Beleidsregels Beschermd Wonen en Opvang Groesbeek 2015

Verordening Tegenprestatie naar Vermogen gemeente Berg en Dal 2016

Afstemmingsverordening (maatregelenverordening) Participatiewet, loaw en loaz gemeente Groesbeek 2015

[Verordening cliëntenparticipatie werk en inkomen gemeente Berg en Dal 2016](#)

[Verordening Doe Mee! gemeente Groesbeek 2015](#)

[Beleidsregel bijzondere bijstand gemeente Groesbeek 2016](#)

[Beleidsregel kinderopvang gemeente Groesbeek 2015](#)

[Verordening leerlingenvervoer Groesbeek 2014](#)

## Onze buurt

Je brengt een groot deel van je vrije tijd door in de gemeente en het dorp waar je woont. Je wilt daar fijn kunnen leven en wonen. Dat gaat niet vanzelf. Daar moet aan gewerkt worden. Denk bijvoorbeeld aan een schone buurt, veilige wegen, goede riolering en het onderhouden van bomen en planten. Maar ook aan sport en bewegen. De gemeente heeft daarin een aantal taken, maar inwoners en ondernemers hebben dat ook. We hebben elkaar nodig om deze dingen goed te regelen. Daarbij geeft de gemeente steeds meer ruimte aan inwoners en ondernemers om zelf met ideeën te komen. De gemeente wil niet voor inwoners bedenken wat goed zou kunnen zijn, maar juist helpen de ideeën van inwoners te realiseren.

| Programmanaam           | Inwoner                                     | Onze buurt                                                                  | Onze gemeente                                      |
|-------------------------|---------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------|
| <b>Plaats van actie</b> | - Persoonlijk/thuis                         | - <b>Directe omgeving/dorp</b>                                              | - Gemeente mét de regio gemeenten                  |
| <b>Rol inwoner</b>      | - Regie eigen leven<br>- Mee blijven doen   | - <b>Meedoen</b><br>- <b>Initiatief nemen</b>                               | - Ontwikkelen<br>- Klant                           |
| <b>Rol gemeente</b>     | - Regelen<br>- Betalen<br>- Veel bemoeienis | - <b>Afnemende betrokkenheid</b><br>- <b>Minder regels, meer stimuleren</b> | - Loslaten<br>- Samenwerken<br>- Diensten verlenen |

## Wat willen we bereiken?

- 2.1 In onze buurt is iedereen, zo veel als mogelijk, lichamelijk, geestelijk en sociaal gezond.
- 2.2 Ik voel me veilig in mijn buurt. Inwoners en ondernemers werken samen met de gemeente, politie en andere (zorg)instanties om dat zo te houden.
- 2.3 In onze buurt is een prettige sfeer.
- 2.4 We willen een duurzamere gemeente zijn.

## Wat gaan we daarvoor doen?

### Nr.      Resultaat

#### 2.1.1 Inwoners die actief hun eigen gezondheid willen verbeteren ondersteunen we.

Uitvoering van het Plan van aanpak Gezond in Berg en Dal. Samen met inwoners worden onder andere de volgende activiteiten georganiseerd: cursus 'gezonde voeding hoeft niet duur te zijn' en de kookcursus voor mannen 60+. In Berg en Dal wordt een bankjesroute (om uit te rusten) en in de Heiliglandstichting een beweegroute uitgezet. In resultaat 3.7.3. wordt nader ingegaan op wandelroutes. We maken Fitplannen voor inwoners die een uitkering hebben. (relatie met ambitie 1, 3 en 5)

#### 2.1.2 Elke inwoner kan sporten en spelen in de buurt.

Speeltuinen vernieuwen wij in overleg met kinderen en buurtbewoners. Voor 2018 zijn de volgende plekken aan de beurt: Bisschop Hamerplein (Berg en Dal), Burgemeester Reijmersstraat (Millingen aan de Rijn), Koningin Wilhelminastraat (Ooij). Daarnaast is er een inwonersinitiatief voor een speelplek in het centrum van Groesbeek. Ook overleggen wij met inwoners over een ander inwonersinitiatief; buurtpark de Drul. (relatie met ambitie 1, 3 en 4).

### 2.1.3 In mijn buurt is begrip voor mensen met psychische problematiek en/of dementie.

In 2018 wordt de pilot wijkgerichte GGZ uitgevoerd. We willen inwoners met psychische problemen helpen, zodat ze zelfstandig kunnen wonen en mee kunnen blijven doen aan activiteiten in hun buurt. Daarvoor willen we samenwerken met alle instellingen uit de gemeente. We willen dat de dorpen vriendelijk zijn voor mensen met dementie. Hiervoor worden in 2018 de sociale teams en medewerkers van de gemeente getraind in hoe dementie te herkennen en hoe een gesprek te voeren met iemand met dementie. We gaan onderzoeken hoe het samenwerkingsproject in het dorp Berg en Dal tussen huisarts, wijkverpleging en opbouwwerk voor dementerende inwoners ook in andere dorpen kan plaatsvinden. (relatie met ambitie 1 en 3)

### 2.2.1 Mijn kind kan zelfstandig naar school.

Om dit te bereiken voeren we de volgende projecten uit: school-thuis route projecten (hoe komen kinderen via een veilige route op school); studie fietspad Ooij – Erlecom; studie schoolroute Marktplaats Groesbeek – Nijmeegsebaan. (relatie met ambitie 4).

### 2.2.2 We maken de wegen veiliger.

Na een voorbereiding in 2017 worden in 2018 de volgende wegen veiliger gemaakt door: aanleg apart fietspad Heumensebaan – Rijlaan; herinrichting Herwendaalseweg; herinrichting Heerbaan – Wethouder Koenenstraat (ook vanwege trillingshinder); ingebruikname van het tweede parkeerterrein bij de Lidl in Groesbeek met een veiligere route voor vrachtverkeer (relatie met ambities 3 en 4) en door groot onderhoud aan de Meerwijkselaan. Deze weg wordt veiliger gemaakt door een maximum toegestane snelheid van 50 km/uur in de Heilig Landstichting en 80 km/uur tussen de Heilig Landstichting en de Postweg. In 2018 werken we bovendien aan de ontwikkeling van toeristisch opstappunten (TOP). Een TOP is een herkenbare plek met parkeerterrein, een horecagelegenheid en plattegronden. Met deze goed bewegwijzerde plekken willen we toeristen een goede voorziening bieden en kunnen we de verkeerssituaties op de dijken en in de Weverstraat in Kekerdom verbeteren. (relatie met ambitie 3 en 4)

### 2.2.3 We helpen inwoners hun eigen veiligheid en zelfredzaamheid te vergroten.

Inwoners en instellingen weten wat ze moeten doen in een noodsituatie. Ze weten wat ze van de overheid kunnen verwachten en wat ze zelf (met elkaar) kunnen doen. Buurtbewoners zijn in alle woonkernen van onze gemeente aangesloten bij WhatsApp Buurtpreventiegroepen. De gemeente helpt onder andere door het plaatsen van waarschuwbordjes in de kernen. Nadat in 2017 binnen de Veiligheidsregio Gelderland- Zuid extra aandacht is besteed aan het thema 'brand en verminderd zelfredzaam' staat in 2018 het thema 'continuïteit van voorzieningen' op het programma. Hoe kunnen we samen de gevolgen van storingen/uitval van bijvoorbeeld gas en stroom, internet en/of drinkwater verkleinen en ons hierop zo goed mogelijk voorbereiden? Samen met hulpdiensten, nutsbedrijven en instellingen/inwoners zullen we hiervoor onderzoek, oefening en planvorming organiseren. Daarnaast wordt in 2018 een besluit verwacht over een plan van de Veiligheidsregio dat onder andere inhoudt hoe het beschikbare personeel en materieel zo efficiënt en effectief mogelijk kan worden ingezet. We letten daarbij op de risico's in het gebied en wat er door alle betrokkenen aan het voorkomen van risico's wordt gedaan. (relatie met ambitie 1, 3, 4, 5)

### 2.3.1 We richten de dorpscentra goed in.

We willen dat er een prettige sfeer is in de verschillende dorpen. De toeristen die op het landschap afkomen kunnen daardoor langer blijven. De toeristische sector kan zich hierdoor verder verbeteren. (relatie met ambitie 3). Op de volgende plekken zijn we bezig met de voorbereiding van projecten: In het centrum van Ooij; herinrichting Reinier van Ooijplein, de uitvoering volgt in 2021. Op de volgende plekken gaan we aan de slag met de uitvoering van projecten: In het centrum van Beek: aanpassing winkelcentrum Beek. In het centrum van Groesbeek: herinrichting van het marktplaats. In 2017 is een proef gestart, of we door gebruik van verkeerslichten het autoverkeer kunnen verminderen op de Dorpsstraat in Groesbeek. In 2018 zullen we daarover besluiten. Om in ieder geval te beschikken over goede alternatieven voor het verkeer worden alternatieve routes in orde gemaakt. Denk hierbij aan (een gedeelte van) de Kerkstraat en de Burg. Ottenhofstraat.

### 2.3.2 We gebruiken de accommodaties beter.

Met accommodaties bedoelen we gemeentelijke gebouwen of gebouwen die met gemeenschapsgeld zijn opgezet of in stand worden gehouden. Al deze gebouwen bekijken we samen met de gebruikers op beter en vaker gebruiken. We willen zo de kosten verminderen en de opbrengsten verhogen. We sluiten aan bij de dorpsagenda waarbij inwoners zelf bepalen wat zij belangrijk vinden voor hun dorp (relatie programma inwoners). We doen dit omdat we deze ontmoetingsmogelijkheden belangrijk vinden voor de leefbaarheid van een dorp. Per jaar worden twee dorpen aangedaan. In 2018 zijn dat Leuth en Ooij.

### **2.3.3 We zijn zuinig op de bijzondere, oude panden/monumenten in onze gemeente.**

In Millingen aan de Rijn bekijken we (in overleg met de eigenaren) wat de bijzondere panden zijn en wijzen we er weer zeven aan als gemeentelijk monument. Voor alle eigenaren van een gemeentelijk monument komen er nieuwe monumentenschildjes met daarop het nieuwe gemeentewapen. Er zullen vier borden met informatie over de Tweede Wereldoorlog worden geplaatst in respectievelijk Beek, Leuth, Millingen en Heilig Landstichting. (relatie met ambitie 3)

### **2.3.4 We maken het landschap mooier en beter bereikbaar.**

Uit het Landschapsontwikkelingsplan (LOP) voeren we meerdere projecten uit. We voeren het Plan van Aanpak Regie op Wandelen uit. We brengen alle basisscholen en natuurorganisaties bij elkaar om natuurprojecten op te nemen in het lespakket. Er worden bij de scholen zelf verschillende groene lesplekken aangelegd of uitgebreid. (relatie met ambitie 3 en 4)

### **2.4.1 We nemen maatregelen tegen de effecten van klimaatverandering.**

We zoeken een oplossing voor de wateroverlast in de kernen Beek en Breedeweg. Uitvoering van deze oplossing staat gepland in de periode 2018-2020. We moedigen inwoners aan om bij de inrichting van hun tuin rekening te houden met extremere weersomstandigheden. Bijvoorbeeld regenwater niet meer via het riool afvoeren, ook wel afkoppelen genoemd en meer groen en minder tegels, zodat het water in de bodem kan zakken. We gaan samen met bijvoorbeeld Waterschap nieuwe methodes zoeken om de effecten van bijzonder harde regenbuien beter in de vingers te krijgen. De wijk Groesbeek Noord vormt hierbij een proeflocatie. We stellen samen met de gemeentes in de regio een plan op om in de toekomst overlast van klimaatverandering (te nat, te droog, te warm) zo veel mogelijk te voorkomen (Regionale Adaptatie Strategie). (relatie met ambitie 4)

### **2.4.2 We stimuleren het verminderen van de hoeveelheid restafval.**

De hoeveelheid restafval in 2015 per inwoner in de voormalige gemeente Ubbergen was 190 kg. In de voormalige gemeenten Groesbeek en Millingen was dit 70 kg per inwoner. Vanaf 2017 wordt in de hele gemeente op dezelfde wijze afval opgehaald. In 2018 kunnen we de eerste resultaten beoordelen en stellen waar nodig verbeteringen voor. We streven naar gemiddeld maximaal 70 kg restafval per inwoner. We gaan proberen deze hoeveelheden nog verder terug te brengen. We ondersteunen initiatieven, die ertoe leiden dat afval steeds meer als grondstof wordt gebruikt (circulaire economie). (relatie met ambitie 2 en 4)

### **2.4.3 We maken duidelijk waar en onder welke voorwaarden we de opwekking van duurzame energie mogelijk maken.**

We gaan samen met inwoners en gemeenteraad een kaart maken waarin we voor iedere vorm van duurzame energie aangeven waar mogelijkheden zijn. De kaarten stellen we op voor zonne-energie, windenergie, geothermie (warmte-koudeopslag), biomassa-verbranding en waterenergie.

### **2.4.4 We geven zelf het goede voorbeeld en stimuleren onze inwoners, bedrijven en instellingen om te verduurzamen.**

We willen ieder jaar 3 tot 5% minder CO<sub>2</sub> (kooldioxide) produceren en zoeken bedrijven en instellingen die met ons meedoen. We gaan zwembad De Lubert duurzaam opknappen en zonnepanelen plaatsen. Ook sporthal De Duffelt krijgt zonnepanelen. Binnen 7 jaar is 50% tot 80% van alle elektriciteit die de gemeente zelf gebruikt duurzaam opgewekt in onze regio. Wat we nog niet regionaal duurzaam opwekken en nog moeten kopen, mag vanaf 2018 alleen nog maar Nederlandse groene stroom zijn. We richten een energiewinkel in waar inwoners informatie kunnen krijgen over energiebesparing en het duurzamer maken van hun woning. We verstrekken een duurzaamheidslening zodat ook inwoners die het geld zelf niet hebben kunnen verduurzamen. We gaan meer laadpalen voor elektrische auto's plaatsen. We stellen energiescans beschikbaar aan inwoners en sportverenigingen. Met bedrijven gaan we in gesprek om te inventariseren wat de mogelijkheden van verduurzaming zijn. We gaan bekijken wat de mogelijkheden zijn in het ondersteunen van de bedrijven om dit te realiseren. (relatie met ambitie 4)



## Beleidsindicatoren

| Indicator | Rekening<br>2016 | Begroting<br>2017 | Begroting<br>2018 | Begroting<br>2019 | Begroting<br>2020 | Begroting<br>2021 |
|-----------|------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
|-----------|------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|

### Verwijzingen Halt

|           |       |
|-----------|-------|
| Gemeente  | 39,6  |
| Provincie | 93,1  |
| Nederland | 137,4 |

Eenheid: Aantal per 10.000 jongeren 12-17 jaar

Bron: Bureau Halt

Toelichting: Aantallen voor 2015: Gemeente 87,4 Provincie 98,9 Nederland 134,2

### Harde kern jongeren

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 1,2 |
| Provincie | 1,0 |
| Nederland | 1,3 |

Eenheid: Aantal per 10.000 inwoners

Bron: KLPD

Toelichting: Betreft cijfers uit 2014 van Korps Landelijke Politiediensten (KLPD).

### Winkeldiefstallen

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 0,4 |
| Provincie | 1,8 |
| Nederland | 2,3 |

Eenheid: Aantal per 1.000 inwoners

Bron: CBS

Toelichting: Aantallen uit 2015: Gemeente 0,9 Provincie 2,0 Nederland 2,4.

### Geweldsmisdrijven

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 4,2 |
| Provincie | 4,4 |
| Nederland | 5,3 |

Eenheid: Aantal per 1.000 inwoners

Bron: CBS

Toelichting:

### Diefstallen uit woning

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 3,0 |
| Provincie | 3,1 |
| Nederland | 3,3 |

Eenheid: Aantal per 1.000 inwoners

Bron: CBS

Toelichting:

### Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 3,3 |
| Provincie | 5,1 |
| Nederland | 5,9 |

Eenheid: Aantal per 1.000 inwoners

Bron: CBS

Toelichting: Aantallen voor 2015: Gemeente 3,9 Provincie 5,3 Nederland 6,1.

### Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig

|           |   |
|-----------|---|
| Gemeente  | 6 |
| Provincie | 7 |
| Nederland | 7 |

Eenheid: %

Bron: VeiligheidNL

Toelichting: Percentages zijn uit jaar 2014.



**Ziekenhuisopname n.a.v. vervoersongeval met fietser**

|           |    |
|-----------|----|
| Gemeente  | 9  |
| Provincie | 10 |
| Nederland | 10 |

Eenheid: %

Bron: VeiligheidNL

Toelichting: Als aandeel van het totaal aantal ongevallen die leiden tot ziekenhuisopnamen. Percentage uit 2014.

**Niet sporters**

|           |    |
|-----------|----|
| Gemeente  | NB |
| Provincie | NB |
| Nederland | NB |

Eenheid: %

Bron: RIVM

Toelichting:

**Omvang fijn huishoudelijk restafval**

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 96  |
| Provincie | 151 |
| Nederland | 200 |

Eenheid: Kg/inwoner

Bron: CBS

Toelichting: Niet gescheiden ingezameld huishoudelijk afval. Aantal kg van jaar 2015.

**Hernieuwbare elektriciteit**

|           |      |
|-----------|------|
| Gemeente  | 2    |
| Provincie | 6,4  |
| Nederland | 11,8 |

Eenheid: %

Bron: RWS

Toelichting: Hernieuwbare elektriciteit is elektriciteit die is opgewekt uit wind, waterkracht, zon of biomassa. Genoemd percentage is van 2015.

**Wat gaat het kosten?**

Bedragen x € 1.000

| Exploitatie             | Rekening<br>2016 | Raming<br>2017 | Raming<br>2018 | Raming<br>2019 | Raming<br>2020 | Raming<br>2021 |
|-------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Lasten                  | -23.080          | -19.942        | <b>-20.125</b> | -20.388        | -20.824        | -21.068        |
| Baten                   | 8.853            | 8.664          | <b>8.452</b>   | 8.614          | 8.765          | 8.947          |
| <b>Totaal programma</b> | <b>-14.227</b>   | <b>-11.278</b> | <b>-11.673</b> | <b>-11.774</b> | <b>-12.059</b> | <b>-12.121</b> |

Bedragen x € 1.000

| Exploitatie                        | Rekening<br>2016 | Raming<br>2017 | Raming<br>2018 | Raming<br>2019 | Raming<br>2020 | Raming<br>2021 |
|------------------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| <b>Lasten</b>                      |                  |                |                |                |                |                |
| Beheer overige gebouwen en gronden | -221             | -118           | <b>-127</b>    | -127           | -127           | -127           |
| Crisisbeheersing en brandweer      | -2.149           | -2.044         | <b>-2.106</b>  | -2.109         | -2.113         | -2.116         |
| Openbare orde en veiligheid        | -813             | -349           | <b>-364</b>    | -364           | -364           | -364           |
| Verkeer en vervoer                 | -5.272           | -4.142         | <b>-4.231</b>  | -4.399         | -4.530         | -4.699         |
| Parkeren                           | -124             | -201           | <b>-174</b>    | -174           | -174           | -174           |
| Sportbeleid en activering          | -510             | -717           | <b>-666</b>    | -666           | -666           | -666           |
| Sportaccommodaties                 | -1.976           | -1.758         | <b>-1.593</b>  | -1.628         | -1.666         | -1.675         |

|                                         |                |                |                |                |                |                |
|-----------------------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Cult.presentatie,productie,participatie | -559           | -513           | <b>-466</b>    | -469           | -471           | -468           |
| Cultureel erfgoed                       | -326           | -214           | <b>-205</b>    | -205           | -204           | -204           |
| Media                                   | -810           | -778           | <b>-742</b>    | -677           | -675           | -675           |
| Openbaar groen en (openlucht) recreatie | -2.572         | -2.152         | <b>-2.121</b>  | -2.109         | -2.194         | -2.112         |
| Volksgezondheid                         | -1.141         | -1.239         | <b>-1.291</b>  | -1.259         | -1.283         | -1.259         |
| Riolering                               | -2.692         | -2.164         | <b>-2.359</b>  | -2.522         | -2.685         | -2.862         |
| Afval                                   | -3.145         | -2.772         | <b>-2.899</b>  | -2.902         | -2.895         | -2.890         |
| Milieubeheer                            | -637           | -653           | <b>-659</b>    | -659           | -659           | -659           |
| Begraafplaatsen en crematoria           | -133           | -127           | <b>-121</b>    | -118           | -117           | -116           |
| <b>Totaal Lasten</b>                    | <b>-23.080</b> | <b>-19.942</b> | <b>-20.125</b> | <b>-20.388</b> | <b>-20.824</b> | <b>-21.068</b> |

#### Baten

|                                         |              |              |              |              |              |              |
|-----------------------------------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|--------------|
| Beheer overige gebouwen en gronden      | 85           | 90           | <b>90</b>    | 90           | 90           | 90           |
| Crisisbeheersing en brandweer           | 10           | 0            | <b>0</b>     | 0            | 0            | 0            |
| Openbare orde en veiligheid             | 16           | 25           | <b>25</b>    | 25           | 25           | 25           |
| Verkeer en vervoer                      | 356          | 760          | <b>149</b>   | 149          | 129          | 129          |
| Parkeren                                | 50           | 95           | <b>112</b>   | 128          | 128          | 128          |
| Sportbeleid en activering               | 1            | 0            | <b>1</b>     | 1            | 1            | 1            |
| Sportaccommodaties                      | 768          | 635          | <b>587</b>   | 587          | 587          | 587          |
| Cult.presentatie,productie,participatie | 46           | 50           | <b>50</b>    | 50           | 50           | 50           |
| Cultureel erfgoed                       | 46           | 43           | <b>43</b>    | 43           | 43           | 43           |
| Openbaar groen en (openlucht) recreatie | 894          | 13           | <b>8</b>     | 8            | 8            | 8            |
| Riolering                               | 3.337        | 3.137        | <b>3.414</b> | 3.583        | 3.761        | 3.948        |
| Afval                                   | 3.145        | 3.727        | <b>3.878</b> | 3.855        | 3.848        | 3.843        |
| Milieubeheer                            | 51           | 45           | <b>51</b>    | 51           | 51           | 51           |
| Begraafplaatsen en crematoria           | 48           | 45           | <b>45</b>    | 45           | 45           | 45           |
| <b>Totaal Baten</b>                     | <b>8.853</b> | <b>8.664</b> | <b>8.452</b> | <b>8.614</b> | <b>8.765</b> | <b>8.947</b> |

|                         |                |                |                |                |                |                |
|-------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| <b>Totaal programma</b> | <b>-14.227</b> | <b>-11.278</b> | <b>-11.673</b> | <b>-11.774</b> | <b>-12.059</b> | <b>-12.121</b> |
|-------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|

#### Toelichting verschillen tussen begroting 2017 en begroting 2018 (- = nadelig)

| Taakveld                      | Toelichting                                                                                                                                                                                                                         | Bedragen x |     |
|-------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|-----|
|                               |                                                                                                                                                                                                                                     | Verschil   | I/S |
| Crisisbeheersing en brandweer | - De bijdrage aan de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Gelderland Zuid is bijgesteld. De bijdrage is hoger vanaf 2018 door een andere verdeelsystematiek en indexering.                                                  | -59        |     |
| Wegen                         | - In 2017 is een vrijval van de voorziening wegen geraamd voor het project Herinrichting en rioolvervanging Stekkenberg. Dit bedrag is gestort in de reserve dekking kapitaallasten (programma Ons Geld). Per saldo budgetneutraal. | -631       |     |
|                               | - Hogere dotatie aan de voorziening wegen. Het onderhoudsniveau van de woonstraten is weer opgewaardeerd naar "basis".                                                                                                              | -98        |     |

|                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                           |             |
|--------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|
|                                                  | - Verlaging budget elektriciteitsverbruik openbare verlichting door energiebesparende maatregelen (kadernota/dekkingsplan 2018-2021)                                                                                                                                      | 25          |
|                                                  | - In 2017 eenmalig budget voor inhuur voor het taakveld verkeersmaatregelen.                                                                                                                                                                                              | 26          |
|                                                  | - Bijdrage regio gemeenten naar studie fietspad 't Zwaantje - de Diepen                                                                                                                                                                                                   | 20          |
| Parkeren                                         | - De voorziening parkeren is omgezet naar een reserve. Daarom is de dotatie aan de voorziening vervallen. Dit leidt op dit programma tot een voordeel. Hetzelfde nadeel staat op programma Ons Geld.                                                                      | 36          |
| Sportbeleid en activering                        | - In 2017 incidenteel budget opgenomen voor advies in het kader van de harmonisatie van het subsidie- en accommodatiebeleid                                                                                                                                               | 32          |
|                                                  | - Bijstelling subsidies sportverenigingen op basis van het nieuwe beleid.                                                                                                                                                                                                 | 30          |
| Sportaccommodaties                               | - Taakstellend exploitatietekort zwembad De Lubert moet vanaf 2018 met € 200.000 tot € 240.000 worden verminderd.                                                                                                                                                         | 205         |
|                                                  | - Raming afkoopsom en bijdrage veldverlichting BVC'12.                                                                                                                                                                                                                    | -68         |
| Culturele presentatie, productie en participatie | - In 2017 is de voorziening onderhoud kunst en oorlogsmonumenten ingesteld en is € 61.000 gestort in deze voorziening.                                                                                                                                                    | 45          |
| Media                                            | - Bibliotheek Groesbeek is gefuseerd met bibliotheek Gelderland Zuid. Daarom vanaf 2018 lagere subsidie (€ 50.000). De organisatiekosten van één organisatie zijn lager dan van twee organisaties.                                                                        | 50          |
| Openbaar groen en (openlucht) recreatie          | - Een keer per 3 jaar is € 75.000 nodig voor beplantingsmateriaal voor het boombeheer. In 2017 is dit budget geraamd. Dit leidt tot een 'voordeel' in 2018 ten opzichte van 2017.                                                                                         | 75          |
|                                                  | - Diverse kleine bijstellingen van de budgetten voor onderhoud en beheer van het openbaar groen leiden tot een structureel voordeel van € 34.000.                                                                                                                         | 34          |
|                                                  | - In 2017 was incidenteel budget opgenomen voor speeltuin De Haarhamer.                                                                                                                                                                                                   | 13          |
| Volksgezondheid                                  | - Budgetten zijn bijgesteld op basis van de begroting 2018 van de GGD. Verschillende verschuivingen van budgetten binnen dit taakveld resulteren in een structureel nadeel.                                                                                               | -44         |
| Riolering                                        | - Hogere opbrengst rioolheffing (€ 315.000), hogere dotatie aan voorziening riolering (€ -285.000), in 2017 eenmalig extra onderhoudsbudget (€ 190.000) en diverse kleine mutaties op rioleringsbudgetten. Per saldo leiden deze mutaties tot een voordeel van € 177.000. | 177         |
| Kapitaallasten                                   | - Mutatie op kapitaallasten                                                                                                                                                                                                                                               | -60         |
| Salariskosten                                    | - Dit betreffen de salariskosten die de organisatie aan dit programma besteedt.                                                                                                                                                                                           | -269        |
| Diverse verschillen                              | -                                                                                                                                                                                                                                                                         | 66          |
| <b>Totaal Programma 2</b>                        |                                                                                                                                                                                                                                                                           | <b>-395</b> |

Bedragen x € 1.000

| Exploitatie                   | Rekening<br>2016 | Raming<br>2017 | Raming<br>2018 | Raming<br>2019 | Raming<br>2020 | Raming<br>2021 |
|-------------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| <b>Lasten</b>                 |                  |                |                |                |                |                |
| Overige gebouwen&gronden/Alg. | -221             | -118           | <b>-127</b>    | -127           | -127           | -127           |
| Crisisbeheersing/Rampenplan   | -148             | -37            | <b>-38</b>     | -38            | -38            | -38            |
| Brandweer/Regionale Brandweer | -2.001           | -2.008         | <b>-2.067</b>  | -2.071         | -2.075         | -2.078         |

|                                          |        |        |               |        |        |        |
|------------------------------------------|--------|--------|---------------|--------|--------|--------|
| APV&Bijzondere wetten/Beleid             | -586   | -180   | <b>-193</b>   | -193   | -193   | -193   |
| APV&Bijzondere wetten/APV                | 0      | -6     | <b>-6</b>     | -6     | -6     | -6     |
| APV&Bijzondere wetten/Drank&Horeca       | -30    | -44    | <b>-44</b>    | -44    | -44    | -44    |
| Integr. veiligheid/Beleid&uitvoering     | -179   | -93    | <b>-94</b>    | -94    | -94    | -94    |
| Beschermende maatr./Dierenbesch.         | -8     | -12    | <b>-13</b>    | -13    | -13    | -13    |
| Beschermende maatr./Doodschouw           | -8     | -10    | <b>-10</b>    | -10    | -10    | -10    |
| Beschermende maatr./Overig               | -1     | -1     | <b>-1</b>     | -1     | -1     | -1     |
| Beschermende maatr./Explosieven          | -1     | -4     | <b>-4</b>     | -4     | -4     | -4     |
| Wegen/Beheer                             | -3.303 | -2.422 | <b>-2.511</b> | -2.729 | -2.909 | -3.080 |
| Wegen/Onderhoud                          | -181   | -100   | <b>-95</b>    | -95    | -75    | -75    |
| Wegen/Bermen                             | -57    | -57    | <b>-57</b>    | -57    | -57    | -57    |
| Wegen/Schoonhouden wegen                 | -315   | -330   | <b>-330</b>   | -330   | -330   | -330   |
| Rationeel wegbeheer/Beheer               | -232   | -239   | <b>-236</b>   | -191   | -161   | -161   |
| Gladheidsbestrijding/Beheer              | -122   | -128   | <b>-129</b>   | -124   | -124   | -124   |
| Kabels en leidingen/Beheer               | -89    | -32    | <b>-33</b>    | -33    | -33    | -33    |
| Openbare verlichting/Beheer              | -478   | -470   | <b>-446</b>   | -446   | -446   | -446   |
| Openbare verlichting/Onderhoud           | -48    | -48    | <b>-48</b>    | -48    | -48    | -48    |
| Verkeersplannen/Beheer                   | -72    | -69    | <b>-76</b>    | -76    | -76    | -75    |
| Verkeersmaatr./Verkeersveiligheid        | -365   | -240   | <b>-260</b>   | -262   | -263   | -262   |
| Verkeersmaatr./Verkeersmiddelen          | -11    | -9     | <b>-9</b>     | -9     | -9     | -9     |
| Parkeren/Parkeerbeleid                   | -15    | -27    | <b>-31</b>    | -31    | -32    | -31    |
| Parkeren/Parkeergarage Dorpsstraat       | -104   | -172   | <b>-140</b>   | -140   | -140   | -140   |
| Parkeren/Gehandicaptenparkeerplaats      | -5     | -3     | <b>-3</b>     | -3     | -3     | -3     |
| Onderst. sportinstell./Combinatiefunctie | -293   | -317   | <b>-294</b>   | -294   | -294   | -294   |
| Ondersteuning sportinstell./Subs.        | -217   | -401   | <b>-372</b>   | -372   | -372   | -372   |
| Sporthallen/Algemeen                     | -37    | -59    | <b>-67</b>    | -67    | -67    | -66    |
| Sporthal/Heuvelland                      | -232   | -145   | <b>-141</b>   | -138   | -138   | -138   |
| Sportzaal/Biga                           | -100   | -77    | <b>-77</b>    | -77    | -76    | -76    |
| Sporthal/De Duffelt                      | -275   | -252   | <b>-190</b>   | -189   | -189   | -189   |
| Accom.de Til/Rietlanden 7                | -7     | -8     | <b>-8</b>     | -8     | -7     | -7     |
| Zwembad De Lubert                        | -579   | -713   | <b>-540</b>   | -539   | -514   | -513   |
| Sportvelden algemeen                     | -445   | -369   | <b>-381</b>   | -466   | -549   | -566   |
| Sportvelden Achilles'29                  | -15    | -9     | <b>-6</b>     | -3     | 0      | 0      |
| Sportvelden BVC'12                       | -28    | 0      | <b>-68</b>    | 0      | 0      | 0      |
| Sportvelden de Treffers                  | -21    | 0      | <b>0</b>      | 0      | 0      | 0      |
| Sportvelden DVSG                         | -7     | -7     | <b>-7</b>     | -20    | -6     | -6     |
| Sportvelden Germania                     | -4     | -4     | <b>-1</b>     | -3     | -3     | -1     |
| Sportvelden Groesb.Boys                  | -5     | -4     | <b>-1</b>     | -11    | -13    | -3     |
| Sportvelden Rood-Wit                     | -7     | -6     | <b>-1</b>     | -3     | -1     | -6     |
| Sportvelden VVLK Leuth                   | -26    | 0      | <b>0</b>      | 0      | 0      | 0      |
| Sportvelden SC Millingen                 | -57    | 0      | <b>-4</b>     | -1     | 0      | 0      |

|                                      |        |        |               |        |        |        |
|--------------------------------------|--------|--------|---------------|--------|--------|--------|
| Sportvelden SVO'68 Ooij              | -125   | -104   | <b>-102</b>   | -102   | -102   | -102   |
| Sportvelden DKV De Horst             | -2     | 0      | <b>0</b>      | -1     | 0      | -1     |
| Sportvelden DKV Klimop               | -4     | 0      | <b>0</b>      | 0      | 0      | 0      |
| Muziek, dans en toneel/Algemeen      | -153   | -225   | <b>-221</b>   | -221   | -221   | -221   |
| Kunstbevordering/Algemeen            | -127   | -106   | <b>-58</b>    | -58    | -58    | -58    |
| Volksfeesten&Evenementen/Evenementen | -113   | -150   | <b>-158</b>   | -161   | -163   | -160   |
| Volksfeesten&Evenementen/Vlksfstn    | -13    | -15    | <b>-13</b>    | -13    | -13    | -13    |
| Volksfeesten&Evenementen/Kermis      | -154   | -17    | <b>-17</b>    | -17    | -17    | -17    |
| Monum.zorg&Archeologie/Algemeen      | -73    | -38    | <b>-43</b>    | -43    | -43    | -43    |
| Monum.zorg&Archeologie/Monumenten    | -235   | -168   | <b>-154</b>   | -154   | -154   | -154   |
| Monum.zorg&Archeologie/Archeologie   | -18    | -8     | <b>-8</b>     | -8     | -8     | -8     |
| Openbare bibliotheek/Algemeen        | -769   | -748   | <b>-702</b>   | -652   | -652   | -652   |
| Lokale media/Lokale omroep           | -41    | -30    | <b>-39</b>    | -25    | -23    | -23    |
| Natuurlijk groen/algemeen            | -133   | -488   | <b>-546</b>   | -555   | -561   | -553   |
| Natuurlijk groen/Stedelijk groen     | -1.409 | -789   | <b>-776</b>   | -776   | -776   | -776   |
| Natuurlijk groen/Landsch.groen       | -265   | -241   | <b>-241</b>   | -218   | -218   | -218   |
| Natuurlijk groen/Boombeheer          | -87    | -156   | <b>-81</b>    | -81    | -156   | -81    |
| Natuurlijk groen/Openbare hygiene    | -25    | -27    | <b>-22</b>    | -22    | -22    | -22    |
| Kapvergunningen/Algemeen             | -8     | -7     | <b>-9</b>     | -9     | -9     | -9     |
| Speeltuinen/Algemeen                 | -140   | -133   | <b>-125</b>   | -124   | -125   | -124   |
| Waterlossingen/Beheer                | -74    | -2     | <b>-4</b>     | -6     | -10    | -13    |
| Natuur en landschap/Algemeen         | -263   | -156   | <b>-163</b>   | -163   | -163   | -163   |
| Natuur en landschap/Projecten        | -168   | -156   | <b>-156</b>   | -156   | -156   | -156   |
| Basisgezondheidszorg/Algemeen        | -1.141 | -1.158 | <b>-1.203</b> | -1.170 | -1.194 | -1.170 |
| Overige instellingen/Algemeen        | 0      | -69    | <b>-77</b>    | -77    | -77    | -77    |
| Jeugdgez.zorg, uniform deel/Alg.     | 0      | -11    | <b>-11</b>    | -11    | -11    | -11    |
| Riolering/Beleid                     | -1.476 | -1.228 | <b>-1.525</b> | -1.711 | -1.864 | -2.042 |
| Riolering/Hoofdrionen                | -647   | -440   | <b>-271</b>   | -271   | -271   | -271   |
| Riolering/Kolken                     | -88    | -81    | <b>-81</b>    | -81    | -81    | -81    |
| Riolering/Huisaansluitingen          | -32    | -40    | <b>-40</b>    | -40    | -40    | -40    |
| Rioolgemalen/Beheer                  | -364   | -286   | <b>-346</b>   | -323   | -333   | -333   |
| Rioolheffing/Algemeen                | -85    | -88    | <b>-96</b>    | -96    | -96    | -96    |
| Afval/Algemeen                       | -852   | -199   | <b>-332</b>   | -335   | -328   | -322   |
| Afval/Inzameling                     | -1.109 | -1.123 | <b>-1.146</b> | -1.146 | -1.146 | -1.146 |
| Afval/Verwerking                     | -676   | -651   | <b>-664</b>   | -664   | -664   | -664   |
| Afval/Aankoop materialen             | -136   | -177   | <b>-177</b>   | -177   | -177   | -177   |
| Afval/Milieustraten                  | -322   | -449   | <b>-406</b>   | -406   | -406   | -406   |
| Afval/Advies en projecten            | 0      | -114   | <b>-114</b>   | -114   | -114   | -114   |
| Afvalstoffenheffing/Algemeen         | -51    | -60    | <b>-61</b>    | -61    | -61    | -61    |
| Milieubeheer/Beleid en uitvoering    | -206   | -101   | <b>-182</b>   | -182   | -182   | -182   |
| Milieubeheer/ODRN                    | -423   | -430   | <b>-424</b>   | -424   | -424   | -424   |
| Milieubeheer/Duurzaamheid            | -7     | -122   | <b>-53</b>    | -53    | -53    | -53    |

|                           |                |                |                |                |                |                |
|---------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Begraafplaats/Algemeen    | -32            | -28            | <b>-30</b>     | -28            | -26            | -26            |
| Begraafplaats/Heselenberg | -70            | -69            | <b>-69</b>     | -69            | -69            | -69            |
| Begraafplaats/Vossengraaf | -30            | -30            | <b>-22</b>     | -22            | -22            | -22            |
| <b>Totaal Lasten</b>      | <b>-23.080</b> | <b>-19.942</b> | <b>-20.125</b> | <b>-20.388</b> | <b>-20.824</b> | <b>-21.068</b> |

#### **Baten**

|                                          |     |     |            |     |     |     |
|------------------------------------------|-----|-----|------------|-----|-----|-----|
| Overige gebouwen&gronden/Alg.            | 85  | 90  | <b>90</b>  | 90  | 90  | 90  |
| Brandweer/Regionale Brandweer            | 10  | 0   | <b>0</b>   | 0   | 0   | 0   |
| APV&Bijzondere wetten/APV                | 7   | 8   | <b>8</b>   | 8   | 8   | 8   |
| APV&Bijzondere wetten/Kansspelen         | 4   | 5   | <b>5</b>   | 5   | 5   | 5   |
| APV&Bijzondere wetten/Drank&Horeca       | 4   | 2   | <b>2</b>   | 2   | 2   | 2   |
| Beschermende maatr./Doodschouw           | 1   | 10  | <b>10</b>  | 10  | 10  | 10  |
| Wegen/Beheer                             | 225 | 631 | <b>0</b>   | 0   | 0   | 0   |
| Wegen/Onderhoud                          | 3   | 3   | <b>3</b>   | 3   | 3   | 3   |
| Rationeel wegbeheer/Beheer               | 2   | 1   | <b>21</b>  | 21  | 1   | 1   |
| Gladheidsbestrijding/Beheer              | 21  | 55  | <b>55</b>  | 55  | 55  | 55  |
| Kabels en leidingen/Beheer               | 88  | 53  | <b>53</b>  | 53  | 53  | 53  |
| Openbare verlichting/Beheer              | 12  | 14  | <b>14</b>  | 14  | 14  | 14  |
| Verkeersmaatr./Verkeersveiligheid        | 5   | 3   | <b>3</b>   | 3   | 3   | 3   |
| Parkeren/Parkeerbeleid                   | 0   | 0   | <b>0</b>   | 0   | 0   | 0   |
| Parkeren/Parkeergarage Dorpsstraat       | 43  | 91  | <b>108</b> | 124 | 124 | 124 |
| Parkeren/Gehandicaptenparkeerplaats      | 7   | 4   | <b>4</b>   | 4   | 4   | 4   |
| Onderst. sportinstell./Combinatiefunctie | 1   | 0   | <b>0</b>   | 0   | 0   | 0   |
| Ondersteuning sportinstell./Subs.        | 0   | 0   | <b>1</b>   | 1   | 1   | 1   |
| Sporthallen/Algemeen                     | 0   | 1   | <b>1</b>   | 1   | 1   | 1   |
| Sporthal/Heuvelland                      | 90  | 94  | <b>94</b>  | 94  | 94  | 94  |
| Sportzaal/Biga                           | 29  | 30  | <b>30</b>  | 30  | 30  | 30  |
| Sporthal/De Duffelt                      | 219 | 88  | <b>56</b>  | 56  | 56  | 56  |
| Accom.de Til/Rietlanden 7                | 1   | 3   | <b>3</b>   | 3   | 3   | 3   |
| Zwembad De Lubert                        | 317 | 309 | <b>299</b> | 299 | 299 | 299 |
| Sportvelden algemeen                     | 3   | 3   | <b>3</b>   | 3   | 3   | 3   |
| Sportvelden BVC'12                       | 6   | 6   | <b>0</b>   | 0   | 0   | 0   |
| Sportvelden de Treffers                  | 6   | 6   | <b>6</b>   | 6   | 6   | 6   |
| Sportvelden DVSG                         | 1   | 1   | <b>1</b>   | 1   | 1   | 1   |
| Sportvelden Germania                     | 1   | 1   | <b>1</b>   | 1   | 1   | 1   |
| Sportvelden Rood-Wit                     | 1   | 1   | <b>1</b>   | 1   | 1   | 1   |
| Sportvelden VVLK Leuth                   | 0   | 0   | <b>0</b>   | 0   | 0   | 0   |
| Sportvelden SC Millingen                 | 3   | 2   | <b>2</b>   | 2   | 2   | 2   |
| Sportvelden SVO'68 Ooij                  | 92  | 92  | <b>92</b>  | 92  | 92  | 92  |
| Sportvelden DKV De Horst                 | 0   | 0   | <b>0</b>   | 0   | 0   | 0   |
| Volksfeesten&Evenementen/Evenementen     | 0   | 6   | <b>6</b>   | 6   | 6   | 6   |
| Volksfeesten&Evenementen/Kermis          | 46  | 44  | <b>44</b>  | 44  | 44  | 44  |

|                                    |                |                |                |                |                |                |
|------------------------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Monum.zorg&Archeologie/Monumenten  | 46             | 42             | <b>42</b>      | 42             | 42             | 42             |
| Monum.zorg&Archeologie/Archeologie | 0              | 1              | <b>1</b>       | 1              | 1              | 1              |
| Natuurlijk groen/Stedelijk groen   | 4              | 3              | <b>3</b>       | 3              | 3              | 3              |
| Natuurlijk groen/Boombeheer        | 0              | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Kapvergunningen/Algemeen           | 1              | 2              | <b>2</b>       | 2              | 2              | 2              |
| Speeltuinen/Algemeen               | 0              | 5              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Natuur en landschap/Algemeen       | 1              | 3              | <b>3</b>       | 3              | 3              | 3              |
| Natuur en landschap/Projecten      | 889            | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Riolering/Beleid                   | 247            | 38             | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Riolering/Hoofdrionen              | 19             | 21             | <b>21</b>      | 21             | 21             | 21             |
| Riolering/Huisaansluitingen        | 14             | 13             | <b>13</b>      | 13             | 13             | 13             |
| Rioolheffing/Algemeen              | 3.056          | 3.065          | <b>3.380</b>   | 3.549          | 3.727          | 3.914          |
| Afval/Algemeen                     | 0              | 61             | <b>61</b>      | 61             | 61             | 61             |
| Afval/Inzameling                   | 897            | 0              | <b>6</b>       | 6              | 6              | 6              |
| Afval/Aankoop materialen           | 0              | 396            | <b>375</b>     | 375            | 375            | 375            |
| Afval/Milieustraten                | 0              | 56             | <b>81</b>      | 81             | 81             | 81             |
| Afval/Nedvang                      | 0              | 470            | <b>596</b>     | 596            | 596            | 596            |
| Afvalstoffenheffing/Algemeen       | 2.247          | 2.744          | <b>2.758</b>   | 2.736          | 2.729          | 2.723          |
| Milieubeheer/Beleid en uitvoering  | 0              | 3              | <b>3</b>       | 3              | 3              | 3              |
| Milieubeheer/Duurzaamheid          | 51             | 42             | <b>48</b>      | 48             | 48             | 48             |
| Begraafplaats/Vossengraaf          | 0              | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Begraafplaats/Begraafplaatsrechten | 48             | 45             | <b>45</b>      | 45             | 45             | 45             |
| <b>Totaal Baten</b>                | <b>8.853</b>   | <b>8.664</b>   | <b>8.452</b>   | <b>8.614</b>   | <b>8.765</b>   | <b>8.947</b>   |
| <b>Totaal programma</b>            | <b>-14.227</b> | <b>-11.278</b> | <b>-11.673</b> | <b>-11.774</b> | <b>-12.059</b> | <b>-12.121</b> |

## Relevante beleidskaders

### Bovengemeentelijke kaders

Gemeentewet

Algemene wet bestuursrecht

Wet veiligheidsregio's

Politiewet

Wet Natuurbescherming

Aanbestedingswet

Bouwstoffenbesluit bodem- en oppervlaktewaterenbescherming

Wet informatie-uitwisseling ondergrondse netten

Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen

[Kaderrichtlijn water](#)

[Nationaal bestuursakkoord water](#)

[Waterwet](#)

[Wet milieubeheer](#)

[Gelders Energieakkoord \(\[www.geldersenergieakkoord.nl\]\(http://www.geldersenergieakkoord.nl\)\)](#)

[Wegenverkeerswet](#)

[Wegenwet](#)

[Monumentenwet](#)

### **Gemeentelijke kaders**

[Sociaal-maatschappelijke-visie](#)

[Nota accommodatiebeleid “ontmoeten en verbinden met accommodaties”](#)

[Nota subsidiebeleid](#)

[Regionaal beleidsplan Veiligheidsregio VRGZ](#)

[Regionaal risicoprofiel Veiligheidsregio VRGZ](#)

[Regionaal crisisplan Veiligheidsregio VRGZ](#)

[Integraal Veiligheidsplan Tweestromenland 2015-2018](#)

Visiedoc notitie Kernenbeleid

Beheerplan gemeentelijke gebouwen

Basisvisie groen

[Beheerverordening begraafplaatsen](#)

[Bomenstructuurplan](#)

[Landschapsontwikkelingsplan 2015](#)

Vervangingsplan speelvoorzieningen

[Gemeentelijk Rioleringsplan \(GRP\)](#)

Samenwerkingsovereenkomst Werkeenheid regio Nijmegen

Verkeerscirculatieplan

Verkeersbeleidsplan

[Mobiliteitsplan](#)



Wegenbeheersplan

Wegenbeleidsplan

Verlichtingsbeheerplan

[Verordening geurhinder en veehouderij 2017](#)

[Bodemnota en bodemkwaliteitskaart](#)

Woonvisie

[Energievisie gemeente Berg en Dal 2017-2020](#)

[Subsidieverordening Erfgoedprojecten in de kernen gemeente Berg en Dal 2017](#)

[Erfgoedvisie Berg en Dal 2017](#)

## **Verbonden partijen**

### **Dar N.V.**

#### *Beleidsvoornemens*

Onze bekende slogan is: "Dar, en 't is weer fris!" Fris is de kernboodschap van onze visie, 'Dar houdt de regio fris'. Fris is immers ambitieus en zegt meer dan 'schoon'. Wij vinden die bredere visie noodzakelijk. Fris staat ook voor duurzaam ondernemen. Het staat voor intensieve betrokkenheid van medewerkers, partners en burgers bij alles dat wij doen. Fris betekent dat onze regio uitstekende dienstverlening krijgt en dat iedereen begrijpt hoe hij of zij daar een directe rol in speelt. Fris betekent niets minder dan op weg zijn naar de schoonste regio van Nederland.

### **Veiligheidsregio Gelderland Zuid**

#### *Beleidsvoornemens*

Overkoepelend voor alle ambities voor de komende vier jaar is het begrip 'integraliteit': het vinden van samenhang en bundelen van krachten binnen en buiten onze organisatie. Het beleidsplan is opgebouwd volgens een aantal regionale en landelijke ontwikkelingen die zijn geclusterd tot vier thema's: informatiemanagement, communicatie, risicogerichtheid en zelfredzaamheid en burgerparticipatie. Tevens richt het beleidsplan de aandacht op de belangrijkste risico's in Gelderland-Zuid die zijn genoemd in het regionaal risicoprofiel. Deze zijn in het beleidsplan weggezet als jaarthema's. Doel van een jaarthema is om een belangrijk risico in de volle breedte te bekijken en te onderzoeken.

## Onze gemeente

Sommige dingen die de gemeente voor je regelt ken je. Bijvoorbeeld een nieuw paspoort, trouwen of het registreren van een pas geboren kind. Maar er wordt meer voor je geregeld. Dingen waar je niet zoveel van merkt en die verder gaan dan onze gemeentegrenzen. Denk aan het versterken van de economie, zodat er genoeg bedrijven en banen zijn. Of woningbouw-afspraken om woningen te mogen bouwen of het organiseren van zorg. Om dat goed te kunnen doen werken we samen met andere gemeenten om ons heen. Wat we ook doen, het belang van onze inwoners staat voorop!

In dit programma wordt duidelijk wat je van ons kan verwachten als dienstverlener.

Daarnaast wordt in dit programma duidelijk dat de gemeente Berg en Dal ook actief is buiten de gemeentegrens. Vaak juist om de zaken dichtbij inwoners goed te regelen. We hebben als gemeente de laatste jaren steeds meer taken gekregen, bijvoorbeeld op het gebied van zorg. Om de taken goed en goedkoop te kunnen uitvoeren, werken we samen met andere gemeenten uit onze regio.

Maar we werken ook samen met andere gemeenten om de economie in de regio te bevorderen. Een sterke economie in de regio heeft namelijk tot gevolg dat in Berg en Dal de werkgelegenheid groeit.

Ook de woningmarkt houdt zich niet aan de gemeentegrens. Wanneer er te veel woningen in een buurgemeente gebouwd worden, is er een grote kans dat in andere gemeenten huizen leeg komen te staan. Dit willen we niet en daarom maken we samen met de gemeenten in onze regio afspraken over hoeveel woningen elke gemeente mag bouwen.

In dit programma vind je dus de onderwerpen die zich binnen én buiten onze gemeentegrens afspelen.

| Programmanaam           | Inwoner                                     | Onze buurt                                                    | Onze gemeente                                                           |
|-------------------------|---------------------------------------------|---------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|
| <b>Plaats van actie</b> | - Persoonlijk/thuis                         | - Directe omgeving/dorp                                       | - <b>Gemeente mét de regio gemeenten</b>                                |
| <b>Rol inwoner</b>      | - Regie eigen leven<br>- Mee blijven doen   | - Meedoen<br>- Initiatief nemen                               | - <b>Ontwikkelen</b><br>- <b>Klant</b>                                  |
| <b>Rol gemeente</b>     | - Regelen<br>- Betalen<br>- Veel bemoeienis | - Afnemende betrokkenheid<br>- Minder regels, meer stimuleren | - <b>Loslaten</b><br>- <b>Samenwerken</b><br>- <b>Diensten verlenen</b> |

## Wat willen we bereiken?

- 3.1 Onze inwoners weten ons te vinden en zijn tevreden over hoe ze worden geholpen.
- 3.2 We helpen onze inwoners om te doen wat ze willen, maar stellen grenzen als het nodig is.
- 3.3 In Berg en Dal werkt iedereen zo veel als mogelijk is.
- 3.4 We hebben een sterke lokale economie met volop werkgelegenheid.
- 3.5 De juiste woning, op de juiste plek, voor de juiste doelgroep.
- 3.6 We willen meer samenwerken met andere gemeenten en overheden als het belangrijk is voor Berg en Dal.
- 3.7 Toeristen bezoeken graag Berg en Dal.

## Wat gaan we daarvoor doen?

| Nr. | Resultaat |
|-----|-----------|
|-----|-----------|

|       |                                                                                  |
|-------|----------------------------------------------------------------------------------|
| 3.1.1 | Wij brengen paspoorten en identiteitsbewijzen op verzoek ook bij inwoners thuis. |
|-------|----------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                             |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Op verzoek gaan we paspoorten en identiteitsbewijzen thuis of op het werk bezorgen. (relatie met ambitie 5) |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|       |                                                                  |
|-------|------------------------------------------------------------------|
| 3.1.2 | Inwoners en ondernemers zijn tevreden over onze dienstverlening. |
|-------|------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| We meten de tevredenheid van de inwoners over de telefonische dienstverlening. In 2018 willen we het veel beter doen dan in 2017. We scoren in 2018 een goed rapportcijfer. We richten het klantcontactcentrum (KCC) in. Zo kunnen we de meeste vragen van inwoners direct beantwoorden. Binnen het KCC gaat het gebruiken van social media een steeds belangrijkere rol spelen. We halveren de levertijd van de meest voorkomende producten door de werkprocessen opnieuw in te richten. (relatie met ambitie 5) |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|       |                                                      |
|-------|------------------------------------------------------|
| 3.1.3 | Het gemeentebestuur heeft meer contact met inwoners. |
|-------|------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Het gemeentebestuur gaat vaker op werkbezoek bij de ondernemers, instellingen en bij inwoners die bijzondere initiatieven hebben. Social media (internet) is een volwassen communicatiekanaal. We volgen sociale media zodat we snel op de hoogte zijn van bijzonderheden die spelen in onze gemeente. We gebruiken sociale media om met de inwoners te communiceren. (relatie met ambitie 3) |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|       |                                         |
|-------|-----------------------------------------|
| 3.1.4 | Wij maken onze informatie begrijpelijk. |
|-------|-----------------------------------------|

|                                                                                                                                                                         |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| De brieven voor onze inwoners schrijven we in eenvoudige taal. Ook de teksten op de website van de gemeente gaan we gemakkelijk leesbaar maken. (relatie met ambitie 5) |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|       |                                                                                                           |
|-------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 3.1.5 | Samen met ondernemers, initiatiefnemers en bewoners blijven we experimenteren met de nieuwe Omgevingswet. |
|-------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| In 2021 wordt de Omgevingswet ingevoerd. We bereiden ons voor op de Omgevingswet door in vier gebieden te experimenteren en daar volgens de werkwijze van de Omgevingswet te gaan werken. Dat houdt in dat we één plan maken waarin alle zaken uit de omgeving (zoals woningen, verkeer, milieu, water, monumenten, gezondheid, openbare orde, enzovoorts) worden samengebracht. Zo krijgt iedereen makkelijker overzicht van de geldende regels in een bepaald gebied. In De Horst gaan we een dorpsagenda opstellen en tegelijkertijd werken volgens de werkwijze van de Omgevingswet. Dat houdt in dat we samen met inwoners, instellingen en bedrijven het plan gaan opstellen. In de loop van 2018 gaan we de experimenten tussentijds evalueren, zodat we leren wat wel en wat niet werkt. Op basis van de uitkomst vindt bijsturing plaats. (relatie met ambitie 1) |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|       |                                                                              |
|-------|------------------------------------------------------------------------------|
| 3.2.1 | Wij bewaken de regels die we met elkaar hebben afgesproken in deze gemeente. |
|-------|------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| In juni 2017 hebben wij het nieuwe beleid voor toezicht en handhaving vastgesteld. We gaan onze mensen inzetten waar dit het meest nodig is. Nadruk ligt dit jaar op de veiligheid in zorginstellingen, scholen en kinderdagverblijven en bij permanente bewoning van recreatiewoningen. (relatie met ambitie 5) |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|       |                                         |
|-------|-----------------------------------------|
| 3.3.1 | We helpen inwoners die een baan zoeken. |
|-------|-----------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| We kijken waar we onze inwoners zonder baan bij kunnen helpen. Dat kan zijn: vrijwilligerswerk zoeken, werkervaring krijgen bij werkgevers, een taalcursus volgen, trainen bij solliciteren, schuldhulpverlening, psychologische hulp. We ondersteunen ook ondernemers bij de plaatsing van kandidaten. Wij doen dit samen met het regionaal Werkbedrijf (WBRN). (relatie met ambitie 3) |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|       |                                                                                                       |
|-------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 3.3.2 | We stimuleren inwoners die een bijstandsuitkering én een parttime baan hebben om meer te gaan werken. |
|-------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                                        |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| We maken meer werken aantrekkelijker. Inwoners met een bijstandsuitkering en een parttime baan, mogen een deel van het geld dat ze verdienen met het werk houden. Het verdiende geld wordt dus niet of minder gekort op de bijstandsuitkering. (relatie met ambitie 3) |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

|       |                                                                                               |
|-------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|
| 3.3.3 | Van de inwoners die bij de sociale werkvoorziening werken, werkt 70% bij reguliere bedrijven. |
|-------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|

|                                                                                                                                                                                                                                                         |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Het gaat om inwoners die een plek hebben bij de sociale werkvoorziening. Van de groep mensen die daar werken, werkte 59% halverwege 2016 bij een regulier bedrijf. Eind 2018 willen we dit percentage hebben verhoogd naar 70%. (relatie met ambitie 3) |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

#### 3.3.4 Alle inwoners met een uitkering zijn betrokken en doen mee.

We weten wie deze inwoners zijn en bekijken samen met hen wat de mogelijkheden zijn om actief te worden in de samenleving. (relatie met ambitie 3)

#### 3.4.1 We onderzoeken hoe we in de hele gemeente snelle en betrouwbare internetverbindingen kunnen aanleggen.

Snelle en betrouwbare internetverbindingen worden steeds belangrijker voor bedrijven en inwoners. Daarom maken we een voorstel hoe we er (samen met bedrijven) voor kunnen zorgen dat er in de hele gemeente snelle en betrouwbare internetverbindingen zijn. (relatie met ambitie 3)

#### 3.4.2 We hebben aantrekkelijke en concurrerende winkelgebieden.

Winkelgebieden hebben het moeilijk om aantrekkelijk te blijven voor de klant. Samen met de ondernemers gaan we de aantrekkelijkheid van de winkelgebieden vergroten. Dit doen we door de volgende zaken op te pakken. In Groesbeek is in 2017 een ondernemersfonds opgericht. Samen met de vereniging die dit fonds beheert, voeren we acties uit om de het winkelgebied Groesbeek aantrekkelijk te maken. Als in Beek of Millingen ook ondernemers zijn die meer samen willen werken, dan willen we dat ook ondersteunen. In Groesbeek zijn vrij veel leegstaande winkels. Samen met de provincie en de Bedrijven Investeringszone (BIZ) Centrum pakken we leegstand aan, zodat het kernwinkelgebied aantrekkelijker wordt.

#### 3.4.3 Het lokale bedrijfsleven is dynamisch en vernieuwend.

We stimuleren de bedrijven om met nieuwe ideeën te komen om de concurrentiemogelijkheden van de bedrijven te versterken. We verbeteren onze contacten met het Regionaal Centrum voor Techniek Gelderland, OostNV, en de Euregio. Zij kunnen helpen bij het verbeteren van de positie van onze ondernemers. (relatie met ambitie 3)

#### 3.4.4 We hebben aantrekkelijke bedrijventerreinen.

Op de bedrijventerreinen is circa 10% van de werkgelegenheid in Berg en Dal te vinden. We gaan de kwaliteit van de bedrijventerreinen verbeteren. Samen met ondernemers bepalen we of er behoefte is aan meer samenwerking op de bedrijventerreinen, bijvoorbeeld op het gebied van het beheer. In Groesbeek gaan we onderzoeken hoeveel behoefte er is om een parkeerplek voor vrachtwagens te realiseren. (relatie met ambitie 3)

#### 3.4.5 Onze inwoners kunnen meer streekproducten kopen, eten en drinken.

We gaan de samenwerking tussen boeren, voedselverwerkers en (super)markten starten. Zodat het voedsel dat hier verbouwd wordt steeds meer hier ook wordt gekocht, gegeten en gedronken (eten uit de eigen omgeving). (relatie met ambitie 3 en 4)

#### 3.4.6 We onderzoeken of we langs Rijn en Waal nieuwe projecten mogelijk kunnen maken.

In 2018 zijn en gaan we in gesprek met de provincie, Rijkswaterstaat en Staatsbosbeheer om de mogelijkheden van het gebied langs Rijn-Waal te bespreken. We hebben het dan bijvoorbeeld over terreinen zoals het De Beijer terrein in de Millingerwaard, scheepswerf Bodewes en het Reomie terrein. Dit is een eerste stap. Vervolgens willen we de mogelijkheden bespreken met ondernemers en investeerders. (relatie met ambitie 3 en 4)

#### 3.5.1 We helpen woningzoekenden met onvoldoende inkomen om een passende woning te vinden.

We maken afspraken met de woningcorporaties over het bouwen en verkopen van huurwoningen. We verstrekken startersleningen aan starters die geen passende woning kunnen kopen. Als er van een soort woning te weinig zijn, maken we een plan om meer te gaan bouwen. (relatie met ambitie 1)

#### 3.5.2 De woningen in Berg en Dal zijn van goede kwaliteit. Mensen kunnen goed wonen en blijven wonen.

We stimuleren het aanpassen van bestaande woningen. We gaan leningen verstrekken zodat mensen kunnen blijven wonen in hun huis door het verstrekken van blijversleningen. (relatie met ambitie 4)

#### 3.6.1 Als opdrachtgever zijn wij duidelijk wat we van samenwerkingsverbanden verwachten.

We zijn opdrachtgever voor samenwerkingsverbanden zoals de omgevingsdienst, de modulair gemeenschappelijke regeling, het Gemeenschappelijk Orgaan, enzovoorts. We gaan de opdrachten die we aan de samenwerkingsverbanden geven, kritisch doornemen en bekijken waar we de opdracht duidelijk kunnen maken. (relatie met ambitie 5)

### 3.6.2 De sturing op samenwerkingsverbanden maken we efficiënter.

We willen het planning en control proces vereenvoudigen. We willen hierin meer samen met andere gemeenten optrekken. We gaan kijken of we meer aan het college kunnen overlaten. (relatie met ambitie 5)

### 3.6.3 Wij willen onze informatievoorziening en digitale ontwikkeling op peil houden.

Om de informatievoorziening en digitale ontwikkeling op peil te houden, willen we samenwerken met de gemeentes Heumen en Beuningen. Dit doen we omdat we daardoor minder kwetsbaar zijn en een hogere kwaliteit kunnen leveren.

### 3.6.4 Met partijen die voor ons taken uitvoeren, spreken we af dat de informatie en de diensten voor onze inwoners gemakkelijk verkrijgbaar zijn.

We willen de gemeenteraad beter informeren over de partijen die taken voor ons uitvoeren. We willen onze bijdrage in de regio vergroten

### 3.6.5 We kunnen de regio beter vinden op thema's die wij belangrijk vinden.

Wij zitten in verschillende regionale verbanden. Bijvoorbeeld in het Rijk van Nijmegen, de regio Arnhem-Nijmegen en de Euregio. Wij zijn nadrukkelijker betrokken bij wat deze regio's belangrijk vinden en kunnen de kansen die daar voor ons liggen beter benutten. (relatie met ambitie 5)

### 3.7.1 In de periode 2017-2020 stijgen de toeristische bestedingen met 4%.

Ook het aantal toeristische bezoeken en overnachtingen willen we laten stijgen met 4%. (relatie met ambitie 3)

### 3.7.2 We ondersteunen het initiatief van het Bevrijdingsmuseum om een nieuw museum te bouwen.

Het Bevrijdingsmuseum wil een nieuw museum bouwen. Wij ondersteunen dit initiatief op verschillende manieren.

### 3.7.3 Toeristen die zorg nodig hebben, kunnen op vakantie in onze gemeente.

Toeristen die zorg nodig hebben, hebben de keuze uit verschillende vakantie arrangementen in Berg en Dal ("Zorgeloos op vakantie in het Rijk van Nijmegen"). (relatie met ambitie 3)

### 3.7.4 Wandelaars weten onze gemeente te vinden.

We voeren het plan om wandelroutes te verbeteren uit. Dit levert een netwerk van wandelpaden op dat goed onderhouden is. Daarmee maken we kans op de titel "wandelgemeente van het jaar". (relatie met ambitie 3)

### 3.7.5 Toeristen weten waarom ze Berg en Dal moeten bezoeken.

We ronden de huidige reclamecampagne over het toeristisch aanbod van Berg en Dal af. Deze campagne levert een duidelijke boodschap op voor toeristen waarom ze Berg en Dal moeten bezoeken. (relatie met ambitie 3)

### 3.7.6 Fietzers weten onze gemeente te vinden.

Wij blijven jaarlijks ons fietsroutenetwerk verbeteren en uitbreiden. Dit ten behoeve van toerisme, maar ook voor verbetering van woon- werkverkeer. We gaan de fietsverbinding Dennenkamp – Driestenenpad/Gellelloan aanleggen in 2020. (relatie met ambitie 3)

## Beleidsindicatoren

| Indicator            | Rekening<br>2016 | Begroting<br>2017 | Begroting<br>2018 | Begroting<br>2019 | Begroting<br>2020 | Begroting<br>2021 |
|----------------------|------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| <b>Funciemenging</b> |                  |                   |                   |                   |                   |                   |
| Gemeente             | 47,5             |                   |                   |                   |                   |                   |
| Provincie            | 52,7             |                   |                   |                   |                   |                   |
| Nederland            | 52,1             |                   |                   |                   |                   |                   |

Eenheid: %

Bron: LISA

Toelichting: De mate van menging van wonen - werken - detailhandel - voorzieningen.

**Bruto Gemeentelijk Product**

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 86  |
| Provincie | 100 |
| Nederland | 100 |

*Eenheid: Verhouding (index) tussen verwacht en gemeten product*

*Bron: Atlas voor Gemeenten*

Toelichting: Aantal banen per inwoner vermenigvuldigd met de gemiddelde toegevoegde waarde van die banen (ofwel de productiviteit per baan). De verhoudingswaarde tussen verwacht en gemeten geeft aan of er boven verwachting (<100) of beneden verwachting (>100) wordt geproduceerd. Index betreft 2013.

---

**Vestigingen (van bedrijven)**

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 123 |
| Provincie | 134 |
| Nederland | 134 |

*Eenheid: Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar*

*Bron: LISA*

Toelichting: Aantallen voor 2015: Gemeente 120 Provincie 129,9 Nederland 129,2

---

**Banen**

|           |       |
|-----------|-------|
| Gemeente  | 628,6 |
| Provincie | 743,6 |
| Nederland | 744,0 |

*Eenheid: Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 / 64 jaar*

*Bron: LISA*

Toelichting:

---

**Netto arbeidsparticipatie**

|           |      |
|-----------|------|
| Gemeente  | 64,2 |
| Provincie | 66,0 |
| Nederland | 65,8 |

*Eenheid: % van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking*

*Bron: CBS*

Toelichting:

---

**Lopende re-integratievoorzieningen**

|           |      |
|-----------|------|
| Gemeente  | 6,0  |
| Provincie | 25,6 |
| Nederland | 31,2 |

*Eenheid: Aantal per 1.000 inwoners van 15 - 65 jaar*

*Bron: Eigen gegevens*

Toelichting: Bron: Rapport (wijkprofiel) Gemeentelijk Monitor Sociaal Domein

---

**Nieuw gebouwde woningen**

|           |      |
|-----------|------|
| Gemeente  | 12,0 |
| Provincie | 8,0  |
| Nederland | 6,0  |

*Eenheid: Aantal per 1.000 woningen*

*Bron: BAG*

Toelichting: Betreft aantallen uit 2014.

---

**Demografische druk**

|           |      |      |
|-----------|------|------|
| Gemeente  | 76,2 | 76,6 |
| Provincie | 71,8 | 72,4 |
| Nederland | 68,5 | 69,0 |

*Eenheid: %*

*Bron: CBS*

Toelichting: De verhouding tussen de productieve leeftijdsgroep (20-64 jaar) en de niet-productieve leeftijdsgroep (0-19 jaar en 65+).

## Wat gaat het kosten?

Bedragen x € 1.000

| Exploitatie             | Rekening<br>2016 | Raming<br>2017 | Raming<br>2018 | Raming<br>2019 | Raming<br>2020 | Raming<br>2021 |
|-------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Lasten                  | -12.022          | -6.716         | <b>-6.380</b>  | -6.281         | -6.198         | -6.213         |
| Baten                   | 6.350            | 1.542          | <b>1.688</b>   | 1.254          | 1.304          | 1.354          |
| <b>Totaal programma</b> | <b>-5.671</b>    | <b>-5.174</b>  | <b>-4.692</b>  | <b>-5.027</b>  | <b>-4.893</b>  | <b>-4.858</b>  |

Bedragen x € 1.000

| Exploitatie                             | Rekening<br>2016 | Raming<br>2017 | Raming<br>2018 | Raming<br>2019 | Raming<br>2020 | Raming<br>2021 |
|-----------------------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| <b>Lasten</b>                           |                  |                |                |                |                |                |
| Bestuur                                 | -1.669           | -1.288         | <b>-1.351</b>  | -1.351         | -1.351         | -1.351         |
| Burgerzaken                             | -1.326           | -749           | <b>-831</b>    | -726           | -610           | -660           |
| Economische havens en waterwegen        | -3               | -3             | <b>-3</b>      | -3             | -3             | -3             |
| Openbaar vervoer                        | -100             | -64            | <b>-73</b>     | -73            | -73            | -73            |
| Economische ontwikkeling                | -173             | -150           | <b>-156</b>    | -156           | -156           | -156           |
| Fysieke bedrijfsinfrastructuur          | -124             | 6              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Bedrijfsloket en bedrijfsregelingen     | -48              | -84            | <b>-82</b>     | -82            | -82            | -82            |
| Economische promotie                    | -357             | -449           | <b>-372</b>    | -362           | -362           | -362           |
| Musea                                   | -48              | -723           | <b>-49</b>     | -49            | -50            | -49            |
| Arbeidsparticipatie                     | -1.826           | -1.493         | <b>-1.513</b>  | -1.551         | -1.583         | -1.551         |
| Ruimtelijke ordening                    | -607             | -371           | <b>-412</b>    | -392           | -392           | -392           |
| Grondexploitatie (niet-bedrijventerein) | -4.312           | 119            | <b>-45</b>     | -45            | -45            | -45            |
| Wonen en bouwen                         | -1.428           | -1.467         | <b>-1.492</b>  | -1.491         | -1.490         | -1.489         |
| <b>Totaal Lasten</b>                    | <b>-12.022</b>   | <b>-6.716</b>  | <b>-6.380</b>  | <b>-6.281</b>  | <b>-6.198</b>  | <b>-6.213</b>  |
| <b>Baten</b>                            |                  |                |                |                |                |                |
| Bestuur                                 | 53               | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Burgerzaken                             | 693              | 793            | <b>689</b>     | 256            | 256            | 256            |
| Economische havens en waterwegen        | 11               | 10             | <b>10</b>      | 10             | 10             | 10             |
| Openbaar vervoer                        | 13               | 12             | <b>12</b>      | 12             | 12             | 12             |
| Fysieke bedrijfsinfrastructuur          | 118              | -6             | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Bedrijfsloket en bedrijfsregelingen     | 30               | 65             | <b>60</b>      | 60             | 60             | 60             |
| Economische promotie                    | 306              | 253            | <b>269</b>     | 269            | 269            | 269            |
| Arbeidsparticipatie                     | 254              | 24             | <b>40</b>      | 40             | 40             | 40             |
| Ruimtelijke ordening                    | 60               | 48             | <b>48</b>      | 48             | 48             | 48             |
| Grondexploitatie (niet-bedrijventerein) | 4.345            | -216           | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Wonen en bouwen                         | 467              | 559            | <b>559</b>     | 559            | 609            | 659            |
| <b>Totaal Baten</b>                     | <b>6.350</b>     | <b>1.542</b>   | <b>1.688</b>   | <b>1.254</b>   | <b>1.304</b>   | <b>1.354</b>   |
| <b>Totaal programma</b>                 | <b>-5.671</b>    | <b>-5.174</b>  | <b>-4.692</b>  | <b>-5.027</b>  | <b>-4.893</b>  | <b>-4.858</b>  |

## Toelichting verschillen tussen begroting 2017 en begroting 2018 (- = nadelig)

|                           |                                                                                                                                                                                                                                      | Bedragen x   |
|---------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------|
| Taakveld                  | Toelichting                                                                                                                                                                                                                          | Verschil I/S |
| Bestuur                   | - Hogere dotatie aan de voorziening pensioenverplichting voor wethouders. De raming is aangepast naar aanleiding van de opmerking van onze accountant bij de jaarrekening 2016.                                                      | -50          |
|                           | - Bijdrage MGR Rijk van Nijmegen voor platformfunctie is bijgesteld en de bijdrage bezwarencommissie huisvestingsverordening gemeente Arnhem is vervallen.                                                                           | 37           |
| Burgerzaken               | - Lagere opbrengst geraamd van leges reisdocumenten in 2018. Hier staat tegenover dat de geraamde afdrachten ook lager zijn, maar per saldo betekent dit een nadeel.                                                                 | -51          |
| Economische promotie      | - In 2017 eenmalig extra budget voor wandelpadennetwerk (€ 25.000) en toeristische bebording (€ 55.000).                                                                                                                             | 80           |
|                           | - Hogere opbrengst Toeristenbelasting op basis van werkelijke cijfers afgelopen jaren + tariefsverhoging van € 0,01 per overnachting.                                                                                                | 15           |
| Musea                     | - In 2017 zijn eenmalige extra subsidies opgenomen voor het Bevrijdingsmuseum (€ 590.000) en Orientalis (83.500).                                                                                                                    | 674          |
| Grondexploitatie          | - In 2017 rekenen we de ISV-bijdrage voor het project Schoolstraat/ Jan Armtzstraat af met Oosterpoort. Hier staat een bijdrage uit reserve lopende projecten tegenover (zie programma Ons geld). Per saldo dus budgettair neutraal. | 62           |
| Kapitaallasten            | - Mutatie op kapitaallasten                                                                                                                                                                                                          | -9           |
| Salariskosten             | - Dit betreffen de salariskosten die de organisatie aan dit programma besteedt.                                                                                                                                                      | -274         |
| Diverse verschillen       | -                                                                                                                                                                                                                                    | -1           |
| <b>Totaal Programma 3</b> |                                                                                                                                                                                                                                      | <b>483</b>   |

Bedragen x € 1.000

| Exploitatie                        | Rekening 2016 | Raming 2017 | Raming 2018 | Raming 2019 | Raming 2020 | Raming 2021 |
|------------------------------------|---------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|
| <b>Lasten</b>                      |               |             |             |             |             |             |
| Bestuursorganen/Gem.raad           | -874          | -423        | <b>-336</b> | -336        | -336        | -336        |
| Bestuursorganen/Raadsonderst.      | -195          | -190        | <b>-197</b> | -197        | -197        | -197        |
| Bestuursorganen/Rekenkamerfunctie  | -3            | -16         | <b>-6</b>   | -6          | -6          | -6          |
| Bestuursorganen/B&W                | -460          | -492        | <b>-641</b> | -641        | -641        | -641        |
| Best.samenwerking/Samenw.verbanden | -137          | -167        | <b>-171</b> | -171        | -171        | -171        |
| Burgerzaken/GBA                    | -617          | -363        | <b>-477</b> | -477        | -477        | -477        |
| Burgerzaken/Persoonsdocumentatie   | -509          | -281        | <b>-237</b> | -71         | -71         | -71         |
| Burgerzaken/Natural.en naamswijz.  | -20           | -20         | <b>-20</b>  | -20         | -20         | -20         |
| Burgerzaken/Burgerlijke stand      | -100          | -29         | <b>-30</b>  | -30         | -30         | -30         |
| Burgerzaken/Huisn.&straatnaamgev.  | -16           | -11         | <b>-11</b>  | -11         | -12         | -11         |
| Burgerzaken/Verkiezingen           | -65           | -45         | <b>-57</b>  | -116        | 0           | -50         |
| Econom.havens&waterwegen/Loswal    | -3            | -3          | <b>-3</b>   | -3          | -3          | -3          |
| Openbaar vervoer/Beheer            | -77           | -29         | <b>-29</b>  | -29         | -29         | -29         |
| Openbaar vervoer/Veerdiensten      | -23           | -22         | <b>-22</b>  | -22         | -22         | -22         |
| Doelgroepen vervoer                | 0             | -13         | <b>-22</b>  | -22         | -22         | -22         |



|                                      |                |               |               |               |               |               |
|--------------------------------------|----------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Economische ontwikkeling/Algemeen    | -173           | -150          | <b>-156</b>   | -156          | -156          | -156          |
| Fys.bedr.infr.str./Algemeen          | -7             | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Bedrijventerrein Mies Groesbeek      | -117           | -43           | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Bedrijventerrein Lieskes Wengs Leuth | -1             | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Bedrijventerrein Bouwkamp Ooij       | 0              | 49            | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Bedr.loket en bedrijfsreg./Beheer    | 0              | -57           | <b>-55</b>    | -55           | -55           | -55           |
| Markten/Beheer                       | -48            | -27           | <b>-27</b>    | -27           | -27           | -27           |
| Economische promotie/Beheer          | 0              | -17           | <b>-15</b>    | -15           | -15           | -15           |
| Toerisme/Beleid & uitvoering         | -357           | -433          | <b>-357</b>   | -347          | -347          | -347          |
| Musea/Musea                          | -48            | -723          | <b>-49</b>    | -49           | -50           | -49           |
| Arbeidsparticipatie/Algemeen         | -451           | -62           | <b>-65</b>    | -65           | -65           | -65           |
| Arbeidsparticipatie/Re-integratie    | -1.174         | -1.050        | <b>-1.361</b> | -1.399        | -1.432        | -1.399        |
| Arbeidsparticipatie/Inburgering      | -201           | -380          | <b>-86</b>    | -86           | -86           | -86           |
| RO/Bestemmingsplannen                | -467           | -296          | <b>-337</b>   | -337          | -337          | -337          |
| Ruimtelijke ordening/Projecten       | -53            | -65           | <b>-65</b>    | -45           | -45           | -45           |
| Ruimtelijke ordening/Planschade      | -88            | -10           | <b>-10</b>    | -10           | -10           | -10           |
| Grondexploitatie/Algemeen            | -223           | -2            | <b>-11</b>    | -11           | -11           | -11           |
| Grondexploitatie/Centrum Groesbeek   | -3.537         | 130           | <b>-34</b>    | -34           | -34           | -34           |
| Grondexploitatie/Ooijse Graaf        | -50            | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/loc.Drulse Beek     | -277           | 63            | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/Morgenbad           | -163           | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/P.v.Tielstraat      | 0              | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/Hogeweg/Bremstr     | -55            | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/loc.H#senhoff       | -1             | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/loc.Hubertushof     | 0              | -10           | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/J.Arntzstr.K'dom    | 0              | -62           | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/cpl. Algemeen       | -6             | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Bouwvergunningen/Algemeen            | -1.089         | -1.297        | <b>-1.307</b> | -1.307        | -1.307        | -1.307        |
| Bouwvergunningen/Leges               | -1             | -1            | <b>-1</b>     | -1            | -1            | -1            |
| Woningbouw/Algemeen                  | -290           | -141          | <b>-151</b>   | -150          | -150          | -149          |
| Stedelijke vernieuwing/Algemeen      | -47            | -29           | <b>-32</b>    | -32           | -32           | -32           |
| <b>Totaal Lasten</b>                 | <b>-12.022</b> | <b>-6.716</b> | <b>-6.380</b> | <b>-6.281</b> | <b>-6.198</b> | <b>-6.213</b> |
| <b>Baten</b>                         |                |               |               |               |               |               |
| Bestuursorganen/Gem.raad             | 0              | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Best.samenwerking/Samenw.verbanden   | 53             | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Burgerzaken/GBA                      | 42             | 44            | <b>31</b>     | 31            | 31            | 31            |
| Burgerzaken/Persoonsdocumentatie     | 565            | 649           | <b>558</b>    | 124           | 124           | 124           |
| Burgerzaken/Natural.en naamswijz.    | 13             | 28            | <b>28</b>     | 28            | 28            | 28            |
| Burgerzaken/Burgerlijke stand        | 74             | 72            | <b>72</b>     | 72            | 72            | 72            |
| Econom.havens&waterwegen/Loswal      | 11             | 10            | <b>10</b>     | 10            | 10            | 10            |
| Openbaar vervoer/Beheer              | 1              | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |

|                                    |               |               |               |               |               |               |
|------------------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Openbaar vervoer/Veerdiensten      | 12            | 12            | <b>12</b>     | 12            | 12            | 12            |
| Fys.bedr.infr.str./Algemeen        | 1             | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Bedrijventerrein Mies Groesbeek    | 117           | 43            | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Bedrijventerrein Bouwkamp Ooij     | 0             | -49           | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Bedr.loket en bedrijfsreg./Beheer  | 0             | 31            | <b>31</b>     | 31            | 31            | 31            |
| Markten/Beheer                     | 30            | 34            | <b>29</b>     | 29            | 29            | 29            |
| Toerisme/Beleid & uitvoering       | 306           | 253           | <b>269</b>    | 269           | 269           | 269           |
| Arbeidsparticipatie/Algemeen       | 66            | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Arbeidsparticipatie/Re-integratie  | 0             | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Arbeidsparticipatie/Inburgering    | 188           | 24            | <b>40</b>     | 40            | 40            | 40            |
| Ruimtelijke ordening/Projecten     | 60            | 45            | <b>45</b>     | 45            | 45            | 45            |
| Ruimtelijke ordening/Planschade    | 0             | 3             | <b>3</b>      | 3             | 3             | 3             |
| Grondexploitatie/Algemeen          | 267           | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/Centrum Groesbeek | 3.537         | -163          | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/Ooijse Graaf      | 23            | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/loc.Drulse Beek   | 277           | -63           | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/Morgenbad         | 163           | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/P.v.Tielstraat    | 0             | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/Hogeweg/Bremstr   | 61            | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/loc.H#senhoff     | 16            | 0             | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Grondexploitatie/loc.Hubertushof   | 0             | 10            | <b>0</b>      | 0             | 0             | 0             |
| Bouwvergunningen/Algemeen          | 21            | 6             | <b>6</b>      | 6             | 6             | 6             |
| Bouwvergunningen/Leges             | 445           | 553           | <b>553</b>    | 553           | 603           | 653           |
| Woningbouw/Algemeen                | 2             | 1             | <b>1</b>      | 1             | 1             | 1             |
| <b>Totaal Baten</b>                | <b>6.350</b>  | <b>1.542</b>  | <b>1.688</b>  | <b>1.254</b>  | <b>1.304</b>  | <b>1.354</b>  |
| <b>Totaal programma</b>            | <b>-5.671</b> | <b>-5.174</b> | <b>-4.692</b> | <b>-5.027</b> | <b>-4.893</b> | <b>-4.858</b> |

## Relevante beleidskaders

[Wet gemeenschappelijke regelingen](#)

[De re-integratieverordening MGR](#)

[Re-integratieverordening-rijk-van-nijmegen](#)

[Nadere-regels-en-beleidsregels-re-integratieverordening-participatiewet-mgr-rijk-van-nijmegen](#)

[De financiële verordening MGR](#)

[Inkoopbeleid MGR](#)

[Het Werkbedrijf](#)

[Inrichtingsplan-module-werkbedrijf](#)

[Werkzoekenden](#)

[Werkzoekenden/veelgestelde-vragen](#)

[Sociaal Maatschappelijke Visie 2015](#)

Sterke werkwoorden

Werk is de uitkomst

Visie document Millingen aan de Rijn, Ubbergen en Groesbeek

[Strategische visie Groesbeek 2015](#)

[Structuurvisie Groesbeek](#)

[Structuurvisie Millingen aan de Rijn](#)

[Structuurvisie Ubbergen](#)

[Economische Visie Hier wordt gewerkt](#)

[Kadernota Toerisme Van trots naar topbestemming](#)

[Integraal toezicht en handhavingsbeleid](#)

[Notitie grondexploitatie van de commissie BBV](#)

[Strategische agenda 2020 Euregio](#)

## **Verbonden partijen**

### **Bedrijfsvoeringsorganisatie Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen**

#### *Beleidsvoornemens*

De negentien gemeenten in de regio Arnhem-Nijmegen en de provincie Gelderland werken samen aan het regionale doelgroepenvervoer. Doelgroepenvervoer is vervoer voor inwoners die geen of niet altijd gebruik kunnen maken van regulier openbaar vervoer. De samenwerkende gemeenten hebben hiervoor de Vervoersorganisatie Regio Arnhem Nijmegen opgericht. De vervoersorganisatie brengt de belangen van de gemeenten samen op het gebied van aanvullend vervoer. Samen werken de gemeenten aan het tot stand brengen, ontwikkelen en in stand houden van een kwalitatief hoogwaardig, herkenbaar, efficiënt en eenvoudig te gebruiken vervoersysteem. Dit vervoer rijdt per 1 september 2016 onder de naam Avan. Het houdt rekening met de mogelijkheden van de reizigers en hun sociale netwerk. En het bedient ook het buitengebied en de kleine kernen, met optimale aansluiting op het reguliere openbaar vervoer. In de vervoersorganisatie sturen en beheersen de gemeenten samen de uitvoering en ondersteunende processen voor dit aanvullend openbaar vervoer.

### **Euregio (Rhein-Waal)**

#### *Beleidsvoornemens*

De Euregio Rijn-Waal is een Nederlands-Duits openbaar lichaam, waarbij circa 55 gemeenten en regionale overheden zijn aangesloten. De Euregio Rijn-Waal heeft als belangrijkste doel de grensoverschrijdende samenwerking op het gebied van economie en maatschappij te verbeteren en te intensiveren. In het werkgebied van de Euregio Rijn-Waal bestaan veel mogelijkheden voor een sterke economische en maatschappelijke ontwikkeling. De Euregio Rijn-Waal brengt partners bij elkaar om gezamenlijke initiatieven te starten en zo gebruik te maken van synergie-effecten. De Euregio Rijn-Waal wil zich nog duidelijker positioneren en onderscheiden als expert op het gebied van grensoverschrijdende samenwerking. De Euregio Rijn-Waal is vertegenwoordigd in vele netwerken aan beide zijden van de grens en heeft veel expertise in huis om grensoverschrijdende vragen te kunnen beantwoorden. De Euregio Rijn-Waal is niet alleen expert op het gebied van het Europese subsidieprogramma's als INTERREG en Eures, maar is ook het aanspreekpunt voor haar inwoners als het gaat om grensoverschrijdend wonen en werken. De Euregio Rijn-Waal faciliteert actief de netwerken op het gebied van onder andere intergemeentelijke samenwerking, kennisvalorisatie, gezondheidszorg en openbare orde en veiligheid. Met haar brede kennis wil de Euregio Rijn-Waal

haar leden, stakeholders motiveren grensoverschrijdend actief te worden. Hiertoe wordt een gecoördineerde branding- en communicatiestrategie opgezet en uitgevoerd. Meer beleidsvoornemens zijn te vinden in de Strategische Agenda 2020 Euregio.

### **Gemeenschappelijk Orgaan regio Arnhem Nijmegen**

#### ***Beleidsvoornemens***

De Stadsregio Arnhem Nijmegen als WGR+ regio is geliquideerd en functioneert niet meer als regionaal samenwerkingsverband. De gemeenten hechten nog wel waarde aan een vorm van regionale samenwerking op de terreinen Economie, Mobiliteit, Wonen en Duurzaamheid. Voor deze samenwerking is het Gemeenschappelijk Orgaan opgericht. Deze samenwerking moet leiden tot een structureel betere positie van de regio in (inter)nationaal perspectief. Ook moet het leiden tot een intensieve samenwerking met ondernemers, onderwijs- en kennisinstellingen en de overheid: de Triple Helix. In 2018 wordt gewerkt aan een betere synergie tussen de vier onderwerpen economie, wonen, duurzaamheid en mobiliteit. Ook wordt gekeken hoe gemeenteraden en colleges beter kunnen worden geïnformeerd over de doelen en resultaten van het GO.

### **Grenzland Draisine GMBH**

#### ***Beleidsvoornemens***

Mede in het kader van het project "Zorgeloos op Vakantie" en de ambitie een toegankelijke regio te zijn, worden in 2018 enkele familie-draisinen geschikt gemaakt voor rolstoelgebruikers. De drie Draisinestations in Groesbeek, Kranenburg en Kleef krijgen een rolstoeloprit. Daarnaast geeft de Grenzland Draisine GmbH in 2018 meer aandacht aan promotie in Nederland.

### **Modulaire Gemeenschappelijke Regeling**

#### ***Beleidsvoornemens***

Met betrekking tot het Werkbedrijf zijn de voornemens: - Meer arbeidsgehandicapten aan de slag. - Dienstverlening aan statushouders. - Invullen wettelijke verplichting beschut Werk Participatiewet. - Verbeteren samenspel met afdelingen Inkomen. - De positieve lijn van een stijgende toegevoegde waarde per SW-medewerker wordt doorgezet. - Verder bouwen aan de keten van loonvormende arbeid. - Kandidaten die zich ontwikkelen in de niet-loonvormende keten, de stap naar de loonvormende keten te laten zetten. Iemand die door bepaalde omstandigheden niet meer in staat is tot loonvormende arbeid, toe te leiden naar de lokale situatie voor een niet-loonvormende activiteit. Met betrekking tot de platformfunctie zijn de voornemens: - Evaluatie van de platformfunctie van de MGR; - Aanknopingspunten uit de evaluatie benoemen en uitvoeren om op andere wijze de platformfunctie uit te gaan voeren; - Het thema demografie verdiepen met het oog op regionale samenwerking; - In samenwerking met de Agendacommissie twee regionale (raads)bijeenkomsten organiseren; - Verbeteren van de website, zodat de openbare vergaderingen en stukken toegankelijk zijn. Voor nadere informatie: zie [https://www.regiorvn.nl/\\_media/thema-s/begroting-mgr-2018-en-herziene-begroting-2017.pdf](https://www.regiorvn.nl/_media/thema-s/begroting-mgr-2018-en-herziene-begroting-2017.pdf)

### **Omgevingsdienst Rijk van Nijmegen**

#### ***Beleidsvoornemens***

Bij uitvoering van de taken gelden, naast wettelijke voorschriften, de beleids -en/of toetsingskaders die worden ingebracht door de partners. Steeds zal worden beoordeeld in hoeverre er verschillen zitten in deze beleidskaders van de partners en zullen voorstellen gedaan worden hoe met deze verschillen om te gaan. Er loopt een discussie over de cultuurverandering bij de ODRN naar de 'Ja, mits' houding. Daarnaast is de fysieke inrichting van een lokaal Omgevingsloket per 1 november 2017 een aandachtspunt. De kosten van het lokale loket dekken we uit de advieskosten die nu al in het werkprogramma van ODRN zijn opgenomen. Dit betekent dus geen uitzetting van de begroting!

### **Regionaal Bureau voor Toerisme Arnhem Nijmegen**

#### ***Beleidsvoornemens***

De missie van RBT KAN is het initiëren en aanreiken van een collectieve marketingaanpak die ingezet kan worden om duurzame groei te realiseren in de vrijetijdseconomie van de regio Arnhem Nijmegen. Daarvoor werkt RBT KAN intensief samen met een grote hoeveelheid aan partners binnen en buiten de regio.

## Ons geld

In dit programma staat:

- waar ons geld vandaan komt: overzicht van de algemene dekkingsmiddelen (inclusief treasury en reserves);
- hoeveel vennootschapsbelasting we verwachten te betalen;
- welk bedrag we voor dingen, die we nog niet kunnen voorzien, hebben opgenomen in onze begroting.

### Algemeen

Zoals in het Programma op hoofdlijnen (Raadsprogramma Groesbeek 2015-2018) vermeld streven wij naar een reëel sluitende begroting. Tevens willen wij de gemeentelijke belastingen, zoals de OZB (Onroerende ZaakBelasting) zo laag mogelijk houden. Hierbij verhogen we de belastingen slechts trendmatig, behalve als er sprake is van iets dat we niet kunnen voorzien of om bijzondere redenen.

### Overzicht van de algemene dekkingsmiddelen

Volgens artikel 8 van het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV) bevat het overzicht algemene dekkingsmiddelen ten minste:

- a. lokale heffingen, waarvan de besteding niet gebonden is;
- b. algemene uitkeringen;
- c. dividend;
- d. saldo van de financieringsfunctie;
- e. overige algemene dekkingsmiddelen.

### Vennootschapsbelasting

Per 1 januari 2016 is de vennootschapsbelastingplicht (VPB-plicht) voor publieke organisaties (zoals de gemeenten) ingevoerd. Dit betekent dat de gemeente belasting moet afdragen over de winst die met “commerciële activiteiten” wordt gemaakt. Met commerciële activiteiten worden in dit verband activiteiten bedoeld, die zowel door de gemeente als door ondernemers (kunnen) worden verricht. Te denken valt hierbij aan de grondexploitatie. Op dit moment verwachten wij dat wij in 2018 geen vennootschapsbelasting hoeven te betalen. Hiervoor is dan ook geen raming in deze begroting opgenomen.

### Onvoorzien en stelpost nieuw beleid

In de jaren 2018 tot en met 2021 hebben we voor onvoorziene uitgaven jaarlijks een raming van € 25.000 opgenomen.

Daarnaast hebben we een stelpost voor nieuw beleid van jaarlijks € 100.000 in de begroting verwerkt. Deze stelpost is bedoeld voor beleid dat nog nader uitgewerkt moet worden.

### Stelpost onderuitputting

Zoals in de Kadernota 2018 aangegeven hebben wij in deze begroting een nieuwe post opgenomen: de stelpost onderuitputting. Hierbij staat onderuitputting voor de situatie waarbij de werkelijke kosten onder het budget blijven.

Aanleiding hiervoor is het feit dat wij bij het opstellen van de jaarstukken (achteraf) telkens een overschot hebben. Dit overschot heeft incidentele oorzaken, die vooraf vaak niet concreet aan te wijzen zijn. Om hier in onze begroting toch al rekening mee te houden, hebben wij een stelpost onderuitputting opgenomen. Wij zijn hierbij uitgegaan van een bedrag van jaarlijks € 500.000.

## Beleidsindicatoren

| Indicator | Rekening<br>2016 | Begroting<br>2017 | Begroting<br>2018 | Begroting<br>2019 | Begroting<br>2020 | Begroting<br>2021 |
|-----------|------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
|-----------|------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|

### Gemiddelde WOZ waarde

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 216 |
| Provincie | 214 |
| Nederland | 209 |

Eenheid: Duizend euro

Bron: CBS

Toelichting: Betreft de gemiddelde WOZ waarde per woning

### Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden

|           |     |     |
|-----------|-----|-----|
| Gemeente  | 442 | 491 |
| Provincie | 623 | 644 |
| Nederland | 651 | 652 |

Eenheid: In Euro's

Bron: COELO

Toelichting: In de voormalige gemeenten Ubbergen, Millingen en Groesbeek zijn in 2016 nog de oude belastingtarieven gebruikt.

### Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden

|           |     |     |
|-----------|-----|-----|
| Gemeente  | 645 | 695 |
| Provincie | 719 | 727 |
| Nederland | 723 | 723 |

Eenheid: In Euro's

Bron: COELO

Toelichting: In de voormalige gemeenten Ubbergen, Millingen en Groesbeek zijn in 2016 nog de oude belastingtarieven gebruikt.

## Wat gaat het kosten?

Bedragen x € 1.000

| Exploitatie             | Rekening<br>2016 | Raming<br>2017 | Raming<br>2018 | Raming<br>2019 | Raming<br>2020 | Raming<br>2021 |
|-------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Baten                   | 68.338           | 64.483         | <b>63.226</b>  | 62.227         | 62.476         | 62.235         |
| Lasten                  | -13.175          | -8.777         | <b>-7.157</b>  | -5.901         | -6.150         | -6.270         |
| <b>Totaal programma</b> | <b>55.162</b>    | <b>55.706</b>  | <b>56.069</b>  | <b>56.326</b>  | <b>56.326</b>  | <b>55.965</b>  |

Bedragen x € 1.000

| Exploitatie                            | Rekening<br>2016 | Raming<br>2017 | Raming<br>2018 | Raming<br>2019 | Raming<br>2020 | Raming<br>2021 |
|----------------------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| <b>Lasten</b>                          |                  |                |                |                |                |                |
| Treasury                               | -5.957           | -5.119         | <b>-5.082</b>  | -5.380         | -5.636         | -5.741         |
| OZB woningen                           | -345             | -252           | <b>-249</b>    | -249           | -249           | -249           |
| OZB niet-woningen                      | 0                | -117           | <b>-109</b>    | -109           | -109           | -109           |
| Belastingen overig                     | 0                | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| Algem. uitk. en ov. uitk.<br>gem.fonds | -10              | -13            | <b>-13</b>     | -13            | -13            | -13            |
| Overige baten en lasten                | -37              | -45            | <b>375</b>     | 375            | 375            | 375            |
| Mutaties reserves                      | -6.825           | -3.231         | <b>-2.078</b>  | -524           | -517           | -532           |
| <b>Totaal Lasten</b>                   | <b>-13.175</b>   | <b>-8.777</b>  | <b>-7.157</b>  | <b>-5.901</b>  | <b>-6.150</b>  | <b>-6.270</b>  |

### **Baten**

|          |       |       |              |       |       |       |
|----------|-------|-------|--------------|-------|-------|-------|
| Treasury | 7.953 | 6.134 | <b>6.111</b> | 6.418 | 6.703 | 6.829 |
|----------|-------|-------|--------------|-------|-------|-------|

|                                        |               |               |               |               |               |               |
|----------------------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| OZB woningen                           | 3.322         | 3.406         | <b>3.453</b>  | 3.453         | 3.485         | 3.485         |
| OZB niet-woningen                      | 1.659         | 1.668         | <b>1.691</b>  | 1.691         | 1.709         | 1.709         |
| Belastingen overig                     | 1             | 1             | <b>1</b>      | 1             | 1             | 1             |
| Algem. uitk. en ov. uitk. gem.fonds    | 49.564        | 48.185        | <b>50.519</b> | 48.980        | 48.838        | 48.772        |
| Mutaties reserves                      | 6.732         | 4.879         | <b>2.745</b>  | 1.622         | 1.577         | 1.558         |
| Resultaat rekening van baten en lasten | -893          | 210           | <b>-1.293</b> | 63            | 163           | -120          |
| <b>Totaal Baten</b>                    | <b>68.338</b> | <b>64.483</b> | <b>63.226</b> | <b>62.227</b> | <b>62.476</b> | <b>62.235</b> |
| <b>Totaal programma</b>                | <b>55.162</b> | <b>55.706</b> | <b>56.069</b> | <b>56.326</b> | <b>56.326</b> | <b>55.965</b> |

Toelichting verschillen tussen begroting 2017 en begroting 2018 (- = nadelig)

|                         |                                                                                                                                                                                                                              | Bedragen x   |
|-------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------|
| Taakveld                | Toelichting                                                                                                                                                                                                                  | Verschil I/S |
| Treasury                | - Actualisatie van de rentes, dividenden en dergelijke in 2018 levert per saldo een voordeel op van € 13.000 ten opzichte van 2017.                                                                                          | 13           |
| OZB                     | - Opbrengst ozb is verhoogd met inflatiepercentage 1,4%.                                                                                                                                                                     | 70           |
| Uitkering gemeentefonds | - Raming voor 2018 is geactualiseerd op basis van de meicirculaire 2017.                                                                                                                                                     | 2.333        |
| Overige baten en lasten | - In de kadernota 2018 is een stelpost onderuitputting opgenomen van € 500.000. Daarnaast zijn de stelpost onvoorzien en nieuw beleid weer op niveau gebracht. Dit leidt tot een nadeel ten opzichte van 2017 van € -80.000. | 420          |
| Mutaties reserves       | - Zie tabel verschillenanalyse reserves                                                                                                                                                                                      | -981         |
| Diverse verschillen     | -                                                                                                                                                                                                                            | 11           |
| <b>Totaal Ons Geld</b>  |                                                                                                                                                                                                                              | <b>1.866</b> |

|                           |                                                                                                                                                                                                                                               | Bedragen x   |
|---------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------|
| Naam reserve              | Toelichting                                                                                                                                                                                                                                   | Verschil I/S |
| Algemene reserve          | In 2017 is een (incidentele) bijdrage uit de algemene reserve geraamd voor diverse projecten/ uitgaven. Dit leidt in 2018 tot een nadeel van € 1.120.000. Daarnaast is de dotatie € 35.000 hoger, omdat de bespaarde rente is geactualiseerd. | -1.154       |
| Reserve Jeugd & Wmo       | Deze reserve gebruiken we om schommelingen in de uitgaven op het terrein van Jeugd & Wmo op te vangen. Vooralsnog heeft deze reserve een grillig karakter, omdat de uitgaven op deze taakvelden nog niet helemaal inzichtelijk zijn.          | 369          |
| Reserve Lopende projecten | Er is in 2018 (nog) geen bijdrage uit de reserve lopende projecten geraamd. Hier staat altijd een raming tegenover in de exploitatie.                                                                                                         | -209         |
| Reserve Kapitaallasten    | Afhankelijk van de investeringen die we doen, stoppen we geld in deze reserve.                                                                                                                                                                | 981          |
| Reserve Saldo dienstjaar  | Deze (administratieve) reserve gebruiken we om het saldo van een boekjaar dat ontstaat bij de jaarrekening (in dit geval 2016) administratief te verwerken.                                                                                   | -893         |

|                             |                                                                                                                                                                                                                                                              |             |
|-----------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|
| Reserve Natuur en landschap | Deze reserve gebruiken we om de budgetten op het gebied van natuur en landschap te behouden, of in het verleden gereserveerde budgetten uit te kunnen geven. Overschotten en tekorten op dit taakveld worden bij de jaarrekening met deze reserve verrekend. | -36         |
| Reserve Parkeergarage       | Vanaf 2018 voegen we structureel een bedrag toe aan deze reserve om het toekomstige onderhoud van de parkeergarage te bekostigen. Omdat we nog geen onderhoudsplan hebben, mogen we dit nog niet middels een voorziening uitvoeren.                          | -36         |
| Afrondingsverschillen       |                                                                                                                                                                                                                                                              | -3          |
| <b>Saldo</b>                |                                                                                                                                                                                                                                                              | <b>-981</b> |

#### *Toelichting:*

##### Treasury

Tot dit taakveld behoren de activiteiten van de gemeente met betrekking tot de zogenaamde treasury-functie. Het gaat hier onder meer over financiering, beleggingen, rentes en dividenden.

In 2018 is er in totaal € 175.000 aan dividendopbrengsten geraamd.

##### Saldo Financieringsfunctie

In de regelgeving is het saldo van de financieringsfunctie apart vermeld als onderdeel van de algemene dekkingsmiddelen. Onder dit saldo wordt verstaan: het saldo van de kosten en opbrengsten, die samenhangen met het uitzetten en opnemen van geld, en de renteopbrengsten van de eigen financieringsmiddelen. Dit saldo bedraagt in 2018: € 527.000.

##### Onroerende Zaakbelasting (OZB)

De OZB opbrengsten zijn aangepast met een inflatiecorrectie van 1,4%.

##### Belastingen overig

Dit betreft de baatbelasting die enkele belastingplichtigen betalen voor de riolering in het buitengebied.

##### Algemene uitkering en overige uitkeringen uit het gemeentefonds

De ramingen van de baten zijn gebaseerd op de meicirculaire 2017. Ook is de raming aangepast naar aanleiding van de meest actuele gegevens over onze gemeente, zoals aantallen inwoners, uitkeringsgerechtigden, enzovoort.

In het totaal bedrag is onder meer de integratie-uitkering sociaal domein opgenomen. Deze bedraagt voor het jaar (bedragen x € 1.000):

2018: 17.350

2019: 17.088

2020: 16.900

2021: 16.841

De geraamde lasten hebben betrekking op de uitvoeringskosten en op het programma dat wij gebruiken voor de berekeningen en analyses van de algemene uitkering.

##### Overige baten en lasten

Op dit taakveld zijn de ramingen verwerkt voor onvoorziene uitgaven en de stelpost nieuw beleid. Er is ook een stelpost onderuitputting opgenomen van € 500.000.



### Mutaties reserves

In de volgende tabel staan de in 2018 geraamde mutaties met betrekking tot de reserves

*Bedragen x € 1.000*

| Mutaties reserve | Bedrag |
|------------------|--------|
|------------------|--------|

#### a. Lasten/ stortingen in reserves

|                                                                           |        |
|---------------------------------------------------------------------------|--------|
| Algemene reserve, bespaarde rente                                         | -150   |
| Algemene reserve, herindelingsbijdrage (ontvangst via algemene uitkering) | -1.571 |
| Reserve rekeningresultaten                                                |        |
| Reserve onderhoud gymzalen, jaarlijkse dotatie                            | -36    |
| Reserve attributen sportcomplexen, jaarlijkse dotatie                     | -21    |
| Reserve groenblauwe diensten, bespaarde rente                             | -16    |
| Reserve lopende projecten, lustrum Vrijheid en Herinnering                | -20    |
| Reserve dekking kapitaallasten, bespaarde rente                           | -228   |
| Reserve parkeergarage, jaarlijkse dotatie                                 | -36    |

|                                             |               |
|---------------------------------------------|---------------|
| <b>Totaal lasten/stortingen in reserves</b> | <b>-2.078</b> |
|---------------------------------------------|---------------|

#### b. Baten/ onttrekkingen uit reserves

|                                                                        |       |
|------------------------------------------------------------------------|-------|
| Algemene reserve, dekking huisvestingskosten vm. gemeentehuis Ubbergen | 11    |
| Algemene reserve, dekking frictiekosten                                | 28    |
| Reserve rekeningresultaten, jaarlijkse onttrekking                     | 622   |
| Reserve attributen sportcomplexen                                      | 25    |
| Reserve natuur en landschap, dekking uitgaven in de exploitatie        | 2     |
| Reserve groenblauwe diensten, dekking subsidies                        | 74    |
| Reserve jeugd&Wmo, dekking tekort in de exploitatie                    | 1.057 |
| Reserve exploitatietekort Den Ienloop, dekking exploitatietekort       | 10    |
| Reserve kapitaallasten, dekking van geraamde kapitaallasten            | 748   |
| Reserve parkeergarage, dekking exploitatietekort                       | 67    |
| Reserve ODRN, dekking bijdrage GR ODRN                                 | 101   |

|                                                 |              |
|-------------------------------------------------|--------------|
| <b>Totaal baten/ onttrekkingen uit reserves</b> | <b>2.745</b> |
|-------------------------------------------------|--------------|

### Resultaat rekening van baten en lasten

Dit is het geraamde begrotingssaldo. Een negatief bedrag betekent een positief saldo.

*Bedragen x € 1.000*

| Exploitatie                   | Rekening<br>2016 | Raming<br>2017 | Raming<br>2018 | Raming<br>2019 | Raming<br>2020 | Raming<br>2021 |
|-------------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| <b>Lasten</b>                 |                  |                |                |                |                |                |
| Treasury/Langlopende leningen | -1.098           | -919           | <b>-856</b>    | -801           | -749           | -695           |
| Treasury/Kortlopende leningen | -1               | -20            | <b>-10</b>     | -10            | -10            | -10            |
| Treasury/Beleggingen          | -9               | -5             | <b>-8</b>      | -8             | -8             | -8             |
| Treasury/Kapitaallasten       | -4.849           | -4.176         | <b>-4.208</b>  | -4.560         | -4.869         | -5.027         |
| OZB woningen/Belasting        | -345             | -252           | <b>-249</b>    | -249           | -249           | -249           |
| OZB niet-woningen/Belasting   | 0                | -117           | <b>-109</b>    | -109           | -109           | -109           |

|                                |                |               |               |               |               |               |
|--------------------------------|----------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Overige bel./Baatbelasting     | 0              | 0             | 0             | 0             | 0             | 0             |
| Uitk.gemeentefonds/Algemeen    | -10            | -13           | -13           | -13           | -13           | -13           |
| Overige baten en lasten/Alg.   | -37            | -45           | 375           | 375           | 375           | 375           |
| Mutaties reserves/Algemeen     | -6.825         | -3.231        | -2.078        | -524          | -517          | -532          |
| <b>Totaal Lasten</b>           | <b>-13.175</b> | <b>-8.777</b> | <b>-7.157</b> | <b>-5.901</b> | <b>-6.150</b> | <b>-6.270</b> |
| <b>Baten</b>                   |                |               |               |               |               |               |
| Treasury/Langlopende leningen  | 2.246          | 1.293         | 350           | 319           | 285           | 248           |
| Treasury/Kortlopende leningen  | 21             | 11            | 10            | 10            | 10            | 10            |
| Treasury/Beleggingen           | 162            | 190           | 175           | 154           | 154           | 154           |
| Treasury/Kapitaallasten        | 5.524          | 4.640         | 5.575         | 5.935         | 6.254         | 6.417         |
| OZB woningen/Belasting         | 3.322          | 3.406         | 3.453         | 3.453         | 3.485         | 3.485         |
| OZB niet-woningen/Belasting    | 1.659          | 1.668         | 1.691         | 1.691         | 1.709         | 1.709         |
| Overige bel./Baatbelasting     | 1              | 1             | 1             | 1             | 1             | 1             |
| Uitk.gemeentefonds/Algemeen    | 49.564         | 48.185        | 50.519        | 48.980        | 48.838        | 48.772        |
| Mutaties reserves/Algemeen     | 6.732          | 4.879         | 2.745         | 1.622         | 1.577         | 1.558         |
| Resultaat baten en lasten/Alg. | -893           | 210           | -1.293        | 63            | 163           | -120          |
| <b>Totaal Baten</b>            | <b>68.338</b>  | <b>64.483</b> | <b>63.226</b> | <b>62.227</b> | <b>62.476</b> | <b>62.235</b> |
| <b>Totaal programma</b>        | <b>55.162</b>  | <b>55.706</b> | <b>56.069</b> | <b>56.326</b> | <b>56.326</b> | <b>55.965</b> |

## Relevante beleidskaders

[BBV \(Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten\)](#)

[Notitie rente van de commissie BBV](#)

[Notitie overhead van de commissie BBV](#)

[Notitie riolering van de commissie BBV](#)

[Notitie waardering vastgoed van de commissie BBV](#)

[Financiële verordening Berg en Dal 2017 \(art. 212 GW\)](#)

[Controleverordening Groesbeek 2015 \(art. 213 GW\)](#)

[Belastingverordeningen gemeente Berg en Dal](#)

[Budgethoudersregeling Groesbeek 2015](#)

[Nota inkoopbeleid Berg en Dal 2016](#)

Financieringsstatuut

[Nota Weerstandsvermogen en risicobeheersing Groesbeek 2015](#)

[Financiële verhoudingswet](#)

## Overhead

Vanaf 2017 worden de overheadkosten apart in de begroting verwerkt. Het gaat hier om kosten die te maken hebben met de ondersteuning van de organisatie.

### Wat is overhead?

De commissie BBV legt de overhead uit als alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Het primaire proces zijn de kerntaken van de gemeente. Dit zijn de producten en diensten waar de inwoner mee geholpen wordt. Alle kosten die gemaakt worden bij de sturing en ondersteuning hiervan zijn dus overheadkosten.

In de begroting worden de kosten zoveel mogelijk verzameld op het programma waar ze bij horen. De overheadkosten worden niet verdeeld over de programma's. Deze kosten worden verzameld op een apart overzicht overhead en zijn daarmee beter zichtbaar.

### Welke indeling?

In de regelgeving is de overhead verdeeld in vier hoofdgroepen.

#### 1. Loonkosten overhead

Het gaat hier om de loonkosten van:

- a. Leidinggevenden in het primaire proces
- b. Financiën, toezicht en controle
- c. P&O
- d. Inkoopfunctie
- e. Communicatiefunctie
- f. Juridische zaken
- g. Bestuurszaken en bestuursondersteuning
- h. Informatievoorziening en automatisering
- i. Documentaire informatie voorziening (DIV) / informatiebeheer
- j. Facilitaire Zaken en huisvesting
- k. Managementondersteuning in het primaire proces

#### 2. ICT-kosten

Dit zijn bijvoorbeeld de computers, intranet, applicatiebeheer en de Windows software.

#### 3. Huisvestingskosten

De onderhoudskosten en kapitaallasten (rente en afschrijving) van bijvoorbeeld het gemeentehuis horen hier ook bij.

#### 4. Uitbestedingskosten bedrijfsvoering

Het gaat hier om uitbesteding van reguliere overheadtaken (bijv. schoonmaak) of inhuur van overheadpersoneel.

### Overhead in cijfers:

Voor de gemeente Berg en Dal leidt dit tot de volgende ramingen, die we opgenomen hebben in onze begroting:

| Bedragen x € 1.000                         |               |               |
|--------------------------------------------|---------------|---------------|
| Overhead                                   | Bedrag 2017   | Bedrag 2018   |
| 1. Loonkosten overhead                     | -5.413        | -5.746        |
| 2. ICT-kosten                              | -1.912        | -1.919        |
| 3. Huisvestingskosten                      | -593          | -552          |
| 4. Uitbestedingskosten bedrijfsvoering     | -773          | -694          |
| <b>Totaal</b>                              | <b>-8.691</b> | <b>-8.911</b> |
| Toerekening aan projecten/grondexploitatie | 734           | 668           |
| <b>Overhead ten laste van exploitatie</b>  | <b>-7.957</b> | <b>-8.243</b> |

#### ad 1 Loonkosten overhead

In deze raming zijn naast de directe loonkosten ook opgenomen:

- de kosten van participatiebanen;
- diverse kosten, waaronder opleidingen, abonnementen, vakliteratuur en lidmaatschappen.

#### ad 2 ICT-kosten

In deze raming zijn onder meer opgenomen:

- kosten van onderhoud software;
- leasekosten van de PC's;
- bijdrage aan de IRVN (ICT Rijk van Nijmegen).

#### ad 3 Huisvestingskosten

In deze raming zijn opgenomen:

- kosten gemeentehuis in Groesbeek;
- kosten voormalige gemeentehuis in Ubbergen.

#### ad 4 Uitbestedingskosten bedrijfsvoering

In deze raming zijn opgenomen:

- stelpost inhuur
- stelpost flexibele schil

Een stelpost is een raming/reservering voor uitgaven waarvan we nog niet weten waar die precies thuishoren. Een voorbeeld hiervan is de stelpost voor inhuur. Deze wordt ingezet als vervanging bij uitval van een zieke medewerker of bij het opvangen van werkzaamheden als er een vacature niet kan worden ingevuld. Bij de raming van zo'n stelpost inhuur weten wij wel vooraf dat het nodig is maar niet door welke afdelingen dit budget ingezet gaat worden. We kunnen daarom deze ramingen niet vooraf toerekenen aan de programma's. Dat is de reden dat deze meegenomen zijn in de overhead.

Daarnaast is er een flexibele schil, dat zijn middelen (mensen en geld) die we vanuit de flexibele schil inzetten om goed in te kunnen spelen op externe ontwikkelingen.

#### Toerekening aan projecten/grondexploitatie

Een deel van de overheadkosten kan worden toegerekend aan de projecten/grondexploitatie. Deze overheadkosten drukken daardoor niet op het begrotingssaldo.

#### **Opslag overhead**

De overheadkosten worden niet verdeeld, maar moeten in de begroting apart zichtbaar gemaakt worden. Dat gebeurt in dit hoofdstuk.

De kosten die we doorrekenen aan de programma's mogen alleen nog maar zogenaamde directe kosten zijn en dat is overhead niet.

Bij het berekenen van kostendekkendheid (bij tarieven) mag echter wel een opslag voor overhead worden meegenomen, zodat de kosten juist en volledig zijn. De kosten worden dan verhoogd met een percentage voor de overhead.

Daarnaast is het mogelijk om de overhead uit te drukken als percentage van de formatie.

#### Opslagpercentage (op basis van euro's)

Zoals hierboven aangegeven bedragen onze overheadkosten in totaal € 8.911 (x 1.000). De direct toegerekende loonkosten bedragen in totaal € 7.832 (x 1.000).

**Het opslagpercentage is dan  $8.911 / 7.832 \times 100\% = 113,77\%$ .**

Dit betekent dat de directe loonkosten verhoogd worden met 113,77%, zodat de overhead juist meegenomen wordt.

#### Percentage formatie (op basis van fte's)

Kijken we naar de formatie (hoeveel personeel overhead is er opgenomen in de begroting ten opzichte van het totaal), dan komen we tot de volgende berekening (1 fte is één fulltime medewerker):

Onze totale formatie is 182,40 fte (exclusief flexibele schil).  
Hiervan heeft 62,31 fte (verspreid over de hele organisatie) betrekking op overhead.

**Het percentage overhead van de formatie is dan 62,31 fte / 182,40 fte = 34%.**

Dit betekent dat 34% van onze formatie belast is met overheadwerkzaamheden.

Voor meer informatie over de organisatie en de bedrijfsvoering verwijzen wij je naar de paragraaf Bedrijfsvoering.

### **Beleidsindicatoren**

| Indicator | Rekening<br>2016 | Begroting<br>2017 | Begroting<br>2018 | Begroting<br>2019 | Begroting<br>2019 | Begroting<br>2021 |
|-----------|------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
|-----------|------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|

#### **Bezetting**

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 4,9 |
| Provincie |     |
| Nederland |     |

*Eenheid:* Fte per 1.000 inwoners

*Bron:* Eigen gegevens

*Toelichting:* Berekening:  $169,05 \text{ fte} / (34.700 \text{ inwoners} / 1.000) = 4,9$ . De bezetting is de werkelijke invulling van de werkplekken.

#### **Apparaatskosten**

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 495 |
| Provincie |     |
| Nederland |     |

*Eenheid:* Kosten per inwoner

*Bron:* Eigen begroting

*Toelichting:* Berekening:  $\text{€ } 17.192 \times 1.000 / 34.700 \text{ inwoners} = \text{€ } 495$ . Apparaatskosten (ofwel organisatiekosten) zijn de noodzakelijke financiële middelen voor het inzetten van personeel (salarissen), organisatie-, huisvesting-, materieel-, automatiseringskosten e.d. voor de uitvoering van de organisatorische taken. Apparaatskosten zijn dus alle personele en materiële kosten die verbonden zijn aan het functioneren van de organisatie, exclusief griffie en bestuur.

#### **Externe inhuur**

|           |     |
|-----------|-----|
| Gemeente  | 5,9 |
| Provincie |     |
| Nederland |     |

*Eenheid:* Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen

*Bron:* Eigen begroting

*Toelichting:* Berekening:  $\text{€ } 785 / (\text{€ } 12.551 + \text{€ } 785) \times 100\% = 5,9\%$ .

**Overhead**

Gemeente  
Provincie  
Nederland

**10,76**

Eenheid: % van totale lasten

Bron: Eigen begroting

Toelichting: Berekening: € 8.911 / € 82.832 x 100% = 10,76%. De totale lasten zijn alle lasten, exclusief de stortingen in reserves.

**Formatie**

Gemeente  
Provincie  
Nederland

**5,3**

Eenheid: Fte per 1.000 inwoners

Bron: Eigen gegevens

Toelichting: Berekening: 182,40 fte / (34.700 inwoners / 1.000) = 5,3. De formatie is het aantal werkplekken volgens het formatieplan.

**Wat gaat het kosten?**

Bedragen x € 1.000

| Exploitatie             | Rekening<br>2016 | Raming<br>2017 | Raming<br>2018 | Raming<br>2019 | Raming<br>2020 | Raming<br>2021 |
|-------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| Lasten                  | -1.513           | -7.985         | <b>-8.194</b>  | -8.235         | -8.271         | -8.242         |
| Baten                   | 19               | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| <b>Totaal programma</b> | <b>-1.494</b>    | <b>-7.985</b>  | <b>-8.194</b>  | <b>-8.235</b>  | <b>-8.271</b>  | <b>-8.242</b>  |

Bedragen x € 1.000

| Exploitatie             | Rekening<br>2016 | Raming<br>2017 | Raming<br>2018 | Raming<br>2019 | Raming<br>2020 | Raming<br>2021 |
|-------------------------|------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| <b>Lasten</b>           |                  |                |                |                |                |                |
| Overhead                | -1.513           | -7.985         | <b>-8.194</b>  | -8.235         | -8.271         | -8.242         |
| <b>Totaal Lasten</b>    | <b>-1.513</b>    | <b>-7.985</b>  | <b>-8.194</b>  | <b>-8.235</b>  | <b>-8.271</b>  | <b>-8.242</b>  |
| <b>Baten</b>            |                  |                |                |                |                |                |
| Overhead                | 19               | 0              | <b>0</b>       | 0              | 0              | 0              |
| <b>Totaal Baten</b>     | <b>19</b>        | <b>0</b>       | <b>0</b>       | <b>0</b>       | <b>0</b>       | <b>0</b>       |
| <b>Totaal programma</b> | <b>-1.494</b>    | <b>-7.985</b>  | <b>-8.194</b>  | <b>-8.235</b>  | <b>-8.271</b>  | <b>-8.242</b>  |

Toelichting verschillen tussen begroting 2017 en begroting 2018 (- = nadelig)

Bedragen x

| Taakveld               | Toelichting                                                              | Verschil    | I/S |
|------------------------|--------------------------------------------------------------------------|-------------|-----|
| Overhead               | - Dit betreft de salariskosten die de organisatie aan overhead besteedt. | -143        |     |
|                        | - Lagere doorbelasting van overheadkosten aan projecten en investeringen | -66         |     |
| <b>Totaal Overhead</b> |                                                                          | <b>-209</b> |     |

Bedragen x € 1.000

| <i>Exploitatie</i>      | <i>Rekening<br/>2016</i> | <i>Raming<br/>2017</i> | <i>Raming<br/>2018</i> | <i>Raming<br/>2019</i> | <i>Raming<br/>2020</i> | <i>Raming<br/>2021</i> |
|-------------------------|--------------------------|------------------------|------------------------|------------------------|------------------------|------------------------|
| <b>Lasten</b>           |                          |                        |                        |                        |                        |                        |
| Overhead/Algemeen       | -1.513                   | -7.985                 | <b>-8.194</b>          | -8.235                 | -8.271                 | -8.242                 |
| <b>Totaal Lasten</b>    | <b>-1.513</b>            | <b>-7.985</b>          | <b>-8.194</b>          | <b>-8.235</b>          | <b>-8.271</b>          | <b>-8.242</b>          |
| <b>Baten</b>            |                          |                        |                        |                        |                        |                        |
| Overhead/Algemeen       | 19                       | 0                      | <b>0</b>               | 0                      | 0                      | 0                      |
| <b>Totaal Baten</b>     | <b>19</b>                | <b>0</b>               | <b>0</b>               | <b>0</b>               | <b>0</b>               | <b>0</b>               |
| <b>Totaal programma</b> | <b>-1.494</b>            | <b>-7.985</b>          | <b>-8.194</b>          | <b>-8.235</b>          | <b>-8.271</b>          | <b>-8.242</b>          |

## Relevante beleidskaders

BBV (Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten)

Notitie overhead van de commissie BBV

## Paragrafen

### Lokale heffingen

Deze paragraaf gaat over de belastingen en heffingen die een gemeente mag innen. Er wordt ingegaan op de volgende onderdelen:

- de verwachte (geraamde) belastinginkomsten
- het beleid over de lokale heffingen
- een overzicht van de diverse heffingen
- een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid
- een aanduiding van de lokale lastendruk

De gemeente mag een aantal belastingen en heffingen innen. Deze gemeentelijke belastingen en heffingen maken voor ongeveer 16% deel uit van de gemeentelijke inkomsten. We maken in het gemeentelijk belastinggebied onderscheid tussen:

- belastingen, dit zijn onder andere de onroerende-zaakbelastingen (OZB), toeristenbelasting en forensenbelasting: de opbrengst hiervan is niet gekoppeld aan bepaalde diensten die wij aanbieden.
- bestemmingsheffingen, zijn heffingen die gekoppeld zijn aan een bepaalde dienst van de gemeente. Dit zijn bijvoorbeeld de afvalstoffenheffing, rioolheffing en leges.

### Geraamde inkomsten

Hieronder vindt u een overzicht van de verwachte (geraamde) belastinginkomsten voor de jaren 2017 en 2018 en de gerealiseerde inkomsten 2016. De regels met betrekking tot belastingen worden vastgelegd in een zogenaamde verordening. Per verordening of belastingsoort zijn de inkomsten afzonderlijk vermeld.

In vergelijking met de verwachte opbrengsten 2017 is de raming van de totale belastingen opbrengsten in 2018, per saldo € 288.000 hoger.

De belangrijkste verklaringen zijn:

- meer OZB-opbrengsten € 70.000 door inflatiecorrectie 1,4%;
- € 14.000 meer inkomsten op de afvalstoffenheffing en huisvuilzakken uitgaande van 100% kostendeckendheid;
- hogere opbrengsten rioolheffing € 315.000 gebaseerd op de werkelijke opbrengsten in 2017 en de tariefstijging van 5% conform GRP. Daarnaast wordt de tariefsverhoging van 5% ingelopen, die in 2017 niet is doorgevoerd;
- de legesopbrengsten worden voor 2017 € 102.000 lager ingeschat. Met name de leges voor persoonsdocumentatie (rijbewijs, paspoort, enzovoorts).



Onder het kopje 'Overzicht op hoofdlijnen per heffing' leggen we uit welke ontwikkelingen er zijn. Ook leggen we de voorgenomen wijzigingen van de tarieven voor 2018 uit.

bedragen x € 1.000

|                                           | Rekening<br>2016 | Begroting<br>2017 | Begroting<br>2018 | Vershil<br>Begroting-<br>Begroting |
|-------------------------------------------|------------------|-------------------|-------------------|------------------------------------|
| <b>Legesverordening</b>                   | 1.235            | 1.383             | <b>1.281</b>      | -102                               |
| <b>Verordening marktgelden</b>            |                  |                   |                   |                                    |
| - Marktgelden                             | 18               | 25                | <b>20</b>         | -5                                 |
| <b>Verordening afvalstoffenheffing</b>    |                  |                   |                   |                                    |
| - Afvalstoffenheffing                     | 2.258            | 2.750             | <b>2.764</b>      | 14                                 |
| - Huisvuilzakken                          | 262              | 396               | <b>375</b>        | -21                                |
| <b>Verordening rioolheffing</b>           |                  |                   |                   |                                    |
| - Rioolheffing                            | 3.073            | 3.071             | <b>3.386</b>      | 315                                |
| <b>Verordening Grafrechten</b>            |                  |                   |                   |                                    |
| - Grafrechten                             | 48               | 45                | <b>45</b>         | -                                  |
| <b>Verordening OZB</b>                    |                  |                   |                   |                                    |
| - Onroerendezaakbelasting                 | 4.988            | 5.076             | <b>5.146</b>      | 70                                 |
| <b>Verordening Forensenbelasting</b>      |                  |                   |                   |                                    |
| - Forensenbelasting                       | 12               | 13                | <b>15</b>         | 2                                  |
| <b>Verordening Toeristenbelasting</b>     |                  |                   |                   |                                    |
| - Toeristenbelasting                      | 248              | 235               | <b>250</b>        | 15                                 |
| <b>Totaal geraamde belastinginkomsten</b> | <b>12.143</b>    | <b>12.994</b>     | <b>13.282</b>     | <b>288</b>                         |

## Beleid lokale heffingen

Op 6 juli 2017 is de Kadernota 2018 vastgesteld. Hierin staat het beleid opgenomen over de lokale heffingen voor de komende jaren. Bij het opstellen van de begroting 2018, en de meerjarenraming, is van dit financiële kader uitgegaan.

Voor de OZB betekent dit een stijging van 1,4% (inflatiecorrectie).

We gaan ervan uit dat de afvalstoffenheffing, rioolheffing, het rioolaansluitrecht en de leges 100% kostendekkend zijn. Dit betekent dat de opbrengsten en kosten aan elkaar gelijk zijn.

De tarieven toeristenbelasting stijgen met € 0,01 per overnachting per persoon. Dit sluit aan met de in het verleden gemaakte afspraken met de STER (Stichting Toerisme en Recreatie).

Voor de forensenbelasting sluiten we aan bij ons gemeentelijk beleid over de toeristenbelasting. Uitgaande van het laagste tarief toeristenbelasting betekent dit een verhoging van het tarief forensenbelasting met 2%.

Munitax voert voor onze gemeente de belastingwerkzaamheden en de Wet Waardering Onroerende Zaken (Wet WOZ) uit. Munitax is het gemeenschappelijk belastingkantoor waar wij bij zijn aangesloten. Munitax verzendt de belastingaanslagen.

## **Overzicht op hoofdlijnen per heffing**

### Onroerendezaakbelastingen

De inkomsten Onroerendezaakbelastingen (OZB) zijn niet bestemd voor bepaalde producten of diensten. Het is een zogenaamd algemeen dekkingsmiddel.

De OZB kent twee soorten belastingen:

- een eigenarenbelasting  
dit is belasting die de eigenaar van een gebouw moet betalen.
- een gebruikersbelasting  
dit is een belasting die een gebruiker bijvoorbeeld een huurder van een gebouw moet betalen.

In tegenstelling tot de eigenarenbelasting wordt de gebruikersbelasting alleen geheven van de gebruikers van niet-woningen. Deze belasting is een zogenaamde tijdstipbelasting. Dit betekent dat de toestand per 1 januari van het betreffende jaar bepalend is voor de OZB-heffing. De OZB wordt berekend op basis van de vastgestelde waarde van het pand. Het tarief is een percentage van de waarde van een gebouw. Deze waarde wordt bepaald op basis van de Wet Waardering Onroerende Zaken (Wet WOZ).

Bij het opstellen van deze begroting is voor 2018 uitgegaan van een verhoging van 1,4% (inflatie). Wij verwachten dat de inkomsten in 2018 € 5.146.000 zullen zijn.

De spelregels over de OZB leggen we vast in een verordening. De verordening OZB 2018 wordt in december 2017 door de gemeenteraad vastgesteld. Omdat de WOZ-waarde van een pand het uitgangspunt is voor de heffing houden we bij het berekenen van de tarieven ook rekening met de verandering in de waarde (waardeontwikkeling) van de panden per 1 januari 2017 ten opzichte van 1 januari 2016 (waardepeildatum).

### Toeristenbelasting

De inkomsten Toeristenbelasting zijn ook algemene dekkingsmiddelen. Voor 2018 gaan wij ervan uit dat de tarieven stijgen met € 0,01 per overnachting per persoon. Dit sluit aan bij de in het verleden gemaakte afspraken met de STER (Stichting Toerisme en Recreatie). De opbrengst voor 2018 is begroot op € 250.000.

### Forensenbelasting

Mensen die meer dan 90 dagen, maar minder dan 9 maanden in één kalenderjaar, in een woning in onze gemeente verblijven en geen inwoner zijn van onze gemeente noemen we forensen. Zij moeten in onze gemeente ook belasting betalen. Dit noemen we de forensenbelasting.

Mensen die forensenbelasting betalen hoeven geen toeristenbelasting te betalen. Dit wordt geregeld in de verordening.

Voor 2017 is het tarief vastgesteld op € 147 per woning per jaar. We sluiten voor de tariefsverhoging voor 2018 aan bij ons gemeentelijk beleid over de toeristenbelasting. Dit betekent een verhoging van 2%. Het tarief wordt afgerond op hele euro's en komt voor 2018 uit op een bedrag van € 150. Voor 2018 verwachten wij € 15.000 aan inkomsten.

### Afvalstoffenheffing

Wij brengen afvalstoffenheffing in rekening op grond van de Wet milieubeheer. Iedereen waarvan de gemeente huishoudelijk afval in moet zamelen moet daarvoor belasting betalen. De verwachte opbrengst in 2018 is € 2.764.000. Op basis van de begrotingsgegevens realiseren wij een dekkingspercentage van 100%. Dit betekent dat we verwachten dat de kosten gelijk zijn aan de opbrengsten. Dit leidt tot een tariefstijging van ongeveer 1,5%.

#### **Afvalstoffenheffing**

|                             |                 |
|-----------------------------|-----------------|
| 7.3 Afval incl btw          | -3.484.292      |
| 6.3 Kwijtschelding incl btw | -198.086        |
| 0.4 Overhead                | <u>-201.146</u> |

|                      |                   |
|----------------------|-------------------|
| <b>Totale kosten</b> | <b>-3.883.524</b> |
|----------------------|-------------------|

|                       |                  |
|-----------------------|------------------|
| Opbrengst belastingen | 2.764.227        |
| Overige opbrengsten   | <u>1.119.297</u> |

|                           |                  |
|---------------------------|------------------|
| <b>Totale opbrengsten</b> | <b>3.883.524</b> |
|---------------------------|------------------|

|                |             |
|----------------|-------------|
| <b>Dekking</b> | <b>100%</b> |
|----------------|-------------|

### Rioolheffing

De gemeente moet zorgen voor de afvoer van het stedelijk afvalwater (rioolwater) en hemelwater (regenwater). De kosten betalen we uit de rioolheffing.

Eind 2015 heeft de gemeenteraad het Gemeentelijk RioleringsPlan (GRP) 2016-2020 vastgesteld. Het voorstel in het plan om de tarieven te verhogen zijn in 2017 niet uitgevoerd. Dit herstellen we in de begroting 2018. Daarom verhogen we de tarieven voor 2018 met twee keer 5%. Vanaf 2019 verhogen we de tarieven elk jaar met één keer 5%, zoals in het GRP is afgesproken.

De totale opbrengst komt daarmee voor 2018 op € 3.386.000. Op basis van de begroting is de rioolheffing 100% kostendekkend. Dit betekent dat de kosten net zo hoog zijn als de inkomsten.

#### **Rioolheffing**

|                             |                 |
|-----------------------------|-----------------|
| 7.2 Riolering incl btw      | -2.734.077      |
| 5.7 Natuurlijk groen        | -60.500         |
| 6.3 Kwijtschelding incl btw | -198.086        |
| 2.1 Schoonhouden wegen      | -43.192         |
| 0.4 Overhead                | <u>-384.145</u> |

|                      |                   |
|----------------------|-------------------|
| <b>Totale kosten</b> | <b>-3.420.000</b> |
|----------------------|-------------------|

|                       |               |
|-----------------------|---------------|
| Opbrengst belastingen | 3.386.000     |
| Overige opbrengsten   | <u>34.000</u> |

|                           |                  |
|---------------------------|------------------|
| <b>Totale opbrengsten</b> | <b>3.420.000</b> |
|---------------------------|------------------|

|                |             |
|----------------|-------------|
| <b>Dekking</b> | <b>100%</b> |
|----------------|-------------|

### *Rioolaansluitrecht*

Bij de harmonisatie van de tarieven in verband met de herindeling (in 2015) is gekozen voor een vast tarief als we een standaard aansluiting op het riool moeten maken. Uitgangspunt hierbij is dat met de opbrengsten de kosten betaald kunnen worden.

#### **Rioolaansluitrecht**

|                                   |             |
|-----------------------------------|-------------|
| 7.2 Huisaansluitingen incl<br>btw | -9.091      |
| 0.4 Overhead                      | <u>-707</u> |

|                      |               |
|----------------------|---------------|
| <b>Totale kosten</b> | <b>-9.798</b> |
|----------------------|---------------|

|       |       |
|-------|-------|
| Leges | 9.000 |
|-------|-------|

|                           |              |
|---------------------------|--------------|
| <b>Totale opbrengsten</b> | <b>9.000</b> |
|---------------------------|--------------|

|                |            |
|----------------|------------|
| <b>Dekking</b> | <b>92%</b> |
|----------------|------------|

### Marktgelden

In de marktgeldverordening staan de gemeentelijke regels over de markt. We verhogen de tarieven voor 2018 met 1,4% (inflatie).

Het dekkingspercentage, inclusief de inkomsten uit staangelden, is 66%. Dit betekent dat met de totale opbrengsten (€ 29.000) voor 2018, 66% van de kosten (€ 44.164) betaald kunnen worden. Er is dus een tekort van € 15.164 (zie ook tabel Marktgelden). Volgens ons zijn kostendekkende tarieven niet haalbaar.

#### **Marktgelden**

|              |                |
|--------------|----------------|
| 3.3 Markten  | -27.312        |
| 0.4 Overhead | <u>-16.852</u> |

|                      |                |
|----------------------|----------------|
| <b>Totale kosten</b> | <b>-44.164</b> |
|----------------------|----------------|

|                       |              |
|-----------------------|--------------|
| Opbrengst belastingen | 20.000       |
| Overige opbrengsten   | <u>9.000</u> |

|                           |               |
|---------------------------|---------------|
| <b>Totale opbrengsten</b> | <b>29.000</b> |
|---------------------------|---------------|

|                |            |
|----------------|------------|
| <b>Dekking</b> | <b>66%</b> |
|----------------|------------|

### Lijkbezorgingsrechten/Grafrechten

De verordening Lijkbezorgingsrechten is per 1 januari 2017 geharmoniseerd. Met de opbrengst uit de begraafrechten betalen we de kosten van het begraven en het onderhouden van de begraafplaatsen. Voor 2018 verhogen we de tarieven met 1,4% (inflatie).

Wij verwachten een opbrengst van € 45.000. Op basis van de begrotingsgegevens realiseren wij een dekkingspercentage van 33%. Het gevolg is een tekort op de exploitatie van € 90.866 voor 2018. Kostendekkende tarieven vinden we niet haalbaar.

#### **Begraafplaatsrechten**

|                     |                |
|---------------------|----------------|
| 7.5 Begraafplaatsen | -121.049       |
| 0.4 Overhead        | <u>-14.817</u> |

|                      |                 |
|----------------------|-----------------|
| <b>Totale kosten</b> | <b>-135.866</b> |
|----------------------|-----------------|

|                       |          |
|-----------------------|----------|
| Opbrengst belastingen | 45.000   |
| Overige opbrengsten   | <u>-</u> |

|                           |               |
|---------------------------|---------------|
| <b>Totale opbrengsten</b> | <b>45.000</b> |
|---------------------------|---------------|

|                |            |
|----------------|------------|
| <b>Dekking</b> | <b>33%</b> |
|----------------|------------|

### Leges

Op basis van de legesverordening worden de rechten geheven van degenen die gebruik maken van de diensten, beschikbaar gesteld door het gemeentebestuur. De Tarieventabel bij de verordening is conform het VNG-model ingedeeld in drie titels zijnde:

Titel 1 Algemene dienstverlening;

Titel 2 Dienstverlening vallende onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunningen;

Titel 3 Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijnen.

In artikel 229b van de Gemeentewet is bepaald dat de tarieven zodanig dienen te zijn vastgesteld dat de geraamde baten van de rechten niet uitgaan boven de geraamde lasten. Daar waar rijksnormen of maximumtarieven gelden (zoals bij reisdocumenten), zijn deze leidend. De overige tarieven in de legesverordening worden - los van overige wijzigingen van de legesverordening - verhoogd met een inflatiecorrectie van 1,4%.

#### **Legesverordening**

| Titel/<br>hoofdstuk                     | Onderwerp                                           | Taakveld        | Toe te<br>rekenen<br>lasten | Overhead | Totaal lasten | Baten   | Dekking<br>in % |
|-----------------------------------------|-----------------------------------------------------|-----------------|-----------------------------|----------|---------------|---------|-----------------|
| <b>Titel 1 Algemene dienstverlening</b> |                                                     |                 |                             |          |               |         |                 |
| 1                                       | Burgerlijke stand                                   | 0.2 Burgerzaken | -53.092                     | -29.078  | -82.170       | 72.260  | 88%             |
| 2                                       | Reisdocumenten                                      | 0.2 Burgerzaken | -248.390                    | -87.478  | -335.869      | 358.000 | 107%            |
| 3                                       | Rijbewijzen                                         | 0.2 Burgerzaken | -117.190                    | -61.174  | -178.363      | 199.600 | 112%            |
| 4                                       | Verstrekkingsen uit<br>basisregistratie<br>personen | 0.2 Burgerzaken | -10.088                     | -4.078   | -14.166       | 7.480   | 53%             |

|                                                                                         |                                                       |                          |                   |                 |                   |                  |            |
|-----------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------|--------------------------|-------------------|-----------------|-------------------|------------------|------------|
| 5                                                                                       | Verstrekkings uit het Kiesregister                    |                          | n.v.t.            |                 |                   |                  | n.v.t.     |
| 6                                                                                       | Verstrekkings o.g.v. Wet bescherming persoonsgegevens |                          | n.v.t.            |                 |                   |                  | n.v.t.     |
| 7                                                                                       | Bestuursstukken                                       |                          | -                 | -               | -                 | -                | -          |
| 8                                                                                       | Vastgoed informatie                                   |                          | -                 | -               | -                 | -                | -          |
| 9                                                                                       | Overige publiekszaken                                 | 0.2 Burgerzaken          | -29.353           | -4.912          | -34.265           | 23.900           | 70%        |
| 10                                                                                      | Gemeentearchief                                       |                          | -                 | -               | -                 | -                | -          |
| 11                                                                                      | Huisvestingswet                                       |                          | -                 | -               | -                 | -                | -          |
| 12                                                                                      | Leegstandswet                                         |                          | -                 | -               | -                 | -                | -          |
| 13                                                                                      | Gemeentegarantie                                      |                          | -                 | -               | -                 | -                | -          |
| 14                                                                                      | Marktstandplaats                                      |                          | n.v.t.            |                 |                   |                  | n.v.t.     |
| 15                                                                                      | Winkeltijdenwet                                       | 1.2 APV en bijz. wetten  | -                 | -               | -                 | -                | -          |
| 16                                                                                      | Kansspelen                                            | 1.2 APV en bijz. wetten  | -4.287            | -2.665          | -6.952            | 5.000            | 72%        |
| 17                                                                                      | Kabels en leidingen                                   | 2.1 Verkeer en vervoer   | -17.192           | -18.422         | -35.613           | 14.000           | 39%        |
| 18                                                                                      | Gehandicaptenparkeer kaart                            | 2.2 Parkeren             | -32.115           | -12.236         | -44.351           | 4.000            | 9%         |
| 19                                                                                      | Diversen                                              |                          | -                 | -               | -                 | -                | -          |
| <b>Totaal titel 1</b>                                                                   |                                                       |                          | <b>-511.706</b>   | <b>-220.043</b> | <b>-731.749</b>   | <b>684.240</b>   | <b>94%</b> |
| <b>Titel 2 Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunningen</b> |                                                       |                          |                   |                 |                   |                  |            |
|                                                                                         | Bouwen                                                | 8.3 Wonen en bouwen      | -686.741          | -9.765          | -696.506          | 551.450          | 79%        |
|                                                                                         | Ruimtelijke ordening                                  |                          | -125.883          | -76.727         | -202.610          | 25.000           | 12%        |
|                                                                                         |                                                       | 8.1 Ruimtelijke ordening |                   |                 |                   |                  |            |
|                                                                                         | Kapvergunningen                                       |                          | -33.722           | -10.328         | -44.050           | 2.000            | 5%         |
|                                                                                         |                                                       | 5.7 Openbaar groen       |                   |                 |                   |                  |            |
|                                                                                         | Uitritvergunningen                                    | 2.1 Verkeer en vervoer   | -12.860           | -2.334          | -15.193           | 450              | 3%         |
|                                                                                         | Aanlegvergunningen                                    |                          | -8.336            | -7.209          | -15.545           | 3.000            | 19%        |
|                                                                                         |                                                       | 5.7 Openbaar groen       |                   |                 |                   |                  |            |
|                                                                                         | Overigen                                              |                          | -15.239           | -4.365          | -19.604           | 1.000            | 5%         |
| <b>Totaal titel 2</b>                                                                   |                                                       |                          | <b>-882.781</b>   | <b>-110.728</b> | <b>-993.508</b>   | <b>582.900</b>   | <b>59%</b> |
| <b>Totaal titel 1 en 2</b>                                                              |                                                       |                          | <b>-1.394.487</b> | <b>-330.770</b> | <b>-1.725.258</b> | <b>1.267.140</b> | <b>73%</b> |
| <b>Titel 3 Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn</b>                 |                                                       |                          |                   |                 |                   |                  |            |
|                                                                                         | 1 Horeca                                              | 1.2 APV en bijz. wetten  | -19.114           | -21.532         | -40.645           | 2.000            | 5%         |

|                                 |                                             |        |                   |                 |                   |                  |            |
|---------------------------------|---------------------------------------------|--------|-------------------|-----------------|-------------------|------------------|------------|
| 2                               | Organiseren evenementen/markten             |        | -                 | -               | -                 | -                | -          |
| 3                               | Prostitutiebedrijven                        | n.v.t. |                   |                 |                   |                  | n.v.t.     |
| 4                               | Splitsingsvergunning woonruimten            | n.v.t. |                   |                 |                   |                  | n.v.t.     |
| 5                               | Leefmilieuverordening                       | n.v.t. |                   |                 |                   |                  | n.v.t.     |
| 6                               | Brandbeveiligingsverordening                |        | -                 | -               | -                 | -                | -          |
| 7                               | Kinderopvang                                |        | -2.508            | -869            | -3.377            | 2.000            | 59%        |
|                                 | 6,1 Peuterspeelzalen                        |        |                   |                 |                   |                  |            |
| 8                               | Overige / Leges APV 1.2 APV en bijz. wetten |        | -78.956           | -87.851         | -166.807          | 9.500            | 6%         |
| <b>Totaal titel 3</b>           |                                             |        | <b>-100.578</b>   | <b>-110.251</b> | <b>-210.829</b>   | <b>13.500</b>    | <b>6%</b>  |
| <b>Totaal titel 1 en 2 en 3</b> |                                             |        | <b>-1.495.066</b> | <b>-441.021</b> | <b>-1.936.087</b> | <b>1.280.640</b> | <b>66%</b> |

## Kwijtscheldingsbeleid

Het is voor belastingplichtigen mogelijk om voor de onroerendezaakbelastingen, afvalstoffenheffing en de rioolheffing kwijtschelding aan te vragen. In de begroting 2018 is hiervoor een bedrag van € 350.000 opgenomen.

Dit bedrag is geraamd op basis van ervaringscijfers van de laatste twee jaren. Of de aanvrager in aanmerking komt voor kwijtschelding hangt af van zijn persoonlijke financiële situatie. Wij verlenen kwijtschelding als aan alle voorwaarden voor kwijtschelding is voldaan. In onze gemeente hanteren wij de zogenaamde 100 procent kwijtscheldingsnorm. Dit betekent dat mensen met een inkomen op bijstandsniveau, zonder vermogen, altijd in aanmerking komen voor kwijtschelding.

Belastingkantoor Munitax regelt voor ons de uitvoering van het kwijtscheldingsbeleid. Zij maken voor het verlenen van geautomatiseerde kwijtschelding gebruik van de informatie van het landelijk Inlichtingenbureau. Het bureau toetst het gemeentelijke bestand met de huishoudens die in 2017 recht hebben op kwijtschelding aan de hand van gegevens van het UWV, de Belastingdienst en de RDW. Afhankelijk van het toetsingsresultaat wordt het recht op kwijtschelding wel/niet ambtshalve verleend.

## Lokale lastendruk

De belastingen en heffingen die inwoners betalen, verschillen per persoon. Toch bestaat de behoefte om gemeenten te vergelijken. Voor die vergelijking maken we gebruik van de gemeentelijke lastendruk. Hierbij gaan we uit van een standaardsituatie met de tarieven van onze gemeente. In de berekening van de lastendruk houden we rekening met de Onroerende- zaakbelastingen, Afvalstoffenheffing en Rioolheffing.

Tabel: Lokale lasten per type huishouden 2018

| Belastingsoort      | Berg en Dal     |            | Berg en Dal    |            |
|---------------------|-----------------|------------|----------------|------------|
|                     | Eigenaar woning |            | Huurder woning |            |
|                     | Meerpers.       | Eenpers.   | Meerpers.      | Eenpers.   |
| Ozb                 | 230             | 230        | -              | -          |
| Rioolheffing        | 233             | 117        | 233            | 117        |
| Afvalstoffenheffing | 202             | 144        | 202            | 144        |
| Afvalzakken         | 26              | 17         | 26             | 17         |
| <b>Totaal</b>       | <b>691</b>      | <b>508</b> | <b>461</b>     | <b>278</b> |

Uitgangspunten voor de berekening:

Ozb: woningwaarde € 228.000, tarief 0,0995% + 1,4%

Rioolheffing: meerpersoonshuishouden waterverbruik 150 m<sup>3</sup>

eenpersoonshuishouden waterverbruik 50 m<sup>3</sup>

Afvalstoffenheffing: stijging tarief met circa 1,5%

Afvalzakken: meerpersoonshuishouden circa 26 zakken per jaar

eenpersoonshuishouden circa 17 zakken per jaar

Tabel: Lokale lasten per type huishouden 2017

| Belastingsoort      | Berg en Dal     |            | Berg en Dal    |            | Landelijk* |            |
|---------------------|-----------------|------------|----------------|------------|------------|------------|
|                     | Eigenaar woning |            | Huurder woning |            |            |            |
|                     | Meerpers.       | Eenpers.   | Meerpers.      | Eenpers.   | Meerpers.  | Eenpers.   |
| Ozb                 | 227             | 227        | -              | -          | 272        | 272        |
| Rioolheffing        | 211             | 106        | 211            | 106        | 192        | 174        |
| Afvalstoffenheffing | 199             | 142        | 199            | 142        | 260        | 204        |
| Afvalzakken         | 26              | 17         | 26             | 17         |            |            |
| <b>Totaal</b>       | <b>662</b>      | <b>492</b> | <b>436</b>     | <b>265</b> | <b>724</b> | <b>650</b> |

\*) Gegevens uit COELO- atlas 2017

Uitgangspunten voor de berekening:

Ozb: woningwaarde € 228.000, tarief 0,0995%

Rioolheffing: meerpersoonshuishouden waterverbruik 150 m<sup>3</sup>

eenpersoonshuishouden waterverbruik 50 m<sup>3</sup>

Afvalzakken: meerpersoonshuishouden circa 26 zakken per jaar

eenpersoonshuishouden circa 17 zakken per jaar



Tabel: Lokale lasten per type huishouden 2016

Bedragen in euro's

| Belastingsoort      | Millingen a/d Rijn |            | Ubbergen   |            | Groesbeek  |            | Landelijk* |            |
|---------------------|--------------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|
|                     | Meerpers.          | Eenpers.   | Meerpers.  | Eenpers.   | Meerpers.  | Eenpers.   | Meerpers.  | Eenpers.   |
| Ozb                 | 219                | 219        | 219        | 219        | 219        | 219        | 268        | 268        |
| Rioolheffing        | 211                | 106        | 211        | 106        | 211        | 106        | 193        | 175        |
| Afvalstoffenheffing | 194                | 154        | 199        | 149        | 141        | 94         | 263        | 209        |
| Afvalzakken         | 32                 | 23         | -          | -          | 39         | 28         |            |            |
| <b>Totaal</b>       | <b>656</b>         | <b>501</b> | <b>629</b> | <b>474</b> | <b>609</b> | <b>447</b> | <b>724</b> | <b>652</b> |

\*) Gegevens uit COELO- atlas 2016

Uitgangspunten voor de berekening:

Ozb: woningwaarde € 219.000, tarief 0,1000%

Rioolheffing: meerpersoonshuishouden waterverbruik 150 m<sup>3</sup>eenpersoonshuishouden waterverbruik 50 m<sup>3</sup>

Afvalzakken: meerpersoonshuishouden circa 35 zakken per jaar

eenpersoonshuishouden circa 25 zakken per jaar

Tabel: Lokale lasten per type huishouden 2015

Bedragen in euro's

| Belastingsoort      | Millingen a/d Rijn |            | Ubbergen   |            | Groesbeek  |            | Landelijk* |            |
|---------------------|--------------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|
|                     | Meerpers.          | Eenpers.   | Meerpers.  | Eenpers.   | Meerpers.  | Eenpers.   | Meerpers.  | Eenpers.   |
| Ozb                 | 205                | 205        | 205        | 205        | 205        | 205        | 263        | 263        |
| Rioolheffing        | 194                | 194        | 263        | 263        | 189        | 95         | 189        | 171        |
| Afvalstoffenheffing | 194                | 154        | 199        | 149        | 141        | 94         | 263        | 211        |
| Afvalzakken         | 32                 | 23         | -          | -          | 39         | 28         |            |            |
| <b>Totaal</b>       | <b>625</b>         | <b>575</b> | <b>666</b> | <b>617</b> | <b>573</b> | <b>422</b> | <b>716</b> | <b>646</b> |

\*) Gegevens uit COELO- atlas 2015

Uitgangspunten voor de berekening:

Ozb: woningwaarde € 215.000, tarief 0,0954%

Rioolheffing: meerpersoonshuishouden waterverbruik 150 m<sup>3</sup>eenpersoonshuishouden waterverbruik 50 m<sup>3</sup>

Ubbergen eigenarenheffing vast tarief

Afvalzakken: meerpersoonshuishouden circa 35 zakken per jaar

eenpersoonshuishouden circa 25 zakken per jaar

## Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen is het vermogen van de gemeente om kosten die onverwacht en substantieel zijn op te kunnen vangen, zonder dat de uitvoering van taken en de bedrijfsvoering in gevaar komen. Het weerstandsvermogen geeft aan hoe robuust de financiële positie van de gemeente is. Voor het beoordelen van de "weerstand" is inzicht nodig in de omvang en de achtergronden van de risico's en de aanwezige weerstandscapaciteit. Het gaat hierbij alleen om risico's waarvoor geen of wellicht onvoldoende verzekeringen zijn afgesloten, voorzieningen zijn gevormd of budgetten binnen de exploitatiebegroting beschikbaar zijn. In deze paragraaf gaan wij in op onze risico's en het vermogen om deze risico's op te kunnen vangen.

### Algemeen

#### Wet- en regelgeving

De wettelijke kaders op het gebied van weerstandsvermogen zijn opgenomen in het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV). Hierin is bepaald dat bij de begroting en jaarrekening een paragraaf weerstandsvermogen wordt opgenomen. De bepalingen luiden als volgt (citaat uit BBV):

*Artikel 11.*

- 1. Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen:*
  - a. de weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en mogelijkheden waarover de provincie onderscheidenlijk gemeente beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten te dekken;*
  - b. alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie.*
- 2. De paragraaf betreffende het weerstandsvermogen bevat ten minste:*
  - a. een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;*
  - b. een inventarisatie van de risico's;*
  - c. het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's;*
  - d. een kengetal voor de:*
    - 1a°. netto schuldquote;*
    - 1b°. netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen;*
    - 2°. solvabiliteitsratio;*
    - 3°. grondexploitatie;*
    - 4°. structurele exploitatieruimte; en*
    - 5°. belastingcapaciteit*
  - e. een beoordeling van de onderlinge verhouding tussen de kengetallen in relatie tot de financiële positie.*
- 3. Bij ministeriële regeling worden nadere regels gesteld over de wijze waarop de kengetallen,*  
*genoemd in het tweede lid, onderdeel d, door provincies en gemeenten worden vastgesteld*  
*en in de begroting en het jaarverslag worden opgenomen.*

Gemeentelijke regelgeving op het gebied van het weerstandsvermogen is opgenomen in de verordening ex. artikel 212 Gemeentewet.

In de "Financiële verordening Berg en Dal 2017", is het volgende opgenomen:

*Artikel 16. Weerstandsvermogen & risicobeheersing*

*In een nota weerstandsvermogen en risicobeheersing stelt de raad aanvullende regels vast met betrekking tot weerstandsvermogen en risicobeheersing.*

Op 17 september 2015 is de "Nota Weerstandsvermogen en Risicobeheersing Groesbeek 2015" vastgesteld.

## Risicoregister

In het risicoregister hebben wij alle bekende risico's in beeld gebracht, beoordeeld en geanalyseerd. Vervolgens geven wij aan hoe wij met het risico willen omgaan in termen van beheersing. De risico's zijn gekwantificeerd en de risicoscore is bepaald. Per risico geven we het financiële belang aan, vervolgens bepalen wij de kans dat het risico zich daadwerkelijk voordoet, uitgedrukt in een percentage. Hierna hebben wij de risicoscore bepaald door het financieel belang te vermenigvuldigen met de kans.

### Klasse-indeling

De gehanteerde klasse-indeling ziet er als volgt uit:

| Kans   |                                                                                                                                             |              |
|--------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------|
| Klasse | Referentiebeelden                                                                                                                           | Kwantitatief |
| 1      | Zeer klein (< of 1 keer per 10 jaar)<br>Zeer onwaarschijnlijk, komt niet voor in de branche, voor zover bekend                              | 1-20%        |
| 2      | Klein (1 keer per 5-10 jaar)<br>Niet waarschijnlijk maar mogelijk, is binnen andere gemeenten wel eens voorgekomen (in de afgelopen 5 jaar) | 21-40%       |
| 3      | Gemiddeld (1 keer per 2-5 jaar)<br>Komt zelden voor maar is wel al eens voorgekomen (in de afgelopen 5 jaar)                                | 41-60%       |
| 4      | Groot (1 keer per 1-2 jaar)<br>Is verscheidene malen voorgekomen (3 x of vaker in de afgelopen 5 jaar)                                      | 61-80%       |
| 5      | Zeer groot (1 keer per jaar of >)<br>Komt met enige regelmaat voor (1 of meerdere keren per jaar)                                           | 81-100%      |

### **Beheersen van risico's**

In deze fase definiëren wij oplossingen om de geïdentificeerde risico's te beheersen. Het is van belang dat wij ook iets met de risico's doen. Voor elk risico maken wij een keuze uit de volgende vier maatregelen:

#### 1. Beëindigen (B)

Dit houdt in dat wij beleid waar een risico door ontstaat (adviseren te) beëindigen, op een andere manier vorm te geven of geen beleid te starten dat een risico met zich meebrengt. Ook kunnen wij werkprocessen zodanig invullen, dat bepaalde risico's worden vermeden.

#### 2. Verminderen (V)

Door het risico af te dekken middels een verzekering, een voorziening of een ander budget in de begroting kunnen wij het risico verminderen. Hiermee worden de gevolgen van een risico dus beperkt. Tevens kan bij verminderen gedacht worden aan het aanpakken of wegnemen van de oorzaak van het risico.

#### 3. Overdragen (O)

Dit kan door het beleid dat een risico met zich meebrengt, uit te laten voeren door een andere betrokken partij, die daarbij ook de financiële risico's overneemt.

#### 4. Accepteren (A)

Als wij een risico niet (kunnen) vermijden, verminderen of overdragen accepteren wij het risico en zullen wij de eventuele financiële schade volledig middels de weerstandscapaciteit moeten afdekken. Dit betekent niet dat het risico niet beïnvloedbaar is en daarom maar geaccepteerd moet worden. Het betekent dat wij het risico op dit moment accepteren en niet op één of andere wijze afdekken. Mocht de wens bestaan om het risico in de toekomst anders te beheersen dan zullen wij moeten kiezen voor beëindigen, verminderen of overdragen.

## Inventarisatie risico's

Bij dit onderdeel presenteren wij de risico's. Wij hebben een inventarisatie uitgevoerd, de risico's geanalyseerd en beoordeeld en vervolgens zoveel als mogelijk gekwantificeerd.

We kunnen de risico's als volgt onderverdelen:

- Aansprakelijkheidsrisico's
- Risico's op eigendommen
- Risico's van de bedrijfsvoering
- Financiële risico's
  - Grondexploitatie
  - Verbonden partijen
  - Open-einde regelingen
  - Grote projecten
  - Overige financiële risico's

*Bedragen x € 1.000*

| Categorie              | Risico       |
|------------------------|--------------|
| 1. Aansprakelijkheid   | 410          |
| 2. Eigendommen         | 119          |
| 3. Bedrijfsvoering     | 243          |
| 4. Financieel          | 2.590        |
| <b>Totaal risico's</b> | <b>3.362</b> |

### 1. Aansprakelijkheid (totaal risico € 410.000)

*Bedragen x €1.000*

| Categorie Onderwerp                  | Beh. | Fin. Belang  | Kans |     | Risico score |
|--------------------------------------|------|--------------|------|-----|--------------|
|                                      |      | €            | Kl.  | %   | €            |
| Nalatigheid of onrechtmatig handelen | V    | 100          | 1    | 5%  | 5            |
| Planschade                           | O/V  | 50           | 1    | 10% | 5            |
| Schadeclaims                         | A    | 2.000        | 1    | 20% | 400          |
| <b>Totaal</b>                        |      | <b>2.150</b> |      |     | <b>410</b>   |

#### *Nalatigheid of onrechtmatig handelen*

De risico's zijn in de meeste gevallen beperkt, doordat waar mogelijk verzekeringen zijn afgesloten. Ook hebben wij in de begroting diverse budgetten beschikbaar, bijvoorbeeld om ons eigen risico af te dekken.

#### *Planschade*

Planschade wordt zoveel mogelijk afgedekt in contracten met ontwikkelaars. In geval van een gemeentelijke ontwikkeling (waar geen verhaal kan plaatsvinden), wordt hier bij de kredietvoting rekening mee gehouden.

#### *Schadeclaims*

De gemeente loopt altijd het risico dat er schadeclaims ingediend worden. Over het algemeen zijn dit langlopende procedures waarvoor de risico's moeilijk in te schatten zijn. Daarom is hiervoor in de exploitatie geen raming opgenomen. Om de risico's toch mee te kunnen nemen in deze paragraaf, zijn we uitgegaan van een totaal bedrag van € 2 miljoen met een kans van 20%.

## 2. Eigendommen (totaal risico € 119.000)

Bedragen x €1.000

| Categorie Onderwerp                                | Beh. | Fin.       | Kans |     | Risico     |
|----------------------------------------------------|------|------------|------|-----|------------|
|                                                    |      | Belang     | Kl.  | %   | score      |
|                                                    |      | €          |      |     | €          |
| Eigen risico schadegevallen                        | V    | 25         | 3    | 50% | 13         |
| Schade door vandalisme/diefstal (in openb. ruimte) | V    | 40         | 3    | 50% | 20         |
| Onderhoud gemeentelijke gebouwen en terreinen      | A    | 100        | 3    | 50% | 50         |
| Ruiming explosieven                                | V    | 50         | 1    | 10% | 5          |
| Bodemsanering                                      | V    | 100        | 2    | 25% | 25         |
| Archeologie                                        | V    | 25         | 2    | 25% | 6          |
| <b>Totaal</b>                                      |      | <b>340</b> |      |     | <b>119</b> |

### *Eigen risico schadegevallen*

De risico's met betrekking tot onze eigendommen hebben wij aanzienlijk beperkt door het afsluiten van brand- en stormverzekeringen. Er geldt hiervoor een eigen risico van € 2.500 per gebeurtenis. Zaken als bijvoorbeeld vandalisme zijn uitgesloten van de verzekering.

### *Schade door vandalisme/diefstal (in de openbare ruimte)*

Vandalisme is niet verzekerd. De kosten worden opgevangen binnen reguliere budgetten en leiden niet tot grote overschrijdingen. Er worden ook bewuste keuzes gemaakt bij het gebruik van materialen in de openbare ruimte, risicomijdend.

### *Onderhoud gemeentelijke gebouwen en terreinen*

Wij voeren voor onze eigendommen planmatig beheer en onderhoud uit. Dit doen wij op basis van de beheerplannen en actuele inspecties. De onderhoudstoestand van de gebouwen is op peil en de noodzakelijke dotaties aan de onderhoudsvoorzieningen worden iedere drie jaar geactualiseerd. Voor een aantal gebouwen loopt de discussie over voortgezet gebruik. Hiervoor worden momenteel geen dotaties aan de voorzieningen geraamd.

### *Ruiming explosieven*

Er is een risico dat bij grondwerken explosieven worden aangetroffen waarvoor onderzoeken, dan wel ruiming moeten plaatsvinden. De kosten hiervan worden zoveel mogelijk vooraf in de projectkosten geraamd en/of in rekening gebracht bij de ontwikkelaars.

### *Bodemsanering*

Bij projecten worden partijkeuringen uitgevoerd op vrijgekomen grond. Bij het aantreffen van ernstige verontreiniging kan dit tot aanzienlijke verwerkingskosten leiden.

### *Archeologie*

We lopen het risico dat er archeologische vondsten gedaan worden bij projecten in de openbare ruimte. Dit risico wordt geïnventariseerd door middel van het maken van proefsleuven voor de start van een project

### 3. Bedrijfsvoering (totaal risico € 243.000)

Bedragen x €1.000

| Categorie Onderwerp                               | Beh. | Fin.         | Kans | Risico |            |
|---------------------------------------------------|------|--------------|------|--------|------------|
|                                                   |      | Belang       |      |        | score      |
|                                                   |      | €            | Kl.  | %      | €          |
| Bedrijfsongevallen                                | V/A  | 250          | 1    | 2%     | 5          |
| Fraude en diefstal                                | B    | p.m.         | 1    | 1%     | p.m.       |
| Afwezigheid personeel wegens ziekte of anderszins | V    | 618          | 2    | 25%    | 155        |
| Vertrek personeel                                 | V    | 100          | 1    | 10%    | 10         |
| ICT                                               | V    | 129          | 3    | 50%    | 65         |
| Informatiebeveiliging                             | V    | 800          | 1    | 1%     | 8          |
| <b>Totaal</b>                                     |      | <b>1.898</b> |      |        | <b>243</b> |

#### *Bedrijfsongevallen*

Wij hebben de "Goed Werkgeverschapsverzekering" afgesloten. Werkgevers hebben de wettelijke zorgplicht voor de veiligheid van werknemers en die zorgplicht wordt uitgebreid. De werkgever is aansprakelijk voor bedrijfsongevallen en beroepsziekten van werknemers. Ook molest is meeverzekerd. Naast ambtenaren vallen ook raadsleden, wethouders en de burgemeester onder de polis.

#### *Fraude en diefstal*

De huidige economische ontwikkelingen kunnen voor de gemeente leiden tot verhoogde prikkels of gelegenheden tot het doen van of meewerken aan fraude. Er is een Fraude- en Berovingsrisicoverzekering afgesloten.

Daarnaast worden fysieke en/of administratieve maatregelen genomen (functiescheiding, procesbeschrijvingen). De interne controle richt zich ook op deze zaken.

#### *Afwezigheid van personeel wegens ziekte of anderszins*

Kennis en kunde zijn (tijdelijk) niet beschikbaar waardoor de kwaliteit van de organisatie en de door de organisatie geleverde producten lager kan worden. Uitgangspunt bij ziekteverzuim is een interne oplossing en geen externe inhuur, afhankelijk van de duur van de afwezigheid en taak.

#### *Vertrek personeel*

Als gevolg van vertrek van personeel kan er kennis en kunde verloren gaan. Daarnaast is er bij het huidige personeel veel ervaring en kennis van de lokale situatie aanwezig, welke bij vertrek verloren gaan. Dit kan leiden tot inefficiency.

#### *ICT*

Computeruitval kan tot gevolg hebben dat onze dienstverlening niet meer uitgevoerd kan worden en onze medewerkers niet meer optimaal kunnen werken. Vooral de laatste tijd zijn bedreigingen van virussen in het nieuws, hetzelfde geldt voor datalekken.

#### *Informatiebeveiliging*

Informatiebeveiliging wordt steeds actueler. Er is weliswaar steeds meer aandacht, maar het risico wordt ook steeds groter. Denk hierbij aan datalekken.

#### 4. Financieel (totaal risico € 2.590.000)

Bedragen x €1.000

| Categorie Onderwerp                                   | Beh. | Fin.          | Kans | Risico |              |
|-------------------------------------------------------|------|---------------|------|--------|--------------|
|                                                       |      | Belang        |      |        | score        |
|                                                       |      | €             | Kl.  | %      | €            |
| <b>Open-einde regelingen</b>                          |      |               |      |        |              |
| Leerlingenvervoer                                     | A    | 318           | 3    | 50%    | 159          |
| Nieuwe Wmo en Jeugdwet                                | A    | 3.000         | 3    | 50%    | 1.500        |
| Hulp bij het huishouden                               | A    | p.m.          | p.m. | p.m.   | p.m.         |
| Af-/toename aantal uitkeringen PW/IOAW/IOAZ           | V/A  | p.m.          | 2    | 25%    | p.m.         |
| Vangnetuitkering Participatiewet                      | A    | p.m.          | 1    | 10%    | p.m.         |
| Toename aanvragen<br>bijz.bijstand/armoedebestrijding | V    | 177           | 3    | 50%    | 89           |
| Toename aanvragen schuldhulpverlening                 | V    | 15            | 3    | 50%    | 8            |
| Toename aantal Bbz regeling (leningen)                | A    | p.m.          | p.m. | p.m.   | p.m.         |
| Toename aanvragen voorzieningen Wmo                   | V    | 350           | 2    | 25%    | 88           |
| Vermindering legesopbrengsten<br>bouwvergunningen     | V    | 138           | 1    | 5%     | 7            |
| Toename bezwaar/kwijtschelding                        | V    | 80            | 1    | 5%     | 4            |
| Lagere opbrengsten OZB, AH en RH door<br>leegstand    | V/A  | 160           | 1    | 10%    | 16           |
| <b>Verbonden partijen</b>                             |      |               |      |        |              |
| GGD                                                   | V/A  | p.m.          | 3    | 50%    | p.m.         |
| MARN                                                  | V/A  | p.m.          | p.m. | p.m.   | p.m.         |
| ODRN                                                  | V/A  | 50            | 2    | 25%    | 13           |
| VRGZ                                                  | V/A  | 98            | 1    | 10%    | 10           |
| MGR Werkbedrijf en ICT                                | V/A  | 355           | 3    | 50%    | 178          |
| <b>Grondexploitatie</b>                               |      |               |      |        |              |
| Toerekening apparaatskosten grex                      | V    | 236           | 1    | 5%     | 12           |
| Economische risico's en vertraging                    | V/A  | 578           | p.m. | p.m.   | 56           |
| <b>Grote projecten</b>                                |      |               |      |        |              |
| Toerekenen apparaatskosten aan projecten              | V    | 1.020         | 1    | 10%    | 102          |
| <b>Overige financiële risico's</b>                    |      |               |      |        |              |
| BTW subsidies sport                                   | A    | 662           | 1    | 20%    | 132          |
| Opbrengst verpakingsafval                             | A    | 121           | 4    | 80%    | 97           |
| Loonontwikkelingen                                    | A/V  | p.m.          | p.m. | p.m.   | p.m.         |
| Ontwikkeling pensioen premie                          | A    | p.m.          | p.m. | p.m.   | p.m.         |
| Prijzontwikkelingen                                   | V    | p.m.          | p.m. | p.m.   | p.m.         |
| Algemene uitkering                                    | A/V  | 200           | 2    | 25%    | 50           |
| Renterisico                                           | A    | 25            | 2    | 30%    | 8            |
| Beleggingen - dividend                                | A    | 100           | 1    | 15%    | 15           |
| Decentralisatie Rijkstaken                            | A    | p.m.          | p.m. | p.m.   | p.m.         |
| Oninbare vorderingen                                  | V    | p.m.          | p.m. | p.m.   | p.m.         |
| Bezwaarschriften                                      | V    | 5             | 4    | 80%    | 4            |
| Garanties en borgstellingen                           | A    | 3.900         | 1    | 1%     | 39           |
| Hypotheek personeel                                   | V/B  | 100           | 1    | 3%     | 3            |
| Wachtgeld/pensioenen bestuurders                      | V    | p.m.          | p.m. | p.m.   | p.m.         |
| <b>Totaal</b>                                         |      | <b>11.688</b> |      |        | <b>2.590</b> |

De risico's bij dit onderdeel hebben betrekking op open-einde regelingen, schadeclaims, verbonden partijen, grondexploitatie, grote projecten en overige financiële risico's.

#### Open-einde regelingen (totaal risico € 1.871.000)

##### *Leerlingenvervoer*

In 2017 was € 558.000 geraamd voor leerlingenvervoer. De eerste concept begroting 2018 van DRAN laat een bijdrage zien van € 335.000, een voordeel dus van € 222.000. Hierop hebben wij onze begroting gebaseerd. De verdeelsleutel wordt nog aangepast. Nadien is de begroting van DRAN aangepast naar aanleiding van nieuwe verdeelsleutels. Dit zou een rechtvaardigere verdeling van de kosten tussen gemeenten tot gevolg moeten hebben. Wat blijkt: onze kosten zouden volgens de nieuwe verdeelsleutels stijgen met € 96.000 in plaats van te dalen met € 222.000. Dit is een verschil van € 318.000. Ook andere gemeenten ondervinden een behoorlijk nadeel. Afgesproken is dat nader onderzoek nodig is voordat een definitieve beslissing zal worden genomen. Uit onze analyse blijkt dat de kosten van de bijgestelde begroting met ruim € 4 miljoen. stijgen en hierdoor heeft elke gemeente een nadeel. Dit is neergelegd bij de regio. Er is een werkgroep opgericht, die nader gaat kijken naar de verdeelsleutels.

In afwachting van de definitieve besluitvorming, schatten wij de kans in op 50%.

##### *Nieuwe Wmo en Jeugdwet*

Hier is sprake van een open-einde regeling. Afgelopen jaren is gebleken dat we nog onvoldoende zicht hebben op het aantal klanten, de hiermee gepaard gaande kosten en hoeveel ondersteuning (fte wijkteams, backoffice, ROB, GGD, en dergelijke) nodig is. De budgetten zijn voor 2018 al fors verhoogd. We lopen het risico dat de kosten toch nog met 25% stijgen.

##### *Hulp bij het huishouden*

Vanwege de Algemene Maatregel van Bestuur reële kostprijs Wmo 2015 is de gemeente de tarieven voor de hulp bij het huishouden opnieuw aan het onderzoeken. De verwachting is dat de tarieven met terugwerkende kracht omhoog moeten. Daarnaast is er door de sociale partners een akkoord bereikt over de cao VVT 2016-2018. De nieuwe cao treedt vermoedelijk in april 2018 in werking. Hierdoor komen huishoudelijke hulpen Wmo in een hogere loonschaal.

We verwachten dat door beide ontwikkelingen de tarieven voor de hulp bij het huishouden in 2018 gaan stijgen en dat het budget daardoor mogelijk niet voldoende zal zijn. Op dit moment is niet duidelijk wat de gevolgen precies zullen zijn. In de Voorjaarsnota 2018 komen we hierop terug.

##### *Af-/toename aantal uitkeringen Participatiewet PW / IOAW / IOAZ*

In de begroting 2018 is rekening gehouden met de vangnetuitkering. Verandering van het aantal klanten leidt tot hogere/lagere uitgaaf maar tegelijkertijd tot een hogere/lagere vangnetuitkering.

##### *Vangnetuitkering Participatiewet*

In de begroting is rekening gehouden met een vangnetuitkering van € 0,844 miljoen. Als de uitgaven meer dan 107,5% van de rijksuitkering bedragen, dan kan de gemeente een verzoek indienen voor een aanvullende rijksuitkering. Om hiervoor in aanmerking te komen moet de raad de Notitie Vangnetuitkering in 2018 vaststellen. Hierin worden oorzaken van de hogere uitgaven beschreven. Ook staan hierin de inspanningen van het college om uitgaven terug te brengen. Het risico bestaat dat het verzoek om aanvullende uitkering niet of ten dele wordt verkregen.



*Toename aanvragen bijzondere bijstand/armoedebestrijding*

De uitgaven worden geraamd op € 1,77 miljoen. De kans dat dit bedrag hoger wordt is aanwezig, maar niet groot. 10% wordt als risico aangehouden.

*Toename aanvragen schuldhulpverlening*

Dit gaat om het risico dat het aantal aanvragen groter is dan waarmee we in de begroting rekening gehouden hebben. Er wordt een stabilisatie van het aantal schuldhulpverleningsverzoeken verwacht; het risico schatten we in op 10%.

*Toename aantal Bbz regeling (leningen)*

Dit gaat om het risico dat het aantal aanvragen groter is dan waarmee we in de begroting rekening gehouden hebben.

Gezien de jaarcijfers over voorgaande jaren wordt het huidig budget voldoende geacht.

*Toename aanvragen voorzieningen Wmo*

Dit gaat om het risico dat het aantal aanvragen groter is dan waarmee we in de begroting rekening gehouden hebben.

Het risico wordt ingeschat op 10% van € 3,5 miljoen inclusief Wmo-vervoer door DRAN gezien de uitgaven in de afgelopen jaren.

*Vermindering legesopbrengsten bouwvergunningen*

Dit risico is gebaseerd op 25% van de geraamde opbrengst van € 550.500 en een kans van 5%.

*Toename bezwaar/kwijtschelding - kosten/minder opbrengsten*

Dit risico is altijd aanwezig, maar wij schatten de kans relatief laag in.

*Lagere opbrengsten onroerende zaakbelasting, afvalstoffenheffing en rioolheffing door leegstand (bedrijfs)vastgoed*

We lopen altijd het risico dat we minder opbrengsten realiseren door leegstand van (bedrijfs)vastgoed.

*Verbonden partijen (risico € 201.000)*

Hierbij gaat het om partijen waarin de gemeente zowel een financieel als een bestuurlijk belang heeft. De verbonden partijen met de grootste financiële belangen zijn de Veiligheidsregio Gelderland-Zuid (VRGZ), de Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst Regio Nijmegen (GGD), de Omgevingsdienst Regio Nijmegen (ODRN), de Milieusamenwerking en Afvalverwerking Regio Nijmegen (MARN) en het werkbedrijf Rijk van Nijmegen. Voor een nadere toelichting op de verbonden partijen wordt verwezen naar de paragraaf verbonden partijen in deze begroting. Het totale risico ten aanzien van verbonden partijen is voorsnog gekwantificeerd op € 201.000.

*GGD*

In de praktijk is gebleken, dat de jaarrekeningen meestal sluiten met een positief saldo. Hierdoor verwachten we weinig risico.

*MARN*

De risico's van de MARN zijn beperkt. Het Algemeen Bestuur heeft in de notitie Weerstandsvermogen bepaald dat voor de afdekking van de risico's de begrotingspost Onvoorzien voldoende is. Daarnaast is MARN aandeelhouder in ARN B.V.. Zij heeft één lening (in verband met grondverkoop) en geen garanties meer uitstaan naar ARN B.V.. De lening is afgedekt met een eerste recht van hypotheek. Tevens heeft MARN met ARN B.V. een vast tarief met indexering voor het door de deelnemers in de MARN aangeleverde afval. Het risico dat MARN loopt bedraagt ten hoogste de waarde van de aandelen die MARN heeft

in ARN B.V. . Deze zijn gewaardeerd op verkrijgingsprijs en wel voor een waarde van € 1.701.675. Verder wordt verwezen naar de paragraaf verbonden partijen. Door het Algemeen Bestuur is in juni 2014 besloten dat de MARN geen weerstandsvermogen dient aan te houden anders dan de € 10.000 Post onvoorzien uit de begroting.

Indien de Algemene reserve onvoldoende is om in een bepaald jaar tekorten, die voortvloeien uit de rekening, op te vangen en er geen andere dekking kan worden gevonden, wordt het bepaalde in de tekst van de gemeenschappelijke regeling MARN artikel 28 van toepassing. Daarin is bepaald dat de gemeenten naar rato van het inwonertal dienen bij te dragen in tekorten van de MARN. Over 2016 behaalde de MARN een positief resultaat van ruim € 450.000.

#### *ODRN*

Het totaal van de risico's van de ODRN bedraagt € 803.000. Hiervan heeft € 200.000 betrekking op bedrijfsvoeringsrisico's die de ODRN zelf kan opvangen. De overige (bestuurlijke) risico's bedragen dan € 603.000. De ODRN rekent vervolgens met een dempingsfactor van 0,6 omdat niet alle risico's zich tegelijkertijd zullen voordoen.  $0,6 \times € 603.000 = € 361.800$ . Onze gemeente heeft een aandeel van 13,87%.  $€ 361.800 \times 13,87\% = € 50.000$ .

#### *VRGZ*

Volgens het rapport van de Adviesfunctie van de gemeente Nijmegen is ons aandeel in het berekende risico € 86.272. Dit is gebaseerd op het verschil tussen de risico's en de aanwezige reserve. Daarnaast heeft de VRGZ een bezuinigingstaakstelling gekregen van € 850.000. Het aandeel van onze gemeente is ongeveer € 49.000. Ervan uitgaande dat hiervan 75% gerealiseerd kan worden, is het risico dat blijft hangen 25% ofwel ongeveer € 12.000. Het totale risico komt hiermee op € 98.000.

#### *MGR Werkbedrijf en ICT*

De risico's van het werkbedrijf zijn gekwantificeerd in de begroting van het werkbedrijf. Aangezien het werkbedrijf geen algemene reserve mag aanhouden, moet elke gemeente haar risicodeel in de begroting opnemen. De verwachtingswaarde van de risico's bedraagt € 3,945 miljoen. en het risico op € 1,976 miljoen. Ons aandeel bedraagt daarin ongeveer 9%.

#### *Grondexploitatie (risico € 68.000)*

Om de risico's te beperken hanteert de gemeente een overwegend faciliterend grondbeleid. De specifieke risico's met betrekking tot de grondexploitaties zijn omschreven in de paragraaf grondbeleid.

De risico's in de sfeer van de grondexploitatie hebben vooral te maken met algemene economische ontwikkelingen die leiden tot lagere opbrengsten of hogere kosten. Hier valt bijvoorbeeld te denken aan vertraging van bouwprojecten (vooral rentekosten), het terugtrekken van partners, of het lager uitvallen van grondprijzen ten opzichte van de ramingen. Hoewel de economische vooruitzichten weer wat gunstiger lijken te zijn, is het in de huidige economische situatie nog steeds de vraag of de geraamde opbrengsten van de bouwkeuzen kunnen worden gerealiseerd en op welke termijn. Om de economische risico's te kwantificeren is uitgegaan van een scenario waarin de nog te realiseren opbrengsten na 1 januari 2017 10% lager uitvallen dan geraamd en de nog te realiseren kosten 5% hoger uitvallen dan geraamd in de meest recente rapportage grondexploitaties.

Een ander risico schuilt in de toerekening van apparaatskosten aan de grondexploitaties. Wanneer projecten niet doorgaan komen de apparaatskosten mogelijk ten laste van de exploitatie. Meer informatie over de complexen van de grondexploitatie staat in de paragraaf grondbeleid.

### Grote projecten (risico € 102.000)

Ook hier geldt dat we een risico lopen ten aanzien van de toegerekende apparaatskosten. Net zoals bij de grondexploitatie komen deze kosten, bij het niet doorgaan van de projecten, ten laste van de exploitatie. We hebben voor de grote projecten een risico berekend van € 102.000.

### Overige financiële risico's (risico € 348.000)

#### *BTW subsidies sport*

In onze subsidieregeling staat dat wij investeringen kostendekkend vergoeden. Als er een (BTW-plichtige) sportstichting is opgericht, kan deze stichting de inkoop-BTW terugvorderen bij de belastingdienst. In dat geval vergoeden wij het netto investeringsbedrag (exclusief BTW). Als deze stichting niet bestaat vergoedt de gemeente de investering inclusief BTW. In de toekomst kan het zijn dat stichtingen geen inkoop-BTW meer kunnen terugvragen. De reden hiervan is dat de Europese regelgeving afwijkt van de Nederlandse en dat Europa gaat eisen dat Nederland het belastingstelsel moet aanpassen.

Gevolg: De sportstichtingen kunnen geen inkoop-BTW meer terugvragen en vervolgens betaalt de gemeente ook de BTW-component op toekomstige investeringen. In de subsidieregeling staat tenslotte dat we investeringen kostendekkend vergoeden. Het risico bestaat dan, dat we maximaal 21% van de (netto) investeringssubsidie extra moeten uitbetalen.

De geraamde BTW(-component) bedraagt voor de jaren 2018 - 2021 in totaal € 662.000.

#### *Opbrengst verpakkingsafval*

Het verpakkingsafval van kunststof, blik en drankkartons zamelen we in de regio gescheiden in. Die apart ingezamelde hoeveelheid wordt vervolgens gesorteerd en gerecycled. Hiervoor is een sorteerrendement afgesproken van 85%. Over die 85% ontvangen we een vergoeding van Nedvang.

Het blijkt dat er in de praktijk ongeveer 35% vervuiling in het gescheiden afval zit. Het gevolg is dat het percentage van 85% niet gehaald wordt. De vergoeding ontvangen we dus over een lagere hoeveelheid.

Op basis van een sorteerrendement van 85% is de inkomst geraamd die wij verwachten vanuit Nedvang voor het gerecyclede kunststofafval (plastic, blik, drankkartons)

Wanneer het percentage daadwerkelijk 65% bedraagt, dan realiseren we in Berg en Dal € 120.960 minder aan opbrengst voor kunststofafval.

Dit betekent dan een nadeel op afval. Over de voortgang van dit dossier overleggen we met MARN, ARN en Dar.

#### *Overig*

Dit betreft risico's met betrekking tot loon- en prijsontwikkelingen, ontwikkeling pensioenpremie, de algemene uitkering uit het Gemeentefonds, het renterisico, de dividenduitkeringen, de decentralisatie van rijkstaken, de oninbaarheid van vorderingen, het ontvangen van bezwaarschriften, de garanties en borgstellingen, de hypotheek voor het personeel en de wachtgelden voor bestuurders.

### **Berekening weerstandscapaciteit**

De weerstandscapaciteit geeft aan welke middelen wij beschikbaar hebben om eventuele tegenvallers op te vangen, zonder dat dit ten koste gaat van de uitvoering van bestaande zaken. De weerstandscapaciteit wordt onderverdeeld in structureel en incidenteel.

## Structurele weerstandscapaciteit

De structurele weerstandscapaciteit is opgebouwd uit de:

1. onbenutte belastingcapaciteit;
2. post onvoorzien;
3. vrije begrotingsruimte;
4. structurele bezuinigingsmogelijkheden.

### 1. Onbenutte belastingcapaciteit

De onbenutte belastingcapaciteit bestaat uit de mogelijkheden die wij als gemeente nog hebben om onze belastingopbrengsten te verhogen binnen de wettelijke grenzen.

De totale onbenutte belastingcapaciteit bedraagt:

| <i>Bedragen x € 1.000</i>   |               |
|-----------------------------|---------------|
| <b>Belasting c.q. recht</b> | <b>Bedrag</b> |
| 1. OZB                      | 3.387         |
| 2. Afvalstoffenheffing      | -             |
| 3. Rioolheffing             | -             |
| 4. Leges                    | p.m.          |
| <b>Totaal</b>               | <b>3.387</b>  |

Toelichting onbenutte belastingcapaciteit.

### *Onroerende zaakbelastingen*

Voor de OZB hanteren we de zogenaamde artikel 12 norm. Op basis van de meicirculaire 2017 is deze norm 0,1952%. De onbenutte belastingcapaciteit is als volgt berekend.

| <i>Bedragen x € 1.000</i>                    |                  |
|----------------------------------------------|------------------|
| <b>Onderdeel</b>                             | <b>Bedrag</b>    |
| Berekende waarde woningen*                   | 3.367.205        |
| Berekende waarde niet-woningen - eigenaren*  | 518.861          |
| Berekende waarde niet-woningen - gebruikers* | 485.322          |
| <b>Totaal waarde</b>                         | <b>4.371.388</b> |
| Minimale opbrengst artikel 12-norm           | 8.533            |
| Opbrengsten 2018                             | 5.146            |
| <b>Onbenutte belastingcapaciteit</b>         | <b>3.387</b>     |

\*: conform berekening algemene uitkering 2018-2021 o.b.v. meicirculaire 2017

### *Afvalstoffenheffing*

Het uitgangspunt is volledige kostendeckering ofwel 100% kostendekkendheid. In de begroting 2018 is dit het geval. Dit betekent dat er geen sprake is van onbenutte belastingcapaciteit met betrekking tot de afvalstoffenheffing.

### *Rioolheffing*

Het uitgangspunt is volledige kostendeckering ofwel 100% kostendekkendheid. In de begroting 2018 is dit het geval. Dit betekent dat er geen sprake is van een onbenutte belastingcapaciteit met betrekking tot de rioolheffing.

### *Leges*

Bij de heffing van leges hanteren we volledige kostendeckering als uitgangspunt. Van belang hierbij is dat het totale bedrag aan legesinkomsten de aan de leges toegerekende lasten volledig dekt. Wij kunnen deze kosten niet volledig in beeld brengen. Hiervoor is een verfijning van de huidige kostenverdeelssystematiek noodzakelijk. De onbenutte

belastingcapaciteit kunnen wij daarom niet in een bedrag uitdrukken. In de tabel is dit aangeduid met p.m. (pro memorie).

## 2. Post Onvoorzien

In de begroting is voor 2018 € 25.000 geraamd als stelpost voor onvoorziene uitgaven.

## 3. Vrije begrotingsruimte

In de begroting is een jaarlijkse stelpost van € 100.000 opgenomen voor nieuw beleid. Dit bedrag kan aangemerkt worden als vrije begrotingsruimte.

## 4. Structurele bezuinigingsmogelijkheden

Er zijn geen structurele bezuinigingsmogelijkheden die ingezet worden als onderdeel van de structurele weerstandscapaciteit.

## **Incidentele weerstandscapaciteit**

De incidentele weerstandscapaciteit is opgebouwd uit de:

1. algemene reserve;
2. bestemmingsreserves, waarvan de bestemming nog kan worden gewijzigd;
3. stille reserves;
4. incidentele bezuinigingsmogelijkheden.

### 1. Algemene reserve

De begrote stand van de algemene reserve per 31 december 2018 is € 11.678.000. De begrote stand van de vaste algemene reserve bedraagt € 17.629.000. Totaal: € 29.307.000.

### 2. Bestemmingsreserves

Er zijn geen bestanddelen van de bestemmingsreserves beschikbaar als weerstandscapaciteit.

### 3. Stille reserves

Het gaat bij stille reserves om de overwaarde van gemeentelijke bezittingen die direct verkoopbaar zijn zonder dat de bedrijfsvoering of het gemeentelijke beleid hierdoor wordt beïnvloed. De overwaarde (stille reserve) betreft het verschil tussen de verwachte verkoopopbrengst en de begrote boekwaarde per 31 december 2018.

Wij hebben onze bezittingen beoordeeld op de benoemde uitgangspunten. Een groot deel van onze bezittingen is nodig voor de bedrijfsvoering en de uitvoering van ons beleid. Ons gemeentehuis gebruiken we voor ons bestuur en de publieksservice. De onderwijs- en welzijnsgebouwen zijn beleidsmatig noodzakelijke voorzieningen.

De enige stille reserve die we hebben is de waarde van de gronden, die op de balans verantwoord is onder de materiële vaste activa. De actuele waarde ligt **€ 390.000** hoger dan de boekwaarde van € 303.000.

### 4. Incidentele bezuinigingsmaatregelen

Er is geen sprake van incidentele bezuinigingsmaatregelen die kunnen bijdragen aan de incidentele weerstandscapaciteit.

## Totaaloverzicht weerstandscapaciteit

De totale weerstandscapaciteit van de gemeente ziet er als volgt uit:

Bedragen x € 1.000

| Onderdeel                                         | Bedrag        |
|---------------------------------------------------|---------------|
| <u>Structurele weerstandscapaciteit</u>           |               |
| 1. onbenutte belastingcapaciteit                  | 3.387         |
| 2. post onvoorzien                                | 25            |
| 3. vrije begrotingsruimte                         | 100           |
| 4. structurele bezuinigingsmogelijkheden          | -             |
| <b>Totaal structurele weerstandscapaciteit</b>    | <b>3.512</b>  |
| <u>Incidentele weerstandscapaciteit</u>           |               |
| 1. algemene reserve                               | 29.307        |
| 2. bestemmingsreserves                            | -             |
| 3. stille reserves                                | 390           |
| 4. incidentele bezuinigingsmogelijkheden          | -             |
| <b>Totaal incidentele weerstandscapaciteit</b>    | <b>29.697</b> |
| <b>Totaal weerstandscapaciteit per 31-12-2018</b> | <b>33.209</b> |

## Ratio weerstandsvermogen

Op basis van het risicoprofiel en de inventarisatie van de weerstandscapaciteit bepalen wij ons weerstandsvermogen. Het weerstandsvermogen drukken wij uit in een verhoudingsgetal.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit (= totaal risicoscore)}}$$

Op basis van de begroting 2018 ziet de weerstandsratio er als volgt uit:

|                    |                          | Begroting<br>2018 | Begroting<br>2017 | Rekening<br>2016 | Begroting<br>2016 | Rekening<br>2015 | Begroting<br>2015 |
|--------------------|--------------------------|-------------------|-------------------|------------------|-------------------|------------------|-------------------|
| Ratio              | $\frac{33.209}{3.362} =$ | <b>9,88</b>       | <b>8,31</b>       | <b>10,61</b>     | 4,47              | 3,85             | 2,50              |
| weerstandsvormogen |                          |                   |                   |                  |                   |                  |                   |

Voor 2016 berekenden we de ratio nog zonder de vaste algemene reserve. Dit veroorzaakt het grote verschil ten opzichte van de jaren vanaf 2016.

Wanneer de nog van het rijk te ontvangen frictiekostenvergoeding in 2018 wordt meegenomen in de berekening van het weerstandsvermogen, dan bedraagt **de ratio weerstandsvermogen 34.780 / 3.362 = 10,35**.

## Conclusie

Onze weerstandsratio is uitstekend.

Hierbij maken wij de volgende kanttekening:

Veel risico's zijn niet of nauwelijks in te schatten. Deze hebben we als "p.m." (pro memorie) meegenomen. We weten dat we de risico's lopen, maar weten niet hoog deze zijn. Deze risico's worden niet (of met de waarde 0) meegenomen in de totaalstellingen. Dit betekent eigenlijk dat het totaal van de risico's te laag is.

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen dient dit genormeerd te worden. Hiervoor maken we gebruik van onderstaande waarderingstabel. Deze tabel is ontwikkeld door het Nederlands Adviesbureau Risicomanagement in samenwerking met de Universiteit Twente. Diverse gemeenten hanteren deze tabel, die een goed inzicht geeft in de vraag of er genoeg weerstandscapaciteit is.

**Tabel: Normering weerstandsvermogen**

| <b>Ratio weerstandsvermogen</b> | <b>Betekenis</b> |
|---------------------------------|------------------|
| > 2,0                           | Uitstekend       |
| $1,4 < x < 2,0$                 | Ruim voldoende   |
| $1,0 < x < 1,4$                 | Voldoende        |
| $0,8 < x < 1,0$                 | Matig            |
| $0,6 < x < 0,8$                 | Onvoldoende      |
| < 0,6                           | Ruim onvoldoende |

Met een weerstandsvermogen van 9,88 beschikken wij op dit moment over een uitstekend weerstandsvermogen. Er zijn voldoende middelen om de geïnventariseerde risico's op te kunnen vangen.

## Financiële kengetallen

Op grond van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (Bbv) moeten gemeenten een vijftal financiële kengetallen opnemen in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing van de begroting en de jaarstukken. Het doel is om op deze wijze makkelijker inzicht te verschaffen in de financiële positie van de gemeente.

De vijf kengetallen maken inzichtelijk over hoeveel (financiële) ruimte de gemeente beschikt om structurele en incidentele lasten te kunnen dekken of op te vangen. Ze geven inzicht in de financiële weer- en wendbaarheid. Hoe de kengetallen in relatie tot de financiële positie moeten worden beoordeeld, is voorbehouden aan de raad. Hiervoor zijn geen algemene normen gegeven.

## Toelichting kengetallen

De kengetallen betreffen:

- 1a. de netto schuldquote;
- 1b. de netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen;
2. de solvabiliteitsratio;
3. de grondexploitatie;
4. de structurele exploitatieruimte;
5. de belastingcapaciteit.

De kengetallen worden hieronder inhoudelijk toegelicht.

### *Netto schuldquote & de netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen*

De netto schuldquote geeft inzicht in het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. Het geeft een indicatie in welke mate de rentelasten en aflossingen op de exploitatie drukken. Omdat er bij leningen onzekerheid kan bestaan of ze allemaal worden terugbetaald, wordt bij de berekening van de netto schuldquote onderscheid gemaakt door het kengetal zowel inclusief als exclusief de doorgeleende gelden te berekenen. Op die manier wordt duidelijk wat het aandeel van de verstrekte leningen in de exploitatie is én wat dat betekent voor de schuldenlast.

### *De solvabiliteitsratio*

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt het eigen vermogen als percentage van het totale balanstotaal verstaan.

### *Kengetal grondexploitatie*

Dit kengetal geeft weer hoe de waarde van de grond zich verhoudt tot de totale (geraamde) baten. De boekwaarde van de voorraden grond is van belang, omdat deze waarde moet worden terugverdiend bij de verkoop. De accountant beoordeelt ieder jaar bij de jaarrekening of de gronden tegen een actuele waarde op de balans zijn opgenomen.

### *Structurele exploitatieruimte*

De structurele exploitatieruimte is van belang om te kunnen beoordelen welke structurele ruimte de gemeente heeft om de eigen lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting wordt onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele lasten.

### *Belastingcapaciteit*

De belastingcapaciteit geeft inzicht hoe de belastingdruk in de gemeente zich verhoudt ten opzichte van het landelijke gemiddelde. Onder de woonlasten worden verstaan de OZB, de rioolheffing en afvalstoffenheffing voor een woning met gemiddelde waarde in die gemeente.

## Berekening kengetallen

| Kengetal                         |                                           | Rekening<br>2016 | Begroting<br>2017 | Begroting<br>2018 | Begroting<br>2019 | Begroting<br>2020 | Begroting<br>2021 |
|----------------------------------|-------------------------------------------|------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|
| 1a. Netto schuldquote            |                                           | 30%              | 41%               | 41%               | 38%               | 42%               | 41%               |
| 1b. Netto schuldquote            | met correctie alle<br>verstrekte leningen | 16%              | 24%               | 27%               | 24%               | 28%               | 27%               |
| 2. Solvabiliteitsratio           |                                           | 52%              | 45%               | 48%               | 47%               | 46%               | 45%               |
| 3. Grondexploitatie              |                                           | 4%               | 2%                | 6%                | 5%                | 4%                | 4%                |
| 4. Structurele exploitatieruimte |                                           | 4%               | 2,1%              | 2,1%              | 2,1%              | 2,1%              | 2,1%              |
| 5. Belastingcapaciteit           |                                           | 89%              | 91%               | 96%               | 96%               | 96%               | 96%               |

## Beoordeling kengetallen

Zoals aangegeven bestaan er geen algemeen geldende of wettelijk voorgeschreven normen voor de beoordeling van de financiële kengetallen in relatie tot de financiële positie van de gemeente. Voor een afgewogen beoordeling van de financiële positie moeten de financiële kengetallen in hun onderlinge samenhang en binnen de specifieke context van de gemeente worden bekeken.

Om de beoordeling gemakkelijker te maken hebben wij in de laatste kolom van bovenstaande tabel een normering opgenomen. Deze normering is gelijk aan de normen die de provincie Gelderland in het kader van haar financiële toezichtsfunctie hanteert. Hierbij wordt gewerkt met de drie categorieën 'A', 'B' en 'C'. Aan deze categorieën is geen kwalificatie gegeven, omdat normering in eerste instantie door de gemeente zelf plaats dient te vinden. Wel kan over het algemeen worden gesteld, dat categorie A het minst risicovol is en categorie C het meest.



In samenhang geven de kengetallen een positief beeld van de financiële positie van de gemeente Berg en Dal. De schuldpositie is op een aanvaardbaar niveau, er is sprake van enige onbenutte belastingcapaciteit en het weerstandsvermogen is uitstekend zodat wij in staat zijn om eventuele financiële tegenvallers op te kunnen vangen.

| Kengetal                         |                                         | Categorie A     | Categorie B     | Categorie C     |
|----------------------------------|-----------------------------------------|-----------------|-----------------|-----------------|
| 1. Netto schuldquote             | a. zonder correctie doorgeleende gelden | <90%            | 90-130%         | >130%           |
|                                  | b. met correctie doorgeleende gelden    | <90%            | 90-130%         | >130%           |
| 2. Solvabiliteitsratio           |                                         | >50%            | 20-50%          | <20%            |
| 3. Grondexploitatie              |                                         | <20%            | 20-35%          | >35%            |
| 4. Structurele exploitatieruimte |                                         | Begr én MJR >0% | Begr én MJR >0% | Begr én MJR <0% |
| 5. Belastingcapaciteit           |                                         | <95%            | 95-105%         | >105%           |

Ten aanzien van de grondexploitaties geldt dat deze jaarlijks worden geactualiseerd en dat de waardering van de grondexploitaties wordt betrokken in het oordeel van de accountant ten aanzien van de getrouwheid van de jaarrekening. Dit oordeel is tot op heden positief. Waar nodig zijn voor voorziene exploitatietekorten afdoende voorzieningen getroffen.

## Onderhoud kapitaalgoederen

De gemeente heeft veel wegen, riolen, lichtmasten, speeltuinen en gebouwen in eigendom. Dit noemen we kapitaalgoederen.

De gemeente zorgt voor het onderhoud van kapitaalgoederen, dit is belangrijk om prettig en veilig te kunnen leven in de gemeente. Om de kapitaalgoederen goed te onderhouden is de manier van onderhoud beschreven in een beheerplan. Zo weten we wat de huidige kwaliteit is en wanneer er onderhoud uitgevoerd moet worden en wat dat zal gaan kosten.

### Algemeen

De kwaliteit, kosten en planning van kapitaalgoederen staan beschreven in een beheerplan. In onze gemeente maken we beheerplannen voor:

- Openbare wegen
- Openbare verlichting
- Openbaar groen
- Speeltuinen
- Riolering
- Gebouwen
  - o Sporthallen en zwembad
  - o Gemeentehuis en gemeentewerven
  - o Dorpshuizen en Kulturhusen
- Gemeentelijke Begraafplaatsen

In deze paragraaf beschrijven we hoe de kapitaalgoederen onderhouden worden en wat de kosten zijn.

#### Wetten en regels

Er bestaat geen algemene wet waarin staat hoe gemeenten om moeten gaan met het onderhoud van kapitaalgoederen. Dit is in verschillende wetten beschreven. Vanuit de provincie en waterschappen bestaan er wel specifieke wetten en regels.

Algemeen uitgangspunt is dat de gemeente verplicht is om te zorgen voor veiligheid op openbare plekken. Wij moeten aantonen door inspecties en onderhoud dat er zo veel mogelijk gedaan is om de veiligheid te behouden. Als we dit onvoldoende kunnen aantonen dan kan dit leiden tot het betalen van een schadevergoeding. De provincie toetst of er voldoende geld beschikbaar is voor het onderhouden van onze kapitaalgoederen.

In het “Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV)” staat wat wij moeten schrijven over onderhoud. Gemeentelijke regels voor het onderhoud aan onder andere onze gebouwen, wegen en riolen schrijven we op in beheerplannen.

In de tabel hieronder staan de beheerplannen van onze gemeente.

| Beheerplan                            | Jaar | Planperiode | Inhoud                                                                                                                                                                                               |
|---------------------------------------|------|-------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Onderhoudsplan Wegen                  | 2015 | 2015-2018   | BOR-rapportage betreffende wegen                                                                                                                                                                     |
| Openbare verlichting                  | 2015 | 2016-2020   | Beleids- en beheerplan                                                                                                                                                                               |
| Bomenstructuurplan                    | 2013 | 2013-2025   |                                                                                                                                                                                                      |
| Lijst bijzondere houtopstanden        | 2013 | 2013-2020   |                                                                                                                                                                                                      |
| Vervangingsplan<br>Speelvoorzieningen | 2015 | 2015-2018   | Onderhouds- en vervangingsplan<br>speeltoestellen                                                                                                                                                    |
| Gemeentelijk Rioleringsplan           | 2015 | 2016-2020   | Aanleg, beheer en onderhoud voorzieningen<br>voor inzamelen en transport/verwerken van<br>stedelijk afvalwater en hemelwater. Tevens<br>wordt aangegeven hoe met grondwater moet<br>worden omgegaan. |
| Gebouwen                              |      |             | Meerjarige onderhoudsinventarisatie gebouwen                                                                                                                                                         |
| - gemeentelijke gebouwen              | 2017 | 2018-2020   |                                                                                                                                                                                                      |
| - welzijnsaccommodaties               | 2017 | 2018-2020   |                                                                                                                                                                                                      |
| - binnensportaccommodaties            | 2017 | 2018-2020   |                                                                                                                                                                                                      |

## Wegen

Alle voetpaden, fietspaden en autowegen waar iedereen gebruik van mag maken noemen we openbare wegen. Hieronder leggen we uit wie verantwoordelijk is voor de openbare wegen en aan welke wetten en regels we ons te houden hebben.

### - Wegenlegger:

De meeste openbare wegen in Berg en Dal zijn eigendom van de gemeente. De gemeente is verantwoordelijk voor het beheer van al deze wegen.

Een paar grote wegen zijn van de provincie Gelderland, daar zijn zij verantwoordelijk voor.

Wie er verantwoordelijk is voor welke weg staat in de wegenlegger. De nieuwe wegenlegger voor de gemeente Berg en Dal is in 2018 via de gemeentelijke website te lezen.

### - Wegenwet, Wegenverkeerswet en convenant duurzaam veilig (1997):

In de Wegenwet staat dat de beheerder van de weg moet zorgen voor goed onderhoud van de openbare weg. Ook staat hierin dat we moeten zorgen dat de weg openbaar blijft.

In de Wegenverkeerswet staat dat wij moeten zorgen voor de veiligheid in het verkeer.

Samen met de politie leggen we de regels vast. Daarna plaatsen we verkeersborden. Het convenant duurzaam veilig (1997) is belangrijk hierbij. Dit zijn afspraken tussen het Rijk, provincies en gemeentes. In dit plan staan uitgangspunten voor het verkeersveilig gebruik en inrichten van de openbare ruimte.

## Onderhoudsniveau

Wij vinden het belangrijk om de wegen goed te onderhouden. Iedere twee jaar worden de wegen geïnspecteerd. Daarnaast kunnen inwoners schade aan wegen doorgeven aan de gemeente. Kleine schades worden zo snel mogelijk gerepareerd.

Het is niet mogelijk om alle schades direct op te lossen, omdat daar geen geld voor is. Dit betekent soms dat er wat langzamer over een slechte weg gereden mag worden, zodat het wel veilig blijft.

Belangrijke wegen onderhouden we vaker. Ook fietspaden en voetpaden worden regelmatig onderhouden.

In het beheerplan staat welke wegen we belangrijk vinden. Deze onderhouden we op hoog niveau. In 2016 heeft de gemeenteraad bepaald wat de onderhoudsniveaus van elke weg zijn. We noemen dit het uitgebalanceerde onderhoudsniveau.

In de tabel hieronder ziet u welke kwaliteitsnorm we waar gebruiken.

| Soort weg                                | Kwaliteitsnorm | Toelichting                         |
|------------------------------------------|----------------|-------------------------------------|
| Verhardingen in centrum (Mlg, Grb, Bk)   | Hoog           | Visitekaartje gemeente              |
| Ontsluitingswegen (rijbanen/fietspaden)  | Hoog           | Representatie en verkeersveiligheid |
| Wegen op dijken langs de Rijn en de Waal | Hoog           | Waterveiligheid, representatie      |

Binnen bebouwde kom

|                               |                |                                    |
|-------------------------------|----------------|------------------------------------|
| - Trottoirs en fietspaden     | Minimaal basis | Comfort en veiligheid van personen |
| - Rijbanen en parkeerplaatsen | Laag           | Lage snelheid; weinig risico       |

Buiten bebouwde kom, m.u.v. wijk-ontsluitingswegen

|                  |                                  |
|------------------|----------------------------------|
| Laag (tijdelijk) | Eens per 40 jaar groot onderhoud |
|------------------|----------------------------------|

Wij hebben bijna 2 miljoen m<sup>2</sup> aan wegen, fietspaden en voetpaden in de gemeente. Hiervan wordt:

|       |                    |             |
|-------|--------------------|-------------|
| - 29% | onderhouden op een | hoog niveau |
| - 15% | onderhouden op een | basisniveau |
| - 56% | onderhouden op een | laag niveau |

In de tabel hieronder ziet u de hoeveelheid wegen die op elk niveau onderhouden worden.

*Hoeveelheden x 1.000 m<sup>2</sup>*

| Hoeveelheden                  | Hoofd-structuur | Wijk-ontsluiting | Centrum   | Bedrijven-terrein | Overige binnen kom | Overige buiten kom | Totaal       |
|-------------------------------|-----------------|------------------|-----------|-------------------|--------------------|--------------------|--------------|
| <b>Asfalt</b>                 |                 |                  |           |                   |                    |                    |              |
| Rijbanen                      | 280             | 102              | 11        | 26                | 151                | 204                | 774          |
| Fietspaden                    | 44              | 3                | 0         | 1                 | 15                 | 4                  | 67           |
| Voetpaden                     | 0               | 0                | 0         | 0                 | 1                  | 0                  | 1            |
| Parkeren en overig            | 1               | 0                | 0         | 0                 | 3                  | 0                  | 4            |
| <b>Straatstenen en tegels</b> |                 |                  |           |                   |                    |                    |              |
| Rijbanen                      | 38              | 21               | 19        | 3                 | 437                | 23                 | 540          |
| Fietspaden                    | 23              | 0                | 0         | 1                 | 6                  | 0                  | 30           |
| Voetpaden                     | 44              | 28               | 21        | 0                 | 233                | 3                  | 331          |
| Parkeren en overig            | 22              | 6                | 10        | 6                 | 125                | 3                  | 172          |
| <b>Totaal</b>                 | <b>451</b>      | <b>160</b>       | <b>62</b> | <b>37</b>         | <b>971</b>         | <b>238</b>         | <b>1.919</b> |

### Financiën

Voor het onderhoud van wegen zetten we jaarlijks geld apart. We noemen deze spaarpot de "onderhoudsvoorziening wegen". Ieder jaar stoppen we € 1.343.000 in de onderhoudsvoorziening wegen. Het ene jaar geven we meer uit dan het andere jaar. Iedere vier jaar bekijken we of we voldoende geld apart zetten. In 2021 bepalen we dit opnieuw aan de hand van de dan uit te voeren weginspectie.

We schatten dat er op 1 januari 2018 nog € 576.000 in de spaarpot "onderhoudsvoorziening wegen" zit. In 2018 stoppen we er ook weer € 1.343.000 in.

Volgens de onderhoudsplanning 2018 gaan we € 1.803.000 uitgeven aan groot onderhoud. Zie de tabel hieronder.

*Bedragen x € 1.000*

| Omschrijving                                        | Bedrag 2018  |
|-----------------------------------------------------|--------------|
| Groot onderhoud                                     |              |
| - Kwakkenberglaan                                   | 270          |
| - Nassaulaan                                        | 227          |
| - Wylerbaan                                         | 125          |
| - Merelweg                                          | 60           |
| - Herwendaalseweg                                   | 500          |
| - de Pals                                           | 205          |
| - Wegkantverbetering (wegen buiten de bebouwde kom) | 200          |
| Grootschalig klein onderhoud volgens GBI-inspectie  | 216          |
| <b>Totaal 2018</b>                                  | <b>1.803</b> |

Uit 2017:

|                                               |              |
|-----------------------------------------------|--------------|
| - Stekkenberg                                 | 631          |
| - Biesseltsebaan tussen Heumensebaan en spoor | 50           |
| - Meerwijkselaan                              | 170          |
| - Bernhardlaan- Beatrixlaan                   | 125          |
| - Hogewaldseweg                               | 80           |
| <b>Totaal</b>                                 | <b>1.056</b> |

#### *Risico's*

- De kwaliteit van de rijbanen in de oude woonwijken is laag. Dit is niet gevaarlijk, omdat hier langzaam gereden wordt.
- De kwaliteit van de wegen buiten de bebouwde kom is redelijk. Enkele wegen zijn slecht, deze blijven we repareren, want er wordt vaak hard gereden. Het risico is laag.

#### Riolering

Het stelsel aan leidingen, straatkolken en putten is een belangrijk onderdeel van onze dagelijkse hygiëne. Onder andere om deze reden zijn er nogal wat regels waar we ons in Nederland aan moeten houden. Hieronder vind je de belangrijkste.

- De Wet milieubeheer en de Waterwet vertellen ons wat de taak is van de gemeente. Wij hebben de zorgplicht voor:
  1. het inzamelen van ons afvalwater en afvoeren naar de waterzuivering;
  2. het inzamelen en verwerken van het regenwater;
  3. grondwatermaatregelen.
- Het Nationaal Bestuursakkoord Water en het Bestuursakkoord Waterketen 2007. Hierin staan afspraken over de kwaliteit en hoeveelheid water (berging) binnen de grenzen van de gemeente.
- Het bestuursakkoord water wil de doelmatigheid van het beheer en onderhoud vergroten door samenwerking tussen gemeenten en waterschap. Dit gaat vooral om het realiseren van:
  - o kostenbesparingen in het beheer;
  - o verhogen van kwaliteit van het beheer;
  - o verminderen van kwetsbaarheid bij de uitvoering van de beheertaken.

We zijn onder andere als één van de eerste gemeenten binnen Gelderland met het waterschap bezig om de aansturing van onze rioolgemaal efficiënter te maken. Ook hebben wij nauw overleg met de gemeente Nijmegen. Het rioolwater van onze kernen Berg en Dal en Heilig Landstichting lost op de riolering van Nijmegen.

- De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) is erop gericht de kwaliteit van watersystemen te verbeteren:
  - o Door lozingen aan te pakken;
  - o Duurzaam gebruik van water te bevorderen;
  - o Verontreiniging van grondwater te verminderen.
- De Keur- en Peilbesluit regels voor het onderhoud van watergangen en oevers.
- Het Gelders Milieuplan (GMP-3) en het Waterhuishoudingsplan 3. Hierin ligt de nadruk op de kwaliteit van de leefomgeving en het anders omgaan met regenwater.
- Eind 2009 is de nieuwe Waterwet van kracht geworden. Deze vervangt alle bestaande wetten op het gebied van waterbeheer in Nederland.

### Taak van gemeente

De watertaak van de gemeenten is de laatste jaren steeds groter geworden. Naast de verantwoordelijkheid voor het inzamelen en transport van ons afvalwater hebben we zorgplicht voor:

- Transport, infiltratie en berging van regenwater in de dorpen;
- Grondwater.

Zorgplicht betekent dat we de burgers moeten helpen en adviseren. De gemeente is er niet alleen verantwoordelijk voor. Burgers, waterschap en de provincie hebben hun eigen taken.

### Onderhoud

De gemeente Berg en Dal heeft veel riolering in beheer. In de kern Groesbeek is in de jaren 50 van de vorige eeuw begonnen met grootschalige aanleg. Deze wordt nu langzamerhand vervangen. In de andere dorpen wordt dat ongeveer 10 jaar later. In de tabel hieronder staat wat en hoeveel we beheren en onderhouden.

| Object                                      | Hoeveelheid |
|---------------------------------------------|-------------|
| Vrijvervalriolering, onderverdeeld in:      | 266 km      |
| - Gemengde riolering + DWA (vuilwaterriool) | 196 km      |
| - Regenwaterafvoerriool (HWA)               | 52 km       |
| - Infiltratie transportriool                | 8 km        |
| - Transportriool                            | 1 km        |
| - Drainage                                  | 8 km        |
| Bergbezinkvoorzieningen                     | 5 st        |
| Rioolgemaal                                 | 20 st       |
| Persleidingen                               | 1,6 km      |
| Minigemaal                                  | 241 st      |
| Drukriolering                               | 80 km       |

In Groesbeek Noord zijn de riolen het oudste. In de huidige raadsperiode moeten we hier vier kilometer riolering vervangen. In 2018 staat als groot project de straat Stekkenberg op de planning. Iedere zeven jaar inspecteren we de riolering. Uit deze inspecties volgen de onderhoudsmaatregelen. Uit de inspecties van de laatste zeven jaren blijkt dat de oudere riolen ongeveer 60 jaar meekunnen. Daarna moeten we ze vervangen of “relinen” (renoveren).

### Financiën

Het GRP Berg en Dal 2016-2020 is vastgesteld. Hiermee is de rioolheffing in de voormalige gemeenten Ubbergen en Millingen flink gedaald. De lagere rioolheffing in de voormalige gemeente Groesbeek is gelijk gebleven. Volgens de financiële prognose halen we in 2023 een kostendekkend niveau. De rioolheffing stijgt hiervoor met 5% per jaar vanaf 2014.

Voor het onderhoud van rioleringen is een voorziening riolering beschikbaar. De stand hiervan is per 1 januari 2018 € 1.135.426. De toevoeging 2018 bedraagt € 247.554. De voorziening gebruiken we wanneer onderhoudskosten hoger zijn dan de jaarlijkse inkomsten uit de rioolheffing. De investeringen in ons rioleringsnetwerk moeten we activeren en drukken door middel van de kapitaallasten op onze exploitatie. Zie hiervoor het Meerjaren investeringsplan (MIP).

### Ontwikkelingen

Het klimaatbestendig maken van Nederland is een nieuwe uitdaging voor de overheid. We moeten hierbij denken aan:

- Voorkomen van wateroverlast;
- Terugdringen van verdroging;
- Hoogwaterveiligheid langs de Rijn en Waal;
- Verminderen van hittestress in woonkernen.

De komende jaren gaan we hierop extra capaciteit inzetten. Voor de eerste twee punten intensiveren we de samenwerking met het Waterschap.

### Risico's

- Overlast door hevige regenbuien komt steeds vaker voor. Het rioolstelsel is ooit aangelegd om een regenbui van ongeveer 20 mm per uur te kunnen verwerken. De hevige regenbui van mei 2016 boven Breedeweg had een intensiteit van 55 mm/40 minuten. In Apeldoorn is in 2010 zelfs 100 mm/2 uur gevallen. Hierdoor blijft water op straat staan en in enkele gevallen is water in gebouwen gestroomd.
- De openbare ruimte is nog niet volledig ingericht op het opvangen en wegleiden van regenwater. In de afgelopen jaren is hieraan vooral in het centrum van Beek en in het centrum van Groesbeek hard gewerkt. De grootste knelpunten in de gemeente zijn in beeld en worden de komende jaren aangepast. De prioriteit voor de kern Breedeweg is hoger geworden.

Buien komen echter op wisselende plaatsen met wisselende intensiteiten voor. In de toekomst kan een zware bui op een onbekende plaats een nu nog onbekend probleem gaan veroorzaken. De komende jaren gaan we meer kennis van het watersysteem vergaren:

- Met moderne rekentechnieken, krachtige computers en eigen meetgegevens gaan we nieuwe modellen voor de Berg en Dalse rioleringssystemen doorrekenen.
- Er is een onderhoudsachterstand in het rioleringsstelsel van Groesbeek Noord. Instortingsgevaar en lekkage in de bodem zijn niet ondenkbaar. Daarom investeren we hier de komende jaren flink in. Het risico is aanvaardbaar, omdat in dit gebied geen sprake is van veel zwaar vrachtverkeer.

### Groen

Wij laten het onderhoud aan ons gemeentelijk groen op hoge A-kwaliteit onderhouden. Dit heeft als voordeel dat de groenperken ook vaker uitgeharkt worden. Daarmee wordt ook het zwerfvuil uit de groenvakken verwijderd. Samen met goed licht van de straatverlichting en vlakke trottoirs zorgt dit voor een fijne woonomgeving.

Als we de groenvakken vernieuwen, planten we niet meer voor de standaard bodembedekkers. We kiezen voor meer gras, want dat is veel goedkoper en ziet er veel verzorgder uit. Ook kiezen we vaker voor vaste planten die meer kleur brengen in het straatbeeld.

### Financiën

Voor het onderhoud van het groen hebben we een contract met DAR uit Nijmegen. DAR voert het onderhoud in de zomer uit met 20 medewerkers van het werkbedrijf. In de winter zijn dit 10 medewerkers. Daardoor kost het contract voor groenonderhoud ons extra geld. Onze financiële bijdrage aan het werkbedrijf is hierdoor wel lager. Daarnaast ontvangen we inkomsten uit dividend van de DAR. Zie hiervoor de paragraaf "Verbonden partijen".

### Gebouwen en terreinen

Wij voeren planmatig onderhoud uit aan onze gebouwen. Iedere drie jaar voeren we inspecties uit en maken een onderhoudsplan. Hiermee bepalen we de jaarlijkse toevoeging aan de onderhoudsvoorzieningen. Daadwerkelijk onderhoud voeren wij overigens pas uit na een actuele inspectie. Bij deze inspectie beoordelen wij of het geplande onderhoud echt noodzakelijk is of dat het nog uitgesteld kan worden.

### Financiën

Op het gebied van groot onderhoud hebben we de voorziening "Onderhoud gebouwen" gevormd. Het saldo van deze voorzieningen bedraagt per 1 januari 2018 € 1.520.282. De geraamde toevoeging 2018 bedraagt in totaal € 348.398. Volgens de planning geven we in 2018 € 245.762 uit voor het onderhoud aan de gemeentelijke gebouwen en monumenten.

Onze gebouwen onderhouden we sober en doelmatig. Alleen het gemeentehuis onderhouden we nog op hoog kwaliteitsniveau; dit is ook nodig gezien de open en transparante structuur van het gebouw. De kwaliteit van de gebouwen is gemiddeld goed te noemen.

De onderhoudsplan 2018-2020 stellen we eind 2018 opnieuw vast. Het onderhoudsprogramma vanaf 2018 wijzigt hierdoor licht. De dotaties wijzigen per 2019.

De onderhoudskosten die voor 2018 gepland zijn staan in de volgende tabel.

|                                             | 2018          | Opmerkingen |
|---------------------------------------------|---------------|-------------|
| <b>Gemeentelijke gebouwen</b>               |               |             |
| Gemeentehuis (Grb)                          | 34.127        |             |
| Voormalig gemeentehuis Beek                 | -             |             |
| Gemeentewerk/kantoor brandweer (Grb)        | 17.503        |             |
| Gemeentewerk (Beek)                         | -             |             |
| Trouwzaal Zalmkerkje (Mlg)                  | 833           |             |
| <b>Totaal gemeentelijke gebouwen</b>        | <b>52.463</b> |             |
| <b>Welzijnsaccommodaties</b>                |               |             |
| Kulturhus den Ienloop (Mlg)                 | 18.512        |             |
| De Mallemolen (Grb)                         | 19.730        |             |
| Kloosterstraat 7-9 Maddogs/Wilhelmina (Grb) | 32.789        |             |
| Jeugdsoos/Duivenvereniging (Ooij)           | 892           |             |



|                                    |                |                        |
|------------------------------------|----------------|------------------------|
| De Ubburch (Ubb)                   | 48.185 *       | Functie gebouw onzeker |
| <b>Total welzijnsaccommodaties</b> | <b>120.108</b> |                        |

### **Sportaccommodaties**

|                                  |               |  |
|----------------------------------|---------------|--|
| Sporthal Heuvelland (Grb)        | 30.101        |  |
| Sportzaal BIGA (Grb)             | 11.392        |  |
| Sporthal De Duffelt (Mlg)        | 8.511         |  |
| Zwembad De Lubert (Grb)          | -             |  |
| <b>Totaal sportaccommodaties</b> | <b>50.004</b> |  |

### **Begraafplaatsen**

|                                   |              |  |
|-----------------------------------|--------------|--|
| Dienstgebouw De Heselenberg (Grb) | 4.509        |  |
| Dienstgebouw (Mlg)                | -            |  |
| Ontvangstgebouw Heselenberg (Grb) | -            |  |
| Drenkelingenbegraafplaats (Mlg)   | 18           |  |
| Aula algmene begraafplaats (Mlg)  | 1.901        |  |
| <b>Totaal begraafplaatsen</b>     | <b>6.428</b> |  |

### **Kunstwerken en objecten**

|                                           |               |  |
|-------------------------------------------|---------------|--|
| Waco-glider (Grb)                         | 2.500         |  |
| Stadsmuur Kasteelhof (Grb)                | 8             |  |
| Uitkijkplateau's Romeins waterwerk (BenD) | 2.900         |  |
| NH toren (Grb)                            | 344           |  |
| Kunstwerken/monumenten                    | 10.755        |  |
| Trafohuis (Ubb)                           | 252           |  |
| <b>Totaal kunstwerken en objecten</b>     | <b>16.759</b> |  |

|                         |                |  |
|-------------------------|----------------|--|
| <b>Totaal onderhoud</b> | <b>245.762</b> |  |
|-------------------------|----------------|--|

### Ontwikkelingen

- De Kulturhusen Leuth en Kekerdome zijn nog niet opgenomen in dit overzicht.
- Voormalig gemeentehuis Beek is nog niet definitief verkocht. Tot zolang onderhouden wij het gebouw.
- Voor zwembad "de Lubert" is de afgelopen zeven jaar geen geld meer toegevoegd aan de onderhoudsvoorziening. Het onderhoud is echter wel doorgegaan. De onderhouds-voorziening voor dit gebouw is nu bijna leeg. Met ingang van 2018 storten we jaarlijks € 30.000 in de voorziening.

### Risico's

Uit de risico-inventarisatie voor de Arbo-wet volgt dat we meer moeten investeren voor veiligheid op bijvoorbeeld daken. De kosten zullen hierdoor geleidelijk oplopen.

### Openbare verlichting

In de gemeente Berg en Dal staan ongeveer 5.700 lichtmasten. Daarvan zijn er 2.700 ouder dan 30 jaar. Ongeveer 1.200 lichtmasten zijn vrij nieuw en hebben zuinige lampen.

Door de oude verlichting te vervangen, is:

- het veiliger op straat, want er zijn minder donkere, enge plekken;

- dit goedkoper en beter voor het milieu, want de lampen gebruiken minder stroom;
- het risico op ongelukken kleiner.

In Beek-Ubbergen, Ooij en Leuth is de verlichting nu nog slecht. Er staan te weinig lichtmasten en er zijn veel donkere plekken. Zoals beschreven in het beheerplan Openbare Verlichting zullen we daar in veel wijken oude lichtmasten en lampen vervangen. Tot 2030 willen we 300 masten per jaar vervangen.

Duurzaamheid wordt steeds belangrijker daarom gaan we in 2020 19% minder stroom gebruiken dan in 2013. In 2030 willen we nog maar de helft van de stroom gebruiken. Dat hebben de gemeenten in Nederland samen afgesproken. De oude lampen gebruiken veel stroom, daarom gebruiken we sinds 2013 LED-lampen. Deze gebruiken nog maar 16 Watt.

### Financiën

Het vervangen van slechte lichtmasten kost € 256.000 per jaar. Als we in 2030 ook nog de helft van de energie willen besparen dan is het duurder. Dan kost het € 292.132. Omdat dit duurzaam is, kiezen we hiervoor.

Het vervangen van lichtmasten wordt betaald uit de voorziening "Openbare Verlichting". Jaarlijks wordt hier € 292.132 in gestort. We verwachten dat er op 1 januari 2018 nog € 137.000 in de voorziening zit. We zijn van plan om in 2018 € 292.000 uit te geven aan vervangingen.

In de tabel hieronder staat waar we dat gaan doen.

| Bedragen x<br>€1.000                          |                |
|-----------------------------------------------|----------------|
| Omschrijving                                  | Bedrag<br>2018 |
| - Beek vogelbuurt                             | 80             |
| - Herwendaalsehoek e.o. (Grb)                 | 80             |
| - Ooij (Loeffen, Prinsen- en Prinsessenbuurt) | 100            |
| - Herwendaalseweg                             | 32             |
| <b>Totaal</b>                                 | <b>292</b>     |

In het najaar van 2020 bekijken we of de jaarlijkse toevoeging moeten aanpassen voor de jaren 2021 tot 2025.

### Ontwikkelingen

Het beheerplan Openbare Verlichting geldt van 2016 tot en met 2020. Hierin staat centraal dat:

- de Openbare Verlichting duurzaam is, zodat dit jaarlijks minder onderhoud kost en we minder stroom gebruiken;
- we nieuwe en slimme technieken snel gaan gebruiken bij de openbare verlichting.

In de woonwijken staan nu nog hoge en lage masten door elkaar. Hoge masten staan ver uit elkaar. Dat geeft veel schaduw als er ook bomen en auto's staan. Daarom plaatsen we nu lage lichtmasten van 4 meter hoog in de woonwijken. Deze staan dicht bij elkaar. Op deze masten zit een armatuur met LED-lamp die de omgeving goed verlicht. We verwachten dat de nieuwe armaturen langer dan 20 jaar meegaan.

Voor de hoofdwegen kiezen we voor hoge lichtmasten, want deze wegen zijn breder. Het licht van een lage lichtmast komt niet goed aan de overkant van de weg. LED-lampen voor hoge lichtmasten zijn op dit moment nog niet allemaal even goed en erg duur. De

verwachting is dat deze in de toekomst beter en goedkoper worden. In de Pannenstraat, Dorpsstraat en Ottenhoffstraat in Groesbeek staan al wel nieuwe hoge masten met LED-lampen.

Hoge masten zijn duur, daarom vervangen we ze niet zomaar. Zijn ze nog sterk genoeg, dan laten we ze nog minstens 10 jaar staan. Daarna testen we ze opnieuw.

Oude lampen maken we eerst op. Vanwege de levensduur vervangen we ze iedere 3 jaar. LED lampen gaan 10 tot 12 jaar mee. Dat is vier keer langer dan oude lampen. De jaarlijkse kosten voor onderhoud en energie worden hiermee lager.

### Speelruimten

Wij dienen speeltuinen goed te onderhouden. Het risico op ongelukken willen wij zo klein mogelijk houden. Ook moeten wij voldoen aan wet- en regelgeving. Voor speeltoestellen is het Warenwetbesluit attractie- en speeltoestellen van toepassing.

Een specialist inspecteert de speeltoestellen één keer per jaar. Daarnaast controleren wij zelf dezelfde speeltoestellen nog drie keer per jaar.

Als er iets kapot is, dan maken we het meteen. Onderhoud van toestellen en valondergronden kosten veel geld, maar wij willen er niet teveel geld aan uitgeven. We noemen dit efficiënt. Onze ervaring is dat speeltoestellen ongeveer 15 jaar gebruikt kunnen worden. Na 15 jaar zien we dat de kwaliteit snel achteruit gaat. Dit leidt tot opmerkingen van de inspecteur en hogere onderhoudskosten.

Wij kiezen er voor om alle speeltoestellen op een plek tegelijk te vervangen. Hierdoor kunnen we met het volledige budget een totaal nieuwe speeltuin maken. Samen met de kinderen uit de buurt maken wij een plan voor de speeltuin. De kinderen mogen dan zelf kiezen welke speeltoestellen ze het leukste vinden.

Op sommige plekken in de gemeente zijn veel speelplekken dicht bij elkaar. Soms kiezen we er dan voor om één speeltuin helemaal weg te halen. Het budget dat voor die speelplek begroot is, gebruiken wij om een andere speeltuin in de buurt groter en leuker te maken. Of we maken een nieuwe speelplek op een plek waar er vraag naar is.

We hebben een vervangingsplan dat gebaseerd is op de leeftijd van de speelplekken. Speeltoestellen worden in principe na 15 jaar vervangen. Een en ander is afhankelijk van materiaal en gebruik. Op basis van de kwaliteit en inspectieresultaten actualiseren wij het onderhouds- en vervangingsplan.

Soms is een speelplek eerder aan vervanging toe doordat toestellen slecht zijn. Dit verwerken wij in de actualisatie van het vervangingsschema. Dit schema leggen wij eens in de drie jaar voor aan het college.

Er zijn ook speelplekken in de gemeente die door de inwoners zelf worden beheerd (bewonersinitiatieven). Denk bijvoorbeeld aan de Speulplek in Ooij of de Torteltuin in Beek. Hier werken inwoners samen aan het beheer van de ruimte en worden verschillende activiteiten opgepakt waar men elkaar ontmoet, met elkaar speelt, enzovoorts. De gemeente ondersteunt deze initiatieven waar nodig. Bijvoorbeeld door een structurele subsidie.

De gemeente Berg en Dal kent onderstaand areaal:

| Omschrijving               | Aantal |
|----------------------------|--------|
| Speelplekken               | 76     |
| Speeltoestellen            | ± 300  |
| Overige speelvoorzieningen | 35     |

### Financiën

Voor het vervangen van de speeltoestellen is een spaarpot gemaakt. Deze noemen we de “voorziening speeltuinen”. De geraamde stand hiervan is per 1 januari 2018 € 69.281. Het bedrag dat we jaarlijks toevoegen is € 48.093.

In 2018 vervangen wij speeltoestellen op de volgende plekken:

- Bisschop Hamerplein (Berg en Dal)
- Profetenlaan (Heilig Landstichting)

### Risico's

Onderhoud voeren wij direct uit na de inspectie. De inspectie wordt gedaan volgens de eisen in het Warenwetbesluit Attractie- en speeltoestellen. Hiermee verlagen we de kans op letsel van onze spelende kinderen.

## Financiering

Op grond van het BBV, Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten, moeten we een paragraaf financiering opstellen. In deze paragraaf staat hoe wij de risico's op het geld dat we uitlenen en lenen beheersen. De risico's die we moeten beheersen zijn koersrisico's en renterisico's.

### Financiering

#### Financieringsstatuut

In het financieringsstatuut zijn door het college de richtlijnen vastgesteld voor het sturen en beheersen van, het verantwoorden over, en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's.

#### Financiële verordening (artikel 212 Gemeentewet)

Met het vaststellen van de financiële verordening heeft de raad de kaders aangegeven voor de inrichting van de financiële functie en de uitgangspunten voor het financieel beleid en het financieel beheer. Er is een relatie gelegd met het financieringsstatuut.

#### Financieringspositie

De financieringspositie geeft de financieringsbehoefte van de gemeente aan.

*Bedragen x € 1.000*

| Financieringspositie             | 1-1-2018 |
|----------------------------------|----------|
| Totaal vaste activa (a)          | 88.884   |
| Financieringsmiddelen:           |          |
| Reserves en voorzieningen        | 58.462   |
| Langlopende leningen             | 23.515   |
| Voorziening grondexploitatie     | 3.437    |
| Totaal financieringsmiddelen (b) | 85.414   |
| Financieringspositie (b-a)       | -3.470   |

Bovenstaande berekening is een momentopname. De feitelijke omvang van het financieringssaldo is onder andere afhankelijk van het daadwerkelijke verloop van de geplande investeringen en de dagelijkse ontvangsten en betalingen tijdens het jaar.

#### Langlopende leningen

Op 1 januari 2018 bedraagt het verwachte totaal aan opgenomen geldleningen € 23,5 miljoen. Rekening houdend met de reguliere aflossingen ramen we het totaalbedrag aan langlopende leningen op 31 december 2018 op € 21,9 miljoen.

#### Liquiditeitenplanning

In 2018 is er sprake van een liquiditeitstekort van ongeveer € 5 miljoen. Omdat de rente op kort geld (< 1 jaar) zeer laag tot zelfs negatief is, financieren we het liquiditeitstekort met kasgeldleningen (kort geld). In 2017 hebben wij rente ontvangen over de afgesloten kasgeldleningen. Ook in 2018 kan dit het geval zijn.

Zolang deze situatie zich voordoet en we binnen de kasgeldlimiet blijven kan het liquiditeitstekort met kort geld gefinancierd blijven. Stijgt de rente op korte termijn dan maken

wij de afweging om een deel van het liquiditeitstekort met een langlopende geldlening te financieren.

Het verloop van de liquiditeiten is sterk afhankelijk van de tijd en de mate waarin de voorgenomen investeringen feitelijk worden gerealiseerd. Per kwartaal brengen we de liquiditeiten in beeld.

### **Relatiebeheer**

De NV Bank voor Nederlandse Gemeenten is de huisbankier van de gemeente.

Dit betekent dat nagenoeg al het gemeentelijk betalingsverkeer via deze bank loopt. Uit oogpunt van doelmatig kasbeheer proberen wij het contante geldverkeer zo veel mogelijk te beperken.

### **Schatkistbankieren**

Per 15 december 2013 is Schatkistbankieren wettelijk verplicht. Dagelijks worden alle overtoollige liquiditeiten boven een drempelbedrag afgeroomd en aangehouden in de schatkist bij het Ministerie van Financiën. De drempel is vastgesteld op 0,75% van het jaarlijkse begrotingstotaal, met een minimum van € 250.000. Dit betekent voor ons dat € 622.000 (0,75% van € 82.932.000) buiten de schatkist mogen houden.

Het doel van de deelname aan schatkistbankieren is om de EMU-schuld van de collectieve sector te verlagen (zie Bijlage EMU-saldo). De decentrale overheden krijgen geen leenfaciliteit bij de schatkist.

### **Rente**

#### **Koersrisico**

Het koersrisico is het risico dat de waarde van aandelen of obligaties daalt door koersontwikkelingen. Wij lopen weinig koersrisico, omdat onze gelden zijn uitgezet op vastrentende waarden die niet gevoelig zijn voor koersontwikkelingen.

#### **Renterisico**

Er zijn twee normen die aangeven hoe groot het renterisico is.

##### **1. Kasgeldlimiet**

Dit is een norm die aangeeft hoeveel geld we mogen lenen voor een periode korter dan een jaar. De kasgeldlimiet voor het jaar 2018 bedraagt 8,5% van het begrotingstotaal van de gemeente. Volgens deze norm mogen we voor 2018 € 7 miljoen lenen.

We verwachten de kasgeldlimiet niet te overschrijden.

##### **2. Renterisiconorm**

Deze norm geeft aan dat de jaarlijkse verplichte aflossingen en de renteherzieningen van huidige en nieuwe leningen niet meer bedragen dan 20% van het begrotingstotaal.

Als de aflossingen en de renteherzieningen onder de € 16,5 miljoen blijven is het goed. Wij verwachten lasten voor renteherziening en aflossing van € 1,6 miljoen.

#### **Rentebeleid**

Zowel de korte als de lange rente is momenteel historisch laag. De rente op de geld- en kapitaalmarkt wordt voornamelijk bepaald door het beleid van de Europese Centrale Bank (ECB). De ECB heeft in juni 2017 nog verklaard "dat voor langere tijd de rentes op het huidige niveau zullen blijven". De verwachting is dat de rente in 2018 licht stijgt.

In de begroting 2018 hebben wij gerekend met een rente percentage van 1,50% voor de reserves en vaste activa. Voor de grondexploitatie zijn we uitgegaan van een rentepercentage van 0,79%.

In 2016 heeft de Commissie BBV een notitie rente 2017 geschreven met nieuwe bepalingen en richtlijnen. In de notitie wordt ingegaan op de verwerking van de rentelasten en –baten in

de begroting en jaarstukken. Doelstelling van deze notitie is het bevorderen van een eenduidige handelswijze over rente door gemeenten.  
De commissie BBV adviseert het renteschema uit deze notitie op te nemen.  
Dit schema geeft inzicht in de rentelasten van externe financiering en het renteresultaat en de wijze van rentetoerekening.

#### **Schema rentetoerekening zonder bespaarde rente**

|                                           |       |                  |
|-------------------------------------------|-------|------------------|
| Externe rente korte en lange financiering |       | 701.256          |
| Externe rentebaten                        |       | <u>-351.503</u>  |
|                                           |       | 349.753          |
| Af : rente grondexploitatie               |       | -2.265           |
| Af: rente projectfinanciering             |       | <u>0</u>         |
| Saldo door te rekenen externe rente       |       | 347.488          |
|                                           |       |                  |
| Rente eigen vermogen                      |       | 768.483          |
| Rente voorzieningen contante waarde       |       | <u>108.459</u>   |
| Toe te rekenen rente taakvelden           |       | 1.224.430        |
|                                           |       |                  |
| Werkelijk aan taakvelden toegerekend      | 1,50% | <u>1.333.265</u> |
| renteresultaat                            |       | 108.835          |

#### **Staat herkomst en besteding van middelen**

De Staat herkomst en besteding van middelen geeft inzicht in de achterliggende bronnen die de ingaande en uitgaande kasstromen veroorzaken.

Operationele activiteiten die bestaan uit transacties die veelal direct leiden tot opbrengsten en kosten.

Investeringsactiviteiten zijn de investeringen in en de desinvesteringen van immateriële, materiële en financiële vaste activa.

Financieringsactiviteiten bestaan uit de activiteiten ter financiering van de operationele en investeringsactiviteiten.

Bedragen x € 1.000

|                                                   |              |
|---------------------------------------------------|--------------|
| <b>Kasstroom uit operationele activiteiten</b>    |              |
| Saldo begroting                                   | 1.293        |
| Afschrijvingen                                    | 3.331        |
| Mutatie werkkapitaal                              | -343         |
| - Mutatie voorraden                               | 0            |
| - Mutatie vorderingen                             | 0            |
| - Mutatie kortlopende schulden excl. Bankschulden | -343         |
| Onttrekkingen reserves                            | -2.734       |
| Toevoegingen reserves                             | 2.078        |
| Onttrekkingen voorzieningen                       | -2.373       |
| Toevoegingen voorzieningen                        | 2.429        |
| <b>Totaal uit operationele activiteiten</b>       | <b>3.681</b> |

#### Kasstroom uit investeringsactiviteiten

|                                                           |               |
|-----------------------------------------------------------|---------------|
| Investerings materiële vaste activa                       | -6.567        |
| Desinvesteringen materiële vaste activa (bijdrage derden) | 0             |
| Investerings financiële vaste activa                      | 0             |
| Desinvesteringen financiële vaste activa                  | 568           |
| <b>Totaal investeringsactiviteiten</b>                    | <b>-5.999</b> |

#### Kasstroom uit financieringsactiviteiten

|                                         |              |
|-----------------------------------------|--------------|
| Opname langlopende geldleningen         | -            |
| Aflossing langlopende geldleningen      | -1.638       |
| Mutatie kasgeldleningen                 | 3.707        |
| <b>Totaal financieringsactiviteiten</b> | <b>2.069</b> |

|                             |             |
|-----------------------------|-------------|
| <b>Mutatie geldmiddelen</b> | <b>-250</b> |
|-----------------------------|-------------|

De mutatie in geldmiddelen is als volgt te specificeren:

|                                           |             |
|-------------------------------------------|-------------|
| Liquide middelen ultimo vorig dienstjaar: | 1.000       |
| Liquide middelen ultimo dienstjaar:       | 750         |
| <b>Afname liquide middelen</b>            | <b>-250</b> |



## Bedrijfsvoering

Omdat wij de dienstverlening blijven ontwikkelen krijgt ook de ontwikkeling van de bedrijfsvoering, de organisatie van de gemeente, doorlopend aandacht. In deze paragraaf gaan wij in op ons beleid rond de bedrijfsvoering en de maatregelen die we treffen om de bedrijfsvoering ook in 2018 en volgende jaren bij de tijd te houden.

### Algemeen

De ambities zijn hierbij richting gevend in ons doen en laten. We streven naar goede dienstverlening en hier is onze bedrijfsvoering ook op gericht. In deze paragraaf gaan we vertellen hoe we dit doen. Uiteraard tegen de juiste prijs/kwaliteitsverhouding.

### Personeel

#### ***‘Hier wordt gewerkt’***

Medewerkers zijn de succesfactor en het visitekaartje van onze gemeente en organisatie. Wij willen onze inwoners goede diensten leveren. Dat is waar wij voor staan. De ‘tevreden inwoner’ is daarvoor ons symbool geworden. Wij werken met elkaar aan een organisatie die goede dienstverlening levert en veranderingen aan kan. Om dit te kunnen doen, is ons personeel samen met onze organisatie steeds in ontwikkeling.

#### ***De samenstelling van de organisatie***

In 2017 zijn er een aantal veranderingen doorgevoerd die invloed hebben gehad op de samenstelling van de organisatie. Zo zijn we van zes naar vijf afdelingen gegaan. Daardoor hebben we een kleiner managementteam gekregen. Ook is de directie teruggegaan van twee naar één persoon. Daarom gaan we in 2018 het functieboek van de organisatie evalueren.

#### ***Formatie***

Voor 2018 is de geraamde formatie 187 fte\* (FTE's zijn uren omgerekend naar een volledige arbeidsplaats). Dit is ongeveer vijf fte meer dan de raming van 2017. Deze toename komt onder andere door een aantal nieuwe (wettelijke) taken voor onze gemeente, bijvoorbeeld meer privacy en informatiebeveiliging. Ook zijn er nieuwe functies ontstaan doordat we meer aandacht geven aan bepaalde onderwerpen, zoals duurzaamheid en samenwerking in de regio.

Wij vinden het belangrijk dat de formatie aansluit bij de omvang van onze gemeente. Om dit te monitoren is er in 2017 een vergelijkingsonderzoek uitgevoerd. Hierbij is de omvang van het takenpakket en onze formatie vergeleken met andere gemeenten die een vergelijkbare grootte hebben. De uitslagen van dit onderzoek zijn eind 2017 gepresenteerd.

#### ***Flexibele schil***

De totale formatie is afgestemd op de omvang van de taken die de gemeente uitvoert. Om goed in te kunnen spelen op externe ontwikkelingen en niet voortdurend een beroep te hoeven doen op extra (belasting)gelden, is een flexibele organisatie nodig. Een gedeelte van de formatie ( $\pm 15$  fte) is daarom flexibel (is de flexibele schil). Hiervan is voor 2018 nog circa 30% beschikbaar. Op deze manier creëren we een moderne organisatie.

#### ***Resultaatgedreven werken***

De samenleving is aan het veranderen, de rol van onze gemeente verandert ook en dat heeft ook invloed op onze medewerkers. Om goed op deze ontwikkelingen in te kunnen spelen werken wij resultaatgedreven. Deze manier van werken zorgt ervoor dat alle medewerkers een betere dienstverlening verzorgen richting onze inwoners. Resultaat gedreven werken is een manier van werken en sturen waarbij:

- het doel helder is;
- de medewerker weet welke resultaten hij of zij moet halen om dat doel te realiseren; en
- het management ruimte en verantwoordelijkheid geeft aan de medewerker om zelf te bepalen hoe dat resultaat tot stand komt. Hierbij maakt de medewerker gebruik van zijn of haar vakmanschap.

We willen een betrouwbare partner zijn voor onze inwoners en bedrijven. Het college maakt daarvoor beleid en formuleert duidelijke doelstellingen. Het college en onze organisatie gaan aan de slag om deze doelstellingen te realiseren voor alle inwoners. Dat betekent concrete resultaten leveren. Hier draagt het resultaatgedreven werken aan bij.

### ***Mobiliteitsbeleid***

We willen een goede werkgever zijn. Daarvoor werken we in 2018 het mobiliteitsbeleid verder uit. Dit beleid biedt alle medewerkers mogelijkheden om actief met hun loopbaan en ontwikkelkansen aan de slag te gaan. Het hanteren van een mobiliteitsbeleid draagt bij aan duurzaam inzetbare medewerkers.

De belangrijkste redenen om in te zetten op mobiliteit zijn:

- Een laag percentage aan doorstroom in 2016 en 2017;
- effecten van ontwikkelingen om ons heen, zoals de digitalisering;
- een hoog gemiddeld aantal jaren dienstverband.

De juiste mens op de juiste plek is waar het om draait.

Door gebruik te maken van een mobiliteitsbeleid denken wij dat medewerkers beter in staat zijn om te bepalen of ze nog op de juiste plaats in de organisatie zitten. Als medewerkers op een voor hun betere plek in de organisatie zitten komt dit het werkplezier en de productiviteit ten goede. Ook kan dit een positief effect hebben op de balans tussen werk en privé, wat resulteert in medewerkers die gelukkiger zijn.

### ***Gezond en Fit***

De scheiding tussen werk en privé wordt steeds kleiner. Om die reden voelen wij ons als werkgever betrokken bij de gezondheid van onze medewerkers. Een andere reden is dat een goede balans tussen werk en privé de kans op gezonde en fitte medewerkers verhoogt. Wanneer wij gezonde medewerkers in dienst hebben zullen zij productiever zijn. Met activiteiten rondom gezond & fit willen we hier aan bijdragen. Het gaat hierbij niet alleen om sportieve activiteiten, maar ook om bewustwording van gezonde voeding en een gezonde leefstijl. Ook dit zal bijdragen aan gezonde en fitte medewerkers.

### ***Natuurlijk verloop***

Vanaf 2018 gaan 26 medewerkers binnen vijf jaar met pensioen. Met het vertrek van deze medewerkers ontstaan er vacatures. Bij iedere vacature kijken we of en op welke manier de functie opnieuw ingevuld moet worden. De komende jaren is kennisoverdracht erg belangrijk. Dit moeten wij doen om bestaande kennis niet te laten verdwijnen uit de organisatie. Op deze manier blijft de kwaliteit van onze dienstverlening richting de burgers op peil.

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) adviseert gemeenten maatregelen te treffen tegen het verdwijnen van kennis die oudere medewerkers hebben. Ook is het in de nieuwe cao opnieuw benoemd.

De gemeente Berg en Dal biedt medewerkers boven de 60 jaar de mogelijkheid om gebruik te maken van het generatiepact. Het generatiepact houdt in dat we oudere medewerkers de mogelijkheid geven om minder te gaan werken. Hierdoor ontstaat er ruimte om jonge medewerkers (onder de 30 jaar) aan te nemen. Een extra voordeel is dat oudere medewerkers - totdat ze met pensioen gaan - hun kennis geleidelijk kunnen overdragen aan de jongere medewerkers. Het generatiepact binnen de gemeente Berg en Dal loopt tot 1

januari 2019. In 2018 evalueren we de regeling en beoordelen we of we de regeling voortzetten. Er doen nu 15 medewerkers mee met het generatiepact.

### **Diversiteit**

'Hier wordt gewerkt!' We willen dat iedereen de kans krijgt om aan het werk te zijn. Het personeelsbestand van de organisatie kenmerkt zich door diversiteit. Talenten doen er toe, niet geslacht, leeftijd, herkomst of handicap.

In de hele organisatie maken we ruimte voor werkervaringsplaatsen en banen die onder de banenafpraak vallen. Ook statushouders voorzien wij vaker van een werkervaringsplaats of taalstage. Hierin lopen wij in de regio voorop. Een taalstage is een combinatie tussen oriëntatie op de arbeidsmarkt en ontwikkeling van de Nederlandse taal. Iedereen verdient een kans om aan het werk te zijn en om zijn of haar plaats op de arbeidsmarkt te versterken. Wij vinden als gemeente dat wij een voorbeeld zijn. Onze missie is niet voor niets: "iedereen doet ertoe en doet mee in onze vitale en betrokken gemeenschappen". Dit geldt ook voor onze organisatie.

We werken aan verjonging door onder andere stages en traineeships beschikbaar te stellen. Dit heeft als gevolg dat wij soms banen, werkplekken of opdrachten creëren voor stagiairs en trainees.

### **Medewerkersonderzoek**

'We doen het samen'. De omgeving vraagt veel van ons als organisatie en onze medewerkers. Hier passen we ons op aan; medewerkers volgen trainingen, de formatie stellen we bij als dat nodig is, procedures en regelingen worden herschreven of geschrapt als het kan. In mei 2017 heeft er een medewerkersonderzoek plaatsgevonden. Hiermee is duidelijk geworden hoe het met de organisatie gaat, welke zaken goed lopen en welke knelpunten en oplossingen de medewerkers zelf constateren. Hiermee zijn we direct aan de slag gegaan. In 2019 willen we een nieuw medewerkersonderzoek houden om te meten of er hogere scores worden gegeven in vergelijking met het onderzoek dat in 2017 is gehouden.

### **Organisatie**

Wij willen een betrouwbare en service verlenende organisatie zijn. Hierbij luisteren we goed naar de klant en bieden we waar nodig maatwerk aan. Onze omgeving verandert voortdurend. Daarom moeten wij als moderne organisatie ons werk hierop aanpassen.

### **Regiegemeente**

Wij hebben gekozen voor een groeipad naar een regiegemeente. Bij een regiegemeente doen we niet meer al het werk zelf, maar is onze invloed wel zichtbaar. Wij richten ons vooral op het stellen van kaders (ontwikkeling van beleid "in eigen huis"), het voeren van regie op processen en de uitvoering van kerntaken. Uitvoeringstaken laten we steeds meer aan partners over, waarbij sommige taken zijn afgestoten en andere taken onder verantwoordelijkheid en regie van de gemeente worden uitgevoerd. We controleren hierbij op prijs en kwaliteit. In de afgelopen jaren zijn tal van mogelijkheden van uitbesteding en regionale samenwerking onderzocht en aangegaan.

- We nemen deel aan de belastingsamenwerking in Beuningen, via het belastingkantoor Munitax,
- Daarnaast is de brandweer gaan deelnemen in de Veiligheidsregio Gelderland Zuid (VRGZ),
- Ook zijn de Wabotaken ondergebracht bij de Omgevingsdienst regio Nijmegen (ODRN).
- In 2016 is de Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR) gestart, hieronder valt het Werkbedrijf en de samenwerking op het gebied van ICT (iRvN). Onze medewerkers van het cluster Werk en het cluster ICT zijn per 1 april 2016 in dienst van deze nieuwe organisatie gekomen.

## **Administratieve organisatie**

De administratieve organisatie gaat over de regels, procedures en werkafspraken van onze organisatie. Die regels zijn er om onze organisatie goed en betrouwbaar te laten functioneren. Dit sluit aan bij onze ambitie “Zichtbaar en betrouwbaar”. Hierbij is ook aandacht voor één van de actiepunten uit het raadsprogramma 2015-2018, het verminderen en vereenvoudigen van regels (deregulering).

Het accountantskantoor Baker Tilly Berk controleert onze administratieve organisatie en adviseert hierover. Deze adviezen bespreken wij regelmatig in de auditcommissie, dit is één van onze raadscommissies. Op basis van de bevindingen van de accountant maakt het college jaarlijks een plan op, waarin we aangeven hoe we omgaan met deze adviezen dit doen wij in de bedrijfsvoeringsagenda. De belangrijkste agendapunten voor 2018 blijven de ontwikkelingen in het sociaal domein en dan met name de te leveren zorg aan volwassenen en jeugdigen.

## **Klant contactcentrum (KCC)**

### *Ontwikkeling KCC*

De teams telefonie/receptie en de frontoffice van Burgerzaken vormen samen het KCC van de gemeente Berg en Dal. Het KCC is, via alle kanalen, de eerste toegang van klanten met hun vragen. Het KCC is in ontwikkeling. Nu nog sturen we veel klantvragen door in de organisatie. Het is de bedoeling dat het KCC zo veel mogelijk eenvoudige klantvragen zelf afhandelt. Op deze manier krijgt de klant snel antwoord en belasten we de afdelingen niet met eenvoudige vragen.

In 2018 gaan we verder met het inrichten en ontwikkelen van het KCC en het opleiden van de medewerkers. De organisatie gaat aan de slag om de veel voorkomende eenvoudige producten in beeld te brengen en over te dragen aan het KCC. Het is van belang dat informatie over werkprocessen en activiteiten voor alle KCC-medewerkers beschikbaar is. Op deze manier kan het KCC invulling kunnen geven aan de ‘eerstelijns’ dienstverlening van de gemeente.

### *Telefonische bereikbaarheid*

In 2017 bleek uit onderzoek dat er veel te verbeteren is in de telefonische dienstverlening van de gemeente. In de 2<sup>e</sup> helft van 2017 is sterk ingezet op het verbeteren van de bereikbaarheid. Nu blijven we zelf alert op onze bereikbaarheid. Begin 2018 onderzoeken we nogmaals via een extern bureau de bereikbaarheid. Dit doen wij om met de resultaten het niveau van dienstverlening opnieuw een stap hoger te brengen.

### *Servicenormen*

In het dienstverleningsconcept is het onderzoeken en monitoren van de kwaliteit van de dienstverlening uitgangspunt. Om vast te stellen welke kwaliteit we nastreven en in hoeverre die ook wordt gehaald, gaan we in 2018 servicenormen afspreken.

## **Informatievoorziening**

### **Informatiebeveiliging en privacy**

De gemeente wil een betrouwbare partner zijn voor inwoners en bedrijven. Wij gaan daarom zorgvuldig om met gegevens van inwoners en organisaties. Dat is ook belangrijk nu we steeds vaker werken met digitale informatie. Digitale informatie is eenvoudig te kopiëren en te verspreiden. Om te voorkomen dat vertrouwelijke informatie in verkeerde handen valt, is aandacht nodig voor de beveiliging van informatie. Daarom zijn er landelijke veiligheidseisen opgesteld, de Baseline Informatiebeveiliging Nederlandse Gemeenten (BIG). Onze gemeente moet aan deze veiligheidseisen voldoen. Ze gaan bijvoorbeeld over de beveiliging van informatiesystemen, maar ook over de toegang tot het gemeentehuis.

Vanaf juli 2017 moeten gemeenten volgens een nieuwe methode jaarlijks verantwoording afleggen over de informatiebeveiliging. Dit doen zij aan de gemeenteraad en aan het rijk. Deze methode heet ENSIA. Het doel van ENSIA is dat beter gecontroleerd kan worden of de gemeente informatiebeveiliging op orde heeft. En om tegelijkertijd de verantwoordingslast voor gemeenten te beperken. De verantwoording richt zich op de normenkaders van BIG, DigiD, BAG, BGT, BRP, PUN en SUWI. De gemeente is al vanaf medio 2017 aan de slag met ENSIA. Onze inzet is dat we blijven voldoen aan de eisen voor deze normenkaders.

De gemeente moet ook aan privacywetgeving voldoen. Er komt een nieuwe privacywet. Deze heet de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en gaat in op 25 mei 2018. Deze wet vervangt de Wet bescherming persoonsgegevens (Wbp). De wet zal inwoners meer mogelijkheden geven. Bijvoorbeeld om te bepalen welke gegevens de gemeente namens hen mag gebruiken en op welke wijze. Ook verplicht de wet gemeenten om een Functionaris Gegevensbescherming te benoemen. Deze functionaris gaat toezicht houden op de naleving van de wet door de gemeente. De gemeente moet er voor zorgen dat de werkafspraken en processen op de nieuwe wet voorbereid zijn wanneer deze in werking treedt.

Onze gemeente heeft in mei 2016 een projectorganisatie opgericht om te voldoen aan de wetgeving en richtlijnen voor informatiebeveiliging en privacy. Deze projectorganisatie werkt aan het voldoen aan de BIG, ENSIA en AVG. Er wordt ook gewerkt aan bewustwording bij de medewerkers van onze organisatie. In 2018 zal de projectorganisatie haar werkzaamheden overdragen aan de interne organisatie. Hiervoor zijn middelen beschikbaar gesteld, zodat we onder andere de functie van Chief Information Security Officer (CISO) en de functie van Functionaris Gegevensbescherming (FG) kunnen invullen.

### **Documentaire informatie voorziening (DIV)**

Het hebben en het snel kunnen delen van informatie is belangrijk voor onze (interne en externe) dienstverlening. We doen er veel aan om goede informatie beschikbaar te hebben en om deze informatie op een goede manier te beheren en te archiveren. Dat gebeurt nog steeds met analoge én digitale dossiers. Maar steeds vaker gaat het om digitale informatie.

In de landelijke Archiefregeling staat dat het beheer van het archief moet voldoen aan bepaalde eisen. Bijvoorbeeld dat informatie toegankelijk, vindbaar, uitwisselbaar, authentiek, betrouwbaar, volledig en integer hoort te zijn. Op dit gebied zijn in 2015 uit een nulmeting een aantal tekortkomingen gesignaleerd. Deze zijn vertaald in een actieplan. In 2018 gaan we verder met het uitvoeren van de actiepunten. Er is dan ook een 'kwaliteitsmedewerker' DIV benoemd die zich volledig kan richten op het inrichten en uitvoeren van een kwaliteitssysteem voor DIV.

In 2018 zijn alle bouw- en milieuvergunningen (van 1900 tot heden) digitaal beschikbaar en voor iedereen raadpleegbaar via onze website.

We blijven samenwerken met het Regionaal Archief Nijmegen. In 2018 evalueren we deze samenwerking. We betrekken daarbij het gegeven dat in het gemeentekantoor meer archiefruimte beschikbaar komt vanwege digitalisering en vernietiging van analoge dossiers.

### **Gegevensbeheer**

De gemeente beheert een aantal belangrijke basisregistraties. In een basisregistratie is een set van gegevens opgenomen, die op een betrouwbare en veilige manier kunnen worden ingezien. Voorbeelden zijn de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG), de Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT), de Basisregistratie Kadaster (BRK) en het Handelsregister (KvK). De verschillende basisregistraties zijn onderling gekoppeld. Zo kunnen veranderingen in deze gegevens eenvoudiger worden uitgewisseld tussen gemeenten en andere overheidsinstanties in Nederland. Het koppelen van de

basisregistraties heeft langer geduurd dan verwacht. In 2018 gaan we de koppelingen van onze interne systemen verbeteren en het binnengemeentelijk gebruik van de gegevens verder faciliteren.

Met ingang van 1 januari 2018 gaat de Wet BAG veranderen (BAG 2.0). Processen worden meer afgestemd op de BGT en systeemtechnisch vinden er ook een aantal wijzigingen plaats. We moeten werkprocessen hierdoor aanpassen. Naast het gebruik van gegevens zal het stimuleren van “terug melden” verder worden uitgewerkt. Het doel hiervan is kwaliteitsverbetering van de verschillende basisregistraties.

## **Digitale dienstverlening**

Landelijk is vastgesteld welke diensten gemeenten digitaal kunnen regelen en hoe we dat het beste kunnen aanpakken. Voor gemeenten zijn twee notities beschikbaar: “Overheidsbrede dienstverlening 2020” en “Digitale Agenda 2020”. Wij sluiten zo veel mogelijk aan bij deze landelijke doelstellingen en hanteren een maat die passend is voor Berg en Dal. We volgen de landelijke ontwikkelingen van KING/VNG ‘Samen organiseren’ op de voet. Onze doelstelling is om de informatievoorziening zo veel mogelijk collectief te organiseren in plaats van individueel.

We digitaliseren onze dienstverlening en bedrijfsvoering steeds meer. Ook stimuleren we inwoners, bedrijven, verenigingen en instellingen om gebruik te maken van de digitale mogelijkheden die we bieden. Onze gemeentelijke website is daarbij erg belangrijk. Daarom zorgen we er voor dat de informatie op de website leesbaar, actueel en volledig is. Door de digitalisering kunnen inwoners steeds vaker zelf bepalen waar en wanneer ze iets willen regelen.

Ook in de komende jaren gaan we verder met het aanbieden en uitbreiden van de digitale diensten via de website. We blijven de digitale formulieren die we al hebben verbeteren. Verder kunt u als inwoner steeds meer informatie vinden op de website [Mijn.overheid.nl](https://mijn.overheid.nl). Dit is uw persoonlijke website voor al uw overheidszaken. De gemeente verstuurt al een aantal brieven digitaal via MijnOverheid. Dit worden er steeds meer.

Wie niet mee kan komen met de digitalisering helpen we bij ons aan het loket.

## **Inkoop en aanbesteding**

Wij hebben onze inkoopregels vastgelegd in ons inkoopbeleid. Al onze inkopen en aanbestedingen doen we volgens ons inkoopbeleid. Ons uitgangspunt is dat we inkopen op basis van de beste prijs-kwaliteitverhouding.

Onze inkoopregels passen ook bij een professionele aanpak van de inkoop. Wij willen een betrouwbare opdrachtgever zijn, die leveranciers eerlijke en gelijke kansen biedt. Via ons inkoopbeleid geven we ook aandacht aan:

- lokale werkgelegenheid en economie;
- duurzaamheid;
- het inzetten van mensen met een achterstand tot de arbeidsmarkt (social return);
- het verminderen van administratieve rompslomp.

Om onze doelstellingen te halen, gaan wij verder met het ontwikkelen van de ‘inkoop-functie’. Het gaat om de volgende onderdelen:

- Het meenemen van onze doelstellingen in de Planning en control cyclus;
- Het verder inrichten en monitoren van een systeem voor contractbeheer;
- Het opstellen en beheren van een aanbestedingskalender;
- Het opstellen en beheren van inkoopjablonen;
- Het ondersteunen van de organisatie met inzet van onze inkoopmedewerker en inkoopadviseur.

## Verbonden partijen

Wij spreken van een Verbonden partij als het een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie betreft waarin de gemeente een bestuurlijk en financieel belang heeft. Op grond van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), dient de gemeente in de begroting aandacht te besteden aan partijen, waarmee de gemeente een bestuurlijke en financiële band heeft. Er zijn immers bestuurlijke, beleidsmatige en/of financiële belangen en risico's, die uit gemeenschappelijke regelingen, deelnemingen in NV's, stichtingen of verenigingen of andere overeenkomsten kunnen voortvloeien.

## Algemeen

### Bestuurlijk belang

Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur van een bestuurlijke participatie of het hebben van stemrecht. Deze zetel of het stemrecht is om het algemeen belang van de gemeente te kunnen uitoefenen.

### Financieel belang

Alleen een bestuurlijk belang (zie hierboven) maakt een partij nog geen zogenaamde verbonden partij. Daarvoor is ook een financieel belang vereist. Bijvoorbeeld eigendomsrechten, zoals het bezit van aandelen, maar ook zaken als het verstrekken van geldleningen, het geven van subsidies en het geven van garanties.

### Centraal advies

Met de gemeente Nijmegen zijn afspraken gemaakt over de advisering van begroting- en jaarrekeningstukken van de volgende gemeenschappelijke regelingen:

- GGD Gelderland Zuid
- Veiligheidsregio Gelderland-Zuid (VRGZ)
- Milieusamenwerking en Afvalverwerking Regio Nijmegen (MARN)
- Omgevingsdienst Regio Nijmegen (ODRN)
- Modulaire Gemeenschappelijke Regeling (MGR)

De afdeling stadscontrol van de gemeente Nijmegen adviseert de besturen van de gemeenschappelijke regelingen en de gemeentebesturen. Per gemeente komt een advies ook bij een centrale coördinator. Wij zijn uiteraard vrij om dit advies over te nemen, te wijzigen of te negeren. De bevoegdheid om te beslissen over begroting- en jaarrekeningstukken ligt bij het algemeen bestuur van de Gemeenschappelijke Regeling.

## Bank Nederlandse gemeenten

|                                    |                                                           |
|------------------------------------|-----------------------------------------------------------|
| Rechtsvorm                         | Vennootschappen en coöperaties                            |
| Vestigingsplaats                   | Den Haag                                                  |
| Verantwoordelijke portefeuille     | S. Fleuren                                                |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Afgevaardigde aandeelhoudersvergadering                   |
| Deelnemers                         | Overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang |

### Openbaar en gemeentelijk belang

BNG is de bank van en voor overheden en voor instellingen met een maatschappelijk belang. De bank draagt bij aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de inwoners.

### Ontwikkelingen

De rente die een bank moet betalen om geld te kunnen lenen is afhankelijk van de kredietstatus. De BNG heeft de hoogste rating: AAA. Daarbij heeft de BNG eind 2015 het predicaat "nationaal systeemrelevante bank" gekregen. Dit betekent dat de BNG de vijfde bank van Nederland is die zo belangrijk wordt gevonden dat hij niet "om kan vallen". Van de Nederlandse banken kwam de BNG in de zomer van 2016 als beste uit de Europese stresstest.

### Financiële informatie (bedragen x € 1.000)

|                                 | Rekening<br>2016           | Begroting<br>2017          | Begroting<br>2018 |
|---------------------------------|----------------------------|----------------------------|-------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | 105                        | 145                        | 140               |
|                                 | <b>Begin<br/>boekjaar</b>  | <b>Eind boekjaar</b>       |                   |
| Aandeel belang (%)              | 103.116<br>aandelen(0,19%) | 103.116<br>aandelen(0,19%) |                   |
| Resultaat                       |                            |                            |                   |
| Omvang eigen vermogen           | 416.300                    | 448.600                    |                   |
| Omvang vreemd vermogen          | 1.453.480                  | 1.495.140                  |                   |

### Toelichting

Gemeente Berg en Dal heeft 103.116 aandelen van de BNG. Jaarlijks wordt over de winst 25% dividend uitgekeerd aan de aandeelhouders. De BNG verstrekt geen begrotingscijfers. Zij moet zich houden aan de regels van de Autoriteit Financiële Markten. Deze regels houden onder andere in dat er geen koersgevoelige informatie wordt verstrekt. Opgenomen zijn daarom de cijfers van het laatst bekende verantwoordingsjaar 2016.

### Risico's

Geen gegevens bekend

## Bedrijfsvoeringsorganisatie Doelgroepenvervoer Regio Arnhem Nijmegen

|                                    |                             |
|------------------------------------|-----------------------------|
| Rechtsvorm                         | Gemeenschappelijke regeling |
| Vestigingsplaats                   | Arnhem                      |
| Verantwoordelijke portefeuille     | A. ten Westeneind           |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Bestuurslid                 |
| Deelnemers                         | 19 gemeenten                |

### Openbaar en gemeentelijk belang

De DRAN houdt toezicht op de financiën en uitvoering van het vervoer voor bijzondere doelgroepen (bijvoorbeeld gehandicapten).

### Ontwikkelingen

### Financiële informatie (bedragen x € 1.000)



|                                 | <b>Rekening<br/>2016</b> | <b>Begroting<br/>2017</b> | <b>Begroting<br/>2018</b> |
|---------------------------------|--------------------------|---------------------------|---------------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | 0                        | -235                      | -286                      |

|                        | <b>Begin<br/>boekjaar</b> | <b>Eind boekjaar</b> |
|------------------------|---------------------------|----------------------|
| Aandeel belang (%)     | 4,5%                      | 4,5%                 |
| Resultaat              |                           |                      |
| Omvang eigen vermogen  |                           |                      |
| Omvang vreemd vermogen |                           |                      |

#### Toelichting

#### *Risico's*

#### **Dar N.V.**

|                                    |                                                             |
|------------------------------------|-------------------------------------------------------------|
| Rechtsvorm                         | Vennootschappen en coöperaties                              |
| Vestigingsplaats                   | Nijmegen                                                    |
| Verantwoordelijke portefeuille     | S. Thijssen                                                 |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Algemene vergadering aandeelhouders                         |
| Deelnemers                         | Beuningen, Druten, Heumen, Nijmegen, Wijchen en Berg en Dal |

#### *Openbaar en gemeentelijk belang*

Verwerking van afval in de regio Nijmegen.

#### *Ontwikkelingen*

Door de bundeling van kennis van de uitvoering en afvalbeleid bij DAR versterken we de regionale afvalsamenwerking. Dit geeft een impuls aan het afvalbeleid. Het wordt eenvoudiger om de ambities en gewenste innovaties rondom duurzaam afvalbeheer te realiseren. Innovatie vraagt immers kennis, kennis vraagt schaalgroottes. Een gezamenlijke aanpak kan, mits goed uitgevoerd, ook op een efficiëntere manier gebeuren. Door de grotere schaal (gemeente Nijmegen zorgt voor een verdubbeling van de schaalgroottes) kunnen meer financiële en kwaliteitsvoordelen behaald worden. Ook zijn er synergievoordelen te behalen bij de inzameling. De inzamelroute hoeft immers niet op te houden bij een gemeentegrens. Voor sommige afvalstromen is er echter eerst wel een zekere harmonisatie nodig in de inzamelmethodiek. Zo is een synergievoordeel behaald bij een regionale infrastructuur van milieustraten. Als aandeelhouder is de gemeente verbonden aan één partij. Dit geeft meer stabiliteit in de begroting en in de communicatie naar de burger. Een nadeel van het aansluiten bij een regionaal afvalbedrijf is een verlies van marktwerking. De regiogemeenten hebben vooraf daarom de eis van marktconforme tarieven neergelegd. De marktconformiteit is gewaarborgd door van DAR een hybride organisatie te maken die met een bepaalde basis aan capaciteit en know how de inzamelactiviteiten rond restafval/gft en kunststof indien mogelijk aan de markt overlaat. Jaarlijks verantwoordt Dar de mate waarin de activiteiten aan de markt worden overgelaten. Dit betekent dat gemeenten de zekerheid hebben dat bij een imperfecte markt de tarieven niet onverwacht zullen stijgen. DAR functioneert immers als tariefplafond. Aan de onderkant kunnen gemeenten binnen de toekomstige DAR wel profiteren van de (incidentele) marktvoordelen zolang deze wel functioneert. Het inzetten van DAR als gezamenlijk regiebedrijf c.q. hybride organisatie geeft regiogemeenten een gezamenlijk instrument in handen om de regionale afvalsamenwerking te intensiveren. Daarmee worden op een meer gestructureerde manier synergie- en efficiencyvoordelen gerealiseerd. Hierbij wordt ook gedacht aan voordelen op andere gebieden zoals sociale werkgelegenheid. Inmiddels worden er ook IBOR(Integraal Beheer Openbare Ruimte)-taken door de DAR uitgevoerd; in combinatie met inzet van medewerkers van het Werkbedrijf.

#### *Financiële informatie (bedragen x € 1.000)*

|                                 | <b>Rekening<br/>2016</b> | <b>Begroting<br/>2017</b> | <b>Begroting<br/>2018</b> |
|---------------------------------|--------------------------|---------------------------|---------------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | 16                       | 63                        | 30                        |

|                        | <b>Begin<br/>boekjaar</b> | <b>Eind boekjaar</b> |
|------------------------|---------------------------|----------------------|
| Aandeel belang (%)     | 6.234                     | 6.234                |
|                        | aandelen(5,67%)           | aandelen(5,67%)      |
| Resultaat              |                           | 1.147                |
| Omvang eigen vermogen  |                           |                      |
| Omvang vreemd vermogen |                           |                      |

#### Toelichting

Opgenomen zijn de cijfers uit het laatst bekende verantwoordingsjaar 2016

#### *Risico's*

Dar wordt hoofdzakelijk gefinancierd via langlopende leningen met de gemeente Nijmegen en de gemeenten geven voorschotten gedurende het jaar. Bij eventuele kortlopende tekorten heeft Dar een kredietfaciliteit bij de ING bank. De realisatie van een gepland regionaal textielsorteerbedrijf gaat niet door. De sterk schommelende marktontwikkelingen in de textielmarkt maken de ontwikkeling van een dergelijke onderneming een te risicovolle onderneming.

#### **Euregio (Rhein-Waal)**

|                                    |                                                      |
|------------------------------------|------------------------------------------------------|
| Rechtsvorm                         | Gemeenschappelijke regeling                          |
| Vestigingsplaats                   | Kleve                                                |
| Verantwoordelijke portefeuille     | M. Slinkman                                          |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Lid Euregioraad                                      |
| Deelnemers                         | Duitse en Nederlandse gemeenten, regionale overheden |

#### *Openbaar en gemeentelijk belang*

Stimuleren van de grensoverschrijdende samenwerking in het Nederlands-Duits grensgebied.

#### *Ontwikkelingen*

De versterking van grensoverschrijdende samenwerking geldt voor vele beleidsterreinen zoals economische ontwikkeling, onderwijs en arbeidsmarkt, cultuur en sport, toerisme en recreatie, milieubescherming en afvalverwerking, natuurbehoud en landschapsbeheer en sociale zaken.

#### *Financiële informatie (bedragen x € 1.000)*

|                                 | <b>Rekening<br/>2016</b> | <b>Begroting<br/>2017</b> | <b>Begroting<br/>2018</b> |
|---------------------------------|--------------------------|---------------------------|---------------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | -9                       | -9                        | -8                        |

|                        | <b>Begin<br/>boekjaar</b> | <b>Eind boekjaar</b> |
|------------------------|---------------------------|----------------------|
| Aandeel belang (%)     | Niet bekend               | Niet bekend          |
| Resultaat              |                           | 1.315                |
| Omvang eigen vermogen  | 1.314                     | 1.315                |
| Omvang vreemd vermogen | 2.300                     | 2.391                |

#### Toelichting

Opgenomen zijn de cijfers van het laatst bekende verantwoordingsjaar 2016.

#### *Risico's*

Risico's van enige omvang zijn niet te verwachten. De Euregio heeft een stabiele en solide financiële positie.

#### **Gemeenschappelijk Orgaan regio Arnhem Nijmegen**

|                                    |                             |
|------------------------------------|-----------------------------|
| Rechtsvorm                         | Gemeenschappelijke regeling |
| Vestigingsplaats                   | Nijmegen                    |
| Verantwoordelijke portefeuille     | M. Slinkman                 |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Afgevaardigde gemeente      |
| Deelnemers                         | 19 gemeenten19 gemeenten    |

#### *Openbaar en gemeentelijk belang*

Na de opheffing van de Stadsregio Arnhem – Nijmegen is in de regio Arnhem-Nijmegen de wens blijven bestaan om op een aantal gebieden samen te blijven werken, te weten economie, wonen, mobiliteit en duurzaamheid. Deze samenwerking is geregeld in een lichte vorm van een gemeenschappelijke regeling: het Gemeenschappelijk Orgaan (GO). Het GO richt zich op een structurele verbetering van het vestigingsklimaat voor inwoners en bedrijven in de Arnhem Nijmegen City Region, in zowel nationaal als internationaal perspectief. Doel van het GO is om op de gebieden economie, mobiliteit, wonen en duurzaamheid beleid onderling en met de provincie af te stemmen. Het GO bestaat uit een Bestuurlijk Overleg (hier nemen over het algemeen de burgemeesters in plaats). Onder dit Bestuurlijk Overleg hangen 4 regionale portefeuillehoudersoverleggen: economie, wonen, duurzaamheid en mobiliteit.

#### *Ontwikkelingen*

De ambitie is om te werken aan een steviger profiel van de regio.

#### *Financiële informatie (bedragen x € 1.000)*

|                                 | <b>Rekening<br/>2016</b>  | <b>Begroting<br/>2017</b> | <b>Begroting<br/>2018</b> |
|---------------------------------|---------------------------|---------------------------|---------------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | -105                      | -51                       | -51                       |
|                                 | <b>Begin<br/>boekjaar</b> | <b>Eind boekjaar</b>      |                           |
| Aandeel belang (%)              | 4,47%                     | 4,47%                     |                           |
| Resultaat                       |                           |                           |                           |
| Omvang eigen vermogen           |                           |                           |                           |
| Omvang vreemd vermogen          |                           |                           |                           |

#### Toelichting

De deelnemende gemeenten dragen bij in de uitgaven van het gemeenschappelijk orgaan. De totale uitgaven in de begroting 2018 zijn geraamd op € 1.134.989. Bijdrage per inwoner is dan € 1,50.

#### *Risico's*

Geen gegevens bekend.

### **Gemeentelijke GezondheidsDienst**

|                                    |                             |
|------------------------------------|-----------------------------|
| Rechtsvorm                         | Gemeenschappelijke regeling |
| Vestigingsplaats                   | Nijmegen                    |
| Verantwoordelijke portefeuille     | S. Thijssen                 |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | lid algemeen bestuur        |
| Deelnemers                         | 18 gemeenten                |

#### *Openbaar en gemeentelijk belang*

De GGD voert de wettelijke taken uit de Wet Publieke Gezondheid en Jeugdwet uit. Naast de wettelijke taken voert de GGD-Gelderland Zuid ook andere taken uit bijvoorbeeld op het gebied van maatschappelijke opvang en jeugd.

#### *Ontwikkelingen*

De GGD heeft in 2015 een nieuwe meerjarenstrategie vastgesteld. Deze strategie is vormgegeven in diverse uitvoeringsprogramma's die vanaf 2017 zijn gestart. Het werk en de ontwikkeling van de GGD gaat hier van uit. De uitvoering van de nieuwe taken Wmo en jeugdhulp en de kanteling en de

wijkgerichte werkwijze met lokale netwerken/sociale wijkteams heeft ook invloed op het werk van de GGD. De GGD zal haar taken op het gebied van publieke gezondheid meer samen met de lokale organisaties uitvoeren. We hebben nog niet besloten of we Veilig Thuis definitief door de GGD laten uitvoeren.

*Financiële informatie (bedragen x € 1.000)*

|                                 | <b>Rekening<br/>2016</b>  | <b>Begroting<br/>2017</b> | <b>Begroting<br/>2018</b> |
|---------------------------------|---------------------------|---------------------------|---------------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | -913                      | -1.091                    | <b>-1.284</b>             |
|                                 | <b>Begin<br/>boekjaar</b> | <b>Eind boekjaar</b>      |                           |
| Aandeel belang (%)              | 5,85%                     | 5,85%                     |                           |
| Resultaat                       |                           | 180                       |                           |
| Omvang eigen vermogen           | 937                       | 912                       |                           |
| Omvang vreemd vermogen          | 3.991                     | 5.463                     |                           |

#### Toelichting

Opgenomen zijn de cijfers van het laatst bekende verantwoordingsjaar 2016

#### *Risico's*

In de praktijk is gebleken, dat de jaarrekeningen meestal sluiten met een positief saldo. Hierdoor verwachten we weinig risico.

### **Grenzland Draisine GMBH**

|                                    |                                  |
|------------------------------------|----------------------------------|
| Rechtsvorm                         | Vennootschappen en coöperaties   |
| Vestigingsplaats                   | Kranenburg(Duitsland)            |
| Verantwoordelijke portefeuille     | S. Fleuren                       |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Lid toezichtsraad                |
| Deelnemers                         | Kleve, Kranenburg en Berg en Dal |

#### *Openbaar en gemeentelijk belang*

Toeristische exploitatie van het spoortracé Groesbeek-Kranenburg-Kleve

#### *Ontwikkelingen*

*Financiële informatie (bedragen x € 1.000)*

|                                 | <b>Rekening<br/>2016</b>  | <b>Begroting<br/>2017</b> | <b>Begroting<br/>2018</b> |
|---------------------------------|---------------------------|---------------------------|---------------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | 0                         | 0                         | <b>0</b>                  |
|                                 | <b>Begin<br/>boekjaar</b> | <b>Eind boekjaar</b>      |                           |
| Aandeel belang (%)              | 33,33%                    | 33,33%                    |                           |
| Resultaat                       |                           | 3                         |                           |
| Omvang eigen vermogen           | 20                        | 12                        |                           |
| Omvang vreemd vermogen          |                           |                           |                           |

#### Toelichting

Door de gemeente Berg en Dal is in totaal € 40.000 ingelegd. Bij de oprichting € 10.000 en in 2015 een eenmalige exploitatiebijdrage van € 30.000. Het financieel resultaat en de omvang van het eigen vermogen is gebaseerd op het jaar 2016.

#### *Risico's*

Geen gegevens bekend.

## Instituut Bijzonder Onderzoek

|                                    |                                           |
|------------------------------------|-------------------------------------------|
| Rechtsvorm                         | Gemeenschappelijke regeling               |
| Vestigingsplaats                   | Wijchen                                   |
| Verantwoordelijke portefeuille     | S. Thijssen                               |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Afgevaardigde gemeente                    |
| Deelnemers                         | Wijchen, Beuningen, Heumen en Berg en Dal |

*Openbaar en gemeentelijk belang*  
Opsporing van uitkeringsfraude

### Ontwikkelingen

Handhaven in de sociale zekerheid is een van de voornaamste doelen van het huidige kabinet. Centraal staan een steviger aanpak van fraude in de sociale zekerheid, het betrappen van fraudeurs en het aanpakken van uitbuiting van werknemers. Per 1 januari 2013 is de wetgeving rondom handhaving fors aangescherpt. Dit resulteert in een hardere aanpak van (sociale zekerheid) fraude met daarbij behorende hogere straffen. De straffen bestaan uit een forse boete bij het schenden van de plicht om informatie te verstrekken (een boete die in verhouding staat tot de benadeling of het financiële voordeel) en bij herhaalde fraude gedurende enkele maanden geen uitkering.

*Financiële informatie (bedragen x € 1.000)*

|                                 | Rekening<br>2016 | Begroting<br>2017 | Begroting<br>2018 |
|---------------------------------|------------------|-------------------|-------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | -66              | -85               | -79               |

  

|                        | Begin<br>boekjaar | Eind boekjaar |
|------------------------|-------------------|---------------|
| Aandeel belang (%)     | 29,54%            | 29,54%        |
| Resultaat              |                   |               |
| Omvang eigen vermogen  | 8                 | 5             |
| Omvang vreemd vermogen | 153               | 164           |

### Toelichting

De deelnemende gemeenten dragen bij in het in het begrotingstekort. De bijdrage wordt berekend op basis van het aantal inwoners per 1 januari van het betreffende jaar en het aantal afgewikkelde opdrachten. Het IBO brengt éénmaal per jaar een voorschot in rekening bij de deelnemende gemeenten. Het IBO kan hierdoor aan haar betalingsverplichtingen voldoen. Als er onvoldoende geld mocht zijn, schiet de gemeente Wijchen voor.

### Risico's

Door verdeling van het nadelig saldo over de deelnemende gemeenten heeft de gemeenschappelijke regeling geen behoefte aan extra reserves. Voor de gemeente vormt dit wel een risico.

## Leisurelands

|                                    |                                                                                                       |
|------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Rechtsvorm                         | Vennootschappen en coöperaties                                                                        |
| Vestigingsplaats                   | Arnhem                                                                                                |
| Verantwoordelijke portefeuille     | S. Fleuren                                                                                            |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Afgevaardigde aandeelhoudersvergadering                                                               |
| Deelnemers                         | 22 Gemeenten en een gemeenschappelijke regeling met recreatiegebieden in Gelderland en Noord Limburg. |

### Openbaar en gemeentelijk belang

Het in stand houden, optimaliseren en laagdrempelig toegankelijk houden van openbare recreatieplassen.

### Ontwikkelingen

De kans op maatschappelijk rendement kan worden vergroot als de recreatieplassen van Leisuredlands door meer inwoners worden bezocht. Ondermeer door het laagdrempelig houden van deze recreatievoorzieningen.

### Financiële informatie (bedragen x € 1.000)

|                                 | Rekening<br>2016 | Begroting<br>2017 | Begroting<br>2018 |
|---------------------------------|------------------|-------------------|-------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | 0                | 0                 | 0                 |

|                        | Begin<br>boekjaar | Eind boekjaar   |
|------------------------|-------------------|-----------------|
| Aandeel belang (%)     | 3.098             | 3.098           |
|                        | aandelen(1,57%)   | aandelen(1,57%) |
| Resultaat              |                   | 1.275           |
| Omvang eigen vermogen  | 55.004            | 56.279          |
| Omvang vreemd vermogen | 20.958            | 20.195          |

### Toelichting

Opgenomen zijn de cijfers van het laatst bekende verantwoordingsjaar 2016. De gemeente Berg en Dal verstrekt geen subsidie aan deze verbonden partij en Leisuredlands keert geen dividend uit.

### Risico's

Geen gegevens bekend

## Milieusamenwerking Afvalverwerking Regio Nijmegen

|                                    |                                   |
|------------------------------------|-----------------------------------|
| Rechtsvorm                         | Vennootschappen en coöperaties    |
| Vestigingsplaats                   | Nijmegen                          |
| Verantwoordelijke portefeuille     | S. Thijssen                       |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Voorzitter algemeen bestuur       |
| Deelnemers                         | 10 gemeenten in de regio Nijmegen |

### Openbaar en gemeentelijk belang

De MARN is een samenwerking tussen een tiental gemeenten in de regio Nijmegen. Deze samenwerking richt zich op het brede terrein van milieu. Door de regionalisering van de Dar en de komst van de ODRN is het (regionale) belang van MARN op het gebied van projecten voor afval en milieu afgenomen. MARN heeft als gemeenschappelijke regeling nog wel een belangrijke rol om met de regiogemeenten onze belangen in de ARN te behartigen.

### Ontwikkelingen

De gemeente Berg en Dal maakt samen met 9 regiogemeenten deel uit van de gemeenschappelijke regeling MARN. De MARN is aandeelhouder van de afvalenergiecentrale ARN BV te Weurt. Daar wordt het huishoudelijke restafval uit de regio verbrand. Dit levert energie/stroom op. Naast aandeelhouder is de MARN ook klant van ARN B.V. en heeft in die zin een "afval-aanleveringsovereenkomst" met ARN. In 2015 is door MARN besloten deze overeenkomst met 5 jaar te verlengen, waarbij afgesproken is dat de in 2010 bedongen korting van 25,71% op het verwerkingstarief wordt voortgezet én aanvullend vanaf 2021 een korting van 6% op het tarief zal worden toegepast. Bovendien is de ARN gevraagd meer inzicht te geven in onder andere de tariefopbouw. De geboden korting beschouwen we dan ook beschouwd als een minimum en de discussie over het tarief zullen we blijven voeren. Als afvalverwerker is ARN bezig met de ontwikkeling van een milieuvriendelijke verwerkingsmethode van incontinentiemateriaal.

### Financiële informatie (bedragen x € 1.000)

|                                 | Rekening<br>2016 | Begroting<br>2017 | Begroting<br>2018 |
|---------------------------------|------------------|-------------------|-------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | 50               | 42                | 48                |

|                        | <b>Begin<br/>boekjaar</b> | <b>Eind boekjaar</b> |
|------------------------|---------------------------|----------------------|
| Aandeel belang (%)     | 10,33%                    | 10,33%               |
| Resultaat              |                           | 456                  |
| Omvang eigen vermogen  | 541                       | 517                  |
| Omvang vreemd vermogen | 2.000                     | 2.000                |

#### Toelichting

Opgenomen zijn de cijfers van het laatst bekende verantwoordingsjaar 2016

#### *Risico's*

De risico's van de MARN zijn beperkt. Door het algemeen bestuur is in juni 2014 besloten dat de MARN geen weerstandsvermogen dient aan te houden anders dan de € 10.000 uit de begrotingspost onvoorzien. Indien de algemene reserve onvoldoende is om in een bepaald jaar tekorten, die voortvloeien uit de rekening, op te vangen en er geen andere dekking kan worden gevonden dan dragen de deelnemende gemeenten naar rato mee in het tekort.

### **Modulaire Gemeenschappelijke Regeling**

|                                    |                                                                              |
|------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------|
| Rechtsvorm                         | Gemeenschappelijke regeling                                                  |
| Vestigingsplaats                   | Nijmegen                                                                     |
| Verantwoordelijke portefeuille     | S. Fleuren/S. Thijssen                                                       |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Lid algemeen bestuur/Lid dagelijks bestuur                                   |
| Deelnemers                         | Beuningen, Druten, Heumen, Nijmegen, Mook en Middelaar, Wijchen, Berg en Dal |

#### *Openbaar en gemeentelijk belang*

De MGR heeft 2 modules, het Werkbedrijf en IRvN. De gemeente Berg en Dal is deelnemer in beide modules. Het Werkbedrijf voert de op re-integratie gerichte taken uit de Participatiewet en de taken op grond van de Wet sociale werkvoorziening uit. De module IRvN voert een aantal ICT-taken uit voor de gemeenten in de regio.

#### *Ontwikkelingen*

#### *Financiële informatie (bedragen x € 1.000)*

|                                 | <b>Rekening<br/>2016</b> | <b>Begroting<br/>2017</b> | <b>Begroting<br/>2018</b> |
|---------------------------------|--------------------------|---------------------------|---------------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | -7.182                   | -6.756                    | <b>-6.839</b>             |

|                        | <b>Begin<br/>boekjaar</b> | <b>Eind boekjaar</b> |
|------------------------|---------------------------|----------------------|
| Aandeel belang (%)     | 10,96%                    | 10,96%               |
| Resultaat              |                           | 472                  |
| Omvang eigen vermogen  | 239                       | 472                  |
| Omvang vreemd vermogen | 10.123                    | 23.370               |

#### Toelichting

Opgenomen zijn de cijfers van laatst bekende verantwoordingsjaar 2016

#### *Risico's*

De risico's van het Werkbedrijf staan in de begroting van het Werkbedrijf. Aangezien het Werkbedrijf geen algemene reserve mag aanhouden, moet elke gemeente haar risicodeel in de eigen begroting opnemen. De verwachtingswaarde van de risico's bedraagt € 3,945 miljoen en het risico op € 1,976 miljoen. Ons aandeel bedraagt daarin ongeveer 9%.

## Munitax Gemeentelijk belastingkantoor

|                                    |                                                   |
|------------------------------------|---------------------------------------------------|
| Rechtsvorm                         | Gemeenschappelijke regeling                       |
| Vestigingsplaats                   | Beuningen                                         |
| Verantwoordelijke portefeuille     | S. Fleuren                                        |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Afgevaardigde gemeente                            |
| Deelnemers                         | Beuningen, Heumen, Wijchen, Druten en Berg en Dal |

### *Openbaar en gemeentelijk belang*

De deelnemende gemeenten hebben een gezamenlijke uitvoeringsorganisatie. Deze is ondergebracht bij de centrumgemeente Beuningen, op basis van de wet Gemeenschappelijke Regelingen. De taken van Munitax zijn vastgelegd in de gemeenschappelijke regeling en bestaan uit: a. de heffing en invordering van belastingen; b. de uitvoering van de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ); c. het administreren van de relevante vastgoedgegevens; d. het verstrekken van vastgoedgegevens aan de deelnemers en derden.

### *Ontwikkelingen*

### *Financiële informatie (bedragen x € 1.000)*

|                                 | <b>Rekening<br/>2016</b>  | <b>Begroting<br/>2017</b> | <b>Begroting<br/>2018</b> |
|---------------------------------|---------------------------|---------------------------|---------------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | -555                      | -519                      | -512                      |
|                                 | <b>Begin<br/>boekjaar</b> | <b>Eind boekjaar</b>      |                           |
| Aandeel belang (%)              | 25,23%                    | 25,23%                    |                           |
| Resultaat                       |                           |                           |                           |
| Omvang eigen vermogen           |                           |                           |                           |
| Omvang vreemd vermogen          |                           |                           |                           |

### Toelichting

De deelnemende gemeenten dragen ieder voor hun aandeel bij in de kosten van de gemeenschappelijke regeling.

### *Risico's*

Geen gegevens bekend.

## Omgevingsdienst Rijk van Nijmegen

|                                    |                                                                                   |
|------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|
| Rechtsvorm                         | Gemeenschappelijke regeling                                                       |
| Vestigingsplaats                   | Nijmegen                                                                          |
| Verantwoordelijke portefeuille     | S. Thijssen                                                                       |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Lid algemeen bestuur/Lid dagelijks bestuur                                        |
| Deelnemers                         | Beuningen, Druten, Heumen, Nijmegen, Wijchen, Berg en Dal en provincie Gelderland |

### *Openbaar en gemeentelijk belang*

Gemeenschappelijke behartiging van de belangen van de deelnemers op het gebied van vergunningverlening, toezicht en handhaving in het kader van het omgevingsrecht. Het doel van de vorming van de ODRN is het bereiken van een hogere kwaliteit van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) en door bundeling van deze taken de efficiency te verbeteren. Alle deelnemende gemeenten hebben hun milieutaken ingebracht (verplichting vanuit het Rijk). De gemeente Berg en Dal, gemeente Nijmegen en de provincie Gelderland hebben ook de uitvoering van de bouwtaken



(Wabo-breed) ingebracht.

#### Ontwikkelingen

Verder vormgeven van de externe gerichtheid. Een belangrijk uitgangspunt is leren en verbeteren. De investering in het management informatiesysteem (WRS) van de laatste jaren betaalt zich uit. Het permanente zicht op de stand binnen het primaire proces maakt dat de ODRN levert wat afgesproken is. Daarmee presenteert het zich als een betrouwbare partner naar de opdrachtgever. Het wetsvoorstel omtrent private kwaliteitsborging en de Omgevingswet (geplande gefaseerde invoering vanaf 2019) zullen effect hebben op de uitvoering van de VTH-taken door de ODRN.

#### Financiële informatie (bedragen x € 1.000)

|                                 | Rekening<br>2016 | Begroting<br>2017 | Begroting<br>2018 |
|---------------------------------|------------------|-------------------|-------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | -1.381           | -1.601            | -1.590            |

  

|                        | Begin<br>boekjaar | Eind boekjaar |
|------------------------|-------------------|---------------|
| Aandeel belang (%)     | 13,87%            | 13,87%        |
| Resultaat              |                   | 538           |
| Omvang eigen vermogen  | 968               | 738           |
| Omvang vreemd vermogen | 2.809             | 3.252         |

#### Toelichting

Opgenomen zijn de cijfers uit het laatst bekende verantwoordingsjaar 2016

#### Risico's

Het totaal van de risico's van de ODRN bedraagt € 803.000. Hiervan heeft € 200.000 betrekking op bedrijfsvoeringsrisico's die de ODRN zelf kan opvangen. De overige (bestuurlijke) risico's bedragen dan € 603.000. De ODRN rekent vervolgens met een dempingsfactor van 0,6 omdat niet alle risico's zich tegelijkertijd zullen voordoen.  $0,6 \times € 603.000 = € 361.800$ . Onze gemeente heeft een aandeel van 13,87%.  $€ 361.800 \times 13,87\% = € 50.000$ .

#### Regionaal Bureau voor Toerisme Arnhem Nijmegen

|                                    |                                          |
|------------------------------------|------------------------------------------|
| Rechtsvorm                         | Stichtingen en verenigingen              |
| Vestigingsplaats                   | Elst                                     |
| Verantwoordelijke portefeuille     | S. Fleuren                               |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Afgevaardigde gemeente                   |
| Deelnemers                         | 18 gemeenten in de regio Arnhem Nijmegen |

#### Openbaar en gemeentelijk belang

Het vergroten van het toeristisch marktaandeel van de Regio Arnhem Nijmegen.

#### Ontwikkelingen

Samen met het Veluws Bureau voor Toerisme (VBT) heeft RBT/KAN Regiomarketing Gelderland opgericht voor de toeristische marketing van beide regio's. In september 2016 is de strategische marketingvisie 2017-2020 gepresenteerd.

#### Financiële informatie (bedragen x € 1.000)

|                                 | Rekening<br>2016 | Begroting<br>2017 | Begroting<br>2018 |
|---------------------------------|------------------|-------------------|-------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | -45              | -46               | -46               |

  

|                    | Begin<br>boekjaar | Eind boekjaar |
|--------------------|-------------------|---------------|
| Aandeel belang (%) | Niet bekend       | Niet bekend   |
| Resultaat          |                   |               |

Omvang eigen vermogen  
Omvang vreemd vermogen

#### Toelichting

De gemeentelijke bijdrage is bepaald op basis van het aantal inwoners. De bijdrage per inwoner bedraagt € 1,34.

#### *Risico's*

Geen gegevens bekend.

### **Veiligheidsregio Gelderland Zuid**

|                                    |                                                                                                                                                                                  |
|------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Rechtsvorm                         | Gemeenschappelijke regeling                                                                                                                                                      |
| Vestigingsplaats                   | Nijmegen                                                                                                                                                                         |
| Verantwoordelijke portefeuille     | M. Slinkman                                                                                                                                                                      |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Lid Algemeen bestuur                                                                                                                                                             |
| Deelnemers                         | Berg en Dal, Beuningen, Buren, Culemborg, Druten, Geldermalsen, Heumen, Lingewaal, Maasdriel, Neder-Betuwe, Neerijnen, Nijmegen, Tiel, West Maas en Waal, Wijchen en Zaltbommel. |

#### *Openbaar en gemeentelijk belang*

De VRGZ behartigt de belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van hulpverlening en veiligheid.

#### *Ontwikkelingen*

In de programmabegroting 2018 en meerjarenraming 2019-2021 is zo veel mogelijk rekening gehouden met de volgende voorzienbare ontwikkelingen: - landelijke meldkamerorganisatie - (tijdelijke) Wet Ambulancezorg - volumegroei ambulancezorg - decentralisatie van zorgtaken naar gemeenten - omgevingswet - informatiebeveiliging - gemeenteraadsverkiezingen - toename aantal evenementen - snelheid van communicatie - klimaatveranderingen

#### *Financiële informatie (bedragen x € 1.000)*

|                                 | <b>Rekening<br/>2016</b> | <b>Begroting<br/>2017</b> | <b>Begroting<br/>2018</b> |
|---------------------------------|--------------------------|---------------------------|---------------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | -1.982                   | -1.998                    | <b>-2.057</b>             |

  

|                        | <b>Begin<br/>boekjaar</b> | <b>Eind boekjaar</b> |
|------------------------|---------------------------|----------------------|
| Aandeel belang (%)     | 5,75%                     | 5,75%                |
| Resultaat              |                           | -188                 |
| Omvang eigen vermogen  | 5.881                     | 5.901                |
| Omvang vreemd vermogen | 46.070                    | 46.396               |

#### Toelichting

#### *Risico's*

Volgens het rapport van de Adviesfunctie van de gemeente Nijmegen is ons aandeel in het berekende risico € 86.272. Dit is gebaseerd op het verschil tussen de risico's en de aanwezige reserve. Daarnaast heeft de VRGZ een bezuinigingstaakstelling gekregen van € 850.000. Het aandeel van onze gemeente is ongeveer € 49.000. Ervan uitgaande dat hiervan 75% gerealiseerd kan worden, is het risico dat blijft hangen 25% ofwel ongeveer € 12.000. Het totale risico komt hiermee op € 98.000.

### **Vitens NV**

|                                    |                                                             |
|------------------------------------|-------------------------------------------------------------|
| Rechtsvorm                         | Vennootschappen en coöperaties                              |
| Vestigingsplaats                   | Arnhem                                                      |
| Verantwoordelijke portefeuille     | A. ten Westeneind                                           |
| Functie(s) betrokken bestuurder(s) | Afgevaardigde in Algemene Vergadering van Aandeelhouders    |
| Deelnemers                         | Gemeenten en provincies in het verzorgingsgebied van Vitens |

#### *Openbaar en gemeentelijk belang*

Het voorzien in schoon en veilig drinkwater.

#### *Ontwikkelingen*

Vitens wil vooruitlopen op de volgende ontwikkelingen: - zowel burgers als overheden eisen in toenemende mate transparantie en verantwoording; - zichtbaar maken hoe de kwaliteit van drinkwater hoog wordt gehouden; - uitspraak doen in het debat over bescherming waterbronnen; - leveren van hoge flexibiliteit en service; - meer online-dienstverlening.

#### *Financiële informatie (bedragen x € 1.000)*

|                                 | <b>Rekening<br/>2016</b> | <b>Begroting<br/>2017</b> | <b>Begroting<br/>2018</b> |
|---------------------------------|--------------------------|---------------------------|---------------------------|
| Jaarlijkse bijdrage Berg en Dal | 39                       | 36                        | <b>32</b>                 |

|                        | <b>Begin<br/>boekjaar</b>     | <b>Eind boekjaar</b>          |
|------------------------|-------------------------------|-------------------------------|
| Aandeel belang (%)     | 13.352 gewone aandelen(0,23%) | 13.352 gewone aandelen(0,23%) |
| Resultaat              |                               | 13.000                        |
| Omvang eigen vermogen  | 526.300                       | 525.700                       |
| Omvang vreemd vermogen | 1.223.800                     | 1.223.900                     |

#### Toelichting

Financieel resultaat en omvang eigen- en vreemd vermogen zijn de verwachte resultaten over 2018

#### *Risico's*

Geen gegevens bekend.

## Grondbeleid

In het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV) wordt in artikel 9.2 aangegeven dat de paragraaf grondbeleid een verplicht onderdeel vormt van de begroting. De verplichte paragraaf grondbeleid moet ten minste ingaan op (artikel 16 van het BBV):

1. Een visie op het grondbeleid in relatie tot de doelstellingen van de programma's die zijn opgenomen in de begroting;
2. Een aanduiding van de wijze waarop de gemeente het grondbeleid uitvoert;
3. Een actuele prognose van de te verwachten resultaten van de totale grondexploitatie;
4. Een onderbouwing van de geraamde winstneming;
5. De beleidsuitgangspunten omtrent de reserves voor grondzaken in relatie tot de risico's van de grondzaken.

### Visie op en wijze van het grondbeleid

Met het invoeren van de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening in 2008 is de gemeente verplicht om haar ruimtelijk beleid vast te leggen in een structuurvisie. In onderstaande tabel volgt een korte toelichting op de ruimtelijke visie voor de drie voormalige gemeenten:

| Visie                 | Toelichting                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |
|-----------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Millingen aan de Rijn | Op 29 januari 2013 heeft de gemeenteraad van Millingen aan de Rijn de Structuurvisie Millingen aan de Rijn 2025 "Millingen is het Waard" vastgesteld. In de structuurvisie legt de gemeente de hoofdlijnen vast van het ruimtelijk beleid tot 2025, evenals de manier waarop dit bereikt kan worden. Aan de structuurvisie is een uitvoeringsprogramma gekoppeld. Door de gemeenteraad is, in aanvulling op de structuurvisie, een strategische visie vastgesteld. De strategische visie bestaat uit 10 punten die de bevolking het meest belangrijk vindt voor de toekomst van Millingen aan de Rijn.                                                |
| Ubbergen              | Op 6 oktober 2011 heeft de gemeenteraad van Ubbergen de structuurvisie "Buitengewoon Ubbergen 2020" vastgesteld. De structuurvisie geeft het ruimtelijk beleid voor een periode van 10 jaar weer.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
| Groesbeek             | Op 21 juni 2012 heeft de gemeenteraad van Groesbeek de Strategische Visie Groesbeek 2025 vastgesteld. Hiermee schetst de gemeente de koers van de gemeente richting het jaar 2025. Deze koers is integraal, gemeentebreed en vraagt om een nadere ruimtelijke concretisering in de vorm van een structuurvisie. Op 27 juni 2013 heeft de gemeenteraad van Groesbeek dan ook de Structuurvisie Groesbeek 2025 vastgesteld. Met deze structuurvisie schetst het gemeentebestuur de strategie en kaders op hoofdlijnen voor de ruimtelijke ontwikkeling van Groesbeek. De structuurvisie zelf volgt in haar opbouw de pijlers uit de strategische visie. |

Ondanks de herindeling per 1 januari 2015 blijven de visies ten aanzien van de kernen geldig. In 2018 zal dan ook geen nieuwe gemeentelijke structuurvisie opgesteld worden.

#### Nota grondbeleid

Het gemeentelijk grondbeleid is een instrument om ruimtelijke doelstellingen te bereiken op het terrein van volkshuisvesting, ruimtelijke ordening, economische ontwikkeling, openbare ruimte, infrastructuur, recreatie en natuur. Het grondbeleid is geen doel op zich, maar dienstbaar aan de hiervoor benoemde beleidsvelden. De wijze waarop deze doelstellingen kunnen worden bereikt, is vastgelegd in de Nota grondbeleid.

Het grondbeleid van de gemeente Berg en Dal is verantwoord in de Nota grondbeleid gemeente Berg en Dal 2017. Daarin is vastgelegd dat het voeren van een actief grondbeleid als klassiek model niet toereikend is. Dit vanwege het risico, de beperkte grondpositie en het ontbreken van middelen, waardoor grondverwerving en zelfstandige gronduitgifte niet vaak voorkomen. De gemeente heeft dan ook gekozen voor het voeren van overwegend faciliterend beleid.

De Nota grondbeleid is een kaderstellend gemeentelijk beleidsstuk waarin de gemeenteraad de kaders aangeeft waarbinnen het college en de ambtelijke organisatie het grondbeleid kunnen uitvoeren. Op 13 juli 2017 heeft de gemeenteraad de Nota grondbeleid vastgesteld.

#### Visie in relatie tot de begroting – Programma 3 Onze gemeente

In het kader van het grondbeleid is programma 3 – Onze gemeente – van betekenis. De belangrijkste ontwikkelingen zijn:

##### *Economie en werkgelegenheid*

In 2013 is door de Stadsregio het Regionaal Programma Bedrijventerrein (RPB) op detailniveau aangepast. In het RPB zijn afspraken vastgelegd over de afstemming van vraag en aanbod (tot 2025) naar bedrijventerreinen, zorgvuldig ruimtegebruik, intensivering, segmentering en de herstructurering van verouderde bedrijventerreinen. In het RPB is voor Berg en Dal rekening gehouden met de ontwikkeling van de eerste fase van het Hulsbeek terrein als nieuw bedrijventerrein. Op dinsdag 7 oktober 2014 heeft het college besloten tot het voorlopig “on hold” zetten van de ontwikkeling van het nieuwe bedrijventerrein. Binnen de kern van Groesbeek is een voorraad van circa 25.000 m<sup>2</sup> aan nog uit te geven oppervlak voor handen binnen het bedrijventerrein Mies voor dezelfde doelgroep.

Rekening houdend met de ladder voor duurzame verstedelijking (eerst afstemmen op de regionale behoefte, dan inbreiding, dan uitbreiding), is in 2014 besloten om de gronden in het complex Niet In Exploitatie Genomen Gronden te houden en af te waarderen. Lieskes Wengs in Leuth is ook genoemd in het RPB. Voor het plangebied geldt een onherroepelijk bestemmingsplan. De kadernota toerisme en de beleidsvisie economische zaken zijn vastgesteld.

In 2015 zijn de samenwerkende regiogemeenten in het Gemeenschappelijk Orgaan, onderdeel Economie, begonnen met het herijken van het programma voor werklocaties. In het traject is vanuit gemeente Berg en Dal aangedrongen op het maken van een duidelijk onderscheid tussen lokale en regionale bedrijventerreinen.

##### *Wonen*

De ambitie is een gedifferentieerd aanbod van duurzame, betaalbare en levensloopbestendige woningen. De voorziene woningbouwprogrammering is voldoende om te voorzien in de woningbouwbehoefte voor de komende 10 jaar en verder. In de tweede helft van 2015 is een woningmarktonderzoek uitgevoerd. Op basis van het onderzoek is een uitvoeringsprogramma (woonagenda) vastgesteld. Dit vormt de basis voor nieuwe prestatie - afspraken met de corporaties Oosterpoort, Waardwonen en de twee huurdersbelangenverenigingen. Ook worden dan de mogelijke gevolgen voor de projecten inzichtelijk gemaakt. Duidelijk is dat geen nieuwe gronden voor planontwikkeling nodig zijn buiten de al bekende locaties.

##### *Grondzaken*

Doelstelling is het opzetten van actuele beleidskaders en een administratie, om adequaat te kunnen handelen bij vastgoed - en grondtransacties in het algemeen en bij illegale situaties in het bijzonder. In 2015 is begonnen met de inventariserende werkzaamheden ten behoeve van het opzetten van een eigendomsadministratie (vastgoed- en grondregistratiesysteem). Naar verwachting zal het systeem in 2018 opgeleverd worden.

### Relevante ontwikkelingen op rijksniveau met gevolgen voor gemeente Vennootschapsbelastingplicht

Per 1 januari 2016 is de vennootschapsbelasting voor publieke organisaties ingevoerd. Het heeft tot gevolg dat de gemeente belasting moet afdragen over de winst die ze met “commerciële activiteiten” maakt. Onder commerciële activiteiten worden in dit verband activiteiten verstaan die zowel door de gemeente als door private partijen (kunnen) worden verricht. Binnen de gemeente is, in samenwerking met adviseurs van Baker Tilly Berk, een Quick Scan uitgevoerd om te kijken of de gemeente (voor het onderdeel grondexploitaties) in aanmerking komt voor vennootschapsbelasting. Op basis van deze inventarisatie is gebleken dat gemeente Berg en Dal voor dit onderdeel niet in aanmerking komt voor de vennootschapsbelasting. Dit is hoofdzakelijk toe te rekenen aan het tekort op de grondexploitaties van het Centrumplan in Groesbeek.

### Besluit Begroting en Verantwoording (BBV)

Met ingang van 1 januari 2016 zijn een aantal wijzigingen doorgevoerd vanuit het BBV. Vanuit de commissie BBV zijn een drietal relevante notities uitgebracht die van invloed zijn op de verantwoording met betrekking tot de grondexploitaties. Het betreft de notitie grondexploitaties, de notitie faciliterend grondbeleid en de notitie rente. Op hoofdlijnen zijn de volgende items van belang:

- Eerst was sprake van een onderscheid in een complex Niet In Exploitatie Genomen Gronden en in een complex Bouw In Exploitatie. Nu wordt een onderscheid gemaakt in Bouwgrond In Exploitatie (actief grondbeleid), Materieel Vaste Activa (strategische gronden) en in vorderingen op de balans (faciliterende projecten)
- De toe te rekenen rente aan de grondexploitaties moet gebaseerd worden op de daadwerkelijk te betalen rente over het vreemd vermogen. Dit betekent dat we de oorspronkelijke omslagrente van 3% op jaarbasis niet meer toe mogen passen. Het toe te rekenen percentage is nu vastgesteld op 0,79% rente op jaarbasis.
- Om risico's die samenhangen met zeer langlopende projecten te beperken mag de looptijd van een grondexploitatie maximaal 10 jaar bedragen. Deze 10 jaar dient te worden gehanteerd als richttermijn, die voortschrijdend moet worden bekeken en waar alleen gemotiveerd van kan worden afgeweken. Een gemotiveerde afwijking houdt in dat deze motivatie is geautoriseerd door de raad en verantwoord in de begroting en de jaarstukken. De motivatie moet ook zijn voorzien van risico beperkende maatregelen die de gemeente heeft genomen om de onzekerheden en risico's die gepaard gaan met de langere doorlooptijd te verminderen. Dit item speelt niet voor gemeente Berg en Dal. De grondexploitatie voor bedrijventerrein Mies en Kloosterpad West kennen een einddatum van 31 december 2022 en vallen daarmee binnen de 10 jaarstermijn.

Met het actualiseren van de grondexploitaties van peildatum 1 januari 2016 naar 1 januari 2017 zijn alle wijzigingen doorgevoerd.

### **Prognose te verwachten resultaat**

#### Algemeen

De raad van gemeente Berg en Dal heeft op donderdag 15 juni 2017 de geactualiseerde grondexploitaties, zoals verantwoord in het complex Bouwgrond In Exploitatie, vastgesteld als financieel kader (Griffiers nummer B34 – Zaaknummer Z 17 56023 – Documentnummer VB / Raad / 17 / 00481). De prognoses van de te verwachten resultaten van de grondexploitaties zijn dan ook op het hiervoor benoemde financiële kader gebaseerd.

#### Bouwgrond In Exploitatie

Het complex Bouwgrond In Exploitatie wordt op de balans verantwoord onder vlottende activa (voorraad gronden onderhanden werken). Het gaat hier om projecten waarvoor kaders door de raad zijn vastgesteld (waaronder het financieel kader). Voor elk van deze projecten heeft de raad een grondexploitatiebegroting vastgesteld. Hierbij is sprake van actief

grondbeleid en dat betekent dat de gemeente risicodragend optreedt. Daarbij moet gedacht worden aan het zelf aankopen van gronden, het bouw – en woonrijp maken en vervolgens het uitgeven van bouwrijpe gronden. De gemeentelijke kosten worden in dit geval gedekt door het uitgeven van bouwrijpe gronden. In onderstaande tabel worden de resultaten van de diverse projecten, verantwoord in het complex Bouwgrond In Exploitatie, op peildatum 1 januari 2017 weergegeven:

| Project                         | Boekwaarde     | Te verwachten na 01.01.2017 |           |
|---------------------------------|----------------|-----------------------------|-----------|
|                                 | per 31.12.2016 | Kosten                      | Opbrengst |
|                                 | A              | B                           | C         |
| <i>Bouwgrond in Exploitatie</i> |                |                             |           |
| Bedrijventerrein Mies           | -1.544         | -576                        | 2         |
| Dorpsstraat Mariendaal          | -2.171         | -203                        |           |
| Spoorlaan                       | 291            | -1.041                      |           |
| Markt                           | 392            | -551                        |           |
| Kloosterpad West                | -475           | -64                         |           |
| Openbare ruimte                 | -265           | 0                           |           |
| Drulse Beek                     | -138           | -129                        | 1         |
| Hubertushof                     | 310            | -8                          |           |
| Bouwkamp                        | -125           | -2                          |           |
| Pastoor van Tielstraat          | -0             | -20                         |           |
| <b>Totaal</b>                   | <b>-3.725</b>  | <b>-2.593</b>               | <b>4</b>  |

In het Besluit Begroting en Verantwoording is aangegeven dat het treffen van een afboeking of een voorziening direct gebeurt bij een geprognosticeerd verlies ter grootte van dit volledige verlies. Als sprake is van een voorziening ingericht ter bestrijding van de (verwachte) tekorten in grondexploitaties, dan moeten die worden gepresenteerd als een waarde correctie op de post bouwgrond in exploitatie. De grondexploitaties voor Dorpsstraat Mariendaal, Spoorlaan, Markt, Kloosterpad West en de Openbare Ruimte (allen onderdeel van het Centrumplan Groesbeek) kennen een tekort en daarvoor zijn dan ook voorzieningen getroffen. In onderstaande tabel wordt het saldo voorraad gronden onderhanden werken per 31 december 2016 weergegeven:

| Project                                          | Boekwaarde     | Voorzieningen     | Saldo voor |
|--------------------------------------------------|----------------|-------------------|------------|
|                                                  | per 31.12.2016 | exploitatietekort | gronden    |
| <i>Bouwgrond in Exploitatie</i>                  |                |                   |            |
| Bedrijventerrein Mies                            | -1.544         | 0                 | -1         |
| Dorpsstraat Mariendaal                           | -2.171         | 2.254             |            |
| Spoorlaan                                        | 291            | 725               | 1          |
| Markt                                            | 392            | 147               |            |
| Kloosterpad West                                 | -475           | 61                |            |
| Openbare ruimte                                  | -265           | 250               |            |
| Drulse Beek                                      | -138           | 0                 |            |
| Hubertushof                                      | 310            | 0                 |            |
| Bouwkamp                                         | -125           | 0                 |            |
| Pastoor van Tielstraat                           | -0             | 0                 |            |
| <b>Saldo voorraad gronden onderhanden werken</b> | <b>-3.725</b>  | <b>3.437</b>      |            |

\* Bij een project, waarvoor geldt dat per saldo meer kosten dan opbrengsten zijn gerealiseerd, wordt gesproken van een negatieve boekwaarde in plaats van een positieve boekwaarde.

Uit het overzicht volgt dat de boekwaarde per saldo uitkomt op € 3.725.000 negatief per 31 december 2016. In totaliteit is een voorziening voor het tekort op de grondexploitaties getroffen van € 3.437.000 per 31 december 2016 en dat resulteert uiteindelijk in een saldo onderhanden werken van € 288.000 negatief per 31 december 2016.

Per project zoals verantwoord in het complex Bouwgrond In Exploitatie volgt een korte toelichting.

### **Bedrijventerrein Mies**

We ontwikkelen het plangebied door actief grondbeleid en dat betekent ook dat de gemeente hier risicodragend is. De geactualiseerde grondexploitatie kent op peildatum 1 januari 2017 een overschot. Alle benodigde gronden voor de ontwikkeling van het plan zijn verworven en de “opschortende voorwaarde” betreffende de levering van gronden aan de gemeente is in het eerste kwartaal van 2017 opgeheven. Inmiddels is de tweede fase bouwrijp gemaakt en is 3.700 m<sup>2</sup> bouwrijpe grond verkocht aan al gevestigde bedrijven die willen uitbreiden. Daarnaast zijn er nog opties op 2 kavels van in totaal 4.600 m<sup>2</sup>.

### **Centrumplan**

#### *Dorpsstraat Mariendaal*

De grondexploitatie voor Dorpsstraat Mariendaal kent een tekort. De inrichting van de buitenruimte is nagenoeg gereed en de verwachting is dan ook dat de eindafrekening met de aannemer nog dit jaar zal plaatsvinden. Verder zijn alle stukken ingediend om tot afwikkeling van de subsidies te komen. Dit punt geldt overigens voor alle grondexploitaties binnen het Centrumplan van Groesbeek. Al met al is dan ook de verwachting dat de grondexploitatie voor Dorpsstraat Mariendaal per 31 december 2017 met een verlies zal sluiten.

#### *Spoorlaan*

Ook de grondexploitatie voor Spoorlaan laat een tekort zien. De geprognosticeerde grondopbrengsten zijn in 2016 gerealiseerd en inmiddels zijn de twee supermarkten geopend. Ook de buitenruimte is nagenoeg volledig ingericht.

#### *Markt*

De grondexploitatie voorziet in de herinrichting van de markt (huidige parkeerplaats op maaiveld tussen Dorpsstraat, Spoorlaan, de HEMA en Dorpsstraat Mariendaal). Naar verwachting zal het herinrichten van de Markt in 2018 plaatsvinden. De grondexploitatie kent een tekort.

#### *Kloosterpad West*

Voor de ontwikkeling van de locatie is een overeenkomst gesloten met aannemer Kaal uit Groesbeek. In de grondexploitatie wordt rekening gehouden met het bouwrijp maken van de locatie en met de verkoop van bouwrijpe grond ten behoeve van woningbouw.



## **Drulse Beek**

Ten behoeve van de ontwikkeling van het voormalige sportpark is een overeenkomst gesloten met Oosterpoort. Het plan voorziet in de bouw van huur - en koopwoningen. De gemeente heeft de gronden verkocht aan Oosterpoort, maar de daadwerkelijke afnameverplichting door Oosterpoort ontstaat op het moment dat de uiteindelijke afnemer dan wel bewoner een kavel of woning heeft gekocht. Voor de latere betaling van de koopsom van de bouw kavels waarvoor een bouwvergunning is afgegeven, is Oosterpoort op basis van de oorspronkelijke overeenkomst een rentevergoeding verschuldigd aan de gemeente. De verkoop van kavels voor grondgebonden woningen verloopt voorspoedig. Dit in tegenstelling tot de verkoop van bouwrijpe grond voor de ontwikkeling van de appartementen. Op dit moment wordt door Oosterpoort gezocht naar een ontwikkelaar / belegger voor de ontwikkeling van deze appartementen. Dit jaar zal duidelijk worden of deze ontwikkeling doorgaat. Een terugval optie betreft de ontwikkeling van grondgebonden woningen.

## **Hubertushof**

Begin 2012 is een realisatie - overeenkomst gesloten tussen de gemeente en de ontwikkelaar. Het plan betrof in het begin de bouw van 15 koopappartementen op de voormalige locatie van de Hubertusschool aan de Kerkdijk in Ooij. Als gevolg van de veranderde marktomstandigheden is het programma aangepast (van 15 koopappartementen naar 12 koopappartementen). Het bestemmingsplan is op 17 april 2013 bij besluit van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State onherroepelijk geworden. De koopsom van de bouwrijpe grond is in 2016 aan de gemeente overgemaakt. In de toelichting op de geactualiseerde grondexploitatie van peildatum 1 januari 2016 naar 1 januari 2017 is aangegeven dat het perceel verkocht is met de wetenschap (op basis van een uitgevoerde bodemonderzoek) dat de grond verontreinigd is. Destijds is overeengekomen dat de meerkosten van de sanering (in het geval de saneringskosten boven een vastgesteld bedrag zou uitkomen) bij de gemeente in rekening gebracht zou worden. Het risico is in het register van de jaarrekening ultimo 2016 opgenomen. Inmiddels is duidelijk geworden dat het risico niet aan de orde is en dat daarmee de grondexploitatie per 31 december 2017 dan ook afgesloten kan worden. Het risico is uit het register geschrapt.

## **Bouwkamp**

Op het bedrijventerrein is nog een laatste bedrijfskavel in voorraad. In de eerste helft van 2017 hebben gesprekken plaatsgevonden met een ondernemer uit Beek Ubbergen. De gesprekken zijn voorspoedig verlopen en de betreffende partij wil de kavel in 2017 kopen. De betreffende partij is nu druk doende met het rondkrijgen van de financiering. Indien de koop ook daadwerkelijk doorgang zal vinden, betekent dat de grondexploitatie voor Bouwkamp in 2017 met een winst afgesloten kan worden. Dat overschot voegen we in dat geval toe aan de algemene reserve.

## **Pastoor van Tielstraat**

Het oorspronkelijk plan betreft de sloop van 20 huurwoningen en de bouw van maximaal 37 nieuwe woningen (19 betaalbaar en 18 in de prijsklasse duur). Voormalig gemeente Ubbergen heeft een realisatie - overeenkomst met Oosterpoort gesloten. Het plangebied is door Oosterpoort bouwrijp gemaakt. In het kader van de renovatie van de sportvelden Leuth heeft een grondruil van een bouwperceel met een bijveld van de voetbalvereniging plaatsgevonden tussen Oosterpoort en Jansen Bouwontwikkeling. Inmiddels heeft Jansen Bouwontwikkeling een vergunning aangevraagd voor de bouw van 16 koopwoningen (de verkoop van de woningen is ook gestart).

## Inzicht in gronden als materieel vaste activa

### Algemeen

Voor de gronden die aanvankelijk in het complex Niet In Exploitatie Genomen Gronden waren opgenomen (vlottende activa – voorraad gronden zonder kostprijsberekening) geldt dat ze, als gevolg van de wijzigingen vanuit het Besluit Begroting en Verantwoording, met ingang van 1 januari 2017 als Materieel Vaste Activa op de balans worden verantwoord. In onderstaande tabel is op hoofdlijnen een overzicht opgenomen van de boekwaarde per 31 december 2016:

| Project                                           | Bedragen x € 1               |                  |                              |
|---------------------------------------------------|------------------------------|------------------|------------------------------|
|                                                   | Boekwaarde<br>per 31.12.2015 | Mutaties<br>2016 | Boekwaarde<br>per 31.12.2016 |
| <i>Materieel Vaste Activa</i>                     |                              |                  |                              |
| Complex Algemeen                                  | -304                         | 0                |                              |
| Hemeltje in Groesbeek                             | -53                          | 0                |                              |
| Bedrijventerrein Hulsbeek in Groesbeek            | -136                         | 0                |                              |
| Voormalig Sportpark De Hove in Millingen a/d Rijn | -20                          | 0                |                              |
| <b>Totaal gronden als Materieel Vaste Activa</b>  | <b>-514</b>                  | <b>-</b>         |                              |

Uit het overzicht volgt dat in 2016 geen kosten dan wel opbrengsten aan de gronden zijn toegekend en dat is in overeenstemming met de vereisten ten aanzien van materieel vast actief.

Ten aanzien van het complex algemeen geldt dat een onderscheid te maken is in verhuurde gronden en in gronden die als voorraad dienen te worden vermeld. De grondvoorraad kent een oppervlak van 135.027 m<sup>2</sup> per 31 december 2016 en gerelateerd aan € 2,25 per m<sup>2</sup> resulteert dat in de waarde van € 303.810 per 31 december 2016.

De gemeentelijke eigendommen met betrekking tot 't Hemeltje (8.905 m<sup>2</sup>), Hulsbeek (22.637 m<sup>2</sup>) en de voormalige oefenhoek van sportpark De Hove (3.410 m<sup>2</sup>) zijn per 31 december 2016 gewaardeerd tegen € 6 per m<sup>2</sup> exclusief BTW. De prijs van € 6 per m<sup>2</sup> komt overeen met de agrarische waarde.

### Actueel inzicht

Op 13 juli 2017 is een concept overeenkomst tussen gemeente Berg en Dal en de ontwikkelaar Van Wanrooij met betrekking tot de ontwikkeling van de voormalige oefenhoek van Sportpark De Hove in Millingen aan de Rijn aan de raad voorgelegd. De raad heeft aangegeven geen wensen en bedenkingen kenbaar te maken#. Het besluit heeft dan ook tot gevolg dat de gemeente daadwerkelijk een overeenkomst zal gaan sluiten. Het financieel surplus (verkoop bouwrijpe grond gecorrigeerd met kosten ten laste van de gemeente) zal rechtstreeks ten goede komen aan het jaarresultaat.

## Vorderingen op de balans

### Algemeen

Voor een vijftal projecten geldt dat de gemeente een faciliterende rol inneemt en daarmee niet actief risicodragend anticipeert in een ontwikkeling. Met ingang van 1 januari 2017 zijn deze projecten, in navolging op de wijzigingen vanuit het BBV, op de balans verantwoord als vordering (overlopende passiva en activa - vooruit ontvangen en betaalde bedragen). Per 1 januari 2016 stonden de gronden nog als vlottende activa en dan specifiek als voorraad

gronden onderhanden werken verantwoord op de balans. Het gaat om de volgende projecten: Dekkerswald, Heikant in de Horst, Lieskes Wengs, Jan Arntzstraat en Morgenbad. In alle gevallen geldt dat een (anterieure) overeenkomst gesloten is met de betreffende ontwikkelaar.

#### *Actueel inzicht*

##### *Lieskes Wengs*

In 2014 is gebleken dat de ontwikkelaar niet tijdig kon voldoen aan betalingsverplichtingen als gevolg van onvoldoende voorhanden zijnde liquide middelen. Dit was het gevolg van de tegenvallende verkopen. Voormalig gemeente Ubbergen heeft ter zekerheidstelling tijdelijk een kavel in eigendom verkregen. De gemeenteraad van Ubbergen heeft in november 2014 een besluit genomen om de kavel aan te kopen onder de voorwaarde dat deze aan de ontwikkelaar, zonder winstoogmerk, wordt terug verkocht als hij binnen twee jaar aan zijn verplichtingen heeft voldaan. Op 28 februari 2017 heeft het college besloten om de termijn met een half jaar te verlengen tot 1 juli 2017. Inmiddels is duidelijk geworden dat we de betreffende kavel weer verkopen aan de ontwikkelaar. Naar verwachting zal deze transactie nog in 2017 plaatsvinden.

### **Beleidsuitgangspunten Reserves en voorzieningen grondzaken**

#### *Reserves*

De reserve Omslag Grote Werken (reserve van voormalig gemeente Groesbeek) is bij de beginbalans 2015 toegevoegd aan de algemene reserve. De reserve centrumontwikkeling Millingen aan de Rijn is toegevoegd aan de bestemmingsreserve lopende projecten. Er zijn verder geen reserves die een directe relatie hebben met grondexploitaties.

#### *Voorzieningen*

In het besluit begroting en verantwoording is aangegeven dat het treffen van een afboeking of een voorziening direct gebeurt bij een geprognosticeerd verlies ter grootte van dit volledige verlies. Als sprake is van een voorziening ingericht ter bestrijding van de (verwachte) tekorten in grondexploitaties, dan moet die worden gepresenteerd als een waarde correctie op de post bouwgrond in exploitatie (voorraden). De volgende grondexploitaties kennen een tekort en daarvoor is dan ook een voorziening getroffen:

| <b>Project Bouwgrond In Exploitatie</b> | <b>Tekort op<br/>einddatum</b> | <b>Einddatum</b> |
|-----------------------------------------|--------------------------------|------------------|
| Dorpsstraat Mariendaal                  | -2.254                         | 31.12.2017       |
| Spoorlaan                               | -725                           | 31.12.2019       |
| Markt                                   | -147                           | 31.12.2018       |
| Kloosterpad West                        | -61                            | 31.12.2022       |
| Openbare ruimte                         | -250                           | 31.12.2017       |
| <b>Totaal</b>                           | <b>-3.437</b>                  |                  |

Jaarlijks wordt bij de jaarrekening de hoogte van de voorziening in overeenstemming gebracht met de geprognosticeerde tekorten van de grondexploitatie (BIE).

# Financiële begroting

## Inleiding

Met het vaststellen van de Programmabegroting geeft de raad het college opdracht tot het realiseren van het programmaplan en autoriseert het college tot het doen van de daarvoor benodigde uitgaven (lasten) en het realiseren van inkomsten (baten). In dit deel van de financiële begroting vindt u naast een overzicht van de baten en lasten per programma ook een overzicht met het verloop van het financieel meerjarenperspectief (FMP) met een toelichting daarop.

## Financiële kaders

Voor het opstellen van de financiële begroting hebben wij de volgende uitgangspunten gehanteerd.

|                                       |                        |
|---------------------------------------|------------------------|
| Loonontwikkeling                      | cao/ 2,8%              |
| Prijsontwikkeling / inflatiecorrectie | 1,40%                  |
| Rente                                 | 1,50%                  |
| Leges m.u.v. bouwleges                | diversen               |
| Bouwleges                             | volgt bouwkosten       |
| Toeristenbelasting                    | + € 0,01               |
| Forensenbelasting                     | + 2,00%                |
| OZB-woningen                          | + 1,40%                |
| OZB-niet-woningen                     | + 1,40%                |
| Overige rechten                       | + 1,40%                |
| Afvalstoffenheffing                   | 100% kostendekkendheid |
| Rioolheffing                          | 100% kostendekkendheid |

Aantal inwoners:

|                  |        |
|------------------|--------|
| - per 01-01-2018 | 34.700 |
| - per 01-01-2019 | 34.600 |
| - per 01-01-2020 | 34.500 |
| - per 01-01-2021 | 34.500 |

Wij werken in onze kostenraming niet met algemene indexen. Er is voor het betreffende begrotingsjaar (in dit geval 2018) zo reëel mogelijk geraamd. Dit prijsniveau houden we constant in de meerjarenraming. Hiermee sluiten wij aan bij de methodiek die we hanteren bij het ramen van de algemene uitkering ("constante prijzen").

Voor de prijsontwikkeling, die we gebruiken bij de berekening van tarieven, is aansluiting gezocht bij het percentage van het Bruto Binnenlands Product (BBP). Dit percentage is berekend door het CPB (Centraal Plan Bureau) en is voor 2018 1,4%.

Voor verdere informatie over de tariefstijgingen verwijzen we naar de paragraaf lokale heffingen.

## Overzicht baten en lasten

In onderstaande tabel vindt u een overzicht van de baten en lasten per programma en de algemene dekkingsmiddelen. Dit levert een raming op van het saldo van de rekening van baten en lasten. Vervolgens is een aantal toevoegingen en onttrekkingen uit de reserves geraamd. Dit resulteert in het resultaat van de rekening van baten en lasten.

Bedragen x € 1.000

|                                           | Begroting<br>2017 actueel |                |               | Begroting<br>2018 |                |                | Verschil<br>2017/<br>2018 |
|-------------------------------------------|---------------------------|----------------|---------------|-------------------|----------------|----------------|---------------------------|
|                                           | Baten                     | Lasten         | Saldo         | Baten             | Lasten         | Saldo          | Saldo                     |
| Programma 1 Inwoner                       | 12.090                    | -43.359        | -31.269       | <b>11.644</b>     | <b>-43.155</b> | <b>-31.511</b> | -242                      |
| Programma 2 Onze buurt                    | 8.664                     | -19.942        | -11.278       | <b>8.452</b>      | <b>-20.125</b> | <b>-11.673</b> | -395                      |
| Programma 3 Onze gemeente                 | 1.542                     | -6.716         | -5.174        | <b>1.688</b>      | <b>-6.380</b>  | <b>-4.692</b>  | 483                       |
| Programma 4 Ons geld                      | 59.394                    | -5.546         | 53.848        | <b>61.774</b>     | <b>-5.079</b>  | <b>56.695</b>  | 2.847                     |
| Programma 5 Overhead                      | -                         | -7.985         | -7.985        | -                 | <b>-8.194</b>  | <b>-8.194</b>  | -209                      |
| <b>Saldo rekening baten en lasten</b>     | <b>81.690</b>             | <b>-83.548</b> | <b>-1.858</b> | <b>83.559</b>     | <b>-82.932</b> | <b>626</b>     | <b>2.484</b>              |
| Toevoeging aan reserves                   | -                         | -3.231         | -3.231        | -                 | <b>-2.078</b>  | <b>-2.078</b>  | 1.153                     |
| Onttrekking aan reserves                  | 4.879                     | -              | 4.879         | <b>2.745</b>      | -              | <b>2.745</b>   | -2.134                    |
| <b>Resultaat rekening baten en lasten</b> | <b>86.569</b>             | <b>-86.779</b> | <b>-210</b>   | <b>86.304</b>     | <b>-85.010</b> | <b>1.293</b>   | <b>1.503</b>              |

## Incidentele baten en lasten

Een goed beeld van de financiële positie van de gemeente vereist ook inzicht in de incidentele baten en lasten die in de begroting zijn verwerkt.

Hieronder vindt u een overzicht van de incidentele baten en lasten.

Bedragen  
x € 1.000

|                                                            | 2018        | 2019     | 2020       | 2021     |
|------------------------------------------------------------|-------------|----------|------------|----------|
| <b>Programma Inwoner</b>                                   |             |          |            |          |
| Bijdrage reorganisatiekosten Breed                         | -15         | -        | -          | -        |
| Kosten scholing VVE taalniveau 3F                          | -24         | -        | -          | -        |
| Rijksbijdrage scholing VVE taalniveau 3F                   | 24          | -        | -          | -        |
| Inhuur projectleider transformatie dure naar goedkope zorg | -100        | -        | -          | -        |
| <b>Totaal programma Inwoner</b>                            | <b>-115</b> | <b>-</b> | <b>-</b>   | <b>-</b> |
| <b>Programma Onze Buurt</b>                                |             |          |            |          |
| Afkoopsom en bijdrage veldverlichting BVC'12               | -68         | -        | -          | -        |
| Eenmalige extra bijdrage frictiekosten lokale omroep       | -12         | -        | -          | -        |
| Bijdrage GGD                                               | -32         | -        | -          | -        |
| Vervanging AED's                                           | -           | -        | -24        | -        |
| <b>Totaal programma Onze Buurt</b>                         | <b>-112</b> | <b>-</b> | <b>-24</b> | <b>-</b> |

|                                                  |   |     |   |   |
|--------------------------------------------------|---|-----|---|---|
| <b>Programma Onze Gemeente</b>                   | - | -   | - | - |
| Kadernota Toerisme: van trots naar topbestemming | - | -15 | - | - |

|                                       |          |            |          |          |
|---------------------------------------|----------|------------|----------|----------|
| <b>Totaal programma Onze Gemeente</b> | <b>-</b> | <b>-15</b> | <b>-</b> | <b>-</b> |
|---------------------------------------|----------|------------|----------|----------|

#### Programma Ons geld

|                                                           |       |   |   |   |
|-----------------------------------------------------------|-------|---|---|---|
| Extra geld rijk herindeling (gestort in algemene reserve) | 1.571 | - | - | - |
|-----------------------------------------------------------|-------|---|---|---|

|                                  |              |          |          |          |
|----------------------------------|--------------|----------|----------|----------|
| <b>Totaal programma Ons geld</b> | <b>1.571</b> | <b>-</b> | <b>-</b> | <b>-</b> |
|----------------------------------|--------------|----------|----------|----------|

|                           |              |            |            |          |
|---------------------------|--------------|------------|------------|----------|
| <b>Totaal exploitatie</b> | <b>1.344</b> | <b>-15</b> | <b>-24</b> | <b>-</b> |
|---------------------------|--------------|------------|------------|----------|

#### Reserves

|                                            |        |    |   |   |
|--------------------------------------------|--------|----|---|---|
| Storting in algemene reserve               | -1.571 | -  | - | - |
| Bijdrage reserve attributen sportcomplexen | 25     | -  | - | - |
| Bijdrage risicoreserve jeugd&wmo           | 1.057  | 43 | - | - |
| Bijdrage egalisatiereserve ODRN            | 101    | -  | - | - |

|                        |             |           |          |          |
|------------------------|-------------|-----------|----------|----------|
| <b>Totaal reserves</b> | <b>-388</b> | <b>43</b> | <b>-</b> | <b>-</b> |
|------------------------|-------------|-----------|----------|----------|

|               |            |           |            |          |
|---------------|------------|-----------|------------|----------|
| <b>Totaal</b> | <b>956</b> | <b>28</b> | <b>-24</b> | <b>-</b> |
|---------------|------------|-----------|------------|----------|

## Financieel MeerjarenPerspectief

Het Financieel MeerjarenPerspectief (FMP) ziet er voor de komende jaren als volgt uit:

*Bedragen x € 1.000*

|                                    | 2018         | 2019       | 2020        | 2021       |
|------------------------------------|--------------|------------|-------------|------------|
| FMP na vastgestelde Kadernota 2018 | 158          | -211       | -930        | -1.157     |
| Ontwikkeling saldo                 | 1.135        | 148        | 767         | 1.277      |
| <b>Actueel FMP</b>                 | <b>1.293</b> | <b>-63</b> | <b>-163</b> | <b>120</b> |
| <i>waarvan incidenteel</i>         | 956          | 28         | -24         | 0          |
| <i>structureel</i>                 | 337          | -91        | -139        | 120        |
| <b>FMP in begroting 2018</b>       | <b>1.293</b> | <b>-63</b> | <b>-163</b> | <b>120</b> |

Een begroting is structureel sluitend als deze sluitend is op basis van de structurele lasten en structurele baten. Incidentele lasten en baten blijven hierbij buiten beschouwing. Wanneer in dit kader het begrotingsjaar zelf (2018) niet sluitend is, wordt gekeken of het laatste jaar van de meerjarenraming (2021) structureel sluitend is.

Zowel de begroting 2018 als het laatste jaar van de meerjarenraming (2021) zijn sluitend.

## Geprognotiseerde balans

Bedragen x € 1.000

| <b>A C T I V A</b> | <b>1-1-<br/>2018</b> | <b>31-12-<br/>2018</b> | <b>31-12-<br/>2019</b> | <b>31-12-<br/>2020</b> | <b>31-12-<br/>2021</b> |
|--------------------|----------------------|------------------------|------------------------|------------------------|------------------------|
|--------------------|----------------------|------------------------|------------------------|------------------------|------------------------|

### Vaste activa

|                            |               |               |               |               |               |
|----------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Materiële vaste activa     | 76.732        | 79.839        | 80.587        | 80.978        | 80.832        |
| Financiële vaste activa    | 12.152        | 11.584        | 11.537        | 11.502        | 11.475        |
| <b>Totaal vaste activa</b> | <b>88.884</b> | <b>91.423</b> | <b>92.124</b> | <b>92.480</b> | <b>92.307</b> |

### Vlottende activa

|                                |               |               |               |               |               |
|--------------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Vorraden                       | 288           | 288           | 288           | 288           | 288           |
| Vorderingen                    | 12.500        | 12.500        | 12.500        | 12.500        | 12.500        |
| Liquide middelen               | 1.000         | 750           | 500           | 250           | 250           |
| Overlopende activa             | 150           | 150           | 150           | 150           | 150           |
| <b>Totaal vlottende activa</b> | <b>13.938</b> | <b>13.688</b> | <b>13.438</b> | <b>13.188</b> | <b>13.188</b> |

|                      |                |                |                |                |                |
|----------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| <b>Totaal activa</b> | <b>102.822</b> | <b>105.111</b> | <b>105.562</b> | <b>105.668</b> | <b>105.495</b> |
|----------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|

Bedragen x € 1.000

| <b>P A S S I V A</b> | <b>1-1-<br/>2018</b> | <b>31-12-<br/>2018</b> | <b>31-12-<br/>2019</b> | <b>31-12-<br/>2020</b> | <b>31-12-<br/>2021</b> |
|----------------------|----------------------|------------------------|------------------------|------------------------|------------------------|
|----------------------|----------------------|------------------------|------------------------|------------------------|------------------------|

### Vaste passiva

|                             |               |               |               |               |               |
|-----------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Eigen vermogen              | 51.231        | 50.576        | 49.489        | 48.438        | 47.424        |
| Voorzieningen               | 7.231         | 7.287         | 7.927         | 9.628         | 11.412        |
| Langlopende schulden        | 23.515        | 26.877        | 25.239        | 23.647        | 22.054        |
| <b>Totaal vaste passiva</b> | <b>81.977</b> | <b>84.740</b> | <b>82.655</b> | <b>81.714</b> | <b>80.890</b> |

### Vlottende passiva

|                                 |               |               |               |               |               |
|---------------------------------|---------------|---------------|---------------|---------------|---------------|
| Kortlopende schulden            | 16.845        | 16.371        | 18.907        | 19.954        | 20.605        |
| Overlopende passiva             | 4.000         | 4.000         | 4.000         | 4.000         | 4.000         |
| <b>Totaal vlottende passiva</b> | <b>20.845</b> | <b>20.371</b> | <b>22.907</b> | <b>23.954</b> | <b>24.605</b> |

|                       |                |                |                |                |                |
|-----------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|
| <b>Totaal passiva</b> | <b>102.822</b> | <b>105.111</b> | <b>105.562</b> | <b>105.668</b> | <b>105.495</b> |
|-----------------------|----------------|----------------|----------------|----------------|----------------|

Hieronder vindt u een toelichting op de reserves en voorzieningen.

Bedragen x € 1.000

| Reserve                                                        | Stand<br>1-1-2018 | Mutaties 2018<br>Onttrekking | Toevoeging   | Stand<br>31-12-2018 |
|----------------------------------------------------------------|-------------------|------------------------------|--------------|---------------------|
| <b>1.1. Algemene reserves</b>                                  |                   |                              |              |                     |
| Algemene Reserve vrij aanwendbaar                              | 9.997             | -39                          | 1.721        | 11.678              |
| Vaste Algemene reserve                                         | 17.629            | -                            | -            | 17.629              |
| Reserve Rekeningresultaat                                      | 2.489             | -622                         | -            | 1.867               |
| <b>Totaal 1.1. Algemene reserves</b>                           | <b>30.115</b>     | <b>-662</b>                  | <b>1.721</b> | <b>31.174</b>       |
| <b>1.2. Bestemmingsreserves</b>                                |                   |                              |              |                     |
| Bestemmingsreserve Exploitatietekort parkeergarage Dorpsstraat | 498               | -67                          | -            | 431                 |
| Reserve verv.investering parkeergarage Dorpsstraat             | 36                | -                            | 36           | 71                  |
| Bestemmingsreserve Onderhoud Gymzalen                          | 213               | -                            | 36           | 249                 |
| Bestemmingsreserve Attributen sportcomplexen                   | 223               | -25                          | 21           | 219                 |
| Bestemmingsreserve Aankoop kunstwerken                         | 84                | -                            | -            | 84                  |
| Bestemmingsreserve Natuur en Landschap                         | 83                | -1                           | -            | 82                  |
| Bestemmingsreserve Groenblauwe diensten                        | 1.050             | -74                          | 16           | 992                 |
| Reserve Jeugd en Wmo                                           | 1.100             | -1.057                       | -            | 43                  |
| Bestemmingsreserve Exploitatietekort Kulturhus den Ienloop     | 203               | -10                          | -            | 192                 |
| Bestemmingsreserve Egalisatiebijdrage ODRN                     | 101               | -101                         | -            | -                   |
| Bestemmingsreserve Lopende projecten (gelabeld)                | 2.141             | -                            | 20           | 2.161               |
| Bestemmingsreserve Kapitaallasten                              | 15.201            | -737                         | 228          | 14.692              |
| Bestemmingsreserve Opleidingen personeel                       | 184               | -                            | -            | 184                 |
| <b>Totaal 1.2. Bestemmingsreserves</b>                         | <b>21.117</b>     | <b>-2.073</b>                | <b>357</b>   | <b>19.401</b>       |
| <b>Totaal 1. Reserves</b>                                      | <b>51.232</b>     | <b>-2.734</b>                | <b>2.078</b> | <b>50.576</b>       |

## Algemene reserves

### Algemene reserve

De berekende rente van € 149.949 voegen we toe aan de algemene reserve. Deze reserve zetten we af tegen de risico's bij het bepalen van het weerstandsvermogen. De benodigde omvang is afhankelijk van de weerstandsratio en de vaste algemene reserve en wordt jaarlijks bepaald bij de vaststelling van de begroting.

In 2018 ontvangen we via algemene uitkering voor het laatst € 1.571.000 voor de gemeentelijke herindeling. Dit bedrag voegen we volledig toe aan de algemene reserve. In 2018 halen we € 39.163 uit de algemene reserve om de frictiekosten (€ 28.213) en de huisvestingskosten voormalig gemeentehuis Ubbergen (€ 10.950) te dekken.

### Vaste algemene reserve

De reserve is gevormd om de risico's die wij als gemeente lopen af te dekken.



#### Reserve rekeningresultaat

De bestemmingsreserve rekeningresultaat is ontstaan bij het vaststellen van de jaarrekeningen 2014 van de voormalige gemeenten Millingen aan de Rijn, Ubbergen en Groesbeek. Door de gemeenteraad is besloten deze reserve in te zetten voor de tekorten in de (meerjaren)begroting. Van 2018 tot 2021 halen we jaarlijks € 622.344 uit deze reserve.

#### **Bestemmingsreserves**

##### Reserve exploitatietekort parkeergarage Dorpsstraat

Deze reserve is in 2016 ontstaan met als doel het dekken van de exploitatietekorten van de parkeergarage aan de dorpsstraat in Groesbeek. In 2018 onttrekken we € 67.114 aan de reserve.

##### Reserve vervangingsinvestering parkeergarage Dorpsstraat

Deze reserve is in 2016 ontstaan en heeft tot doel het dekken van de toekomstige investeringen voor het onderhoud van de parkeergarage aan de Dorpsstraat. In 2018 voegen we € 35.781 toe aan de reserve.

##### Reserve onderhoud gymzalen

Deze reserve is ontstaan door het samenvoegen van de voorziening onderhoud gymzalen en onderwijs uit de voormalige gemeenten. Het doel van de reserve is de dekking van de kosten voor groot onderhoud van de gymzalen en de egalisatie van de exploitatiekosten over een langere periode. In 2018 voegen we € 36.000 toe aan deze reserve.

##### Reserve Attributen sportcomplexen

Deze reserve is ontstaan door het samenvoegen van de voorziening onderhoud sportaccommodaties uit de voormalige gemeenten. Het doel van de reserve is de dekking van kosten voor het vervangen van attributen van de sportaccommodaties (voetbalclubs) en het egaliseren van de exploitatiekosten over een langere periode. In 2018 voegen we € 21.620 toe aan de reserve. Ook halen we € 25.000 uit de reserve voor de afkoopsom en bijdrage veldverlichting van BVC'12.

##### Reserve Aankoop kunstwerken

Deze reserve komt voort uit de reserve aankoop kunstwerken uit de voormalige gemeente Groesbeek en is in het verleden gevormd door een bijdrage vanuit investeringskredieten. De reserve dient ter dekking van kosten in het kader van aankoop en onderhoud aan kunstwerken in de gemeente. In 2018 voegen we niets toe aan de reserve en halen we er ook niets uit.

##### Reserve Natuur en Landschap

De reserve heeft tot doel, het beschikbaar houden van middelen voor natuur en landschap. De werkelijke uitgaven en de begrote uitgaven worden niet altijd binnen een boekjaar afgewikkeld. Om middelen beschikbaar te houden is deze reserve gevormd. We verrekenen tekorten en overschotten via deze reserve. In 2018 onttrekken we € 1.347 aan de reserve.

##### Reserve Groenblauwe diensten

De reserve heeft tot doel, het dekken van de kosten voor de uitvoering van het project Groen-Blauwe diensten. Jaarlijks halen we € 74.300 uit de reserve voor de beheervergoedingen. In 2018 voegen we de rente (€ 15.757) aan de reserve toe.

##### Reserve Jeugd en Wmo

Het doel van deze reserve is het dekken van de tekorten die samenhangen met de nieuwe taken binnen het Sociaal Domein (Wmo en jeugdwet). In 2018 halen we daarom € 1.056.605 uit de reserve.

#### Reserve Exploitatietekort Kulturhus den Ienloop

Het doel van deze reserve is het dekken van het verwachte exploitatietekort van Kulturhus den Ienloop in Millingen aan de Rijn. In 2018 onttrekken we € 10.153 aan de reserve om het exploitatietekort op te vangen.

#### Reserve egalisatie bijdrage Omgevingsdienst Regio Nijmegen (ODRN)

Deze reserve is in 2016 ontstaan en heeft tot doel de dekking van eventuele tekorten in de bijdrage voor de ODRN op te kunnen vangen. In 2018 halen we € 101.085 uit de reserve.

#### Reserve Lopende projecten (gelabeld)

De reserve heeft tot doel het dekken van de uitgaven aan lopende projecten, waarvoor de raad een krediet beschikbaar heeft gesteld. Daarnaast voegen we vanaf 2017 jaarlijks € 20.000 aan de reserve toe voor de uitvoering van het lustrum Vrijheid en herinnering dat elke vijf jaar plaatsvindt.

#### Reserve Kapitaallasten

De reserve heeft tot doel het dekken van de geactiveerde activa (investeringen). In 2018 voegen we de rente (€ 228.019) aan de reserve toe en halen we € 737.066 uit de reserve.

#### Reserve Opleidingen personeel

Deze reserve is in 2015 ontstaan uit de reserve opleiding personeel van de voormalige gemeente Groesbeek. Er is jaarlijks een budget van € 150.000 beschikbaar voor opleidingen van het personeel. Omdat de uitgaven jaarlijks sterk kunnen verschillen, verrekenen we een tekort of overschot op het budget met deze reserve.

| Voorzieningen                                                       | Stand<br>1-1-2018 | Mutaties 2018 |              | Stand<br>31-12-2018 |
|---------------------------------------------------------------------|-------------------|---------------|--------------|---------------------|
|                                                                     |                   | Onttrekking   | Toevoeging   |                     |
| <b>2.1. Voorzieningen t.b.v. verplichtingen e/o risico's</b>        |                   |               |              |                     |
| Voorziening Pens.verpl.v.m wethouders                               | 3.533             | -             | 150          | 3.683               |
| Voorziening (Voormalig) personeel                                   | 177               | -             | -            | 177                 |
| Voorziening Verlofuren personeel                                    | 83                | -             | -            | 83                  |
| <b>Totaal 2.1. Voorzieningen t.b.v. verplichtingen e/o risico's</b> | <b>3.792</b>      | <b>-</b>      | <b>150</b>   | <b>3.942</b>        |
| <b>2.2. Voorzieningen t.b.v. lastenegalisatie</b>                   |                   |               |              |                     |
| Voorziening Onderhoud gemeentewerf                                  | 157               | -18           | 24           | 163                 |
| Voorziening Onderhoud gemeentehuis                                  | 449               | -34           | 93           | 507                 |
| Voorziening Onderhoud Trouwzaal (M)                                 | 14                | -1            | 3            | 16                  |
| Voorziening Onderhoud wegen                                         | 576               | -1.803        | 1.343        | 117                 |
| Voorziening Openbare Verlichting                                    | 137               | -292          | 292          | 137                 |
| Voorziening Onderhoud Heuvelland                                    | 14                | -30           | 33           | 17                  |
| Voorziening Onderhoud Biga                                          | 45                | -11           | 3            | 37                  |
| Voorziening Onderhoud Sporthal De Duffelt                           | 144               | -9            | 61           | 197                 |
| Voorziening Onderhoud Dispel/Til (U)                                | 13                | -1            | 3            | 16                  |
| Voorziening Onderhoud De Lubert                                     | 8                 | -             | 30           | 38                  |
| Voorziening Onderhoud kunst en oorlogsmonumenten                    | 61                | -11           | 16           | 66                  |
| Voorziening Onderhoud Waco-glider                                   | 18                | -3            | -            | 15                  |
| Voorziening Onderhoud N.H. Kerk                                     | 1                 | -0            | 0            | 1                   |
| Voorziening Onderhoud kasteelmuur                                   | 1                 | -0            | 0            | 1                   |
| Voorziening Onderhoud trafo Wercheren                               | 2                 | -0            | -            | 1                   |
| Voorziening Onderhoud Aquaduct                                      | 12                | -3            | 3            | 12                  |
| Voorziening Speeltuinen                                             | 69                | -32           | 48           | 85                  |
| Voorziening Onderhoud De Mallemolen                                 | 251               | -20           | 26           | 258                 |
| Voorziening Onderhoud Kloosterstraat 7-9                            | 30                | -33           | 8            | 5                   |
| Voorziening Onderhoud De Ubburch                                    | 147               | -48           | 18           | 117                 |
| Voorziening Onderhoud Kulturhus den Ienloop                         | 17                | -19           | 20           | 18                  |
| Voorziening Onderhoud gebouw begraafplaats Heselenberg              | 25                | -5            | 7            | 28                  |
| Voorziening Onderhoud Aula begraafplaats (M)                        | 31                | -2            | -            | 29                  |
| Voorziening Onderhoud begraafplaats (M)                             | 76                | -             | -            | 76                  |
| Voorziening Onderhoud Drenkelingen begraafplaats (M)                | 5                 | -0            | -            | 5                   |
| Voorziening Afvalstoffen                                            | -                 | -             | -            | -                   |
| Voorziening Riolering                                               | 1.135             | -             | 247          | 1.382               |
| <b>Totaal 2.2. Voorzieningen t.b.v. lastenegalisatie</b>            | <b>3.438</b>      | <b>-2.373</b> | <b>2.279</b> | <b>3.344</b>        |
| <b>Totaal 2. Voorzieningen</b>                                      | <b>7.231</b>      | <b>-2.373</b> | <b>2.429</b> | <b>7.287</b>        |

## **Voorzieningen ten behoeve van verplichtingen en/of risico's**

### Voorziening Pensioenverplichtingen voormalige wethouders

De voorziening is ontstaan uit de voorzieningen van de voormalige gemeenten en heeft tot doel het afdekken van de pensioenverplichtingen van (voormalige) wethouders. Jaarlijks wordt op basis van actuariële berekeningen de stand van de toekomstige pensioenen bepaald. Uit de voorziening betalen we jaarlijks de reeds ingegane pensioenen en wachtgeld. We verwachten jaarlijks € 150.000 aan de voorziening toe te moeten voegen om de voorziening op het noodzakelijke peil te houden. De werkelijke toevoeging gebeurt op basis van actuariële berekeningen.

### Voorziening Voormalig personeel

De voorziening is ontstaan uit de voorzieningen van de voormalige gemeenten, door het berekenen van de verplichting op het moment van ontstaan. In 2018 bekijken we opnieuw of we een bedrag uit de voorziening moeten halen.

### Voorziening Verlofuren personeel

De voorziening is ontstaan uit de voormalige gemeenten, door een verplichting op te nemen voor de opgebouwde verlofstuwmeren. Hierover zijn inmiddels afspraken gemaakt met de medewerkers. Zeer waarschijnlijk zal een deel niet in tijd, maar in geld afgewikkeld gaan worden. Daarom hebben we een verplichting hiervoor opgenomen. In 2018 bekijken we opnieuw of we een bedrag uit de voorziening moeten halen.

## **Voorzieningen ten behoeve van lastenegalisatie**

### Voorziening Onderhoud gemeentewerf

Deze voorziening maakt deel uit van de voorziening onderhoud gemeentelijke objecten. De voorziening is ontstaan uit de voormalige gemeenten om de onderhoudskosten van de gemeentewerven te egaliseren. De onttrekking betreft de uitgaven op basis van de onderhoudsplanung. In 2018 geven we volgens planning € 17.503 uit aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 24.152 op basis van het onderhoudsplan.

### Voorziening Onderhoud gemeentehuis

Deze voorziening maakt deel uit van de voorziening onderhoud gemeentelijke objecten. De voorziening is ontstaan vanuit de voormalige gemeente Groesbeek en heeft tot doel de onderhoudskosten van het gemeentehuis te egaliseren. In 2018 geven we volgens planning € 34.127 uit aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 92.541 op basis van het onderhoudsplan.

### Voorziening Onderhoud trouwzaal

Deze voorziening maakt deel uit van de voorziening onderhoud gemeentelijke objecten. De voorziening is ontstaan uit de voormalige gemeente Millingen aan de Rijn en heeft tot doel de onderhoudskosten van de trouwzaal aan de Zalmstraat in Millingen aan de Rijn te egaliseren. In 2018 geven we naar verwachting € 833 uit aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 3.133 op basis van het onderhoudsplan.

### Voorziening Onderhoud wegen

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud wegen van de voormalige gemeenten. Het doel is het egaliseren van de onderhoudskosten voor het in stand houden van een kwalitatief goed wegennet in het kader van de verkeersveiligheid. In 2018 geven we naar verwachting € 1.802.780 uit aan onderhoud van de diverse wegen. De jaarlijkse toevoeging op basis van de onderhoudsplanung is € 1.343.000.

#### Voorziening Openbare verlichting

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud openbare verlichting van de voormalige gemeenten. Het doel het egaliseren van de kosten voor het groot onderhoud van de openbare verlichting. In 2018 geven we volgens planning € 292.000 uit aan onderhoud of vervanging. De jaarlijkse toevoeging op basis van de onderhoudsplanning is € 292.132.

#### Voorziening Onderhoud Heuvelland

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud Heuvelland uit de voormalige gemeente Groesbeek. Het doel is de dekking van de uitgaven op basis van de onderhoudsplanning voor het onderhoud aan gebouw en installaties. In 2018 geven we volgens planning € 30.101 uit aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 32.756 op basis van het onderhoudsplan.

#### Voorziening Onderhoud Biga

De voorziening is ontstaan uit de voorziening calamiteitenonderhoud Biga van de voormalige gemeente Groesbeek. Het doel is de dekking van de uitgaven op basis van de onderhoudsplanning voor het onderhoud aan gebouw en installaties. In 2018 geven we volgens planning € 11.392 uit aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 3.101 op basis van het onderhoudsplan.

#### Voorziening Onderhoud sporthal De Duffelt

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud De Duffelt uit de voormalige gemeente Millingen aan de Rijn. Het doel is de dekking van de uitgaven op basis van de onderhoudsplanning voor het onderhoud aan gebouw en installaties. In 2018 verwachten we € 8.511 uit te geven aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 60.794 op basis van het onderhoudsplan.

#### Voorziening Onderhoud Dispel/Til

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud De Dispel uit de voormalige gemeente Ubbergen. Het doel is de dekking van de uitgaven op basis van de onderhoudsplanning voor het onderhoud aan gebouw en installaties. In 2018 geven we volgens planning € 892 uit aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 3.057 op basis van het onderhoudsplan.

#### Voorziening Onderhoud De Lubert

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud De Lubert uit de voormalige gemeente Groesbeek. Het doel is de dekking van de uitgaven op basis van de onderhoudsplanning voor het onderhoud aan het gebouw en de installaties van het zwembad. De Lubert is in 2016-2017 gerenoveerd, waardoor we in 2018 geen onderhoudskosten verwachten. Om de voorziening meerjarig op peil te krijgen, voegen we vanaf 2018 jaarlijks € 30.000 aan de voorziening toe.

#### Voorziening Kunst en oorlogsmonumenten

In 2017 heeft de gemeenteraad deze voorziening ingesteld. In 2018 geven we volgens planning € 10.755 uit aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 16.000 op basis van het onderhoudsplan.

#### Voorziening Onderhoud Waco-glider

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud Waco-glider uit de voormalige gemeente Groesbeek. Het doel is de dekking van de uitgaven voor het onderhoud aan de Waco-glider. In 2018 verwachten we € 2.500 uit te geven aan diverse onderhoudskosten.

#### Voorziening Onderhoud N.H. Kerk

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud N.H.-kerk uit de voormalige gemeente Groesbeek. Het doel is de dekking van de uitgaven voor het onderhoud aan de

toren van de N.H.-kerk. In 2018 geven we volgens planning € 344 uit aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 100 op basis van het onderhoudsplan.

#### Voorziening Onderhoud kasteelmuur

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud Kasteelmuur uit de voormalige gemeente Groesbeek. Het doel is de dekking van de uitgaven voor het onderhoud aan de kasteelmuur. In 2018 geven we volgens planning niets uit aan onderhoud. De jaarlijkse toevoeging is € 100 op basis van het onderhoudsplan.

#### Voorziening Onderhoud trafo Wercheren

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud trafo uit de voormalige gemeente Ubbergen. Het doel is de dekking van de uitgaven voor het onderhoud aan de trafo. In 2018 geven we volgens planning € 252 uit aan diverse onderhoudskosten.

#### Voorziening Onderhoud Aquaduct

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud Aquaduct uit de voormalige gemeente Groesbeek. Het doel is de dekking van de uitgaven voor het onderhoud aan het Aquaduct. In 2018 verwachten we € 2.900 uit te geven aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 2.902 op basis van het onderhoudsplan.

#### Voorziening Speeltuinen

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud speeltoestellen uit de voormalige gemeenten. Het doel is de dekking van de uitgaven op basis van de onderhoudsplanning aan de gemeentelijke speeltoestellen. In 2018 verwachten we € 32.000 uit te geven aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 48.903 op basis van het onderhoudsplan.

#### Voorziening Onderhoud De Mallemolen

De voorziening is gevormd uit de voorziening onderhoud Mallemolen uit de voormalige gemeente Groesbeek. Het doel is de dekking van de uitgaven op basis van de onderhoudsplanning voor het onderhoud aan De Mallemolen. In 2018 geven we volgens planning € 19.730 uit aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 25.981 op basis van het onderhoudsplan.

#### Voorziening Onderhoud Kloosterstraat 7-9

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud Kloosterstraat 7-9 uit de voormalige gemeente Groesbeek. Het doel is de dekking van de uitgaven op basis van de onderhoudsplanning voor het gebouw. In 2018 geven we volgens planning € 32.789 uit aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 8.474 op basis van het onderhoudsplan.

#### Voorziening Onderhoud De Ubburch

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud De Ubburch uit de voormalige gemeente Ubbergen. Het doel is de dekking van de uitgaven op basis van de onderhoudsplanning voor het onderhoud De Ubburch. In 2018 verwachten we € 48.185 uit te geven aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 18.407 op basis van het onderhoudsplan.

#### Voorziening Onderhoud Kulturhus den Ienloop

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud Den Ienloop uit de voormalige gemeente Millingen aan de Rijn. Het doel is de dekking van de uitgaven op basis van de onderhoudsplanning voor het onderhoud Den Ienloop. In 2018 geven we volgens planning € 18.512 uit aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 20.000 op basis van de onderhoudsplanning.

#### Voorziening Onderhoud gebouw begraafplaats Heselenberg

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud recreatievoorzieningen uit de voormalige gemeente Groesbeek. Het doel is de dekking van de uitgaven voor het onderhoud aan het gebouw. In 2018 verwachten we volgens planning € 4.509 uit te geven aan diverse onderhoudskosten. De jaarlijkse toevoeging is € 6.900 op basis van de onderhoudsplanning.

#### Voorziening Onderhoud Aula begraafplaats

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud Aula begraafplaats uit de voormalige gemeente Millingen aan de Rijn. Het doel is de dekking van de uitgaven voor het onderhoud aan de aula. In 2018 verwachten we volgens planning € 1.901 uit te geven aan diverse onderhoudskosten. In 2018 is geen toevoeging nodig.

#### Voorziening Onderhoud begraafplaats Vossengraaf

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud begraafplaats uit de voormalige gemeente Millingen aan de Rijn. Het doel is de dekking van de uitgaven met betrekking tot het onderhoud aan de begraafplaats Vossengraaf. In 2018 verwachten we geen onderhoudskosten en is ook geen toevoeging nodig.

#### Voorziening Onderhoud Drenkelingen begraafplaats

De voorziening is ontstaan uit de voorziening onderhoud begraafplaats uit de voormalige gemeente Millingen aan de Rijn. Het doel is de dekking van de uitgaven voor het onderhoud aan de drenkelingenbegraafplaats. Naar verwachting zijn in 2018 de onderhoudskosten nihil en is ook geen toevoeging nodig.

#### Voorziening Riolering

Deze voorziening is ontstaan door samenvoeging van de voorziening uit de voormalige gemeenten. In de notitie riolering van de commissie BBV, is bepaald dat we de overschotten bij de rioolheffing in een voorziening moeten opnemen. De reden hiervan is dat een voorziening niet vrij inzetbaar is en dat de middelen beschikbaar blijven voor de riolering. Het doel van de voorziening is het opvangen van schommelingen in de exploitatie voor wat betreft de kosten en opbrengsten van het rioolstelsel. We verwachten in 2018 € 247.554 aan de voorziening toe te voegen.

# Bijlagen

## Raadsvoorstel



### Raadsvoorstel

|                        |                          |
|------------------------|--------------------------|
| Griffiersnummer:       |                          |
| Onderwerp:             | Programmabegroting 2018  |
| Datum B&W-vergadering  | 26 september 2017        |
| Datum raadsvergadering | 2 november 2017          |
| Datum carrousel:       | nvt                      |
| Portefeuillehouder:    | S. Fleuren               |
| Ambtenaar:             | G. Gruijters             |
| Telefoonnummer:        | 14024                    |
| E-mailadres:           | g.gruijters@bergendal.nl |
| Zaaknummer:            | Z-17-59492               |
| Documentnummer:        | VB/Raad/17/00543         |

Aan de gemeenteraad,

### Voorstel

1. De Programmabegroting 2018 vast te stellen inclusief:
  - de meerjarenraming 2019-2021;
  - het MeerjarenInvesteringsPlan 2018-2021;
  - het kader voor de subsidies.
2. Een eenmalige lastenverlaging in 2018 van in totaal € 150.000 door te voeren.
3. Het resterende incidentele saldo 2018 ad € 918.000 beschikbaar te houden voor een nadere invulling; dit eventueel in combinatie met een verlaging van de vaste algemene reserve.

### 1. Inleiding

Wij bieden u de Programmabegroting 2018 in digitale vorm aan. Deze begroting is per direct beschikbaar via <http://programmavan.bergendal.nl/>.

Deze begroting is gebaseerd op de kaders, die zijn opgenomen in de Kadernota 2018 en het dekkingsplan 2018-2021 en is structureel sluitend. Wij hebben diverse ramingen ten opzichte van de Kadernota geactualiseerd. Wij hebben in deze begroting nog geen rekening gehouden met de septembercirculaire.

De begroting laat meerjarig het volgende verloop van het saldo zien:



**Tabel: Financieel MeerjarenPerspectief**

| Bedragen x € 1.000                 |              |            |             |            |
|------------------------------------|--------------|------------|-------------|------------|
|                                    | 2018         | 2019       | 2020        | 2021       |
| FMP na vastgestelde Kadernota 2018 | 158          | -211       | -930        | -1.157     |
| Ontwikkeling saldo                 | 1.135        | 148        | 767         | 1.277      |
| <b>Actueel FMP</b>                 | <b>1.293</b> | <b>-63</b> | <b>-163</b> | <b>120</b> |
| waarvan incidenteel                | 1.068        | 28         | -24         | 0          |
| structureel                        | 225          | -91        | -139        | 120        |
| <b>FMP in begroting 2018</b>       | <b>1.293</b> | <b>-63</b> | <b>-163</b> | <b>120</b> |

Zoals uit bovenstaand overzicht blijkt is er in 2018 sprake van een fors incidenteel overschot.

#### Hoe is het proces verlopen?

Tijdens de themabijeenkomst op 30 maart 2017 hebben wij u met behulp van zogenaamde Kahoot-stellingen om enkele richtinggevende uitspraken gevraagd. Daarna hebben wij de Kadernota 2018 gebouwd. Hierbij hebben we rekening gehouden met deze richtinggevende uitspraken. Omdat de Kadernota 2018 in eerste instantie niet sluitend was, hebben wij u bij de behandeling hiervan een dekkingplan 2018-2021 voorgelegd. Op 6 juli heeft u de Kadernota 2018 inclusief het dekkingplan 2018-2021 vastgesteld. Op basis hiervan hebben wij de Programmabegroting 2018 gebouwd, zoals wij deze nu aan u aanbieden.

## **2. Beoogd effect**

Op grond van de Gemeentewet dienen wij de programmabegroting vóór 15 november van het jaar voorafgaande aan het begrotingsjaar aan Gedeputeerde Staten aan te bieden. We hebben de doelen en resultaten opnieuw geformuleerd.

## **3. Argumenten**

### *1.1 De gemeente is financieel gezond*

Het is de bevoegdheid van uw raad om de begroting vast te stellen. Hierbij willen wij een financieel gezonde gemeente zijn met structureel sluitende begrotingen.

### *1.2 Apart voorstel voor autorisatie investeringen mogelijk*

In deze begroting zijn diverse investeringen voor het jaar 2018 en verder opgenomen. Indien uw raad van bepaalde nieuwe investeringen een apart voorstel voor autorisatie van het investeringskrediet wil ontvangen, moet u dat bij deze begroting aangeven. Wij verwijzen hierbij naar hetgeen is opgenomen in de door uw raad vastgestelde Financiële Verordening Berg en Dal 2017, artikel 5.

### *1.3 Kader subsidies*

Met het vaststellen van het kader voor de gemeentelijke subsidies voorkomen wij open-einde regelingen. De ramingen hebben we gebaseerd op de deelverordeningen 2018 en/of op de desbetreffende begrotingsposten 2018.

### *2.1 Een eenmalige lastenverlaging in 2018 van in totaal € 150.000 door te voeren.*

We zijn in de begroting bij de berekening van de rioolheffing en de afvalstoffenheffing uitgegaan van een kostendeckendheid van 100%. Dit is ook zo opgenomen in de Kadernota 2018. Dit betekent concreet een stijging van de rioolheffing van ongeveer 10% en van de afvalstoffenheffing van ongeveer 3%.

Wij streven ernaar om de lokale lasten voor de burger zo laag mogelijk te houden. Daarom stellen wij voor om een eenmalige lastenverlaging van te geven via de afvalstoffenheffing. De totale kosten hiervan zijn ongeveer € 150.000.

### *3.1 Het resterende incidentele saldo 2018 ad € 918.000 beschikbaar te houden voor een nadere invulling; dit eventueel in combinatie met een verlaging van de vaste algemene reserve.*

Zoals uit de cijfers van de begroting blijkt laat het jaar 2018 een incidenteel voordeel zien van € 1.068.000. Na verrekening van de voorgestelde lastenverlaging resteert er nog een saldo van € 918.000.

Daarnaast blijkt al jaren dat ons weerstandsvermogen en onze weerstandsratio erg hoog zijn. Naar onze mening zou de vaste algemene reserve van € 17,6 miljoen verlaagd kunnen worden met maximaal € 1 miljoen.

Dit betekent dat er maximaal € 1,9 ruimte is om incidenteel extra uitgaven te doen voor onze gemeente en haar inwoners. Wij benadrukken dat het hier om eenmalige ruimte gaat. Deze kan niet ingezet worden voor uitgaven met een structureel karakter.

Wij stellen voor dat wij na de vaststelling van de begroting met concreet uitgewerkte voorstellen naar u toe komen voor een nadere invulling van deze eenmalige ruimte.

Wij willen dit doen met behulp van de volgende vier segmenten:

#### *a. Openbare ruimte*

Bijvoorbeeld: aanbrengen stil asfalt op doorgaande wegen, aanleg van een fietspad, herinrichting Marktplaats

#### *b. Economie en toerisme*

Bijvoorbeeld: aanleg snel internet, bijdrage aan museum Orientalis

#### *c. Duurzaamheid*

Bijvoorbeeld: klimaatadaptatie

#### *d. Zorg*

Bijvoorbeeld: extra toevoeging aan de reserve Jeugd en Wmo.

## **4. Kanttekeningen**

### *a. Afvalstoffenheffing*

Wij zijn uitgegaan van een kostendeckendheid van 100%. Hierbij hebben we een taakstelling opgenomen van € 67.000. In de begroting 2017 was deze nog € 210.000.

### *b. Rioolheffing*

Vorig jaar is afgezien van de verhoging van 5% van de rioolheffing. Om weer in de pas te lopen met het Gemeentelijk RioleringsPlan (GRP) hebben we in de begroting 2018 de rioolheffing met ongeveer 10% verhoogd.

### *c. Stelpost onderuitputting*

Zoals in de Kadernota 2018 aangekondigd hebben we een stelpost onderuitputting van € 500.000 opgenomen. Aanleiding hiervoor is het feit dat wij bij het opstellen van de jaarstukken (achteraf) ieder jaar weer een overschot hebben. Dit overschot heeft incidentele oorzaken, die vooraf vaak niet aan te wijzen zijn. Door deze stelpost op te nemen in de begroting houden we vooraf rekening met deze onderuitputting.

*d. Bijdrage reserve rekeningresultaten*

Onze begroting is structureel sluitend. Dit betekent dat de structurele lasten gedekt worden door structurele baten. Onder deze structurele baten hebben we ook de jaarlijkse bijdrage uit de reserve rekeningresultaten van € 622.000 opgenomen.

*e. Weerstandsratio*

In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing hebben een weerstandsratio opgenomen van. Bij de beoordeling van de risico's weten we in diverse gevallen niet hoe hoog het financiële risico en de kans daarop zijn, maar we weten wel dat we een risico lopen. Dit hebben we aangegeven met "p.m.". Deze risico's tellen niet mee in de risicoscores.

*f. Septembercirculaire 2017*

We hebben de berekening van de algemene uitkering gebaseerd op de meicirculaire 2017. De septembercirculaire kwam te laat beschikbaar om nog in de begroting mee te nemen. Wij berekenen de gevolgen van de septembercirculaire op korte termijn door. Mocht dit leiden tot relevante verschillen, dan brengen wij u hiervan op de hoogte.

## **5. Financiële onderbouwing**

Zoals hiervoor aangegeven is de begroting structureel sluitend: structurele lasten worden gedekt door structurele baten. Nadere (eenmalige!) invulling van het incidentele voordeel in 2018 heeft hier verder geen invloed op.

Voor een vergelijking met de begroting 2017 verwijzen wij u naar de toelichting per programma in de begroting.

In de begroting is een weerstandsratio opgenomen van 9,88.

Als de vaste algemene met (maximaal) € 1 miljoen verlaagd wordt, komt de gewijzigde weerstandsratio uit op 9,58. Volgens ons is dat nog altijd een uitstekende score.

## **6. Communicatie**

Na vaststelling van de Programmabegroting 2018 bieden wij deze aan de Provincie aan. De kaders voor de subsidies publiceren wij na vaststelling in het Gemeentenieuws.

## **7. Aanpak/uitvoering**

Over de voortgang van de Programmabegroting 2018 rapporteren wij u via de voorjaars- en najaarsnota. In de jaarstukken 2018 leggen wij vervolgens eindverantwoording af.

Burgemeester en wethouders van gemeente Berg en Dal

De secretaris,  
E.W.J. van der Velde

De burgemeester,  
mr. M. Slinkman

## **Bijlagen digitaal ter inzage**

Programmabegroting 2018 inclusief meerjarenraming 2019-2021

## **Bijlage ter inzage griffier**

### **Raadsbesluit**

De raad van de gemeente Berg en Dal;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 26 september 2017.

overwegende dat de in de Kadernota 2018 en het dekkingsplan 2018-2021 de beleidsmatige en financiële kaders zijn vastgelegd en dat deze in de Programmabegroting 2018 zijn verwerkt.

### **b e s l u i t :**

1. De Programmabegroting 2018, vast te stellen inclusief:
  - de meerjarenraming 2019-2021;
  - het MeerjarenInvesteringsPlan 2018-2021;
  - het kader voor de subsidies.
2. Een eenmalige lastenverlichting in 2018 van in totaal € 150.000 door te voeren.
3. Het resterende incidentele saldo 2018 ad € 918.000 beschikbaar te houden voor een nadere invulling; dit eventueel in combinatie met een verlaging van de vaste algemene reserve.

Aldus besloten in de openbare vergadering van de raad van de gemeente Berg en Dal op donderdag 2 november 2017.

De raadsgriffier,

De voorzitter,

J.A.M. van Workum

mr. M. Slinkman

# MeerjarenInvesteringsPlan

| Project                                                              | Onderdeel              | Looptijd | Jaar inv. |
|----------------------------------------------------------------------|------------------------|----------|-----------|
| <b>Materieel</b>                                                     |                        |          |           |
| Aanschaf materieel 2018                                              |                        | 8        | 2018      |
| Aanschaf materieel 2019                                              |                        | 8        | 2019      |
| Aanschaf materieel 2020                                              |                        | 8        | 2020      |
| <b>Totaal Materieel</b>                                              |                        |          |           |
| <b>Programma 1: Inwoner</b>                                          |                        |          |           |
| Adaptieve school: onderwijsleerpakket en meubilair                   |                        | 20       | 2018      |
| <b>Totaal programma 1 Inwoner</b>                                    |                        |          |           |
| <b>Programma 2: Onze buurt (wegen/openbaar groen/waterlossingen)</b> |                        |          |           |
| Aanleg tijdelijke opslag depot                                       | Vorbereiding           | 25       | 2018      |
|                                                                      | Uitvoering             | 25       | 2019      |
| Reconstuctie De Pals                                                 | Uitvoering             | 25       | 2019      |
| Reconstructie Ravelstraat                                            | Vorbereiding           | 25       | 2018      |
|                                                                      | Uitvoering             | 25       | 2019      |
| Verbreiding Meerwijkselaan                                           | Vorbereiding           | 25       | 2018      |
|                                                                      | Uitvoering             | 25       | 2019      |
| Upgraden watergang Hulsbeek                                          | Vorbereiding           | 25       | 2018      |
|                                                                      | Uitvoering             | 25       | 2019      |
| Toeristische Opstap Punt (TOP)                                       | Uitvoering             | 25       | 2019      |
| Schoolroute Marktplein Groesbeek - Nijmeegsebaan                     | Vorbereiding           | 25       | 2018      |
|                                                                      | Uitvoering             | 25       | 2019      |
| Kruising Heerbaan-Koenenstraat (MadR)                                | Uitvoering             | 25       | 2019      |
| Aanpassing winkelcentrum Beek                                        | Uitvoering(aanvulling) | 25       | 2019      |
| Vervanging asfalttribanen binnen de bebouwde kom 2018                | Uitvoering             | 25       | 2018      |
| Vervanging asfalttribanen binnen de bebouwde kom 2019-2028           | Uitvoering             | 25       | 2019-2028 |
| Reconstructie Nassaustraat-Pr.W.Alexanderstraat Ooij                 | Uitvoering             | 25       | 2019      |
| Mobiliteitsvisie                                                     | Uitvoering             | 25       | 2019      |
| Mobiliteitsvisie                                                     | Uitvoering             | 25       | 2019-2028 |
| Reconstructie Hoflaan Oost                                           | Vorbereiding           | 25       | 2018      |
|                                                                      | Uitvoering             | 25       | 2019      |
| Reconstructie Gooiseweg Zuid                                         | Vorbereiding           | 25       | 2018      |
|                                                                      | Uitvoering             | 25       | 2019      |
| Reconstructie Wisselpad                                              | Vorbereiding           | 25       | 2018      |

|                                                        |              |    |     |
|--------------------------------------------------------|--------------|----|-----|
|                                                        | Uitvoering   | 25 | 202 |
| Reconstructie Gooiseweg Noord                          | Vorbereiding | 25 | 20  |
|                                                        | Uitvoering   | 25 | 202 |
| Bypass riolering Nassaulaan-Pr.Christinalaan           | Vorbereiding | 25 | 202 |
|                                                        | Uitvoering   | 25 | 202 |
| Reconstructie Parallelweg Ubbergen                     | Vorbereiding | 25 | 20  |
|                                                        | Uitvoering   | 25 | 20  |
| Reconstructie Pr.Hendrikstraat -kon.Wilhelminastr.Ooij | Vorbereiding | 25 | 20  |
|                                                        | Uitvoering   | 25 | 20  |
| Reconstructie Waterstraat Beek (klimaatmaatregelen)    | Uitvoering   | 25 | 20  |
| Centrumgebied Ooij (og Reinier van Ooijplein)          | Vorbereiding | 25 | 202 |
| Reconstructie.v.d.Veldeweg door wateroverlast          | Uitvoering   | 25 | 20  |
| Reconstructie kern Beek door wateroverlast             | Uitvoering   | 25 | 20  |
| Reconstructie kern Ubbergen door wateroverlast         | Uitvoering   | 25 | 20  |
| Reconstructie diverse locaties door wateroverlast      | Uitvoering   | 25 | 20  |
| Reconstructie kern Breedeweg door wateroverlast        | Uitvoering   | 25 | 20  |
| Aanleg fietsverbinding Dennenkamp-Driestenenpad        | Uitvoering   | 25 | 202 |

#### **Totaal programma 2: Onze buurt (wegen/openbaar groen/waterlossingen)**

#### **Programma 2: Onze buurt (riolering)**

|                                                       |                                |    |     |
|-------------------------------------------------------|--------------------------------|----|-----|
| Vervangen M+E gemalen diverse locaties 2018           | Uitvoering                     | 15 | 20  |
| Vervangen M+E gemalen diverse locaties 2019           | Uitvoering                     | 15 | 20  |
| Aanleg regenwaterriool Ravelstraat                    | Uitvoering                     | 50 | 202 |
| Rioolrenovatie(relining) Groesbeek Zuid               | Uitvoering                     | 50 | 20  |
| Verbetermaatregelen Groesbeek Noord                   | Vorbereiding                   | 50 | 20  |
|                                                       | Uitvoering                     | 50 | 20  |
| Vergroten transportriool Breedeweg/Bruuk              | Vorbereiding                   | 50 | 20  |
|                                                       | Uitvoering                     | 50 | 202 |
| Rioolvervanging Dennenstraat (Pals)                   | Uitvoering                     | 50 | 20  |
| Aanpassing winkelcentrum Beek                         | Uitvoering(aanvulling)         | 50 | 20  |
| Regenwateroverlast centrum Groesbeek                  | Afvoerbuiss Burg.Ottenhoffstr. | 50 | 20  |
| Rioolvervanging Vissenbuurt Ooij                      | Uitvoering                     | 50 | 20  |
| Reconstructie Merelstraat Beek                        | Uitvoering                     | 50 | 20  |
| Reconstructie Nassaustraat, Pr.W.Alexanderstraat Ooij | Uitvoering                     | 50 | 20  |
| Vervanging riool Hobbemaweg                           | Vorbereiding en uitvoering     | 50 | 20  |
| Vervanging riool Esdoornstraat                        | Vorbereiding en uitvoering     | 50 | 20  |
| Vervanging riool Mooksestraat Groesbeek               | Vorbereiding en uitvoering     | 50 | 20  |
| Vervanging riolering Binnenveld                       | Vorbereiding                   | 50 | 20  |
|                                                       | Uitvoering                     | 50 | 20  |
| Reconstructie Hoflaan Oost                            | Vorbereiding                   | 50 | 20  |
|                                                       | Uitvoering                     | 50 | 202 |

|                                                          |                             |    |           |
|----------------------------------------------------------|-----------------------------|----|-----------|
| Reconstructie Gooiseweg Zuid                             | Voorbereiding               | 50 | 2019-2020 |
|                                                          | Uitvoering                  | 50 | 2019-2020 |
| Reconstructie Wisselpad                                  | Voorbereiding               | 50 | 2019-2020 |
|                                                          | Uitvoering                  | 50 | 2019-2020 |
| Reconstructie Gooiseweg Noord                            | Voorbereiding               | 50 | 2019-2020 |
|                                                          | Uitvoering                  | 50 | 2019-2020 |
| Bypass riolering Nassaulaan-Pr.Christinalaan             | Voorbereiding               | 50 | 2019-2020 |
|                                                          | Uitvoering                  | 50 | 2019-2020 |
| Reconstructie Parallelweg Ubbergen                       | Voorbereiding               | 50 | 2019-2020 |
|                                                          | Uitvoering                  | 50 | 2019-2020 |
| Reconstructie Pr.Hendrikstraat-Kon.Wilhelminastraat Ooij | Voorbereiding               | 50 | 2019-2020 |
|                                                          | Uitvoering                  | 50 | 2019-2020 |
| Rioolvervanging Hezelstraat Ooij                         | Voorbereiding en uitvoering | 50 | 2019-2020 |
| <b>Totaal programma 2: Onze buurt (riolering)</b>        |                             |    |           |

#### **Programma 2: Onze buurt (sportaccommodaties)**

|                                                            |                        |    |           |
|------------------------------------------------------------|------------------------|----|-----------|
| Sportaccommodaties                                         | Kleedkamers DVSG       | 40 | 2019-2020 |
|                                                            | Vervanging kleedkamers | 40 | 2019-2020 |
|                                                            | Hoofdveld DVSG         | 20 | 2019-2020 |
|                                                            | Kunstgrasveld Klimop   | 20 | 2019-2020 |
|                                                            | Vervanging velden      | 20 | 2019-2020 |
| Tennisaccommodaties                                        | Aanpassing/vervanging  | 20 | 2019-2020 |
| <b>Totaal programma 2: Onze buurt (sportaccommodaties)</b> |                        |    |           |

## Reserves en voorzieningen

| Naam reserve                             | Stand<br>1-1-2018 | Mutaties 2018 |              | Stand<br>31-12-2018 | Mutaties 2019 |            | Stand<br>31-12-2019 |
|------------------------------------------|-------------------|---------------|--------------|---------------------|---------------|------------|---------------------|
|                                          |                   | Onttrekking   | Toevoeging   |                     | Onttrekking   | Toevoeging |                     |
| <b>1. Reserves</b>                       |                   |               |              |                     |               |            |                     |
| <b>1.1. Algemene reserves</b>            |                   |               |              |                     |               |            |                     |
| Algemene Reserve vrij<br>aanwendbaar     | 9.997             | -39           | 1.721        | 11.678              | -39           | 175        | 11.814              |
| Vaste Algemene reserve                   | 17.629            | -             | -            | 17.629              | -             | -          | 17.629              |
| Reserve<br>rekeningresultaat             | 2.489             | -622          | -            | 1.867               | -622          | -          | 1.245               |
| <b>Totaal 1.1. Algemene<br/>reserves</b> | <b>30.115</b>     | <b>-662</b>   | <b>1.721</b> | <b>31.174</b>       | <b>-662</b>   | <b>175</b> | <b>30.687</b>       |

### 1.2. Bestemmingsreserves

|                                                                         |       |        |    |       |     |    |       |
|-------------------------------------------------------------------------|-------|--------|----|-------|-----|----|-------|
| Bestemmingsreserve<br>exploitatietekort<br>parkeergarage<br>Dorpsstraat | 498   | -67    | -  | 431   | -52 | -  | 379   |
| Reserve verv.investering<br>parkeergarage<br>Dorpsstraat                | 36    | -      | 36 | 71    | -   | 36 | 103   |
| Bestemmingsreserve<br>Onderhoud Gymzalen                                | 213   | -      | 36 | 249   | -   | 36 | 285   |
| Bestemmingsreserve<br>Attributen<br>sportcomplexen                      | 223   | -25    | 21 | 219   | -   | 22 | 241   |
| Bestemmingsreserve<br>Aankoop kunstwerken                               | 84    | -      | -  | 84    | -   | -  | 84    |
| Bestemmingsreserve<br>Natuur en Landschap                               | 83    | -1     | -  | 82    | -22 | -  | 60    |
| Bestemmingsreserve<br>Groenblauwe diensten                              | 1.050 | -74    | 16 | 992   | -74 | 15 | 933   |
| Reserve jeugd en Wmo                                                    | 1.100 | -1.057 | -  | 43    | -43 | -  | -     |
| Bestemmingsreserve<br>Exploitatietekort<br>Kulturhus den Ienloop        | 203   | -10    | -  | 192   | -10 | -  | 182   |
| Bestemmingsreserve<br>egalisatiebijdrage<br>O.D.R.N                     | 101   | -101   | -  | -     | -   | -  | -     |
| Bestemmingsreserve<br>Lopende projecten<br>(gelabeld)                   | 2.141 | -      | 20 | 2.161 | -   | 20 | 2.181 |



|                                             |        |      |     |        |      |     |        |
|---------------------------------------------|--------|------|-----|--------|------|-----|--------|
| Bestemmingsreserve<br>Kapitaallasten        | 15.201 | -737 | 228 | 14.692 | -760 | 220 | 14.152 |
| Bestemmingsreserve<br>Opleidingen personeel | 184    | -    | -   | 184    | -    | -   | 184    |

|                                            |               |               |            |               |             |            |               |
|--------------------------------------------|---------------|---------------|------------|---------------|-------------|------------|---------------|
| <b>Totaal 1.2.<br/>Bestemmingsreserves</b> | <b>21.117</b> | <b>-2.073</b> | <b>357</b> | <b>19.401</b> | <b>-960</b> | <b>349</b> | <b>18.790</b> |
|--------------------------------------------|---------------|---------------|------------|---------------|-------------|------------|---------------|

|                           |               |               |              |               |               |            |               |
|---------------------------|---------------|---------------|--------------|---------------|---------------|------------|---------------|
| <b>Totaal 1. Reserves</b> | <b>51.232</b> | <b>-2.734</b> | <b>2.078</b> | <b>50.576</b> | <b>-1.622</b> | <b>524</b> | <b>49.478</b> |
|---------------------------|---------------|---------------|--------------|---------------|---------------|------------|---------------|

| Naam voorziening | Stand<br>1-1-2018 | Mutaties 2018<br>Onttrekking | Toevoeging | Stand<br>31-12-2018 | Mutaties 2019<br>Onttrekking | Toevoeging | Stand<br>31-12-2019 |
|------------------|-------------------|------------------------------|------------|---------------------|------------------------------|------------|---------------------|
|------------------|-------------------|------------------------------|------------|---------------------|------------------------------|------------|---------------------|

## 2. Voorzieningen

### 2.1. Voorzieningen t.b.v. verplichtingen e/o risico's

|                                            |       |   |     |       |   |     |       |
|--------------------------------------------|-------|---|-----|-------|---|-----|-------|
| Voorziening<br>Pens.verpl.vm<br>wethouders | 3.533 | - | 150 | 3.683 | - | 150 | 3.833 |
| Voorziening (voormalig)<br>personeel       | 177   | - | -   | 177   | - | -   | 177   |
| Voorziening Verlofuren<br>personeel        | 83    | - | -   | 83    | - | -   | 83    |

|                                                                             |              |          |            |              |          |            |              |
|-----------------------------------------------------------------------------|--------------|----------|------------|--------------|----------|------------|--------------|
| <b>Totaal 2.1.<br/>Voorzieningen t.b.v.<br/>verplichtingen e/o risico's</b> | <b>3.792</b> | <b>-</b> | <b>150</b> | <b>3.942</b> | <b>-</b> | <b>150</b> | <b>4.092</b> |
|-----------------------------------------------------------------------------|--------------|----------|------------|--------------|----------|------------|--------------|

### 2.2. Voorzieningen t.b.v. lastenegalisisatie

|                                              |     |        |       |     |      |       |     |
|----------------------------------------------|-----|--------|-------|-----|------|-------|-----|
| Voorziening Onderhoud<br>gemeentewerf        | 157 | -18    | 24    | 163 | -18  | 24    | 169 |
| Voorziening Onderhoud<br>gemeentehuis        | 449 | -34    | 93    | 507 | -387 | 93    | 213 |
| Voorziening Onderhoud<br>Trouwzaal (M)       | 14  | -1     | 3     | 16  | -0   | 3     | 19  |
| Voorziening Onderhoud<br>wegen               | 576 | -1.803 | 1.343 | 117 | -918 | 1.343 | 542 |
| Voorziening Openbare<br>Verlichting          | 137 | -292   | 292   | 137 | -292 | 292   | 137 |
| Voorziening Onderhoud<br>Heuvelland          | 14  | -30    | 33    | 17  | -27  | 33    | 23  |
| Voorziening Onderhoud<br>Biga                | 45  | -11    | 3     | 37  | -11  | 3     | 29  |
| Voorziening Onderhoud<br>Sporthal De Duffelt | 144 | -9     | 61    | 197 | -54  | 61    | 204 |

|                                                            |              |               |              |              |               |              |             |
|------------------------------------------------------------|--------------|---------------|--------------|--------------|---------------|--------------|-------------|
| Voorziening Onderhoud Dispel/Til (U)                       | 13           | -1            | 3            | 16           | -1            | 3            | 1           |
| Voorziening Onderhoud De Lubert                            | 8            | -             | 30           | 38           | -             | 30           | 6           |
| Voorziening onderhoud kunst en oorlogsmonumenten           | 61           | -11           | 16           | 66           | -24           | 16           | 5           |
| Voorziening Onderhoud Waco-glider                          | 18           | -3            | -            | 15           | -0            | -            | 1           |
| Voorziening Onderhoud N.H. Kerk                            | 1            | -0            | 0            | 1            | -0            | 0            |             |
| Voorziening Onderhoud kasteelmuur                          | 1            | -0            | 0            | 1            | -0            | 0            |             |
| Voorziening Onderhoud trafo Wercheren                      | 2            | -0            | -            | 1            | -0            | -            |             |
| Voorziening Onderhoud Aquaduct                             | 12           | -3            | 3            | 12           | -3            | 3            | 1           |
| Voorziening Speeltuinen                                    | 69           | -32           | 48           | 85           | -50           | 48           | 8           |
| Voorziening Onderhoud De Mallemolen                        | 251          | -20           | 26           | 258          | -98           | 26           | 18          |
| Voorziening Onderhoud Kloosterstraat 7-9                   | 30           | -33           | 8            | 5            | -22           | 8            |             |
| Voorziening Onderhoud De Ubburch                           | 147          | -48           | 18           | 117          | -6            | 18           | 13          |
| Voorziening Onderhoud Kulturhus den Ienloop                | 17           | -19           | 20           | 18           | -6            | 20           | 3           |
| Voorziening Onderhoud gebouw begraafplaats Heselenberg     | 25           | -5            | 7            | 28           | -2            | 7            | 3           |
| Voorziening Onderhoud Aula begraafplaats (M)               | 31           | -2            | -            | 29           | -0            | -            | 2           |
| Voorziening Onderhoud begraafplaats (M)                    | 76           | -             | -            | 76           | -             | -            | 7           |
| Voorziening Onderhoud Drenkelingen begraafplaats (M)       | 5            | -0            | -            | 5            | -0            | -            |             |
| Voorziening Afvalstoffen                                   | -            | -             | -            | -            | -             | -            |             |
| Voorziening Riolering                                      | 1.135        | -             | 247          | 1.382        | -             | 379          | 1.76        |
| <b>Totaal 2.2. Voorzieningen t.b.v. lastenegalisisatie</b> | <b>3.438</b> | <b>-2.373</b> | <b>2.279</b> | <b>3.344</b> | <b>-1.920</b> | <b>2.411</b> | <b>3.83</b> |
| <b>Totaal 2. Voorzieningen</b>                             | <b>7.231</b> | <b>-2.373</b> | <b>2.429</b> | <b>7.287</b> | <b>-1.920</b> | <b>2.561</b> | <b>7.92</b> |

## Langlopende leningen

| Bank             | Oorspronkelijk bedrag | Jaar laatste aflossing | Rente-perc. | Restant-bedrag 1-1-2018 | Rente          | Aflossing        | Restant-bedrag 31-12-2018 |
|------------------|-----------------------|------------------------|-------------|-------------------------|----------------|------------------|---------------------------|
| NWB              | € 1.500.000           | 2028                   | 4,945%      | 660.000                 | 32.271         | 60.000           | 600.000                   |
| BNG 40.101876.00 | € 5.000.000           | 2031                   | 4,275%      | 2.800.000               | 114.617        | 200.000          | 2.600.000                 |
| NWB              | € 6.000.000           | 2048                   | 4,970%      | 4.650.000               | 227.245        | 150.000          | 4.500.000                 |
| BNG 40.99948.00  | € 2.700.000           | 2030                   | 4,070%      | 1.404.000               | 52.880         | 108.000          | 1.296.000                 |
| BNG 40.102901.00 | € 2.000.000           | 2032                   | 4,845%      | 1.180.000               | 54.771         | 80.000           | 1.100.000                 |
| BNG 40.88795.00  | € 907.560             | 2019                   | 4,530%      | 90.756                  | 2.073          | 45.378           | 45.378                    |
| NWB              | € 1.361.341           | 2026                   | 4,790%      | 490.083                 | 23.040         | 54.454           | 435.629                   |
| BNG 40.98091.00  | € 1.000.000           | 2028                   | 4,610%      | 440.000                 | 19.644         | 40.000           | 400.000                   |
| BNG 40.108124.00 | € 2.000.000           | 2023                   | 2,110%      | 1.200.000               | 21.452         | 200.000          | 1.000.000                 |
| BNG 40.109992    | € 4.000.000           | 2025                   | 0,878%      | 3.200.000               | 26.496         | 400.000          | 2.800.000                 |
| BNG 40.109993    | € 4.000.000           | 2035                   | 1,537%      | 3.600.000               | 53.932         | 200.000          | 3.400.000                 |
| BNG 40.109994    | € 4.000.000           | 2055                   | 1,940%      | 3.800.000               | 72.836         | 100.000          | 3.700.000                 |
| <b>Totaal</b>    |                       |                        |             | <b>23.514.839</b>       | <b>701.256</b> | <b>1.637.832</b> | <b>21.877.007</b>         |

## EMU-saldo

Het EMU-saldo is, macro-gezien, het verschil tussen de inkomsten en uitgaven van de collectieve sector (Rijk, mede-overheden en sociale fondsen). Omdat de overheid in het verleden gedurende vele jaren meer geld heeft uitgegeven dan er binnenkwam, is er een schuld ontstaan. De schuld wordt uitgedrukt in een percentage van het BBP (Bruto Binnenlands Product) ofwel de schuldquote. Het BBP is een optelling van alles wat we met zijn allen in het Nederlands productieproces verdienen + geld uit indirecte belastingen (bijvoorbeeld BTW) -/- subsidies die de kostprijs van producten verlagen.

### Centraal Bureau voor de Statistiek

Sector Overheidsfinanciën en consumentenprijzen

Antwoordnummer 25000, 2490 XA Den Haag

### Vragenlijst

Berekening EMU-saldo

Gemeente Berg en Dal (1945)

### Algemene gegevens:

Gemeentenaam:

Berg en Dal

Gemeentenummer:

1945

Jaar:

2018

Naam contactpersoon:

Telefoon:

E-mail:

Bestandsnaam:

EMU180061945.XLS

| Omschrijving                                                                                                                                                                   | 2017                | 2018                |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------|---------------------|
|                                                                                                                                                                                | x € 1.000<br>raming | x € 1.000<br>raming |
| 1 Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)                                                                                    | -1.825              | 726                 |
| 2 Afschrijvingen ten laste van de exploitatie                                                                                                                                  | 3.264               | 3.331               |
| 3 Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie                                                                                                        | 2.023               | 2.429               |
| 4 Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd                                                                                               | 2.969               | 6.060               |
| 5 Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4         | 0                   |                     |
| 6 Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa:<br>Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord |                     |                     |

|                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                    |               |               |
|-----------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------|---------------|
| 7                                                   | Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)                                                                                                                   | 0             |               |
| 8                                                   | Baten bouwgrondexploitatie:<br>Baten voorzover transacties niet op exploitatie verantwoord                                                                                                                                                         |               |               |
| 9                                                   | Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen                                                                                                                                                                 | 3.298         | 2.373         |
| 10                                                  | Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten |               |               |
| 11                                                  | Verkoop van effecten:<br>a Gaat u effecten verkopen? (ja/nee)<br>b Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?                                                                                                              |               |               |
| <b>Berekend EMU-saldo (1+2+3-4+5+6-7+8-9-10-11)</b> |                                                                                                                                                                                                                                                    | <b>-2.805</b> | <b>-1.947</b> |

## Kader subsidies

| Omschrijving                                     | Bedrag kader<br>subsidie |
|--------------------------------------------------|--------------------------|
| <b>1. Subsidies op grond van deelverordening</b> |                          |
| a. Sport                                         | 339.000                  |
| b. Amateurkunst                                  | 105.986                  |
| c. Ouderbonden                                   | 62.189                   |
| d. Vrouwenverenigingen                           | 1.500                    |
| e. Volksfeesten                                  | 9.750                    |
| f. EHBO en AED                                   | 12.730                   |
| g. Jeugd- en jongerenwerk                        | 19.600                   |
| h. Wijkraden                                     | 3.885                    |
| i. Buurtverenigingen                             | 900                      |
| j. Musea                                         | 49.000                   |
| k. Groene leefruimte                             | 7.585                    |
| l. Muziekonderwijs                               | 92.250                   |
| m. Overige organisaties                          | 5.970                    |
| <b>Totaal subsidies deelverordening</b>          | <b>710.345</b>           |

|                                                             |         |
|-------------------------------------------------------------|---------|
| <b>2. Subsidie uit begrotingsposten</b>                     |         |
| Kinderopvang Domino                                         | 119.300 |
| Kinderopvang Humanitas                                      | 74.000  |
| Peuterspeelzaalwerk Kion                                    | 54.900  |
| Peuterspeelzaalwerk Partou Leuth                            | 10.900  |
| Zwem- en waterpolovereniging Groesbeek                      | 21.500  |
| Basten run                                                  | 500     |
| St. MTB Gelderland Zuid                                     | 500     |
| St. Zevenheuvelenloop                                       | 3.000   |
| St. Zwitserloot Dak Run                                     | 2.500   |
| Stichting Muzida                                            | 1.650   |
| Stichting concertserie Beek                                 | 1.130   |
| Stichting Kakatoe Leuth (Polderpop)                         | 1.145   |
| St. filmarchief Groesbeek                                   | 1.850   |
| St. Kunstcommissie Millingen a.d. Rijn                      | 2.500   |
| Bibliotheek Gelderland-Zuid (locaties gemeente Berg en Dal) | 689.705 |
| Lokale omroep                                               | 27.500  |
| Onderhoud speeltuin Kros                                    | 3.857   |
| Vitaal kekerdom burgerparticipatie                          | 765     |
| St. Berg en Dals bloei burgerparticipatie                   | 217     |
| Platform Leuth Actief                                       | 1.600   |
| Stichting Behoud Dierenweide                                | 1.250   |
| St. Gemeenschapshuis 't Zaalte                              | 2.500   |
| SWOM (St. Welzijn Ouderen Mill.a.d.R)                       | 44.000  |
| St. Mentorschap Midden Gelderland                           | 93      |

|                                                          |                  |
|----------------------------------------------------------|------------------|
| St. Mentorschap Oost Nederland Gelderland                | 296              |
| Seniorenraad Groesbeek                                   | 4.000            |
| Wmo adviesgroep                                          | 3.500            |
| Wmo adviesraad                                           | 3.500            |
| St. tot expl. Parochiehuis de Horst Step/dorpshuis Slenk | 3.403            |
| St. Vluchtelingenwerk Oost Nederland                     | 86.498           |
| Steunpunt trefpunt De Meent                              | 9.700            |
| Coöperatie verloskundigen Nijmegen eo                    | 11.611           |
| Forte Welzijn                                            | 632.307          |
| Gemeentelijke monumenten                                 | 58.500           |
| Provinciale gemeentelijke monumenten                     | 42.000           |
| Molens                                                   | 14.000           |
| Stg Monument en landschap                                | 1.180            |
| Vereniging voor Behoud Dorpsgezichten                    | 500              |
| Heemkundekring De Duffelt Millingen                      | 330              |
| Stichting Heemkunde Berg en Dal                          | 330              |
| Stichting Van Ploeg tot Heiliglandstichting (heemkunde)  | 330              |
| Heemkunde Groesbeek                                      | 330              |
| Werkgroep Milieubeheer Groesbeek                         | 1.500            |
| <b>Totaal subsidies uit begrotingsposten</b>             | <b>1.940.677</b> |
| <b>Totaal</b>                                            | <b>2.651.022</b> |

## Formatie

| Organisatie-eenheid                 | Formatie      |               | Aantal personen |            | Loonsom           |                   |
|-------------------------------------|---------------|---------------|-----------------|------------|-------------------|-------------------|
|                                     | 2017          | 2018          | 2017            | 2018       | 2017              | 2018              |
| <b>Bestuur</b>                      |               |               |                 |            |                   |                   |
| Raad                                |               |               | 23              | 23         | 305.031           | 317.684           |
| B&W                                 |               |               | 5               | 5          | 463.323           | 464.651           |
| Griffie                             | 1,50          | 1,50          | 2               | 2          | 127.993           | 135.303           |
| Uitkering gepens. weth.             |               |               | 29              | 29         | 194.680           | 179.712           |
| <b>Subtotaal bestuur</b>            | <b>1,50</b>   | <b>1,50</b>   | <b>59</b>       | <b>59</b>  | <b>1.091.028</b>  | <b>1.097.350</b>  |
| <b>Personeel</b>                    |               |               |                 |            |                   |                   |
| Directie                            | 2,00          | 1,67          | 2               | 2          | 238.300           | 238.970           |
| Generatiepact                       |               | 3,26          |                 | 0          |                   | 180.141           |
| Beleid                              | 29,16         | 30,35         | 35              | 35         | 2.177.659         | 2.383.837         |
| BMO                                 | 25,60         | 0,00          | 30              | 0          | 1.515.940         |                   |
| Bedrijfsvoering                     | 22,45         | 31,20         | 28              | 37         | 1.568.457         | 2.220.425         |
| Dienstverlening                     | 17,55         | 37,16         | 22              | 44         | 953.018           | 2.261.334         |
| Openbare Ruimte                     | 30,74         | 31,85         | 32              | 32         | 1.817.304         | 1.984.721         |
| Sportaccomodaties                   | 7,00          | 7,00          | 7               | 8          | 350.197           | 362.594           |
| Sociale zaken                       | 37,48         | 38,41         | 32              | 37         | 2.434.101         | 2.603.461         |
| <b>Subtotaal personeel</b>          | <b>171,98</b> | <b>180,90</b> | <b>188</b>      | <b>195</b> | <b>11.054.975</b> | <b>12.235.482</b> |
| Flexibele schil                     | 8,78          | 4,50          | 2               |            | 561.715           | 287.777           |
| Bovenformatief                      |               |               | 2               |            | 134.215           | -                 |
| Inkomsten bovenformatief            |               |               |                 |            | -                 | -                 |
| Gedetacheerd                        |               |               | 3               | 2          | 95.827            | 70.097            |
| Inkomsten gedetacheerd              |               |               |                 |            | -95.827           | -41.885           |
| <b>Subtotaal flexibele formatie</b> | <b>8,78</b>   | <b>4,50</b>   | <b>7</b>        | <b>2</b>   | <b>695.930</b>    | <b>315.990</b>    |
| <b>Overigen</b>                     |               |               |                 |            |                   |                   |
| Ambtenaren burgerlijke stand        |               |               |                 |            | 12.000            | 12.000            |
| Flexibel belonen                    |               |               |                 |            | 20.000            | 20.000            |
| Stagiaires/cafetariamodel/BHV       |               |               |                 |            | 66.273            | 34.273            |
| Wachtgelders personeel              |               |               | 5               | 6          | 85.003            | 92.396            |
| FPU gewezen personen                |               |               |                 |            |                   |                   |
| Inhuur                              |               |               |                 |            | 406.000           | 406.000           |
| <b>Subtotaal overigen</b>           | <b>0,00</b>   | <b>0,00</b>   | <b>5</b>        | <b>6</b>   | <b>589.276</b>    | <b>564.669</b>    |
| <b>Totale loonsom</b>               | <b>182,26</b> | <b>186,90</b> | <b>259</b>      | <b>262</b> | <b>13.431.209</b> | <b>14.213.490</b> |



## Toelichting financiële begrippen

| Begrip                         | Omschrijving                                                                                                                                                                                                                                                               |
|--------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Algemene uitkering             | De gemeente krijgt een geldbedrag van het Rijk, waarvan de gemeente zelf waar dit geld aan uitgegeven wordt. Iedere gemeente krijgt een bepaald bedrag uit het gemeentefonds.                                                                                              |
| Baten en lasten                | Baten zijn inkomsten. Lasten zijn uitgaven. Het gaat hier om de inkomsten en uitgaven van het jaar waarin het product gebruikt wordt. Als het geld in een ander jaar ontbreekt, wordt het bedrag bij het jaar van gebruik gerekend en niet bij het jaar van uitgave.       |
| BCF                            | Afkorting voor BTW-Compensatiefonds. Gemeenten kunnen een deel van de BTW-betalingen betaald hebben terugvragen. Het Rijk betaalt dit geld aan de gemeente uit het BTW-Compensatiefonds.                                                                                   |
| Bedrijfsvoering                | De wijze waarop de gemeente is georganiseerd en wordt aangestuurd.                                                                                                                                                                                                         |
| Begroting                      | Een overzicht van alle verwachte inkomsten en uitgaven van een toekomstig jaar.                                                                                                                                                                                            |
| Begrotingswijziging            | Een besluit van de Raad om de vastgestelde begroting te veranderen.                                                                                                                                                                                                        |
| Doeluitkering                  | De gemeente krijgt een geldbedrag van het Rijk. De gemeente moet dit geld gebruiken voor taken die bepaald zijn door het Rijk.                                                                                                                                             |
| Financiering                   | Het beleid van de gemeente over geld en de risico's die hierbij horen.                                                                                                                                                                                                     |
| Gemeentebrede aspecten         | Sommige onderwerpen staan in een aparte paragraaf. Deze onderwerpen hebben betrekking op specifiek bij één programma. De onderwerpen zijn: Risico's en weerstandsvermogen, financiering, lokale heffingen, verbonden partijen, onderhoud van kapitaalgoederen, grondbeleid |
| Gemeentefonds                  | Iedere gemeente krijgt geld van het Rijk. Dit geld wordt betaald uit een spaarreserve van het gemeentefonds genoemd wordt.                                                                                                                                                 |
| Grondbeleid                    | De manier waarop de gemeente haar ruimtelijke doelstellingen wil bereiken. Dit omvat onderwerpen horen hierbij: volkshuisvesting, ruimtelijke ordening, economische ontwikkeling, openbare ruimte, infrastructuur, recreatie en natuur.                                    |
| Incidenteel geld               | Geld dat bestemd is voor één jaar.                                                                                                                                                                                                                                         |
| Investeringsplan               | Een overzicht van de geplande investeringen. Investeringsplan zijn uitgaven om kapitaalgoederen aan te schaffen.                                                                                                                                                           |
| ISV                            | Afkorting voor Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing. Gemeenten kunnen om de vijf jaar geld vragen om de plaatselijke omgeving te verbeteren. Zoals voor wonen, ruimte en milieu.                                                                                      |
| Kapitaalgoederen               | Wegen, bruggen, riolering, gebouwen, stoplichten, lantaarnpalen, openbaar speeltoestellen, apparaten en machines die bezit zijn van de gemeente.                                                                                                                           |
| Lokale heffingen               | Belastingen die aan de gemeente betaald moeten worden. Bijvoorbeeld: afvalstoffenheffing, rioolheffing, toeristenbelasting.                                                                                                                                                |
| Programma                      | Een programma is een verzameling van onderwerpen met een bepaald thema. Berg en Dal kent 5 programma's: 1. Inwoner, 2. Onze buurt, 3. Onze gemeente, 4. Overhead. In een programma staan beschreven: doelen, verwacht resultaat, verantwoordelijke, etc.                   |
| Retributie                     | Een belasting betalen aan de gemeente voor een dienst die zij voor inwoners verricht. Bijvoorbeeld het aanvragen van een paspoort.                                                                                                                                         |
| Risico's en weerstandsvermogen | Risico: de kans op een financiële tegenslag. Weerstandsvermogen: de mate waarin een gemeente onverwachte kosten op kan vangen. Zonder dat dit gevolgen heeft voor de gemeente.                                                                                             |
| Structureel geld               | Geld dat bestemd is voor meerdere jaren.                                                                                                                                                                                                                                   |
| Subsidieplafond                | Overzicht van het maximale bedrag aan subsidie dat het College kan geven.                                                                                                                                                                                                  |

## Toelichting afkortingen

| Afkorting | Omschrijving                                                        |
|-----------|---------------------------------------------------------------------|
| 3 O's     | Onvoorzien, Onvermijdelijk (of Onontkoombaar), Onuitstelbaar        |
| 3 D's     | 3 decentralisaties: van AWBZ naar Wmo, jeugdzorg en Participatiewet |
| Abw       | Algemene bijstandswet                                               |
| AH        | AfvalstoffenHeffing                                                 |
| AMK       | Advies- en Meldpunt Kindermishandeling                              |
| AOW       | Algemene OuderdomsWet                                               |
| APPA      | Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers                         |
| APV       | Algemene Plaatselijke Verordening                                   |
| ARN       | Afvalverwerking Regio Nijmegen                                      |
| Awb       | Algemene wet bestuursrecht                                          |
| AWBZ      | Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten                                |
| B&W       | Burgemeester en Wethouders                                          |
| BAG       | Basisregistratie Adressen en Gebouwen                               |
| BBV       | Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten         |
| BBZ       | Besluit Bijstandsverlening Zelfstandigen                            |
| BCF       | BTW CompensatieFonds                                                |
| BGO       | Bijzonder Georganiseerd Overleg                                     |
| BGT       | Basisregistratie Grootchalige Topografie                            |
| BIBOB     | Wet Bevordering Integriteits Beoordelingen door Openbaar Bestuur    |
| BL        | (afdeling) Beleid                                                   |
| BMO       | (afdeling) Bestuur en Management Ondersteuning                      |
| BNG       | Bank Nederlandse Gemeenten                                          |
| BNP       | Bruto Nationaal Product                                             |
| BOA       | Buitengewoon OpsporingsAmbtenaar                                    |
| BOR       | Bijzondere OndernemingsRaad                                         |
| BOR       | Bestuurlijk Overleg Regiogemeenten                                  |
| BOV       | Bestuurlijke Overeenkomsten Verstedelijking                         |
| BRN       | Begrotingsrichtlijnen Regio Nijmegen                                |
| BTW       | Belasting Toegevoegde Waarde                                        |
| BV        | (afdeling) Bedrijfsvoering                                          |
| CAO       | Collectieve ArbeidsOvereenkomst                                     |
| CAZ       | Collectieve Aanvullende Ziektekostenregeling                        |
| CER       | (Regeling) Compensatie eigen risico                                 |
| CJG       | Centrum Jeugd en Gezin                                              |
| COELO     | Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheid       |
| CPB       | Centraal PlanBureau                                                 |
| CWI       | Centrum voor Werk en Inkomen                                        |
| Daeb      | Diensten van algemeen economisch belang                             |

|          |                                                                                     |
|----------|-------------------------------------------------------------------------------------|
| DAR      | Dienst Afvalstoffen en Reiniging                                                    |
| DNB      | De Nederlandse Bank                                                                 |
| DV       | (afdeling) Dienstverlening                                                          |
| DVO      | DienstVerleningsOvereenkomst                                                        |
| EMU      | Economische en Monetaire Unie                                                       |
| ESF      | Europees Sociaal Fonds                                                              |
| EZ       | Economische Zaken                                                                   |
| FLO      | Functioneel Leeftijds Ontslag                                                       |
| FMP      | Financieel MeerjarenPerspectief                                                     |
| FPU      | Flexibele Pensioen Uitkering                                                        |
| Fte      | Fulltime equivalent                                                                 |
| GBA      | Gemeentelijke Basis Administratie                                                   |
| GGD      | Gemeentelijke GezondheidsDienst                                                     |
| GNN      | Gelders NatuurNetwerk                                                               |
| GO       | Georganiseerd Overleg                                                               |
| GO       | Gemeenschappelijk Orgaan                                                            |
| GOA      | Gemeentelijk Onderwijs Achterstandsbeleid                                           |
| GR       | Gemeenschappelijk regeling                                                          |
| GREX     | Grondexploitatie                                                                    |
| GRP      | Gemeentelijk RioleringsPlan                                                         |
| GS       | Gedeputeerde Staten                                                                 |
| GW       | Gemeentewet                                                                         |
| HALT     | Het ALternatief : Preventie en bestrijding van jeugdcriminaliteit                   |
| HRM      | Human Resource Management                                                           |
| I&A      | Informatisering & Automatisering                                                    |
| I/D-baan | Instroom-/Doorstroombaan                                                            |
| IBA      | Individuele Behandeling van Afvalwater                                              |
| IBO      | Instituut Bijzonder Onderzoek                                                       |
| ICT      | Informatie- en Communicatie technologie                                             |
| IEGG     | In Exploitatie Genomen Gronden                                                      |
| IND      | Immigratie- en Naturalisatiedienst                                                  |
| IOAW     | Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte werkloze werknemers   |
| IOAZ     | Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte gewezen Zelfstandigen |
| IV3      | Informatie Voor Derden                                                              |
| IZA      | Instituut Zorgverzekering Ambtenaren                                                |
| JGZ      | Jeugd Gezondheidszorg                                                               |
| KAB      | KABinet                                                                             |
| KAN      | Knooppunt Arnhem Nijmegen                                                           |
| KCA      | Klein Chemisch Afval                                                                |
| KI       | KapitaalLasten                                                                      |
| KvK      | Kamer van Koophandel                                                                |
| KVO      | Keurmerk Veilig Ondernemen                                                          |

|                |                                                              |
|----------------|--------------------------------------------------------------|
| LOGA           | Landelijk Overleg Gemeentelijke Arbeidsvoorwaarden           |
| M+E gemalen    | Mechanische en elektrische gemalen                           |
| MARN           | Milieusamenwerking Afvalverwerking Regio Nijmegen            |
| MIP            | Meerjaren InvesteringsPlan                                   |
| MGR            | Modulaire Gemeenschappelijke Regeling                        |
| MKB            | Midden- en kleinbedrijf                                      |
| MPG            | Meerjaren Prognose Grondexploitaties                         |
| MUG            | Millingen – Ubbergen – Groesbeek                             |
| N              | Nadelig                                                      |
| NCW            | Netto Centrale Waarde                                        |
| NIEGG          | Niet In Exploitatie Genomen Gronden                          |
| NIM            | Nijmeegs Instituut voor Maatschappelijk werk                 |
| NUP-bouwstenen | Nationaal UitvoeringsProgramma dienstverlening en e-overheid |
| OBGZ           | Openbare Bibliotheek Gelderland Zuid                         |
| ODRN           | OmgevingsDienst Regio Nijmegen                               |
| OGGZ           | Openbare Geestelijke GezondheidsZorg                         |
| OPR            | (afdeling) Openbare ruimte                                   |
| OR             | Ondernemingsraad                                             |
| OZB            | Onroerend Zaak Belasting                                     |
| P&C            | Planning & Control                                           |
| P&O            | Personeel & Organisatie                                      |
| Pfo            | Portefeuillehouderoverleg                                    |
| PGB            | Persoonsgebonden Budget                                      |
| PM             | Pro Memorie                                                  |
| PW             | Participatiewet                                              |
| RBT-KAN        | Regionaal Bureau voor Toerisme – Knooppunt Arnhem Nijmegen   |
| RDW            | RijksDienst voor Wegverkeer                                  |
| RGV            | RecreatieGebieden op de Veluwe                               |
| RH             | Rioolheffing                                                 |
| RIE            | Risico Inventarisatie en Evaluatie                           |
| RIO            | Regionaal Indicatie Orgaan                                   |
| RO             | (wet) Ruimtelijke Ordening                                   |
| ROA            | Regeling Opvang Asielzoekers                                 |
| ROB            | Regionaal OndersteuningsBureau                               |
| RPB            | Regionaal Programma Bedrijventerrein                         |
| RUD            | Regionale uitvoeringsdiensten                                |
| SAN            | Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer                      |
| SEV            | Sociaal Economische Versterking                              |
| Sisa           | Single information single audit                              |
| SMV            | Sociaal Maatschappelijke Visie                               |
| STER           | Stichting Toerisme En Recreatie                              |
| SVB            | Sociale Verzekerings Bank                                    |

|          |                                                             |
|----------|-------------------------------------------------------------|
| SZ       | (afdeling) Sociale Zaken                                    |
| SWG      | Stichting Welzijn Groesbeek                                 |
| TOP      | Toeristisch OverstapPunt                                    |
| TOP      | Tijdelijke Opslag Depot                                     |
| UWV      | Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen               |
| V        | Voordelig                                                   |
| VCP      | VerkeersCirculatiePlan                                      |
| VJN      | VoorJaarsNota                                               |
| VNG      | Vereniging Nederlandse Gemeenten                            |
| VPB      | Vennootschapsbelasting                                      |
| VRGZ     | VeiligheidsRegio Gelderland-Zuid                            |
| VTH      | Vergunningen, Toezicht en Handhaving                        |
| VTU      | Voorbereiding Toezicht en Uitvoering                        |
| VVE      | Voor- en Vroegschoolse Educatie                             |
| WABO     | Wet Algemene Bepaling omgevingsrecht                        |
| WEB      | Wet Educatie en Beroepsonderwijs                            |
| Wet Arhi | Wet Algemene regels herindeling                             |
| Wet BUIG | Wet Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorziening aan Gemeenten |
| Wet FIDO | Wet Financiering Decentrale Overheden                       |
| WI       | Wet Inburgering                                             |
| WIJ      | Wet Investeren in Jongeren                                  |
| WIW      | Wet Inschakeling Werkzoekenden                              |
| Wmo      | Wet maatschappelijke ondersteuning                          |
| WNO      | Werkvoorzieningsschap Nijmegen en Omstreken                 |
| WNV      | Werk naar Vermogen                                          |
| WOR      | Wet op de Ondernemingsraden                                 |
| WOZ      | Waardering Onroerende Zaken                                 |
| WSW      | Wet Sociale Werkvoorziening                                 |
| Wtcg     | Wet tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten        |
| WVG      | Wet Voorzieningen Gehandicapten                             |
| WWB      | Wet Werk en Bijstand                                        |
| WWNV     | Wet Werk Naar Vermogen                                      |